

رەھىمەتۇللاھ ھىندىي

ھەقىقەتنىڭ ئېلانى

تەرجىمە قىلغۇچى: مۇھەممەد يۈسۈپ

ئۇيغۇر دەۋەت مەركىزى

مختصر كتاب إظهار الحق

الشيخ رحمت الله بن خليل الرحمن الهندي

قام بترجمته إلى الأويغورية

محمد يوسف محمد تورسون

هه قىقه تنىك ئېلانى

رههمه توللاه هندىي

ته رجىمه قىلغۇچى: مۇهه مەد يۇسۇپ

مۇندەرىجە

تەرجىمان _____ دىن
4. ....
10 ..... مۇقەددىمە

بىرىنچى باب

كونا ۋە يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ئىسىملىرى، ئۇلارنىڭ
ئۆزگەرتىلگەنلىكىنىڭ ۋە ئەمەلدىن قالغانلىقىنىڭ
ئىسپاتلىنىشى.....1

ئىككىنچى باب

ئۈچىنچى بىر گەۋدە قىلىش ئېتىقادىنىڭ خاتالىقىنىڭ ئىسپاتى..161

ئۈچىنچى باب

قۇرئاننىڭ ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلىدىغان
ئالامەتلەر.....197

تۆتىنچى باب

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىسپاتلايدىغان
ئالتە ھەقىقەتنىڭ بايانى.....227
قوشۇمچە پايدىلىنىش ماتېرىيالى (تەرجىماننىڭ ئىلاۋىسى).....272

تەرجىماندىن

يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى ئوتتۇرا ئاسىيادىكى يېڭىدىن مۇستەقىل بولغان مۇسۇلمان مەملىكەتلەردە يۈرگۈزۈلگەن ئېتىقاد ئەركىنلىكى سىياسىتىنىڭ كەڭچىلىكى ئاستىدا ئىسلام دىنى قايتىدىن نۇر چىچىپ، مۇسۇلمان خەلقىمىز ئۆزلىرىنىڭ مىڭ يىلدىن بېرى ئېتىقاد قىلىپ كەلگەن ئىسلامىي ئېتىقادلىرىنى يېڭىدىن راۋاجلاندۇرۇۋاتقان مۇشۇ پەيتتە، بۇ رايونلارغا دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن خىرىستىيان، يەھۇدىي ۋە باشقا دىنلارغا تەرغىب قىلىدىغان دەۋەتچىلەر تەرەپ-تەرەپلەردە ئۆزلىرىنىڭ دىنلىرىنى تارقىتىپ، مۇسۇلمان خەلقىنىڭ ئىسلامىي ئېتىقادىنى سۇسلاشتۇرۇپ، ئۇلارنى مۇسۇلمانلىقتىن چىقىرىش ئۈچۈن بارلىق كۈچى بىلەن تىرىشماقتا. 70 يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت دەۋر سۈرگەن كوممۇنىستىك رېجىمنىڭ بېسىمى ئاستىدا ئىسلام دىنىنىڭ دىنى ئېتىقاد پىرىنسىپلىرىنى ئۆگىنىش ۋە ئۆگىتىشتىن مەھرۇم قالغان، شۇنداقلا دىنى چۈشەنچىدىن يىراقلىشىپ قالغانلىقتىن قايسىسىغا ئەگىشىش ۋە نېمە قىلىشلىرىنى بىلەلمەي قايىمۇقۇپ قالغان بۇ خەلقلەرنى چىرايلىق ۋەدىلەر، ماددىي ياردەملەر ۋە مەخسۇس تاكتىكىلار بىلەن ئۆزلىرىگە جەلپ قىلىش، ئاندىن بۇلارنى ئىسلامىي ئېتىقادتىن پۈتۈنلەي يىراقلاشتۇرۇپ، يېرىم يولدا تاشلاپ قويۇشتىن ئىبارەت سىياسەتلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشلىرى ئۈچۈن ۋاقىتنى پۇرسەت بىلگەن ھەرقايسى دىنلارغا، خۇسۇسەن خىرىستىيان دىنىغا چاقىرىدىغان دەۋەتچىلەر

ئۆزلىرىنىڭ باتىل دىنىغا كىشىلەرنى تەرغىب قىلىدىغان بارلىق ۋاسىتە ۋە چارىلىرىنى قوللانماقتا ۋە مۇسۇلمانلارنى، بولۇپمۇ ياش ئەۋلادلارنى مۇسۇلمانلىقتىن چىقىرىپ، ئۆز دىنلىرىغا چوقۇندۇرغىنىغا ئوخشاش بەزى نەتىجىلەرنىمۇ قازانماقتا. ئانا ۋەتەندىمۇ ئۇلارنىڭ تەسىرى ئاز ئەمەس. ھەقىقەتەن بۇ ئوتتۇرا ئاسىيادىكى مۇسۇلمان خەلقلەر ئۈچۈن، شۇنداقلا پۈتۈن ئىسلام دۇنياسى ئۈچۈن ئېچىنىشلىق بىر ئىشتۇر.

شۇنىمۇ ئېنىق بىلىش كېرەككى، مۇسۇلمانلارنى ھەرقايسى باتىل دىنلارغا چاقىرىۋاتقانلارنىڭ ئورتاق غايىسى بۇ خەلقلەرنى ئۆزىنىڭ دىنىي قېرىنداشلىرىدىن قىلىش ئەمەس، ئەلۋەتتە. بەلكى ئۇ دۈشمەنلەرنىڭ بىرلەشكەن غايىسى ۋە ئورتاق مۇددىئاسى شۇكى مۇسۇلمانلارنى پىكىر ۋە ئېتىقادىدا يېتىم قالدۇرۇش ئارقىلىق ئۇلارنى ئۆزلىرىگە بېقىندۇرۇش، بۇ ئارقىلىق چاقماق تېزلىكىدە راۋاجلىنىۋاتقان ۋە كۈچلىنىۋاتقان ئىسلام دىنىنىڭ كېلەچەكتە پۈتۈن دۇنيا خەلقىنىڭ ئورتاق دىنىغا ئايلىنىپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتىن ئىبارەت. شۇڭا ئۇلارنىڭ دەۋەتلىرى مۇستەملىكىچى چوڭ دۆلەتلەرنىڭ پىلانلىشى ۋە تەمىنلىشى بىلەن ئېلىپ بېرىلماقتا. چۈنكى ھازىر ئەڭ تېز تارقىلىۋاتقان ۋە پۈتۈن دۇنيا ئىنسانلىرىنى ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ۋە ئەقىل مەنتىقىگە ئۇيغۇنلۇقى بىلەن قايىل قىلغان دىن بىرلا ئىسلام دىنىدۇر. مۇسۇلمانلارنىڭ سانى كۈندىن - كۈنگە ئاشماقتا. ئىسلام دىنىنىڭ كۈنسېرى راۋاجلىنىۋاتقانلىقىنى ۋە ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلغۇچىلارنىڭ كۆپىيىۋاتقانلىقىنى ئىلىم - پەن تەرەققىي قىلغان

مەملىكەتلەردە تېخىمۇ ئېنىق كۆرگىلى بولىدۇ. مانا بۇنداق ۋەزىيەت ئىسلام دىنىغا دۈشمەنلىك مەۋقەسىدە بولغان بارلىق باتىل دىندىكىلەرنى ۋەھىمىگە سالماقتا ۋە ئۇلارنىڭ دىققىتىنى قوزغىماقتا. شۇڭا ئۇلار بۇ ئېقىمنى تىزگىنلەش ئۈچۈن ھەرخىل نىقابلار ئاستىدا ئىسلام دىنىغا ۋە مۇسۇلمانلارغا قارشى سۈيىقەستلىرىنى يۈرگۈزۈشمەكتە. لېكىن ئۇلار بۇ سۈيىقەستلىرى بىلەن ئىسلام دىنىنىڭ پۈتۈن ئىنسانىيەت ئورتاق ئېتىقاد قىلىدىغان ھەق دىن ئىكەنلىكىگە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. ئۇلار پەقەت بىر قىسىم مۇسۇلمانلارنى ئالداپ، ئۇلارنى ۋاقىتلىق قايىمۇقۇتۇرىدۇ، خالاس.

مۇسۇلمانلىرىمىزنىڭ ئۇلارنىڭ بۇ سىرلىق تۇزاقلىرىدىن قۇتۇلۇپ قېلىشىغا ۋە ئۆزلىرىنىڭ ئىسلامىي ئېتىقادلىرىنىڭ نەقەدەر ئېسىل ھەم ھەق ئىكەنلىكىنى بىلىۋېلىشىغا بىر ۋاستە بولۇپ قالار دېگەن ئۈمىد تە «مۇسۇلمانلىق ۋە خىرىستىيانلىق» دېگەن ماۋزۇدا بىر كىتاب يېزىپ مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزغا تەقدىم قىلىش ئۈچۈن كۆپ ئىزدەندىم. خىرىستىيانلارنىڭ ۋە يەھۇدىيلارنىڭ ھەرقايسى تىللارغا تەرجىمە قىلىپ تارقاتقان كىتابلىرىنى، جۈملىدىن «تەۋرات» ۋە «ئىنجىل»لارنىڭ ئەرەبچە، تۈركچە ۋە باشقا يەرلىك تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان نۇسخىلىرىنى ئوقۇپ چىقتىم. يازماچى بولغان كىتابمغا مەنبە ئىزدەپ ئىسلامىي كىتابلاردىن خېلى كىتابلارغا مۇراجىئەت قىلدىم. شۇ جەرياندا ھىندىستانلىق ئاتاقلىق ئىسلام ئالىمى ئەللامە رەھمەتۇللاھ ھىندىيىنىڭ بۇ قىممەتلىك ئەسىرى بىلەن تونۇشتۇم. مېنىڭ

ئىزدىگەنلىرىمنىڭ ھەممىسىنى مۇشۇ ئەسەردە تاپتىم. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئەسەرنى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىشقا بەل باغلىدىم، بۇ ئىشقا مېنى مۇيەسسەر قىلغانلىقى ئۈچۈن جانابى ئاللاھقا چەكسىز شۈكۈر ئېيتىمەن.

بۇ ئەسەر ئەسلىدە تۆت جىلدتىن تەركىب تاپقان چوڭ ھەجىملىك ئەسەر بولۇپ، 1989 - يىلى سەئۇدى ئەرەبىستاندا نەشر قىلىنىپ تارقىتىلغان. 1994 - يىلى سەئۇدى ئەرەبىستاننىڭ پايتەختى رىياد شەھىرىدىكى «پادىشاھ سەئۇد ئۇنىۋېرسىتېتى» نىڭ ئۇستازى دوكتور مۇھەممەد ئابدۇلقادىر مەلكاۋىينىڭ قەلىمى بىلەن بۇ ئەسەر بىر جىلدقا ئىخچاملىنىپ، سەئۇدى ئەرەبىستان «مەملىكەتلىك ئىسلامىي ۋەقىق، دەۋەت ۋە پەتىۋا ئىشلار مىنىستىرلىكى» تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان. بۇ ئەسەرنىڭ بۇ قېتىمقى ئىخچاملانغاندىن كېيىنكى نەشرى تۆۋەندىكى تۆت بابنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 - كونا ۋە يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ئىسىملىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزگەرتىلگەنلىكى ھەم ئەمەلدىن قالغانلىقىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

2 - ئۈچى بىر گەۋدە قىلىش ئېتىقادىنىڭ خاتالىقىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

3 - قۇرئاننىڭ ئاللاھنىڭ سۆزى ۋە مۆجىزە ئىكەنلىكىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

4 - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

بۇ ئەسەرنىڭ نامى «ھەقىقەتنى ئاشكارىلاش؛ ھەقىقەتنى ئېچىش» بولۇپ، بۇ تەرجىمىدە «ھەقىقەتنىڭ ئېلانى» دەپ ئېلىندى.

بۇ ئەسەرنىڭ يېزىلىش تەرتىپى بويىچە، ئالدى بىلەن كونا ۋە يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ قەستەن ئۆزگەرتىلىشلەرگە ئورنىنى نەتىجىسىدە ئىلاھى كىتابلىق خۇسۇسىيەتتىن چىقىپ كەتكەنلىكى ھەتتا ئادەتتىكى كىتابلارغا ئوخشاش بىر كىتاب بولۇپ قالغانلىقى توغرىلىق توختىلىدۇ. ئاندىن تەۋرات ۋە ئىنجىللار قانچىلىك كۆپ بۇرۇلمىنىش ۋە قەستەن ئۆزگەرتىلىشلەرگە ئۇچرىغان بولسىمۇ يەنىلا بەزى ھەقىقەتلەرنىڭ ساقلىنىپ قالغانلىقى يۈزىسىدىن بۇ كىتابلاردىكى قەپ قالغان سۆزلەرنى يەنى ئۆزگەرتىلىشتىن ساقلىنىپ قالغان ئاز ساندىكى ئىبارلەرنى قۇرئان كەرىمنىڭ ھەق كىتاب ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكى ئۈچۈن دەلىل ئورنىدا نەقىل قىلىدۇ.

بۇ ئەسەرنى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىش جەريانى مۇرەككەپ جەريان بولدى. بۇ كىتابتا نەقىل كەلتۈرۈلگەن تەۋرات ۋە ئىنجىل تېكىستلىرىنى ھەرقايسى تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان تەۋرات ۋە ئىنجىللارغا مۇراجىئەت قىلىش ئارقىلىق ئەسلىگە سېلىشتۇرۇپ چىقىپ ئاندىن تەرجىمە قىلدىم. تەۋرات ۋە ئىنجىللاردىكى كىتابچىلارنىڭ ۋە شەخسلەرنىڭ ئىسىملىرىنىمۇ ھەرقايسى تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان تەۋرات ۋە ئىنجىللاردىكى ئىسىملارغا مۇۋاپىقلاشتۇردۇم. تۈركىي تىللارغا

تەرجىمە قىلىنغان تەۋرات ۋە ئىنجىللارنىڭ تېكىستلىرى «ئايەت» دەپ تەرجىمە قىلىنغان، ئەمما مەن تەۋرات ۋە ئىنجىللارنىڭ تېكىستلىرىنى «تېكىست» دەپ يازدىم. چۈنكى «ئايەت» سۆزى پەقەت ئاللاھنىڭ سۆزلىرىگىلا قوللىنىلىدۇ. ھالبۇكى ھازىرقى تەۋرات ۋە ئىنجىل تېكىستلىرىنىڭ كۆپىنچىسىنى ئاللاھنىڭ سۆزى دەپ پەرەز قىلىشقا بولمايدۇ. زۆرۈر تېپىلغان جايلارغا تىرىناق ( ) ئىچىدە ئىزاھات بەردىم. بەزى جايلاردىكى ئىزاھاتلارنىڭ ئاخىرىغا (ت) ئىشارىتى قويۇش ئارقىلىق ئۇنىڭ تەرجىمانىنىڭ ئىزاھاتى ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىدىم. كىتابخانلارغا تېخىمۇ چۈشىنىشلىك بولسۇن ئۈچۈن بۇ ئەسەردە ئىجمالىي بېرىلگەن تارىخىي ۋەقەلىكلەرنى ئىشەنچلىك تارىخ كىتابلىرىغا ئاساسلانغان ھالدا كېڭەيتتىم. بۇ ئەسەرنىڭ ئۆز ئەينى تەرجىمە قىلىش ئۈچۈن دىققەت ۋە ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئىش كۆردۈم. جانابى ئاللاھتىن بۇ ئەسەرنىڭ مۇسۇلمانلارغا مەنپەئەتلىك بولۇشىنى ۋە مېھنىتىمنىڭ خالىس ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن بولۇپ، قوبۇل قىلىنىشىنى سورايمەن.

— مۇھەممەد يۈسۈپ

مىلادىيە 2000 - يىلى 6 - مارت

ھىجرىيە 1420 - يىلى 1 - زۇلھەججە

ئالمۇتا - قازاقىستان

مۇقەددىمە

ئەسكەرتىش زۆرۈر بولغان بەزى مەسىلىلەر:

1 - خىرىستىيان دىنى پروتېستانت مەزھىپى ئالىملىرىنىڭ كىتابلىرىدىن ئېلىنغان نەقىللەر كۆپىنچە ئېتىقاد مەنىسى بىلەن ئەمەس، بەلكى بۇيرۇق مەنىسى بىلەن كەلگەن. (خىرىستىيانلارنىڭ ئەڭ چوڭ ۋە مەشھۇر مەزھەپلىرى ئۈچ بولۇپ، ئۇلار: ئورتودوكس، كاتولىك ۋە پروتېستانتلاردۇر — ت).

2 - پروتېستانتچىلار ئۆز كىتابلىرىنى مەزمۇن جەھەتتە قىسقارتىش، ئويدۇرۇش ۋە ئۆزگەرتىش ئارقىلىق يېڭىلاپ تۇرىدۇ. شۇڭا ئۇلارنىڭ كىتابلىرىنىڭ بۇرۇنقى نەشرىلىرى بىلەن كېيىنكى نەشرىلىرى ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى چوڭ ئوخشاشماسلىقلار ۋە زىتلىقلار مەۋجۇت. كىتابخانلار بۇنىڭغا دىققەت قىلىشى كېرەك.

3 - بۇ كىتابلارنىڭ ئىچىدىكى پەيغەمبەرلەر ھەققىدە توقۇلغان قىسسىلەرنى خاتا ياكى ئويدۇرما دەپ قاراش جائىزدۇر. چۈنكى بۇ قىسسىلەر ساماۋى كىتابقا كىرگۈزۈۋېلىنغان ئويۇنچۇق ئويدۇرمىلاردۇر. ئۇلار ئاللاھنىڭ سۆزى ئەمەس، شۇڭا بۇنداق قىسسىلەرنى ئىنكار قىلىش ياخشىدۇر.

4 - خىرىستىيان ئالىملىرىنىڭ ئادىتى شۇكى، ئۇلار ئىسلامدىكى بەزى مەزھەپ ئالىملىرىنىڭ كىتابلىرىدىن كۈچسىز، ئېتىبارسىز تەبىرلەرنى نەقىل قىلىپ ئوتتۇرىغا چىقىرىپ، ئاندىن ئۇنىڭغا رەددىيە بېرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ كىتابلىرىنى ئوقۇغان كىشى مۇسۇلمان ئالىملىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى كۈچسىز،

يېتەرسىز دەلىللەرگە تولغان كىتابلار دەپ چۈشىنىپ قالدۇ. ھالبۇكى ئۇلار مۇسۇلمان ئالىملىرىنىڭ كىتابلىرىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ نەزىرىدە ئېتىبارلىق بولغان ئىبارىلەر ۋە دەلىللەرنى قايرىپ قويىدۇ. مۇنداق ھەق سۆزلەرنى ئۇلار ئېغىزلىرىغىمۇ ئالمايدۇ، ئىشارەتمۇ قىلمايدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى مۇسۇلمان ئالىملىرىنىڭ ئېتىبارلىق ئەسەرلىرىدىن نەقىل ئالغاندىمۇ ئۇلار بۇ نەقىللەرنى ئۆزگەرتىش ياكى قىسقارتىش ئارقىلىق خىيانەت قىلماي قالمايدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ ئادىتى ئۆزلىرىمۇ ئىنكار قىلالايدىغان ئەڭ قەبىھ ئادەتتۇر ۋە قارشى تەرەپنىڭ پىكىرلىرىنى نەقىل قىلىشتىكى ئىلمى ئامانەتچىلىككە ھەم زىتتۇر. خىرىستىيان دوكتور فېندىر ئەنە شۇلارنىڭ بىرىدۇر. ئۇ ئۆزىنىڭ 1854 - يىلىدىكى ئەللامە رەھمەتۇللاھ ھىندىي (مەزكۇر كىتابنىڭ ئاپتورى) بىلەن ئۆتكۈزگەن مۇنازىرىسىنى يۈزدە-يۈز ئۆزگەرتىش بىلەن ئىنگىلىز تىلىدا نەشر قىلدۇرغان. دوكتور فېندىر يەنە باشقا ئەسەرلىرىدە قۇرئاننىڭ ئايەتلىرىنى ئۆز خاھىشىغا كۆرە تەپسىر قىلغان، ئاندىن ئۇنىڭغا يەنە ئۆزى قارشى چىقىپ رەددىيە بەرگەن. ئۇنىڭ نەزىرىدە ئەڭ توغرا تەپسىر مۇسۇلمانلارنىڭ تەپسىرلىرى ئەمەس، بەلكى يالغۇز ئۆزىنىڭ تەپسىرىدۇر. ھالبۇكى ئۇ ئەرەب تىلىنى ۋە قۇرئاننىڭ تەپسىر ئىلىملىرىنى بىلمەيدىغان جاھىلدۇر. شۇڭا ئۇ ئېتىبارسىز تەپسىرلەرنى نەقىل قىلىپ ئېلىپ، مۇسۇلمان مۇپەسسىرلىرىنىڭ ئورتاق ئىتتىپاقى بىلەن كۈچكە ئىگە قىلىنغان مەشھۇر تەپسىرلەرنى ئېتىبارغا ئالمايدۇ.

بىرىنچى باب

يەھۇدىيە خىرىستىيانلارنىڭ كىتابلىرى ۋە

ئۆزگەرتىلگەنلىكىنىڭ دەلىللىرى

خىرىستىيانلارنىڭ كىتابلىرىنىڭ ئىسىملىرى ۋە سانى

خىرىستىيانلارنىڭ ئېتىقاد قىلىدىغان كىتابلىرى ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ: بىرىنچى تۈرى — ئۇلارنىڭ ئېتىقادى بويىچە ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىستىسى بىلەن يېزىلغان كىتابلار بولۇپ، ئۇنى ئۇلار «كونا ئەھدە (يەنى تەۋرات)» دەپ ئاتايدۇ. ئىككىنچى تۈرى — ئۇلارنىڭ ئېتىقادىغا كۆرە ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن، ئۇنىڭ مۇرىتلىرى تەرىپىدىن (ئاللاھتىن كەلگەن) ئىلھام بىلەن يېزىلغان كىتابلار بولۇپ، ئۇنى ئۇلار «يېڭى ئەھدە (يەنى ئىنجىل)» دەپ ئاتايدۇ. ئۇلار كونا ۋە يېڭى ئەھدىدىن ئىبارەت بۇ بىر يۈرۈش كىتابلىرىنى «بېبىل» (Bible) دەپ ئاتايدۇ. بېبىلگىرىكچە سۆز بولۇپ، ئۇنىڭ مەنىسى «كىتاب» دېگەنلىكتۇر. ئۇلار ھەر ئىككى ئەھدىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان توپلامنىڭمۇ قاۋىمىغا «مۇقەددەس كىتاب» دەپ يازىدۇ. (خىرىستىيانلار تەۋرات ۋە ئىنجىللارنىڭ ھەممىسىگە ئېتىقاد قىلىدۇ، يەھۇدىيلار تەۋراتقا ئېتىقاد قىلىدۇ، ئۇلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئېتىراپ قىلمىغانلىقى ئۈچۈن ئىنجىللارنى ئېتىراپ قىلمايدۇ ۋە ئىنكار قىلىدۇ - ت).

كونا ئەھدە (يەنى تەۋرات) تۆۋەندىكى 39 كىتابنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ:

1 - دۇنيانىڭ يارىتىلىشى

2 - چىقىش

3 - لاۋىيلار (ئالمىلار)

4 - سانلار

5 - ئۆلگە

يۇقىرىدىكى بەش كىتابنى خىرىستىيانلار ۋە يەھۇدىيلار «مۇسانىڭ بەش كىتابى» دەپ بىلىپ، ئۇلارنى «تەۋرات» دەپ ئاتىغان. تەۋرات سۆزى ئىبرانى تىلىدا «قانۇن، تەلىمات» دېگەن مەنبەلەرنى بىلدۈرىدۇ. ئۇلار ھازىر يۇقىرىدىكى بەش كىتابنى ۋە تۆۋەندىكى ئۇنىڭ قوشۇمچىلىرى بىلەن قوشۇپ «تەۋرات» دەپ ئاتايدۇ.

6 - يەشۇۋ (يۇشەئ)

7 - ھاكىملار

8 - رائۇس

9 - سەمۇئىل 1

10 - سەمۇئىل 2

11 - پادىشاھلار 1

12 - پادىشاھلار 2

13 - كۈنلەر تارىخى 1

14 - كۈنلەر تارىخى 2

15 - ئەززا 1

16 - ئەززا 2

17 - ئېستېر

18 - ئەييۇب

19 - زەبۇر

- 20 - سۇلەيمان ھېكايىلىرى
- 21 - توپلام
- 22 - غەزەللەر
- 23 - ئىشئىيا
- 24 - ئىرمىيا
- 25 - ئىرمىيا مىراسى
- 26 - ھىزقىيا
- 27 - دانىيال
- 28 - يۇشەد
- 29 - يۇئىل
- 30 - ئامۇس
- 31 - ئۇيەدىا
- 32 - يۇنان (يۇنۇس)
- 33 - مىخا
- 34 - ئاھۇم
- 35 - ھەبەققۇق
- 36 - سەفەنىا
- 37 - ھەججەي
- 38 - زەكەرىيا
- 39 - مەلاخى (مەلاخى - ئىسا ئەلەيھىسسالامدۇنياغا كېلىشتىن تەخمىنەن 420 يىل بۇرۇن ياشىغان پەيغەمبەر ئىدى).
- سامىرىيىلىكلەر مۇسائەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ قىلىنغان بەش كىتاب بىلەن يەشۇئە ھاكىملار قاتارلىق يەتتە كىتابنىلا

ئېتىراپقىلىدۇ. تەۋراتنىڭ سامرىيىچە نۇسخىسى يەھۇدىيلارنىڭ قولىدىكى تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىغا زىتتۇر. بۇ ئىككىسى يەنە ئۇنىڭگىرىكچە نۇسخىسىدا ئۇنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىدىن يەتتە كىتاب ئارتۇقنۇر. ئۇلار بۇ يەتتە كىتابنى «ئەبۇ كەرىفى» دەپ ئاتايدۇ. ئۇلارنىڭ ئىسىملىكلىرى تۆۋەندىكىچە:

1 - بارۇخ

2 - تۇبىيا

3 - يەھۇدەت

4 - ۋەزەم (سۇلەيمان ھېكمەتلىرى)

5 - ئىكلىزىياستېكىس (سراج ئوغلى يەشۇئ)

6 - مىكا 1 (مە كاپىن 1)

7 - مىكا 2 (مە كاپىن 2)

بۇنىڭ بىلەن تەۋراتنىڭگىرىكچە نۇسخىسىجەمئىي 46 كىتابنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدۇ.

ئەمما «بېبىل - مۇقەددەس كىتابلار» نىڭ ئىككىنچى تۈرى بولغان يېڭى ئەھدە (يەنى ئىنجىل) ھازىر 27 كىتابنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

1 - ئىنجىل مەتتا

2 - ئىنجىل ماركوس

3 - ئىنجىل لۇقا

4 - ئىنجىل يۇھەننا

ئىنجىل سۆزى ئەسلىدە گىرىكتىلىدىكى «ئىنكلىيۇس» ۋە قىبىتى تىلىدىكى «ئىنكلىيۇن» دېگەن سۆزلەرنىڭ ئەرەب تىلىدا

بۇزۇپ قوللىنىلىشى ئىدى. ئۇنىڭ مەنسى «پىشارەت، تەلىمات» دېگەنلىكتۇر.

خىرىستىيانلار يۇقىرىدىكى تۆت كىتابنىڭ توپلىمىنى «تۆت ئىنجىل» دەپ ئاتايدۇ. ئەسلىدە «ئىنجىل» ئاتالغۇسى يۇقىرىدىكى تۆت كىتابقا مەخسۇس ئىدى. ئەمما ئۇلار ھازىر بۇ تۆت كىتابتىن باشقىمۇ پۈتۈن يېڭى ھەدى كىتابلىرىنىڭ ھەممىسىنى «ئىنجىل» دەپ ئاتايدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

5 - ئەلچىلەرنىڭ ئىشلىرى

6 - رىملىقلار

7 - كورننتلىكلەر 1

8 - كورننتلىكلەر 2

9 - گالاتىيالىقلار

10 - ئېفۇسۇسلىقلار

11 - فىلىپپىنلىكلەر

12 - كۇلۇسىيلىقلار

13 - تەسالونىكىلىكلەر 1

14 - تەسالونىكىلىكلەر 2

15 - تىمۇساۋۇسلىقلار 1

16 - تىمۇساۋۇسلىقلار 2

17 - تىتۇس

18 - فىلىمۇن

19 - ئىبرانىيەلەر

20 - ياقۇبىنىڭمەكتۇپى

21 - پېترۇس 1

22 - پېترۇس 2

23 - يۇھەننا 1

24 - يۇھەننا 2

25 - يۇھەننا 3

26 - يەھۇزا

27 - يۇھەننانىڭ چۈشى

بۇنىڭ بىلەن خىرىستىيانلارنىڭ قوللىدىكى «بېبىل - مۇقەددەس
كىتاب» نىڭ ئومۇمىي سانى تۆۋەندىكىچە بولۇپ چىقىدۇ:

تەۋراتنىڭ ئىبرانچە نۇسخىسىغا ئاساسەن:

كونا ئەھدە 39 + يېڭى ئەھدە 27 = 66 كىتاب.

تەۋراتنىڭ گېرىكچە نۇسخىسىغا ئاساسەن:

كونا ئەھدە 46 + يېڭى ئەھدە 27 = 73 كىتاب.

شۇنىمۇ بىلىش كېرەككى، مىلادىيەنىڭ 325 - يىلى شەرقىي
رىم ئىمپېراتورى «قۇستەنتىن 1» نىڭ ئەمرى بىلەن
پۈتۈن خىرىستىيان ئالىملىرىنىڭ ئىشتىراكى بىلەن شۈبھىلىك
كىتابلارنى بىر تەرەپ قىلىش ئۈچۈن «نقىيە» شەھىرىدە بىر چوڭ
ئومۇمىي قۇرۇلتاي ئۆتكۈزۈلگەن. قۇرۇلتاي ئەھلىخىرىستىيان
دىنىنىڭ شۈبھىلىك دەپ قارالغان بىر قىسىم كىتابلىرىنى
ئىنچىكىلەپ تەتقىق قىلىپ چىققاندىن كېيىن، بۇ كىتابلاردىن
«يەھۇدەت» ناملىق كىتابنىلا ئېتىراپ قىلىپ، باشقا 14 كىتابنى
ئويدۇرما كىتابلار، بۇ كىتابلارغا ئېتىقاد قىلىشقا بولمايدۇ دەپ قارار

قىلىپ، بۇ كىتابلارنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش قارارىنى ئالغان. بۇ كىتابلار تۆۋەندىكىچە:

- 1 - ئەستىر
- 2 - ياقۇبىنىڭمەكتۇپى
- 3 - پېترۇس 2
- 4 - يۇھەننا 2
- 5 - يۇھەننا 3
- 6 - يەھۇزا
- 7 - ئىبرانىيلەر
- 8 - تۇبىيا
- 9 - ۋەزەم
- 10 - بارۇخ
- 11 - ئىكلىزىياستېكىس
- 12 - مىكا 1
- 13 - مىكا 2

14 - يۇھەننانىڭ چۈشى (ۋەھىلەر)

بۇۋەقەلىك جىيىرۇم (مىلادىيە 420 - يىلى ۋاپاتبولغان) نىڭ يەھۇدەت كىتابىغا يازغان مۇقەددىمىسىدە تولۇق ئىپادىلەنگەن. ئارىدىن 39 يىل ئۆتكەندىن كېيىن مىلادىيەنىڭ 364 - يىلى خىرىستىيان ئالىملىرى لۇدىسىيە (لازىقىيە) شەھىرىدە بىر چوڭ قۇرۇلتاي ئېچىپ، بۇ قۇرۇلتايدا بۇرۇن (نىقىيە) شەھىرىدە ئېچىلغان قۇرۇلتايدا ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان كىتابلاردىن بىردىن يەتتىگىچە بولغانلىرىنى ئېتىراپ قىلىپ، قوبۇل قىلىشنىڭ

زۆرۈر ئىكەنلىكىنى، قالغان يەتتىسىنى خاتا ۋە ئويدۇرما دەپ ئېتىبارسىز قىلىپ، ئەمەلدىن قالدۇرۇشنىڭ مۇھىملىقىنى قارار قىلغان.

ئارىدىن يەنە 33 يىل ئۆتكەندىن كېيىن مىلادىيەنىڭ 397 - يىلى خىرىستىيان ئالىملىرى كارتىج (ھازىرقى تۇنىس قولىتىقغا جايلاشقان قۇرتاجە) شەھىرىدە يەنە بىر چوڭ قۇرۇلتاي ئېچىپ، ئۇنىڭدا بۇرۇنقى ئىككى قېتىملىق قۇرۇلتايدا خاتا، ئويدۇرما دەپ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ئاخىرقى يەتتە كىتابنى توغرا، ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلىش زۆرۈر دەپ قارار قىلىدۇ.

قۇرتاجە شەھىرىدىكى بۇ ئۈچىنچى قېتىملىق قۇرۇلتاي بۇرۇنقى ئىككى قېتىملىق قۇرۇلتاينىڭ قارارلىرىنى بۇزىدۇ ۋە شۈبھىلىك، ئويدۇرما دەپ قارالغان كىتابلارنىڭ ھەممىسىگە ئېتىقاد قىلىش لازىم، بۇ كىتابلار ئومۇمىي خىرىستىيانلارنىڭ زىرىدە مەقبۇلدۇر، دېگەن ھۆكۈمنى چىقىرىدۇ. بۇ ھۆكۈم مىلادىيە 16 - ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدىكى پروتېستانت مەزھىپىنىڭ بارلىققا كەلگەن ۋاقتىمچىلىك 12 ئەسىر شۇ بويىچە داۋام قىلىپ كېلىدۇ. بۇ مەزھەپ يەھۇدەت، ۋەزەم، تۇبىيا، بارۇخ، ئىكلىزىياستىكلەر، مىكا 1، مىكا 2 قاتارلىق كىتابلارنىڭ ھەممىسىنى ئىنكار قىلىپ، ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ ۋە ئەستىر كىتابى 16 بابتىن تەركىب تاپقان بولۇپ، ئۇنىڭدىن توققۇز بابنى يەنى 1 - بابتىن 10 - بابنىڭ 3 - تېكىستىگىچە بولغانلىرىنى قوبۇل قىلىپ، باشقىسىنى يەنى 10 - بابنىڭ 4 - تېكىستىدىن 16 - بابىغىچە بولغانلىرىنى ئەمەلدىن

قالدۇر-دۇ. بۇمەزھەپپۇقىرىدىكى كىتابلارنى ئەمەلدىن
قالدۇرغانلىقىنىڭ سەۋەبلىرىنى مۇنداقچۈشەندۈرگەن:

1 - بۇ كىتابلارنىڭ ئىبرانىيچە ئەسلى نۇسخىلىرى يوقالغان.
كېيىن تېپىلغىنى پەقەت ئۇنىڭ تەرجىمىسى ئىدى.

2 - ئىبرانىيلىق يەھۇدىيلار بۇ كىتابلارنى ئېتىراپ قىلمايدۇ.

3 - بۇ كىتابلار كۆپلىگەن خىرىستىيان ئالىملىرى تەرىپىدىن
رەت قىلىنغان. بۇ كىتابلارنىڭ دۇرۇس-لۇقىغا
خىرىستىيانلار مۇبىرلىككە كەلمىگەن.

4 - جىيرۇن «بۇ كىتابلار دىنىي مەسىلىلەرنى قارار قىلىش ۋە
ئىسپاتلاشقا يېتەرلىك ئەمەس» دېگەن.

5 - كلۇس «بۇ كىتابلارنىڭ ھېچبىرى ئوقۇشقا ئەرزىمەيدۇ»
دەپ ئېلان قىلغان.

6 - تارىخشۇناس ئالىم يۇسى بېيس «بۇ كىتابلارنىڭ
ھەممىسى ئويدۇرمىدۇر. خۇسۇسەن "مكا 1" ئويۇچۇق
ئويدۇرمىدۇر» دەپ جاكارلىغان.

ئەسلى نۇسخىسى ھەرخىل ئۆزگەرتىلىشلەر ئارقىسىدا
يوقالغانلىق سەۋەبتىن مۇتلەق خىرىستىيان ئالىمىنىڭ بىردەك
كېڭىشى بىلەن ئېتىقاد قىلىنىشى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ۋە
يەھۇدىيلارنىڭ نەزىرىدىمۇ مەقبۇل كۆرۈلمىگەن ھەمدە
ئۆزىنىڭ ۋەھىيىسىگە ئىلھام بىلەن يېزىلغانلىقىنى ئىسپات
قىلالىمىغان بۇ كىتابلارنىڭ كېيىنكىلەرنىڭ نەزىرىدە قانداق
قىلىپ ئېتىقاد قىلىشقا لايىق بولۇپ قالغانلىقى ھەقىقەتەن
ئەجەبلىنەرلىك بىر ئىشتۇر.

خىرىستىيان دىنىنىڭ كاتولىك مەزھىپىھازىرمۇ بۇرۇنقى ئىككى قېتىملىق قۇرۇلتايدا شۈبھىلىك ۋە ئويدۇرما دەپ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان كونا ۋە يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھەممىسىنى كېيىنكى قۇرتاجىيە قۇرۇلتىيىنىڭ قارارىغا ئەگىشىپ ئېتىراپ قىلىپ كەلمەكتە. بۇرۇنقىلار تەتقىق قىلىپ، تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە ئويدۇرما ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئارقىلىق ئەمەلدىن قالدۇرغان بۇ كىتابلارنى كېيىنكىلەرنىڭ ئاساسسىز ۋە دەلىل - ئىسپاتسىز ھالدا كۈچكە ئىگە قىلىشلىرىنىڭ نېمە قىممىتى بولسۇن! بەلكىمۇ ئىش يۇقىرىدىكى قۇرۇلتايلارنىڭ قارارلىرىنى تەتقىق قىلماستىن قارىغۇلارچە ئۆز كىتابلىرىنىڭ توغرا ۋە ھەق ئىكەنلىكىنى دەۋا قىلىپ كېلىۋاتقان خىرىستىيانلارغا رەددىيە بېرىشكە يېتەرلىكتۇر.

يەھۇدىيلار ۋە خىرىستىيانلاردا قولدىكى كونا ۋە يېڭى ئەھدە
كىتابلىرىدىن ھېچبىرىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان
دەلىل، پاكىت يوقلۇقىنىڭ بايانى

ئېتىقاد قىلىشقا تېگىشلىك بولغان ساماۋى (ئاللاھ تەرىپىدىن
كەلگەن) كىتاب پەيغەمبەرلەردىن بىرەرسىنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن
يېزىلغان ۋە بىزلەرگە ئۆزگەرتىلمەستىن، ساختا قىلىنماستىن ئۆز
ئەسلى بويىچە يېتىپ كەلگەن كىتاب بولۇشى كېرەك. ئەمما ئىلمى
ئاساسقا ئىگە بولمىغان ھالدا گۇمان بىلەنلا بىرەر كىشىنىڭ
ئىلھامى بىلەن يېزىلغان دەپ داۋا قىلىنغان ۋە ئەمەلىيەتتە ئۇ
كىشىنىڭ يازغانلىقىنىمۇ ئىسپاتلاپ بېرەلمىگەن مۇنداق بىر
كىتاب ئېتىقاد قىلىنىشقا ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىشكە لايىق ئەمەس.
ھەتتا بىرەر مەزھەپ ياكى كۆپمەزھەپلەر ھەق دەپ داۋا قىلىشىمۇ
مۇنداق كىتاب ئېتىقاد قىلىنىشقا ئەرزىمەيدۇ. مەلۇمكى كونا ئەھدە
كىتابلىرىدىن كۆپلىرى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا، ئەزراغا، ئىشئىياغا،
ئىرمىياغا، ھەبەققۇققا ۋە سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ
قىلىنغان بولسىمۇ، بۇ كىتابلارغا باغلىنىپ كېلىشى زۆرۈر بولغان
ئىسپاتلاش ۋاسىتىلىرىنىڭ بولمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ كىتابلارنى
ئۇلارغا مەنسۇپ قىلىدىغان بىرەر مۇ دەلىل - ئىسپات يوقتۇر.

شۇنىڭدەك، يېڭى ئەھدە كىتابلىرىمۇ ئىسا، مەرىيەم
ئەلەيھىسسالاملارغا، مۇرتلارغا ۋە كېيىنكىلەردىن يەتمىشتىن
ئارتۇق كىشىگە مەنسۇپ قىلىنغان بولسىمۇ، ئۇلار خىرىستىيان

ئالمىلرىنىڭ نەزىرىدە ئاساسسىز، يالغان نىسبەتلەر دەپ قارالغاچقا، بۈگۈنكى خىرىستىيان مەزھەپلىرى بۇ كىتابلارنى يۇقىرىدىكىلەرگە مەنسۇپ قىلىشنى رەت قىلىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا «ئەبۇ كەرىق» كىتابلىرى خىرىستىيان دىنىنىڭ كاتولىك مەزھىپىگە كۆرە ئېتىقاد قىلىشقا تېگىشلىك مۇقەددەس كىتابلار دەپ سانىلىدۇ. ئەمما بۇ كىتابلار پروتېستانت مەزھىپىنىڭ يەھۇدىيلارنىڭ نەزىرىدە رەت قىلىنىدىغان كىتابلاردۇر. دېمەك، بىرەر كىتابنىڭ بىرەر پەيغەمبەرگە ياكى مۇرىتلارنىڭ بىرىگە دەلىلسىز ھالدا مەنسۇپ قىلىنىشى بۇ كىتابنىڭ ئىلھام بىلەن يېزىلغانلىقىنى ياكى ئۇنىڭغا ئېتىقاد قىلىشنىڭ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

بۈيۈك ئالىم رەھمەتۇللاھ ھىندىي ئۆزۈڭلار خىرىستىيان ئالمىلرىنى كونا ۋە يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ بۆلۈملىرىدىن بىرەر بۆلۈمنىڭ شەنچىلىكى ئىلمى ۋاسىتىلار بىلەن يېتىپ كەلگەنلىكىنىڭ بايانى ھەققىدە ئۆز-ئارا مۇنازىرە ئېلىپ بېرىشقا بىر قانچە قېتىم تەكلىپ قىلغان بولسىمۇ، ئۇلار خىرىستىيانلارنىڭ باشلىرىغا كەلگەن 313 يىللىق بېسىملار ۋە بالايىپەتلەر تۈپەيلىدىن بۇ كىتابلارنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلايدىغان كېرەكلىك ۋاسىتىلارنىڭ يوقىلىپ كەتكەنلىكىنى باھانە قىلىپ مۇنازىرە ئۆتكۈزۈشنى رەت قىلغان.

شۇنىڭدىن ئىسپاتلاندىكى، ئەھلى كىتاب (يەنى يەھۇدىي ۋە خىرىستىيانلار) ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرىنى يۇقىرىدىكى ئاپتورلارغا مەنسۇپ قىلىشتا پەقەت گۇمانۋە خىيال

بىلەنلا ئىش كۆرگەن. ئۇلارنىڭ ھەر ئىككى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ بىرەر بۆلۈمىنىڭ ئاپتورىنى كەسكىن قىلىپ ئىسپاتلاپ بېرىشكە جۈرئەت قىلالمىغانلىقى، ئۇلارنىڭ ئىسپاتلاشقا ئاجىز كەلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر ئۇلار ئىسپات قىلالسا ئىدى، مۇنازىرە قىلىپ ئۆزلىرىنى كۆرسىتىشتىن ھېچ چېكىنمىگەن بولاتتى. مانا بۇ، ئۇلارنىڭ مۇقەددەس دەپ ئېتىقاد قىلىدىغان كىتابلىرىنىڭ ئۇلار مەنسۇپ قىلغان ئاپتورلارغا ئائىت ئەمەس ئىكەنلىكىنىڭ بىر دەلىلىدۇر.

ئۇلارنىڭ بەزى كىتابلىرىنىڭ بايانى تۆۋەندىكىچە:

تەۋرات

مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ قىلىنغان ھازىرقى تەۋرات مۇسا ئەلەيھىسسالام يازغان ياكى ئاللاھتىن ئۇنىڭغا بېرىلگەن تەۋرات ئەمەس. تۆۋەندىكىدەلىللەر بۇھۆكۈمنى كۈچلەندۈرىدۇ:

1 - بۇ تەۋراتنىڭ ئەسلى نۇسخىسى مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 638 - يىلى پادىشاھلىق تەختىگە ئولتۇرغان ئامۇن ئوغلى يۇشىيانىڭ زامانىدىن خېلى بۇرۇنلا يوقاپ كەتكەن بولۇپ، يۇشىيانىڭ پادىشاھلىق تەختىگە ئولتۇرغىنىدىن 18 يىل ئۆتكەندىن كېيىن تەۋرات ئىسىملىك بىر كىتاب ئوتتۇرىغا چىققان. بۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ بولغان ھەقىقىي تەۋرات ئەمەس ئىدى. چۈنكى بۇ كىتابنى ھىلقىيا ئىسىملىك بىر كاھىننىڭ ئويدۇرۇپ چىقارغانلىقى ئىسپاتلانغان. بۇ كىتابنىڭمۇ مىلادىيەدىن

بۇرۇنقى 587 - يىلى بۇختەنەسسەر پەلەستىننى ئىستېلا قىلىشتىن بۇرۇنلا يوقىلىپ بولغانلىقى مەلۇم. ئەگەر ئۇنى يوقالمىغان دەپ پەرەز قىلغان تەقدىردىمۇ، بۇختەنەسسەر پەلەستىننى ئىستېلا قىلغان ۋاقتىدا تەۋرات ۋە باشقا كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھەممىسىنى كۆيدۈرۈپ يوق قىلغان. بۇ كىتابلاردىن بىرەر سىمۇ قالمىغانلىقى مەلۇم. ئۇلار ئەزانىڭ بابىل شەھىرىدە تەۋراتنىڭ بەزى بۆلۈملىرىنى يازغانلىقىنى گۇمان قىلىشىدۇ. ئەگەر يازغان بولسىمۇ، ئەنۇنىيۇس پەلەستىننى ئىشغال قىلغان ۋاقتىدا ئۇ ئاللىقاچان يوق قىلىنغان بولىدۇ. چۈنكى سۇرىيا پەلەستىندە مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 175 - ۋە 173 - يىللار ئارىسىدا ئىككى يىل ھۆكۈمرانلىق قىلغان. بۇ ئەسنادا ئۇ، يەھۇدىي دىنىنى يەر يۈزىدىن پۈتۈنلەي يوق قىلىش ۋە پەلەستىننى «ھىلىنىيە» تەرەپدارلىرىغا ئۆزگەرتىش نىيىتى بىلەن يەھۇدىيلارنىڭ كاتتا ئالىملىرىنى پۇل بىلەن سېتىۋالىدۇ، يەھۇدىيلاردىن 40 مىڭدىن 80 مىڭغىچە ئادەم ئۆلتۈرىدۇ، ھەيكەل (يەھۇدىيلارنىڭ پەلەستىندىكى مۇقەددەس ئىبادەتخانىسى) نىڭ بارلىق مۈلۈكلىرىنى تالان - تاراج قىلىدۇ. يەھۇدىيلارنىڭ ئۆلتۈرۈلگەن يېرىگە چوشقىلارنى ۋە يېقىلغۇلارنى ئېلىپ كېلىدۇ. 20 مىڭ ئەسكەرنى قۇددۇس شەھىرىنى قورشاشقا بۇيرۇيدۇ. بۇ ۋاقىت شەنبە كۈنلۈك بولغاچقا يەھۇدىيلارنىڭ ھەممىسى نامازغا تۇرغان ئىدى. دەل شۇ ۋاقىتتا ئۇلار ھۇجۇمغا ئۆتۈپ پۈتۈن ئۆيلەرگە ئوت قويدۇ. كىچىك بالىلار، ئاياللار دەپ ئايرىماستىن، پۈتۈن شەھەر ئەھلىنى قىرغىن قىلىدۇ. بۇ

كۈندە تاغلارغا قېچىۋالغانلار دىنۋە ئۆڭكۈرلەرگە يوشۇرۇنۇۋالغانلار دىن باشقا ھېچكىم ھايات قالمىدۇ.

2 - ھازىرقى تەۋرات بىلەن ھەججە يۈز بەرگەن زەكەرىيا ئەلەيھىسسالاملارنىڭ ياردىمى بىلەن ئەزرا يېزىپ چىققان «كۈنلەر 1» ۋە «كۈنلەر 2» كىتابلىرى ئوتتۇرىسىدا يۈز بەرگەن ئىختىلاپلار ۋە زىتلىقلار ناھايىتى چوڭدۇر. ئەھلى كىتاب ئالىملىرى ئەزرا نىڭ ناقىس ۋاراقلارغا ئاساسلىنىپ خاتالاشقانلىقى نەتىجىسىدە نەسەب تىزىمىدىكى بالىلار بىلەن بالىلارنىڭ بالىلىرىنى ئايرىيالغانلىقىنى ئېيتىدۇ... يۇقىرىدىكى ئۈچ پەيغەمبەر تەۋراتقا ئەگىشىدىغان كىشىلەر ئىدى. ھازىرقى تەۋرات ھەقىقەتتە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەسلى تەۋراتى بولغان بولسا ئىدى، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مۇنچىلىك ئىختىلاپلار بولمىغان بولاتتى ۋە ئۇلارمۇ ناقىس ۋاراقلارغا ئاساسلىنىپ بۇنداق چوڭ خاتالىقلارنى ئۆتكۈزۈمگەن بولاتتى ھەمدە ئەزرا يازغان تەۋرات ئەگەر ئۇلار گۇمان قىلىشقاندا ئىلھام بىلەن يېزىلغان بىر كىتاب بولغان بولسا ئىدى، ئۇنىڭ بىلەن «كۈنلەر 1» ۋە «كۈنلەر 2» كىتابلىرى ئارىسىدا بۇنداق زىتلىقلار بولمىغان بولاتتى. شۇنىڭدىن ئىسپاتلاندىكى ھازىرقى تەۋرات ھەرگىزمۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا يېزىلغان تەۋرات ئەمەس. ئۇ، ئەزرا يازغان تەۋراتمۇ ئەمەس، بەلكى شۈبھىسىزكى ھازىرقى تەۋرات يەھۇدىيلار ئارىسىدا كەڭ تارقالغان قىسسىلەر، رىۋايەتلەر ۋە ئەپسانىلەردىن بىر توپلامدۇر. يەھۇدىي ئالىملىرى يۇقىرىدىكى ئەپسانىلەرنىۋە قىسسە، رىۋايەتلەرنى تەتقىق

قىلماستىنلا ئۇلارنى توپلاپ بىر توم قىلىپ ئۇنىڭغا «كونا ئەھدە» نامىنى بەرگەن. بۇ پىكىر ھازىرقى ياۋروپا، خۇسۇسەن گېرمانىيە ئالىملىرى ئارىسىدا كەڭ تارالغان مەشھۇر كۆز قاراشتۇر.

3 - ھۆكۈملەردە ھازىرقى تەۋراتنىڭ بۆلۈملىرى بىلەن ھىزقىيا كىتابىنىڭ ئارىسىدىكى ئىختىلاپلار ۋە زىتلىقلار ناھايىتى كەسكىندۇر. ئەگەر ھازىرقى مەشھۇر تەۋرات مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەقىقىي تەۋراتى بولىدىغان بولسا، ھىزقىيانىڭ كىتابى ئۇنىڭغا زىت كەلمىگەن بولاتتى.

4 - ھازىرقى تەۋراتنىڭ ھېچبىر بۆلۈمىدە ئاپتورنىڭ ئۆز ئەھۋالىنى ياكى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ئىشلارنى يازغانلىقى كۆرۈلمەيدۇ. بەلكى ھازىرقى تەۋراتنىڭ ئۆزى ئۇنىڭ ئاپتورنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالام ئەمەسلىكىگە گۇۋاھتۇر. ھازىرقى تەۋراتنىڭ ئاپتورى يەھۇدىيلار ئارىسىدا مەشھۇر بولغان ئەپسانەۋە قىسسىلەرنى توپلاپ چىقىپ، ئۆز گۇمانىدا ئاللاھنىڭ سۆزلىرى دەپ قارالغانلىرىنى «ئاللاھ مۇنداق دېدى» دېگەن ماۋزۇ ئاستىغا ئالغان. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى دەپ قارالغانلىرىنى «مۇسا مۇنداق دېدى» دېگەن ماۋزۇ ئاستىغا ئالغان. ئاپتور بۇ تەۋراتنىڭ ھەممەيىرىدە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەھۋالىنى ئۈچىنچى شەخس شەكلى بىلەن بايان قىلغان. مەسىلەن: «مۇسا ئۆرلىدى»، «مۇساغا رەب مۇنداق دېدى» دېگەنلەرگە ئوخشاش. ئەگەر ھازىرقى تەۋرات ئەمەلىيەتتە مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆزى يازغان ياكى يازدۇرغان تەۋرات بولغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇ ئۆزى ئۈچۈن بىرىنچى شەخس شەكلى بىلەن ئىپادىلەپ، يۇقىرىدىكىگە

ئوخشاش تېكىستلەرنى «مەن ئۆرلىدىم»، «رەب ماڭا مۇنداق دېدى» دەپ ئىپادىلىگەن بولاتتى. چۈنكى بىرىنچى شەخس شەكلى بىلەن ئىپادىلەش ئىشنىڭ ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. مانا بۇلارنىڭ ئۆزىلا ھازىرقى تەۋراتنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئائىت بولغان ئەسلى تەۋرات ئەمەسلىكىگە يېتەرلىك دەلىلدۇر.

5 - ئىشەنچلىك مەشھۇر خىرىستىيان ئالىمى دوكتور سىكەندەر كېدىس يېڭى ئەھدىنىڭ مۇقەددىمىسىدە تۆۋەندىكى ئۈچ مەسىلىنىڭ ئۆزىگە ئېنىق ئىسپاتلانغانلىقىنى يازدۇ:

(1) ھازىرقى تەۋرات مۇسا ئەلەيھىسسالام يازغان تەۋرات ئەمەس.

(2) ھازىرقى تەۋرات پەلەستىندە يېزىلغان. ئۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە ئىسرائىل ئەۋلادلىرىسىنا چۆلدە سەرسان بولغان ۋاقىتلىرىدا يېزىلغان ئەمەس.

(3) ھازىرقى تەۋراتنىڭ مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 10 - ئەسىردە ياكى مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 8 - ئەسىردە يېزىلغانلىقى ئېنىقتۇر. خۇلاسە، ھازىرقى تەۋراتنىڭ يېزىلغانلىق تارىخى بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتى ئوتتۇرىسىدا 500 يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت ئۆتكەن.

6 - تەجرىبىلەرنىڭ يەكۈنلىرى بىلەن مەلۇم بولغىنىدەك، زاماننىڭ ئۆتۈشى بىلەن تىلدىمۇ ئۆزگىرىشلەر بولىدۇ. ھەرقانداق تىل زامان بىلەن بىللە ئۆزگىرىپ تۇرغان. مەسىلەن: تۆت يۈز يىل بۇرۇنقى ئىنگىلىز تىلى بىلەن ھازىرقى زامان ئىنگىلىز تىلى

ئوتتۇرىسىدا خېلى چوڭ پەرقلەر مەۋجۇت. خىرىستىيانلارنىڭ مەشھۇر ئالىملىرىدىن دوكتور نورېن مۇنداق دەيدۇ: «تەۋرات بىلەن ئىسرائىل ئەۋلادلىرى بابىل ئەسىرلىكىدىن قۇتۇلغاندىن كېيىن يېزىلغانلىقى داۋا قىلىنغان باشقا كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ئارىسىدا تىلغا ئالغۇدەك تىل پەرقى يوقتۇر. مەلۇمكى، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتى بىلەن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ بابىل ئەسىرلىكىدىن قۇتۇلغانلىقى ئارىسىدا تەخمىنەن 900 يىل ئۆتكەن. تەۋرات بىلەن باشقا كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ئۇسلۇبىدا تىلغا ئالغۇدەك پەرق كۆرۈلمىگەنلىكتىن ئىبرانى تىلىغا ماھىرلىقى بىلەن تونۇلغان ئالىم ليۇسېدېن بۇ كىتابلارنىڭ ھەممىسى بىرلا ۋاقىتتا يېزىلغان دەپ يەكۈنلەيدۇ.»

7 - تەۋراتنىڭ «ئۈلگە» 27 : 5~8 - تېكىستلىرىدە «ئىلاھنىڭ ئۈچۈن تاشتىن بىر قۇشخانا ياسىغىن، ئۇنىڭغا تۆمۈر ئىشلەتمىگىن»، «تاشقا بۇ كائىناتنىڭ پۈتۈن قانۇنىيەتلىرىنى چىرايلىق نەقىش بىلەن يازغىن» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «يەشۇ» 8 : 30~32 - تېكىستلىرىدە «ئۆزۈڭلاردا يەشۇ ئىسرائىلنىڭ ئىلاھى بولغان رەب ئۈچۈن ئىبال تېغىغا بىر قۇشخانا ياسىدى»، «يەشۇ ئۇ يەردە مۇسانىڭ ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ كۆزى ئالدىدا يازغان تەۋراتنى تاشقا يازدى» دەپ قەيت قىلىنغان. يۇقىرىدىكى تېكىستلەردىن بىلىندىكى، قۇشخاننىڭ تاشلىرى تەۋراتنى ئۇنىڭغا يېزىشقا يېتەرلىك ئىدى. ئەگەر مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەسلى تەۋراتى ھازىرقى بەش كىتابنى

ئۆز ئىچىگە ئالغان چوڭ ھەجىملىك بىر كىتاب بولغان بولسا ئىدى، ئۇنى قوشخانىنىڭ تاشلىرىغا يېزىشقا سىغمايتتى.

8 - ھازىرقى تەۋراتتىكى خاتالىقلار ۋە بۆلۈملىرى ئارىسىدىكى ئۆزئارا زىتلىقلار ئۇنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلگەن ھەقىقىي تەۋرات ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلىماقتا. چۈنكى ئاللاھتىن بىرەر پەيغەمبەرگە ۋەھىي قىلىنغان ھەقىقىي ئىلاھىي كىتاب مۇنداق زىتلىقلاردىن ئەلۋەتتە خالىي ۋە پاك بولىدۇ.

يەشۇئىنىڭ كىتابى

ئىسرائىل مىللىتىنىڭ ئاساسلىق دەستۇرى بولغان تەۋراتنى تونۇپ ئۆتكەندىن كېيىن، تەۋراتتىن قالسا بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان يەشۇئىنىڭ كىتابىنى تونۇپ ئۆتەيلى. ئەھلى كىتاب ئالىملىرىغا ھازىرغىچە «يەشۇئىنىڭ كىتابى» دەپ ئاتىلىپ كەلگەن بۇ كىتابنىڭ ھەقىقىي ئاپتورى ۋە يېزىلغان ۋاقتى ئېنىق مەلۇم بولمىغان. ئۇلار بۇ ماۋزۇدا بەش خىل قاراشتا بولماقتا:

1 - ئۇنى مۇسا پەيغەمبەرنىڭ يېڭىتى يەشۇئ (يەنى نۇھنىڭ ئوغلى يۇشەئ) يازغان.

2 - ئۇنى ھارۇن پەيغەمبەرنىڭ ئوغلى ئازار يازغان.

3 - ئۇنى ھارۇن پەيغەمبەرنىڭ نەۋرىسى فىنھاس يازغان.

4 - ئۇنى سەمۇئىل پەيغەمبەر يازغان.

5 - ئۇنى ئىرمىيا پەيغەمبەر يازغان.

يەشۇد بىلەن ئىرميانىڭ ئارىسىدا سەككىز ئەسىر ۋاقت ئۆتكەن. بۇ زىتلىقلار ئەھلى كىتاب ئالىملىرىنىڭ نەزىرىدە بۇ كىتابنىڭ كېلىپ چىقىشى مەلۇم بولمىغان، ئاساسسىز بىر كىتاب ئىكەنلىكىگە دەلىلدۇر.

يەشۇققا مەنسۇپ قىلىنغان بۇ كىتابتا يەشۇنىڭ سۆزى بولۇشى مۇمكىن بولمايدىغان سۆزلەر بار. ئۇنىڭدا يەنە بەزى تېكىستلەر باركى، بۇ تېكىستلەر بۇ كىتابنىڭ ئاپتورىنىڭ داۋۇد ئەلەيھىسسالام بىلەن زامانداش ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ ۋە بۇ كىتابنىڭ يەشۇققا ئائىت ئەمەسلىكىنى ئېنىق ئىسپاتلايدۇ. ھازىرقى تەۋرات بىلەن يەشۇد كىتابى ئوتتۇرىسىدا ئوپپوچۇق زىتلىقلار بار. ئەگەر ئەھلى كىتاب ئويلىغاندەك ھازىرقى تەۋرات مۇسا ئەلەيھىسسالام يازغان تەۋرات بولغان بولسا ۋە يەشۇققا مەنسۇپ قىلىنغان بۇ كىتاب ئەمەلىيەتتە يەشۇنىڭ كىتابى بولغان بولسا، بۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا زىتلىقلار مەيدانغا كەلمىگەن بولاتتى، ئەلۋەتتە. يەشۇنىڭ بەزى ئەھكاملاردا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مۇخالىپەتچىلىك قىلىشى تەسەۋۋۇردىن يىراق. چۈنكى ئۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمى ۋە شاگىرتى ئىدى. ئۇ قانداقمۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىدا ئەمەل قىلىنىپ كەلگەن ئەھكاملارنى كېيىن ئۆزىچە ئۆزگەرتسۇن؟!

تەۋرات بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىز باسارى ۋە يېقىن ئادىمى بولغان يەشۇنىڭ كىتابى ئارىسىدىكى بۇ زىتلىقلار ۋە ئىختىلاپلار ئېنىق كۆرۈلگەن يەردە باشقا كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ئارىسىدىكى زىتلىقلار ئەلۋەتتە چوڭدۇر ۋە كۆپتۇر. بەلكى

بەزىتە تەتقىقاتچى ئالىملار كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھېچبىرىنى ئېتىبارلىق سانمىغان ۋە ئۇلارنى ئەپسانە ۋە رىۋايەتلەر توپلىمى دەپ ھۆكۈم قىلغان. چۈنكى بۇرۇنقىلار كونا ئەھدە كىتابلىرىغا ناھايىتى كۆپ ئويدۇرمىلارنى كىرگۈزگەن. بۇلار ئەھلى كىتاب ئالىملىرىنىڭ ئۆز كىتابلىرىنىڭ ھەقىقىتى ۋە ئەسلىلىكىنى ئىسپاتلاشقا دەلىل - ئىسپاتى يوق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن يېتەرلىك دەلىللەر دۇر. ئۇلار پەقەت گۇمان ۋە خىيال بىلەنلا بۇ كىتابلارنى مەزكۇر ئاپتورلارغا مەنسۇپ قىلىدۇ. گۇمان بىلەن خىيال ئەھلى كىتابلارنىڭ نەزىرىدە دەلىل - پاكىت سانىلىدۇ. بىرەر كىتابنى ئىلھام ئىگىسى بولغان بىرسىگە مەنسۇپ قىلىش بىلەن ئۇ كىتاب ئىلاھىي كىتاب بولۇپ قالمايدۇ.

ئىنجىللارنىڭ ئەھۋالى

ئىنجىل مەتتا

قەدىمكى خرىستىيانلارنىڭ ھەممىسى ھازىرقى خرىستىيانلارنىڭ كۆپىنچىسى مەتتاغا مەنسۇپ بولغان ئەسلىدىكى «ئىنجىل مەتتا» نىڭ ئىبرانى تىلىدا يېزىلغانلىقىغا ۋە خرىستىيان مەزھىپىنىڭ بۇزغۇنچىلىقلىرى ھەمدە ئاۋۋالقى ئۈچ ئەسىردە ئۇلارنىڭ باشلىرىغا كەلگەن پىتنە - پاستالارنىڭ سەۋەبى بىلەن بۇ ئىنجىلنىڭ يوقىلىپ كەتكەنلىكىگە بىردەك قايىلىدۇر. ھازىرقى ئىبرانى تىلىدىكى «ئىنجىل مەتتا» دېگەن كىتاب گرىكچىدىن تەرجىمە قىلىنغان نۇسخىسىدۇر. بۇنى تەرجىمە قىلغان كىشىمۇ ئۇلارغا مەلۇم ئەمەستۇر. خۇددى جىيروم ئېتىراپ قىلغاندەك، خرىستىيان ئالىملىرى بۇ كىتابنى تەرجىمە قىلغان تەرجىماننىڭ ئىسمىنى ياكى ئەھۋالىنى بىلمەيدۇ. ئۇلار گۇمانوۋ تەخمىن بىلەن «بەلكى پالانى تەرجىمە قىلغان بولۇشى مۇمكىن» دەيدۇ. قانداقمۇ گۇمان بىلەن بىرەر ئەسەرنى بىرسىگە مەنسۇپ قىلغىلى بولسۇن؟

500 دىن ئارتۇق خرىستىيان ئالىمىنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن ئىنجىللارنىڭ ئەڭ مۆتىۋىر — قەدىمكى سېسپابانغان «ئىنجىل مەتتا» نىڭ مەتتاغا مەنسۇپ ئەمەسلىكى ئوچۇق ئېلان قىلىنغان. چۈنكى «ئىنجىل مەتتا»

بىلەن «ئىبرانىيلقلار» مەكتۇبىدىن باشقا يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھەممىسىگىرىكتىلى بىلەن يېزىلغان. مەتتا ئۆزىنىڭ ئەسلى ئىنجىلىنى ئىبراھىم ۋە داۋۇد ئەلەيھىسسالاملارنىڭ نەسلىلىرىدىن بىر شەخس چىقىدۇ دېگەن ئېتىقاد بىلەن تۇرۇۋاتقان ئىبرانى يەھۇدىيلرى ئۈچۈن پەلەستىندە ئىبرانى تىلىدا يازغان. ئەمما مەتتا ئۆزىنىڭ بۇ ئىنجىلىنى گىرىكچىگە ئۆزى تەرجىمە قىلغان ئەمەس. بەلكى كېيىن نامەلۇم بىر شەخس تەرىپىدىن تەرجىمە قىلىنغان. زادى بۇ تەرجىمان كىم ئىدى؟ بۇ سوئالغا ھازىرغىچە جاۋاب تېپىلمىغان. باشقا ئىنجىللار بولسا، گىرىكتىلى بىلەن يېزىلغان. ھەتتا ئۆز ئىنجىلىنى گىرىكتىلى بىلەن يازغان، دېگەن كىشى ئوپئوچۇق يالغانچىدۇر. تەتقىقاتچى ئالىم نورتېن چوڭ ھەجىملىك بىر كىتاب يېزىپ ئۇنىڭدا: ئويدۇرۇلغان ھازىرقى تەۋراتنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ ئەمەسلىكىنىۋە ئىنجىللارغىمۇ كۆپلىگەن ئۆزگەرتىشلەرنىڭ كىرگۈزۈلگەنلىكىنى ئىسپاتلىغان. نورتېن كىتابىدا، مەتتانىڭ ئۆز ئىنجىلىنى ئىبرانى تىلى بىلەن يازغانلىقىنىڭ ئوچۇق ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى بايان قىلغان. چۈنكى قەدىمكى خىرىستىيانلارنىڭ بۇ ھەقتىكى قاراشلىرى بىردەك ئىدى. ئۇلارنىڭ ھېچبىرى بۇ پىكىرگە مۇخالىپەتچىلىك قىلمىغان. ئۇلارنىڭ بۇ گۇۋاھلىقى مەقبۇلدۇر. بەلكى قەدىمكىلەر «ئىنجىل مەتتانىڭ ئىبرانى نۇسخىسى يەھۇدىي قەۋمىدىن بولغان خىرىستىيانلارنىڭ قولىدا بار ئىدى. بۇ نۇسخا جىيرۇمنىڭ زامانىغىچە مەۋجۇت ئىدى. ئىنجىل مەتتانىڭ ھازىرقى نۇسخىسى تەرجىمانى بىلىنمىگەن بىر

تەرجىمە نۇسخىسىدۇر» دەپگۈۋاھلىق بېرىدۇ. نورتېن كىتابىدا قەدىمكىلەرنىڭ «مەتتا ئىساننىڭ مۇرىتلىرىدىن ئىدى. ئۇ ئىساننىڭ كۆپ ئەھۋاللىرىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن، قۇلىقى بىلەن ئاڭلىغان. ئەگەر ئۇ ئۆزىگە مەنسۇپ قىلىنغان بۇ ئىنجىلنىڭ ھەقىقىي ئاپتورى بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭ سۆزىدىن بىرەر ئورۇندا بولسىمۇ ئۇنىڭ ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ئەھۋاللارنى يازغانلىقى نامايان بولاتتى، قەدىمدىن تارتىپ داۋام قىلىپ كەلگەن ئادەت بويىچە، كىتابنىڭ ئۆزى تەرىپىدىن يېزىلغانلىقىنى ئىزھار قىلغان بولاتتى ۋە ئۆزى ئۈچۈن بىرىنچى شەخس شەكىلدە ئىبارە سۈرگەن بولاتتى. ئېنىقكى بۇ ئىنجىل مەتتاغا مەنسۇپ ئەمەس» دېگەن سۆزلىرىنى كۈچلەندۈرگەن.

خىرىستىيان مەزھىپىدىن مانىكىزم مەزھىپىنىڭ ئاتاقلىق ئالىملىرىدىن فاستېس مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئىنجىل پۈتۈنلەي يالغاندۇر. ئۇنىڭ ئاۋۋالقى ئىككى بابى ماركسىيۇن، ئەبىيۇن، يۇنىتېرىنمە زەھەپلىرىدە ئىنكار قىلىنىدۇ ۋە پوپ ۋەلىمىسىنىڭ نەزىرىدىمۇ ئۇ ئويۇنچۇق ئويدۇرمىدۇر.»

تەتقىقاتچى ئالىم نورتېن مەزكۇر ئىككى بابنى ۋە بۇ ئىنجىلدىكى كۆپلىگەن ماۋزۇلارنى ئىنكار قىلىدۇ. جىيرۇم مۇنداق دېگەن: «بۇرۇنقى ئالىملار «ئىنجىل ماركوس» نىڭ ئاخىرقى بابلىرىدىن بولغان 16 - بابقا شەك بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى. «ئىنجىل لۇقا» نىڭ 1 - ، 2 - بابلىرىغا ۋە 22 - بابىنىڭ بەزى ماۋزۇلىرىغا شەك قىلاتتى. چۈنكى، 1 - ، 2 - بابلار ماركسىيۇنمە زەھەپىئەمەل قىلىۋاتقان ئىنجىلدا يوق ئىدى.»

نورتېن مۇنداق دەيدۇ: «ئىنجىل ماركوسنىڭ 16 - بابىنىڭ 9 - تېكىستىدىن 22 - تېكىستىگىچە بولغان مەزمۇنلىرى كېيىن قوشۇۋېلىنغان تېكىستلاردۇر. ئىنجىللارنى يازغان ئاپتورلارنىڭ ئادىتى بويىچە ئۆز تەرىپىدىن خالىغان ماۋزۇلارنىۋە ئىبارىلەرنى كىرگۈزۈش ناھايىتى كەڭ تارقالغان بىر ھېرىسلىق ئىش ئىدى.»

ئىنجىل يۇھەننا

«ئىنجىل يۇھەننا» دەپ ئاتىلىپ كەلگەن بۇ ئىنجىلنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇرتلىرىدىن بولغان يۇھەننا تەرىپىدىن يېزىلمىغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىللەر ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇلاردىن:

1 - بۇ ئىنجىلنىڭ ھېچبىر يېرىدە ئۇنىڭ ئاپتورنىڭ ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن، قۇلىقى بىلەن ئاڭلىغانۋە ئۆز ھاياتىدا يۈز بەرگەن ئەھۋاللارنى يازغانلىقى مەلۇم ئەمەس. بەلكى بۇ ئىنجىلنىڭ ئىبارىلىرى ئاپتورنىڭ ئىسانىڭ مۇرتى بولغان يۇھەننا ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. بۇ ئىنجىلنىڭ ئاخىرى موندۇ ئىبارە بىلەن تاماملانغان: «بۇلار ئۇ مۇرتنىڭ يازغانلىرى ۋە گۇۋاھ بولغانلىرىدۇركى، بىز ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى ھەق دەپ بىلىمىز.» (ئىنجىل «يۇھەننا» 21 : 24) ئاپتور بۇ تېكىستتە، يۇھەننا ئۈچۈن ئۈچىنچى شەخس شەكلىدە ئىبارە سۈرۈپ، ئۇنىڭغا «ئۇ» دېگەن ئالماشنى قوللانغان ۋە ئۆزى ئۈچۈن بىرىنچى شەخس

شەكىلدە ئىبارە سۈرۈپ، «بىز بىلىمىز» دېگەن ئالماشنى قوللانغان. بۇنىڭدىن بىلىندىكى بۇ ئىنجىلنىڭ ئاپتورى ئىساننىڭ مۇرتى بولغان يۇھەننا ئەمەستۇر.

2 - مىلادىيەنىڭ 2 - ئەسىرىدە ياشىغان ئەرنىيۇس دېگەن كىشى بولسا، بولسا مۇرت ئىدى. بولسا مۇرت بولسا مۇرت يۇھەننانىڭ مۇرتى ئىدى. ئەرنىيۇسنىڭ ھايات ۋاقتىدا بىر توپ جامائەت بۇ ئىنجىلنىڭ مۇرت يۇھەنناغا مەنسۇپ ئەمەسلىكىنى ئېلان قىلغاندا، ئەرنىيۇس ئۇلارغا قارشىلىق بىلدۈرمىگەن. بۇ ئىنجىل ئەمەلىيەتتە مۇرت يۇھەنناغا مەنسۇپ بولغان بولسا، بۇنى ئەرنىيۇس ئۆز ئۇستازى بولسا مۇرت ئارقىلىق بىلىگەن بولاتتى ۋە ئۇنى يۇھەنناغا مەنسۇپ ئەمەس، دېگۈچىلەرگە قارشى چىققان بولاتتى. شۇ ئېنىقكى ئەرنىيۇس قىسسىلەرنى رىۋايەت قىلىشتا تونۇلغان ئاتاقلىق ئالىم ئىدى. ئۇ، ئۇستازى بولسا مۇرتتىن كۆپلىگەن قىسسىلەرنى رىۋايەت قىلغان. ئەرنىيۇس 2 - ئەسىردە «مەتتا»، «لۇقا»، «ماركوس» قاتارلىق ئۈچ ئىنجىلنى ئېلان قىلغان بىرىنچى كىشىدۇر. ئۇ «ئىنجىل يۇھەننا» نى تىلغا ئالمىغان. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ مىلادىيە 216 - يىلى ئالېكساندىر يانۇس دېگەن كىشى بۇ ئۈچ ئىنجىلنى ئېلان قىلغان. ئالېكساندىر ئۈچ ئىنجىلنى ئېلان قىلغانلارنىڭ ئىككىنچىسى ۋە تۆت ئىنجىلنى ئېلان قىلغانلارنىڭ بىرىنچىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. «ئىنجىل يۇھەننا» نى ئىساننىڭ مۇرتى بولغان يۇھەننا يازغان دەپ ئېتىقاد قىلغۇچىلار ئۇنىڭغا ئىنكار قىلغۇچىلار ئالدىدا بۇ داۋالارنىڭ كۈچكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن بىرەر دەلىل - ئىسپات

كەلتۈرۈلمىگەن. ئەرنىيۇسمۇ بۇ داۋانىڭ دۇرۇسلىقىغا گۇۋاھچى بولمىغان.

3 - «ئىنجىل يۇھەننا»نى مۇرت يۇھەنناغا مەنسۇپ قىلىشنى ئىنكار قىلىش ئىسلام ئەھلىگىلا خاس بولغان ئىش ئەمەس، بەلكى باشقا دىندىكىلەر مۇ ئىنكار قىلىدۇ:

1) خىرىستىيان مانىكىز مەزھىپىنىڭ پېشۋاسى فاستېس 4 - ئەسىردە «بۇ يېڭى ئەھدە كىتابلىرى (يەنى تۆت ئىنجىل) ئىسا ياكى ئۇنىڭ مۇرتلىرىدىن بىرەرسى يازغان كىتابلار ئەمەس، بەلكى بۇ كىتابلار نامەلۇم كىشىلەر تەرىپىدىن يېزىلغان. ئاندىن ئۇلار كىشىلەرنى قايىل قىلدۇرۇشۈ كىتابلىرىنى قىممەتكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن بۇ كىتابلىرىنى ئىسانىڭ مۇرتلىرىنىڭ نامىغا مەنسۇپ قىلغان. ئۇلار بۇ قىلمىشلىرى بىلەن ئىسا مۇرتلىرىغا ناھايىتى ئېغىر دەرىجىدە تۆھمەت قىلدى. چۈنكى بۇ كىتابلاردا ناھايىتى چوڭ زىتلىقلار ۋە كۆپلىگەن خاتالىقلار بار» دەپ ئوچۇق جاكارلىغان.

2) بۇددىست ئالىمى سەلسۇس 2 - ئەسىردە «خىرىستىيانلار ئىنجىللىرىنى 3 -، 4 - قېتىملىق ئۆزگەرتىشلىرى ئارقىلىق ئۇلارنىڭ مەزمۇنلىرىنى باشقا نەرسىگە ئايلاندۇرۇپ قويغان» دەپ ئېلان قىلغان.

3) ئالىم ستادلېن «ئىنجىل يۇھەننانىڭ ئاپتورى ئىسكەندىرىيە مەدرىسىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىدىن بىرى ئىدى. بۇ شەكسىز ھەقىقەت» دەپ يازغان.

4) تەتقىقاتچى ئالم بىرتشېنېدر مۇنداق دېگەن: «بۇ ئىنجىل ۋە باشقا يۇھەننا نامى بىلەن يېزىلغان مەكتۇبلارنىڭ ھېچبىرى مۇرت يۇھەننانىڭ ئەسەرلىرى ئەمەس. بۇ ئىنجىل 2 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا يېزىلغان.»

5) مەشھۇر تەتقىقاتچى ئالم كروتېس مۇنداق دېگەن:
«ئەفېسسچېركاۋىنىڭ تەرەپدارلىرى ئىنجىل يۇھەنناغا 21 - بابنى قوشۇۋالغان.»

6) خىرىستىيان ئەلوگېنمەزھىپى 2 - ئەسىردە «ئىنجىل يۇھەننا» نى ۋە يۇھەنناغا مەنسۇپ قىلىنغان پۈتۈن ئەسەرلەرنى رەت قىلغان ۋە بۇلارنىڭ مۇرت يۇھەنناغا مەنسۇپ بولۇشىنى ئىنكار قىلغان.

بۇ ماۋزۇدىكى سۆزۈمنى ھۇربىننىڭ مۇنۇ خاتىمىسى بىلەن توڭتىمەن: «قەدىمكىچېركاۋ تارىخچىلىرىدىن بۇ ئىنجىللارنىڭ يېزىلغان ئاۋاقىتلىرى توغرىلىق ئىشەنچلىك مەلۇمات يوق. چۈنكى بۇرۇنقىلار ئىشەنچسىز رىۋايەتلەرگە ۋە ئويدۇرما قىسسىلەرگە ئېتىبار بېرىپ، ئۇلارغا ئىشىنىپ ئۆز كىتابلىرىغا ھەممىنى كىرگۈزگەن. ئۇلاردىن كېيىن كەلگەنلەر بۇرۇنقىلارنىڭ يازغانلىرىنى مۇقەددەس بىلىپ ئەمەل قىلغان. ئاندىن راست - يالغان ھەر تۈرلۈك قىسسىلەر ۋە رىۋايەتلەر بىر كاتىپتىن يەنە بىر كاتىپقا يېتىپ كېلىشتە توغرا - خاتالىرى پەرق ئېتىلمەستىن كەلگەن. ھەتتا زامان ئۆتكەنسىمۇ بۇ كىتابلارنىڭ تارىخى قەدىمىيەلەشكەنسىمۇ ئۇلارنىڭ راست - يالغانلىرىنى تەتقىق قىلىش ئىشى ئىمكانسىز بولۇپ قالغان.»

ھۇرپىن ئىنجىللارنىڭ يېزىلىش تارىخى ھەققىدىكى ئىختىلاپلارنى مۇنداق بايان قىلىدۇ: ئىنجىل مەتەننىڭ يېزىلغان تارىخى ھەققىدە، مىلادىيەنىڭ 37 - يىلى، 38 - يىلى، 41 - يىلى، 43 - يىلى، 48 - يىلى، 61 - يىلى، 62 - يىلى، 63 - يىلى ۋە 64 - يىلى يېزىلغان دەيدىغان ھەر خىل رىۋايەتلەر مەۋجۇت.

ئىنجىل ماركوسنىڭ يېزىلغان تارىخى ھەققىدە، مىلادىيەنىڭ 56 - يىلى، 65 - يىلى يېزىلغان دەيدىغان ھەر خىل رىۋايەتلەر مەۋجۇت.

ئىنجىل لۇقاننىڭ يېزىلغان تارىخى ھەققىدە، مىلادىيەنىڭ 53 - يىلى، 63 - يىلى، 64 - يىلى يېزىلغان دەيدىغان ھەر خىل رىۋايەتلەر مەۋجۇت.

ئىنجىل يۇھەنناننىڭ يېزىلغان تارىخى ھەققىدە، مىلادىيەنىڭ 68 - يىلى، 69 - يىلى، 70 - يىلى، 97 - يىلى ۋە 98 - يىلى يېزىلغان دەيدىغان رىۋايەتلەر بار.

خىرىستىيانلارنىڭ قولىدىكى بۇ مەشھۇر تۆت ئىنجىلنىڭ ئەھۋالى بۇنچىلىك بولغان يەردە، باشقا يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ئەھۋالى بۇلاردىن تېخىمۇ شۇبھىلىك ۋە ئىشەنچسىز بولغانلىقى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس.

بۇ تەتقىقاتلار نەتىجىسىدە ھەرقانداق ئەقىل ئىگىسىگە ئايان بولىدىكى، ئەھلى كىتابلاردا (يەھۇدىي، خىرىستىيانلار) كونا ۋە يېڭى ئەھدە كىتابلىرىدىن ھېچبىرىنىڭ ئىشەنچلىك ۋاسىتىلەر ئارقىلىق ساغلام يېتىپ كەلگەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىل - پاكىتلىرى يوقتۇر. بۇنداق بولغان ئىكەن، ئەھلى كىتابلارنىڭ

بۇكىتابلىرىنى ۋەھىيىياكى ئىلھام بىلەن يېزىلغان دەپ داۋا قىلىشلىرىغا ھېچ ئورۇن يوقتۇر. چۈنكى بۇنداق دەپ داۋا قىلىشلىرى خاتادۇر. بۇنداق داۋالارنىڭ خاتالىقىغا مۇنۇ دەلىللەر يېتەرلىك بولسا كېرەك:

1 - بۇ كىتابلار سانسىزلىغان خاتالىقلار ۋە بىلىپ-بىلمەي ئۆزگەرتىشلەر بىلەن تولغان كىتابلاردۇر. بۇ كىتابلارنىڭ ھەممە ئورۇنلىرىدا كۆرۈنۈپ تۇرغان مەنا جەھەتتىكى زىتلىقلار ئەھلى كىتاب ئالىملىرىمۇ ئىنكار قىلالمايدىغان دەرىجىدە ناھايىتى كۆپتۇر. ھەتتا ئۇلارنىڭ مەشھۇر تەتقىقاتچى ئالىملىرى ۋە مۇپەسسىرلىرىمۇ بۇ كىتابلاردىكى خاتالىقلارنى ۋە قەستەن ئۆزگەرتىشلەرنى ئېتىراپ قىلغان ۋە ئىبارىلەردىكى زىتلىقلارنى ئېتىراپ قىلىپ، ئۇلاردىن بىرسىنى توغرا قالغانلىرىنى ئويدۇرما دەپ قارار قىلغان. ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرىدىكى بۇ خاتالىقلار ۋە زىتلىقلارغا ئەقىل قوبۇل قىلالمايدىغان شەكىلدە بەزىباھانىلەرنى كۆرسەتكەن. چۈنكى ئاللاھتىن كەلگەن ئىلھام ئارقىلىق يېزىلغان كىتابتا خاتالىق ۋە زىتلىقلار مەۋجۇت بولماسلىقى كېرەك. ھەرقانداق ئىلاھىي كىتاب ئىنسانلار تەرىپىدىن ئۆزگەرتىلگەندىن كېيىن، ئۇ ئىلھامىيلىق ياكى ۋەھىيلىك ھالىدىن ھامان چىقىپ كەتكەن بولىدۇ.

تەتقىقاتچى نورىپىن مۇنداق دەپ يازىدۇ: «ئىنجىللارنىڭ ئاپتورلىرى بۇ ئىنجىللارنى ئۆزلىرىنىڭ ئادەتتە خاراكتېرلىرىگە ۋە ئۆز چۈشەنچىلىرىگە ئاساسلىنىپ يازغان. ئۇلارنىڭ يازغان

ھەر بىر مەسىلىلەردە ياكى چىقارغان ھۆكۈملەردە ئىلھام قىلىناتتى دەپ تەسەۋۋۇر قىلىنمايدۇ.»

ھېنرى ۋە ئىسكات تەپسىرلەردە: «پەيغەمبەرنىڭ يازغانلىرىنىڭ ھەممىسى ئىلھام ياكى قانۇنلۇق بولۇشى ناتايىن» دەپ يازىدۇ. «ئەنگلىيە مائارىپى» ناملىق كىتابتا كۆپلىگەن خىرىستىيان ئالىملىرىنىڭ پىكىرلىرى مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان:

ھەر قانداق ھالەت ئىلھام ئارقىلىق بولغان ئەمەس. بۇ كىتابلاردىكى پۈتۈن سۆزلەرنى ئىلھام ئارقىلىق يېزىلغان دەپ داۋا قىلغۇچىلار بۇ داۋالارنى ئىسپاتلىيالمىدۇ.»

تەتقىقاتچى ئالىملار بىرلىكتە يېزىپ چىققان «رىس مائارىپى» ناملىق كىتابتا مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «ھەقىقەتەن بۇ كىتابلارنىڭ ئاپتورلىرىنىڭ قىلىقلىرىدا ۋە سۆزلىرىدە خاتالىقلار ۋە بىر - بىرىنى بۇزىدىغان زىتلىقلار بار. مۇرىتلارنىڭ بەزىلىرى بەزىلىرىنى ۋە ھىيۋە ئىلھام ئىگىسى دەپ بىلەتتى. قەدىمكى خىرىستىيانلار مۇرىتلارنى خاتالىقلاردىن ساقلىغان دەپ ئېتىقاد قىلمايتتى. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا ۋە ھەرىكەتلىرىگە گاھدا قارشىلىقلار كۆرسىتىلىپ تۇرۇلاتتى. ئۇ مۇرىتلارنىڭ مۇرىتلىرى يازغان "ئىنجىل ماركوس" بىلەن "ئىنجىل لۇقا" مۇ شۇنداق تۇر. ئالىملار بۇ ئىككىسىنىڭ ئىلھام بىلەن يېزىلغان كىتابلار ئىكەنلىكىگە شەك قىلىشىدۇ.

پروتېستانت مەزھىپىنىڭ بۈيۈك ئالىملىرى ۋە تەتقىقاتچىلىرى يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ئىلھام بىلەن يېزىلغان كىتابلار

ئەمەسلىكىنى ئوچۇق ئېلان قىلىدۇ ۋە مۇرىتلارنىڭ خاتالىقلىرىنىمۇ ئىقرار قىلىدۇ.»

2 - تەتقىقاتچى نور تېنخېرىستىياننىڭ مەشھۇر ئالىمى ئەكھارېننىڭ تۆۋەندىكى سۆزلىرىنى نەقىل قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ھەقىقەتەن، خىرىستىيان دىنىنىڭ ئاۋۋالقى دەۋرىدە ئىساننىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلغان بىر كىتاب بار ئىدى. ئۇنى «ئەسلى ئىنجىل» دېيىشكە بولاتتى. ئۇ، ئىسانى كۆرمىگەن، سۆزلىرىنى ئاڭلىيالمىغان كېيىنكى مۇرىتلار ئۈچۈن يېزىلغان بىر كىتاب ئىدى. بۇ كىتاب بىرىنچى ۋە ئىككىنچى ئەسىرلەردە كۆپەيگەن «مەتتا»، «لۇقا»، «ماركوس» ۋە باشقا پۈتۈن ئىنجىللارنىڭ يېزىلىشى ئۈچۈن بىر مەنبە بولغان ئىدى. لېكىن بۇ ئىنجىللار ئۆزگەرتىپ، قوشۇۋالغۇچىلارنىڭ قوللىرىغا چۈشكەندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ دەرىجىي ھالدا ئۆز خاھىشلىرىدىن بىر نەرسىلەرنى ئويدۇرۇپ، گاھىدا قىسقارتىپ، گاھىدا قوشۇپ يۈرۈشلىرى جەريانىدا بۇ ئىنجىللارنىڭ مەزمۇنلىرى كۆپىيىپ كەتكەن. نەتىجىدە ھەقىقىي ئەھۋاللار بىلەن يالغان، ئويدۇرما رىۋايەتلەر ۋە قىسسەلەر ئارىلىشىپ كەتكەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىنجىللار چوڭ ھەجىملىك رىۋايەتلەر ۋە ھېكايىلەر توپلىمىغا ئايلىنىپ قالغانلىقتىن، ئۇنىڭ شەكلى ئۆزگەرگەن. بۇ ھېكايە ۋە رىۋايەتلەر بىرىنىڭ ئېغىزىدىن يەنە بىرىنىڭ ئېغىزىغا يېتىپ بېرىش جەريانىدا تېخىمۇ ئۆزگىرىپ ئېتىبارنى يۈتۈنلەي يوقاتقان. ھەتتا خىرىستىيان چېركاۋلىرىمىلادىيە ئىككىنچى ئەسىرنىڭ ئاخىرى ۋە ئۈچىنچى ئەسىرنىڭ باشلىرىدا دەۋر سۈرگەن 70 دىن

ئارتۇق ئىنجىلدىن 4 ئىنجىلنىلا تاللىۋېلىپ، قالغانلىرىنى كۆيدۈرۈپ تاشلاشقا مەجبۇر بولغان. ئەگەر چېركاۋلار شۇ ۋاقىتتا ئەسلى ئىنجىلنى تېپىپ، ئۇنى ئويدۇرۇلغان سانسىز ئىنجىللاردىن ئايرىۋالغان بولسا ئىدى، بۇ ئەلۋەتتە ياخشى بولاتتى، لېكىن ئويدۇرما ئىنجىللارنىڭ بۇ ئىنجىللارغا كىرگۈزۈلگەن ئەپسانە ۋە قىسسىلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن بۇ ئىش ھەقىقەتەن قىيىن ئىدى. ئىنجىلنىڭ ھېچقانداق بىر نۇسخىسى يالغان - ياۋىداق رىۋايەتلەردىن ھېكايىلەردىن خالىي بولالغان ئەمەس. ھەتتا ئەسلىسى بىلەن ئويدۇرۇملارنى ئايرىۋېلىش مۇمكىن بولمايدىغان بىر ۋەزىيەت شەكىللەنگەنىدى. شۇڭا قەدىمكىلەر ئىنجىللارنىڭ كۆپلىكىدىن ئايمىيەتتى. چۈنكى ئۇلار راستنى يالغاندىن ئايرىپ پەرقلەندۈرۈشكە زادى قادىر بولالمىغانىدى. ئۇ زامانلاردا مەتبەئە بولمىغانلىقتىن بۇ ئىنجىللارنى نۇسخىدىن نۇسخىغا كۆچۈرۈپ يازغانلارنىڭ ھەر بىرى ئۆزى كۆچۈرگەن نۇسخىسىغا خالىغان ھېكايىلەرنى ئەپسانە، رىۋايەتلەرنى كىرگۈزۈۋالاتتى. بىر نۇسخىدىن كۆپەيتىلگەن نۇسخىلار كىشىلەر ئارىسىغا تارقالغاندىن كېيىن، بۇ نۇسخىلار دىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئاپتونىمىنىڭ سۆزلىرىمۇ ياكى ئەمەسمۇ؟ دەپ تەتقىق قىلىش مۇمكىن بولمايدىغان دەرىجىگە چۈشۈپ قالغانىدى. ھەتتا خىرىستىيان ئۆلىمالىرى ۋە دەۋەتچىلىرى ئۆزلىرىنىڭ دىنىي كىتابلىرىنىڭ توختىماستىن ھەدەپ ئۆزگەرتىلىپ، يېڭىلىنىپ كېلىۋاتقانلىقىغا ئېچىنىپ «ئىنجىللارنى كۆچۈرۈپ نۇسخا قىلىپ چىققۇچىلار بۇ كىتابلار يېزىلىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا

ئۇلارنى ئۆزگەرتىۋەتتى. شەيتاننىڭ مۇرتلىرى بۇ مۇقەددەس كىتابلاردىكى ھەقىقەتلەرنى چىقىرىپ تاشلاپ، ئۆز خاھىشلىرىدىن كۆپلىگەن ئەپسانىلەرنى كىرگۈزۈۋېلىش ئارقىلىق بۇ كىتابلارنى نىجاسەتلەر بىلەن بۇلغىغۇچى قىلىپتۇ. مۇقەددەس كىتابلىرىمىز ساقلىنىپ قېلىنمىدى. بۇ كىتابلارنىڭ ئىلاھىيلىق سۈپىتىمۇ ئاللىقاچان يوققا چىقتى» دەپ ۋاپاساش بىلەن ئۆز ئېيتىدىغان بولغان. مۇقەددەس كىتابلارنى خالىغانچە قىسقارتىش ۋە قوشۇش ئارقىلىق ئۇلارنى ئۆزگەرتىش ئىشى شۇۋاقتىلاردا نورمال ئادەتكە ئايلىنىپ قالغان بىر ئېقىم ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى شۇكى، ئۇۋاقتلاردىكى ئاپتورلار يازغان كىتابلىرىنىڭ ئاخىرىدا «بۇ كىتابنى ئۆزگەرتكەن كىشىگە ئاللاھ لەنەت قىلسۇن!» دەپ يېزىش ئارقىلىق ئۆزگەرتكۈچىلەرنى قاتتىق ئاگاھلاندۇرىدىغان بولغان. شۇنداقنىمۇ يەنە ئۆزگەرتىش ئىشلىرى داۋام قىلىۋەرگەن. ھەتتا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالىغىمۇ ئۆزگەرتىشلەر كىرگۈزۈلگەنلىكى ئېنىقتۇر. شۇڭا بىر بۇددىست ئالىمنىڭ خىرىستىيانلارنى «ئۇلار ئىنجىللىرىنى 3 ~ 4 قېتىم ئۆزگەرتىپ يازغان» دەپ ئەيىبلەنگەنلىكىمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس. چۈنكى راست بىلەن يالغاننى ئايرىپ پەرقلەندۈرۈشكە سەۋىيەسى يەتمىگەن كىشىلەر ئىنجىللار مەيدانغا چىقىشقا باشلىغان ۋاقتلاردىن بېرى بۇ ئىنجىللارنىڭ ئۆزلىرىگە ياقىمىغان جايلارنى قىسقارتىش ۋە خالىغان ئېغىز رىۋايەتلىرىنى ئۇنىڭغا كىرگۈزۈش بىلەن كۆپ شۇغۇللانغان. ئۇلار ئىنجىللاردا قەيت قىلىنىپ كەلگەن تېكىستلەرنىڭ سۆزلىرىنى يەنە شۇمەنىيە بىلەن بۇلغىغاندا، سۆزلەرگە ئۆزگەرتىش بىلەن

يازاتتى. ئۇلار ۋەز - نەسبەتلەر ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى توغرىلىق كەلگەن تېكىستلەرنىڭ ئىبارىلىرىنى ئۆزلىرى خالىغان رەۋىشتە ئۆزگەرتىپ يەنە شۇمەننېنېلدۇرىدىغان باشقا ئىبارىلەر بىلەن يازاتتى. بىرىنچى ئەسىر خىرىستىيانلىرى يولغا قويغان بۇ ئۆزگەرتىش، ئويدۇرۇش ئادىتى ئۈچىنچى ئەسىرنىڭ ئاخىرىغىچە داۋام قىلغان. ئادەتتە خىرىستىيان دىنىغا دۈشمەنلىك مەۋقەسىدە بولغان كىشىلەر مۇ بۇ ئادەتنى كەسىپ قىلىۋالغان. ئالبېكساندر يانۇس «2- ئەسىردە ياشىغان ئىنسانلارنىڭ كەسىپى ئىنجىللارنى ئۆزگەرتىشتىن ئىبارەت بولغان» دەيدۇ.

نورتېن ئەكھارىننىڭ يۇقىرىدىكى سۆزلىرىگە ئەگەشتۈرۈپ مۇنداق دەيدۇ: «يۇقىرىدىكىلەر يالغۇز ئەكھارىننىڭلا پىكرى ئەمەس. بەلكى بۇ كۆپلىگەن خىرىستىيان ئالىمىنىڭ ئورتاق پىكىرىدۇر.» نورتېن ئىنجىللارنى مۇداپىئە قىلىشتا ۋە ئاقلاشتا تونۇلغان كىشىلەرنىڭ بىرى بولۇپ تۇرۇپ، ئۇ بۇ تۆت ئىنجىلدىكى يەتتە ماۋزۇنتەپسىلىيىيان قىلىپ بولغاندىن كېيىن، بۇ ماۋزۇلارنىڭ ئىنجىلدىن ئەمەسلىكىنى، بەلكى ئويدۇرۇلغان ماۋزۇلار ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ئۇ يەنە يالغان قىسسىلەرنىڭ ۋە ئەپسانىلەرنىڭ ئىنجىللاردىكى مۆجىزىلەر بايانلىرىغىمۇ ئارىلىشىپ كەتكەنلىكىنى ۋە ھازىرقى زاماندا بۇ ئىنجىللاردىن راست - يالغاننى ئايرىۋېلىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئىقرار قىلىدۇ.

راست بىلەن يالغان سۆزلەر ئارىلىشىپ كەتكەن بىر كىتاب ئىلھام بىلەن يېزىلغان ئىلھامى كىتاب بولالامدۇ؟!

ئەھلى كىتابلارنىڭ ئىككى ئەھدە كىتابلىرىدىن ياكى ئۇلارغا قوشۇۋېلىنغان كىتابچىلىرىدىن قايسى بىرىنىڭ ئىلھام بىلەن يېزىلغان كىتاب ئىكەنلىكىنى داۋا قىلىشلىرىغا ئىمكانلىرى بارمۇ؟ بىز مۇسۇلمانلار شۇنداق ئېتىقاد قىلىمىزكى، ئاللاھ تەرىپىدىن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئەسلى تەۋراتۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئەسلى ئىنجىل پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كېلىشتىن خېلى بۇرۇنلا يوقىلىپ بولغانىدى. ھازىر تەۋراتۋە ئىنجىل نامى بىلەن مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان كىتابلار راست ۋە يالغان قىسسىلەر، رىۋايەتلەر ۋە ئەپسانىلەردىن ئىبارەت بىر ھېكايە توپلىمىدۇر. بىز تەۋرات بىلەن ئىنجىل ئۆز ھالى بويىچە ئۆزگەرتىلمەستىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىگىچە بار ئىدى. بۇ كىتابلارغا ئىسلام دىنى دۇنياغا كەلگەندىن كېيىن ئۆزگەرتىشلەر كىرگۈزۈلگەن دېمەيمىز، ھېچقانداق بىر مۇسۇلمان بۇنداق دېيەلمەيدۇ.

پاۋلۇس (قەدىمكى خىرىستىيان ئالىمى) نىڭ مەكتۇبلىرى رەت قىلىندۇ. ئۇ ھېچقانداق ئىلمى قىممەتكە ئىگە ئەمەس، شۇڭا ئۇ ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ. ئەمما ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇرتلىرىغا كەلسەك، بىز مۇسۇلمانلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىخلاسمەن مۇرتلىرىنى مەدھىيەلەيمىز. لېكىن ئۇلارنى پەيغەمبەرلەر دەپ ئېتىقاد قىلمايمىز. ئۇلارنىڭ سۆزلىرى بىزنىڭ نەزىرىمىزدە خاتالىق ھەم توغرىلىق ئېھتىمالى بولغان مۇجتەھىدلار (ئىسلام قانۇنشۇناس ئالىملىرى) نىڭ سۆزلىرىگە ئوخشاشتۇر. ئىنجىلنىڭ ئەسلى نۇسخىسىنىڭ ئاۋۋالقى ئىككى ئەسىر ئىچىدىلا يوقىلىپ

بولغانلىقى ئىسا مۇرتلىرىغا بولغان ئىشەنچنىڭ يوقىلىشىغا سەۋەب بولدى. خۇسۇسەن، ئۇلار كۆپ ھاللاردا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىدىكى ئاساسىي مەقسەتنى چۈشىنەلمەيتتى. ھازىرقى ئىنجىللار بۇنى ئىسپاتلايدۇ. چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرىدە دەرھال چۈشىنىشكە قىيىن بولىدىغان ئىجمالى سۆزلەر كۆپ ئىدى.

ئىنجىل ماركوسۋە ئىنجىل لۇقا

ماركوس بىلەن لۇقا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇرتلىرىدىن ئەمەس. ئۇلارنىڭ ئىلھام ئىگىلىرىدىن بولغانلىقى ھەققىدىمۇ بىرەر دەلىل - پاكىت يوق. بەلكى ئۇلار بىرەر قېتىم بولسىمۇ ئىسا ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈشكە مۇبەسسەلەر بولالمىغان كىشىلەر دۇر. شۇڭا بۇ ئىككىسىگە مەنسۇپ بولغان بۇ ئىككى ئىنجىل ھەققىدە توختىلىشقا ھاجەت يوق.

بىز مۇسۇلمانلارنىڭ ئېتىقادى بويىچە تەۋرات مۇسا ئەلەيھىسسالامغا، ئىنجىل ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن ساماۋى كىتابلاردۇر. بۇ ئىككى كىتابنىڭ ئىچىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ۋەھىي (ئاللاھنىڭ سۆزلىرى) دۇر. بۇلارنى ئۆزگەرتىشكە، بۇزۇشقا ۋە قوشۇشقا ياكى قىسقارتىشقا بولمايدۇ. تۆۋەندىكى ئايەتلەردە «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئەسلىدىكى تەۋرات بىلەن ئىنجىلنى سۈپەتلىگەنلىكىنى كۆرىمىز:

2- سۈرە بەقەرە 87 - ئايەت، 10- سۈرە ھۇد 110 - ئايەت، 23 -

سۈرەمۇئەننۇن 49 - ئايەت، 25- سۈرە فۇرقان 35 - ئايەت، 28-
سۈرە قەسەس 43 - ئايەت، 32- سۈرە سەجدە 23 - ئايەت، 41-
سۈرە فۇسسەلەت 45 - ئايەتلەردە ئاللاھ تائالا: ﴿بىز ھەقىقەتەن
مۇساغا كىتاب (يەنى تەۋراتنى) ئاتا قىلدۇق﴾ دەيدۇ. 5-
سۈرە مائىدە 46 - ئايەت، 57- سۈرە ھەدىد 27 - ئايەتلەردە ئاللاھ
تائالا ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدە: ﴿ئۇنىڭغا (يەنى ئىساغا)
ئىنجىلنى ئاتا قىلدۇق﴾ دەيدۇ. شۇنىمۇ ئېنىق پەرقلەندۈرۈش
كېرەككى، كونا ئەھدەۋە يېڭى ئەھدە نامىدىن مۇقەددەس كىتابلار
دەپ ئاتالغان ھازىرقى قىسىملار، رىۋايەتتە ئەپسانىلەر بىلەن
تولغان بۇ كىتابلار «قۇرئان كەرىم» دەپ بايان قىلىنغان تەۋرات،
ئىنجىل ئەمەستۇر. بۇ كىتابلارنى ئىلاھىي كىتابلار دېيىشكە
ئەرزىمەيدۇ. بۇلارنى ئىلھام بىلەن يېزىلغان دەپ ئېتىقاد قىلىش
ياكى دۇرۇس دەپ بىلىش خاتادۇر. ئەمما بۇ ئىككى ئەھدە
كىتابلىرىدىكى رىۋايەتلەردىن «قۇرئان كەرىم» توغرا دەپ
تەستىقلىغانلىرىنى بىزمۇ تەستىقلاپ قوبۇل قىلىمىز، «قۇرئان
كەرىم» يالغان دەپ رەت قىلغانلىرىنى بىزمۇ ئىنكار قىلىمىز.
شۇنىڭدەك، «قۇرئان كەرىم» راست ياكى يالغانلىقى ھەققىدە بىزگە
مەلۇمات بەرمىگەن ماۋزۇلارنى بىز قوبۇل قىلىش ياكى رەت
قىلىشتىن سۈكۈت قىلىمىز. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» نىڭ
مائىدە سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۇھەممەد! بىز ساڭا
ئۆزىدىن ئىلگىرىكى (ساماۋى) كىتابلارنى ئېتىراپ قىلغۇچىۋە
ئۇلارغا شاھىت بولغۇچى ھەق كىتابنى (يەنى قۇرئاننى)
چۈشۈردۇق.﴾ (مائىدە، 48/5) «قۇرئان كەرىم» بۇرۇنقى ساماۋى

كتابلاردىكى ھەقىقەتلەرنى بىزگە بايان قىلىپ، ئۇنى كۈچكە ئىگە قىلدۇۋە ئۇنىڭدىكى يالغانلارنى بىزگە بايان قىلىپ، ئۇنىڭغا رەددىيە بېرىدۇ.

ئىسلام ئالىملىرىنىڭ تەۋراتىۋە ئىنجىل دەپ ئاتالغان بۇ كتابلارغا رەددىيە بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى يالغانلارنى ۋە ئەپسانىلەرنى پاش قىلغانلىقى ئەمەلىيەتتە ئاللاھ تائالادىن مۇساۋە ئىسا ئەلەيھىسسالاملارغا چۈشۈرۈلگەن ھەقىقىي تەۋرات بىلەن ئىنجىلغا تىل تەككۈزگەنلىكى ئەمەس، بەلكى ئەسىرلەردىن بېرى ئىككى ئەھدە كتابلېرى نامىدىن توپلانغان يالغان قىسسە، ھېكايە ۋە ئەپسانىلەرگە ۋە بۇلارنىڭ ھېيىياكى ئىلھام كتابلېرى دەپ گۇمان قىلغۇچىلارغا رەددىيە بېرىپ، ھەقىقەتنى كۆرسىتىشتىن ئىبارەتتۇر.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» نىڭ بەقەرە سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىتابىنى ئۆز قوللىرى بىلەن يېزىپ ئۇنى ئاز پۇلغا سېتىش (يەنى دۇنيانىڭ ئازغىنە مەنپەئەتى) ئۈچۈن، بۇ ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن دېگۈچىلەرگە ۋاي! قولى بىلەن يازغانلىرى (يەنى تەۋرات بىلەن ئىنجىلنى ئۆزگەرتكەنلىكلىرى) ئۈچۈن ئۇلارغا ۋاي! (بۇنىڭ بىلەن) ئېرىشكەن (ھارام) نەرسىلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا ۋاي! ﴿ (بەقەرە، 79/2)

ئىسلام ئەھلى ھەقىقىي تەۋرات مۇسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان ۋەھىيىسى ئارقىلىق سۆزلىگەن تەۋراتتىكى نىلىكىگە ۋە ھەقىقىي ئىنجىل ئىسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان ۋەھىيىسى ئارقىلىق سۆزلىگەن ئىنجىل

ئىكەنلىكىگە، شۇنىڭدەك، ھازىرقى كونا ۋە يېڭى ئەھدە ناملىرى بىلەن مەشھۇر بولغان كىتابلارنىڭ ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە بايان قىلغان ھەقىقىي تەۋرات ئىنجىللار ئەمەسلىكىگە بىردەك كىچىك دىدۇر. چۈنكى ھازىر تەۋرات نامى بىلەن ئاتىلىپ بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان ئۈچ كىتاب بار. ئىنجىل نامى بىلەن ئاتىلىپ بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان تۆت كىتاب بار. ئاللاھ تائالا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بىرلا تەۋرات ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامغىمۇ بىرلا ئىنجىل چۈشۈرگەن. «قۇرئان كەرىم» دە بايان قىلىنغان تەۋرات بىلەن ئىنجىلغا ئىنكار قىلغان كىشى كافر بولىدۇ. (چۈنكى بىز مۇسۇلمانلار بۇرۇنقى ھەقىقىي ساماۋى كىتابلارنىڭ ھەممىسىگە ئىمان كەلتۈرۈشكە بۇيرۇلدىق - ت).

ھازىرقى «مۇقەددەس كىتابلار» نامى بىلەن راست - يالغان قىسسىلەردىن، پەيغەمبەرلەرگە قىلىنغان تۆھمەتلەردىن، تارىخىي ياكى ئىلمىي ئاساسى بولمىغان ھېكايىلەردىن، ئەپسانىلەردىن توپلانغان «تەۋرات، ئىنجىل» دېيىلگەن بۇ ئىككى ئەھدە كىتابلىرىغا ئىنكار قىلغان كىشى كافر بولمايدۇ. بەلكى بۇلارغا ئىنكار قىلىپ، بۇلارنىڭ ئويدۇرما ئىكەنلىكىنى بايان قىلىش ئىسلام ئالىملىرىنىڭ مۇقەددەس بۇرچىدۇر. ھازىرقى ئۈچ خىل تەۋرات بىر - بىرىگە زىتتۇر. ئۇلاردىكى خاتالىقلار ۋە زىتلىقلار ناھايىتى كۆپتۇر. بۇ تەۋراتلاردا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاپات بولغانلىقى ۋە مۇئاب دېگەن جايغا دەپنە قىلىنغانلىقى بايان قىلىنغان. ئۇ قانداقمۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى بولالسىۇن؟! كەسكىن ئېيتىمىزكى، ھازىرقى تەۋراتلارنىڭ ھېچبىرى مۇسا

ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن ھەقىقىي تەۋرات ئەمەس. ھازىرقى مەشھۇر تۆت ئىنجىلمۇ بىر - بىرىگە ئوخشىمايدۇ. ئۇلار ئارىسىدىكى زىتلقلار ۋە خاتالىقلار بەك كۆپ. بۇ ئىنجىللاردا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ (ئۇلارنىڭ گۇمانىغا كۆرە) دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرۈلگەنلىكى سىسى بايان قىلىنىپ، ئىسا پالانى كۈنى دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرۈلدى ۋە قەبرىگە دەپنە قىلىندى، دەپ قەيىت قىلىنغان. بۇ قانداقمۇ ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى بولالسىۇن؟! شۇڭا كېسىپ ئېيتىمىزكى، ھازىرقى مەشھۇر تۆت ئىنجىلنىڭ ھېچبىرى ئىسا ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن ھەقىقىي ئىنجىل ئەمەس.

مۇقەددەس كىتابلاردىكى بەزى زىتىلىقلار

1 - بۇنىيىمىنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ئىسىملىرى ۋە ئۇلارنىڭ سانى
ھەققىدىكى زىتىلىقلار

تەۋرات «كۈنلەر 1» 7 : 6 - تېكىستىدە «بۇنىيىمىنىڭ بالەد،
باكەر، بەدىئەئىل قاتارلىق ئۈچ بالىسى بار ئىدى» دەپ قەيىت
قىلىنغان بولسا، تەۋرات «كۈنلەر 1» 8 : 1، 2 - تېكىستىدە
«بۇنىيىمىنىڭ بىرىنچى بالىسى بالەد، ئىككىنچى بالىسى ئەشپىل،
ئۈچىنچى بالىسى ئەخرەج، تۆتىنچى بالىسى نۇھە، بەشىنچى
بالىسى رافا ئىدى» دەپ قەيىت قىلىنغان. تەۋرات «يارىتىلىش» 46
: 21 تېكىستتە: «بۇنىيىمىنىڭ بالىلىرى: بالەد، باكەر، ئەشپىل،
نەمان، جىرا، ئىھىيا، رۇش، مۇففىم، ھۇففىمۇ ۋە ئەرد قاتارلىقلاردۇر»
دەپ قەيىت قىلىنغان. بىرىنچى تېكىستكە ئاساسەن بۇنىيىمىنىڭ
بالىلىرى ئۈچ، ئىككىنچى تېكىستكە ئاساسەن ئۇنىڭ بالىلىرى
بەش بولۇپ چىقىدۇ. بۇ ئىككى تېكىست بالىلارنىڭ ئىسىملىرى
بىلەن ساندا بىر - بىرىگە زىت كەلگەن. بۇ ئىككىسى پەقەت
بالەئىنىڭ ئىسمىدىلا بىرلىشەلگەن. ئۈچىنچى تېكىستكە ئاساسەن
بالىلارنىڭ سانى ئوندۇر. بۇ تېكىست يۇقىرىدىكى ئىككى
تېكىستكە بالىلارنىڭ ئىسىملىرى بىلەن سانى جەھەتتە زىت
كېلىدۇ. بۇ تېكىست بىرىنچى تېكىست بىلەن بالىلاردىن
ئىككىسىنىڭ ئىسىملىرىدە، ئىككىنچى تېكىست بىلەن ئۇلاردىن
يەنە باشقا ئىككىسىنىڭ ئىسىملىرىدە بىرلەشكەن. بۇ ئۈچ

تېكىستىبالەننىڭ ئىسمىدىن باشقىسىدا بىرلىشەلمىگەن. يۇقىرىدىكى بىرىنچى ۋە ئىككىنچى تېكىستلەر بىر كىتابنىڭ ئىچىدىكى تېكىستلەردۇر. بۇ ئىككى تېكىستنىڭ ئاپتورى بىردۇر. ئۇ بولسىمۇ ئەزرا. بۇ زىنلىق ئۇنىڭمۇشۇ بىر كىتابى ئىچىدە يۈز بەرگەن. يەنە ئۇ يازغان «يارىتىلىش» كىتابىدىمۇ بۇنداق زىنلىقلار ۋە خاتالىقلار مەۋجۇتتۇر. ئەھلى كىتاب ئالىملىرى بۇ ئىختىلاپلار ۋە زىنلىقلاردىن ھەيران قېلىشتى ۋە بۇ خاتالىقلارنى ئەزراغا مەنسۇپ قىلىشقا مەجبۇر بولۇپ، مۇنداق جاۋاب بېرىشتى: «ئەزرا نەقىل قىلىپ يازغان نەسەبۇراقلرى ناقىس ئىدى. ئۇ بۇنىيىمىنىڭ بالىلىرى بىلەن نەۋرىلىرىنىڭ ئارىسىنى پەرقلەندۈرەلمىگەن.»

2 - ئىسرائىل ۋە يەھۇزانىڭ ئەسكەرلىرىنىڭ سانى ھەققىدىكى زىنلىقلار

تەۋرات «سەمۇئىل 2» 24 : 9 - تېكىستىدە «يۇئاب ئومۇم خەلقنىڭ سانىنى پادىشاھقا بىلدۈردى. ئىسرائىل تەرەپتە 800 مىڭ قىلىچلىق چەۋەنداز بار ئىدى. يەھۇزا تەرەپتە 500 مىڭ ئەسكەر بار ئىدى» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «كۈنلەر 1» 21 : 5 - تېكىستىدە «يۇئاب ئومۇم خەلق سانىنى داۋۇدقا بىلدۈردى. ئىسرائىل ئەسكەرلىرىنىڭ سانى بىر مىليون بىر يۈز مىڭ قىلىچلىق چەۋەنداز ئىدى. يەھۇزانىڭ ئەسكەرلىرىنىڭ سانى 470 مىڭ ئىدى» دەپ قەيت قىلىنغان. بىرىنچى تېكىستكە ئاساسەن ئىسرائىلدىكى ئەسكەر سانى 800 مىڭ، يەھۇزانىڭ ئەسكەرلىرىنىڭ سانى 500 مىڭ. ئىككىنچى تېكىستكە ئاساسەن ئىسرائىلدىكى ئەسكەر سانى بىر مىليون بىر يۈز مىڭ،

يەھۇزانيئەسكەر سانى 470 مىڭ. كۆرۈپ ئۆتكىنىمىزدەك، بۇ ئىككى تېكىست ئارىسىدىكى زىتلىق ناھايىتى چوڭدۇر. ئادام كىلارك ئۆزىنىڭ تەپسىرىدە بۇ زىتلىقلارغا ئىقرار قىلىپ، بۇ ئىككى تېكىستنىڭ ئىچىدىن توغرا ساننى ئىسپات قىلىشنىڭ قىيىن ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ قىلغان. چۈنكى تارىخ كىتابلىرىغا كىرگۈزۈلگەن ئۆزگەرتىشلەر كۆپ بولغان. توغرا ساننى بەلگىلەش ئۈچۈن تەتقىق قىلىش بىھۇدىلىكتۇر. ئەڭ ياخشىسى بۇ كىتابلارنىڭ ئۆزگەرتىلگەنلىكىنى ئېيتىپ قىلىشتۇر. چۈنكى بۇ ئىنكار قىلىش مۇمكىن بولمايدىغان بىر مەسىلىدۇر. بۇ كىتابلارنى نۇسخا قىلىپ كۆچۈرگەنلەر مۇ ئىلھام ئىگىلىرى ئەمەس ئىدى.

3 - جادنىڭ خەۋىرى ھەققىدىكى زىتلىقلار

تەۋرات «سەمۇئىل 2» 24 : 13 - تېكىستىدە «جاد داۋۇدنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا مۇنداق دەپ خەۋەر بەردى: ساڭا يەتتە يىللىق ئاچارچىلىق زامانى كەلگىنى ياخشىمۇ ياكى دۈشمەنلىرىڭ ئالدىدا ئۈچ ئاي قېچىپ كەتسەڭ، ئۇلار سېنى قوغلاپ يۈرسە ياخشىمۇ؟» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «كۈنلەر 1» 21 : 11 -، 12 - تېكىستلىرىدە «جاد داۋۇدنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى: ئاللاھ دېدىكى قايسىنى قوبۇل قىلسەن: ئۈچ يىللىق ئاچارچىلىقنىمۇ ياكى ئۈچ ئاي قېچىپ دۈشمەنلىرىڭنىڭ قىلىچىغا ئاخىرى تۇتۇلىشىڭنىمۇ؟» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ ئىككى تېكىستنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاچارچىلىق زامانى توغرىلىق زىتلىق بار. بىرىنچى تېكىستتە يەتتە يىل، ئىككىنچى تېكىستتە ئۈچ يىل دېيىلگەن. خىرىستىيان ئالىملىرى ۋە

مۇپەسسەرلەر بىرىنچى تېكىستنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلىدۇ. ئادام كلارك مۇ ئىككىنچى تېكىست توغرىدۇر. چۈنكى ئوگىرىكچە نۇسخىسىغا ئۇيغۇن كېلىدۇ، دەيدۇ.

4 - پادىشاھ ئەخزىيانىڭ تەختكە ئولتۇرغان ۋاقتىدىكى يېشى ھەققىدىكى زىتلىقلار

تەۋرات «پادىشاھلار 2» 8 : 26 - تېكىستىدە «ئەخزىيا تەختكە ئولتۇرغان ۋاقتىدا ئۇ 22 ياشتا ئىدى. ئۇ ئېرۇسالىمدا بىر يىل پادىشاھ بولدى» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «كۈنلەر 2» 22 : 2 - تېكىستىدە «پادىشاھ ئەخزىيا تەختكە ئولتۇرغان ۋاقتىدا ئۇ 42 ياشتا ئىدى. ئۇ ئېرۇسالىمدا بىر يىل پادىشاھ بولدى» دەپ قەيت قىلىنغان. يۇقىرىدىكى ئىككى تېكىستنىڭ ئوتتۇرىسىدا 20 يىل مىقدارى زىتلىق بار. شۇبھىسىزكى ئىككىنچى تېكىست خاتادۇر. چۈنكى ئۇنىڭ دادىسى يەھۇرام 40 يېشىدا ئۆلگەن. ئەخزىيا دادىسى ئۆلگەندىن كېيىن ئاندىن پادىشاھلىققا ئولتۇرغان. (تەۋرات «كۈنلەر 2» 20 : 20 ۋە 22 : 1 - ، 2) ئەگەر ئىككىنچى تېكىستنى خاتا دېمىگەندە ئەخزىيا دادىسىدىن ئىككى ياش چوڭ بولغان بولىدۇ. ئادام كلارك ، ھورېن ، ھېنرىۋە ئىسكاتلار ئۆز تەپسىرلىرىدە بۇ زىتلىقلارنىڭ كاتىپىنىڭ خاتالىقىدىن مەيدانغا كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان.

5 - پادىشاھ يەھۇياكىننىڭ تەختكە ئولتۇرغان ۋاقتىدىكى يېشى ھەققىدىكى زىتلىقلار

تەۋرات «پادىشاھلار 2» 24 : 8 ، - 9 - تېكىستلىرىدە «يەھۇياكىن تەختكە ئولتۇرغان ۋاقتىدا 18 ياشتا ئىدى.

ئۇپرۇسالىمدا ئۈچ ئاي پادىشاھ بولدى» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «كۈنلەر 2» 36 : 9 - تېكىستىدە «يەھۇياكىن پادىشاھلىق تەختىگە ئولتۇرغان ۋاقتىدا سەككىز ياشتا ئىدى. ئۇ ئۇپرۇسالىمدا ئۈچ ئاي ئون كۈن پادىشاھ بولۇپ، رەبىنىڭ كۆزى ئالدىدا يامان ئىش قىلدى» دەپ قەيت قىلىنغان. كۆرگىنىمىزدەك، بۇ ئىككى تېكىستنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئون يىل مىقدارى زىتىلىق بار. ئۇلارنىڭ مۇپەسسىرلىرى ئىككىنچى تېكىستنىڭ ئېنىق خاتا ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلغان. چۈنكى يەھۇياكىننىڭ ھاكىمىيەتتە ئولتۇرغان ۋاقتى ئاران ئۈچ ئاي ئىدى. ئاندىن ئۇ بابىلغا ئەسىر بولۇپ باردى. ئۇ ئاياللىرى بىلەن بىرگە تۈرمىدە ئۆلگەن. سەككىز ياشلىق بالىنىڭ ئاياللىرى بولۇشى ئەقىلگە سىغمايدۇ ۋە بۇنداق بالىنى خاتالىق ئۆتكۈزدى، دېيىشكىمۇ بولمايدۇ. (چۈنكى ئۇ تېخى بالىغ بولمىغاچقا قىلمىشىدىن جاۋابكار ئەمەس). شۇڭا ئادام كىلارك بۇ تېكىست چوقۇم ئويدۇرمىدۇر، دەپ ئېلان قىلغان.

6 - داۋۇدنىڭ چەۋەندازلىرىدىن بىرىنىڭ بىرلا ۋاقتتا ئۆلتۈرگەن ئۆلۈكلەرنىڭ سانى ھەققىدىكى زىتىلىقلار
تەۋرات «سەمۇئىل 2» 23 : 8 - تېكىستىدە «ئۇ قىلىچنى بىر كۆتۈرۈشى بىلەن بىرلا ۋاقتتا 800 كىشىنى ئۆلتۈردى» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «كۈنلەر 2» 11 : 11 - تېكىستىدە «ئۇ قىلىچنى بىر كۆتۈرۈشى بىلەن بىرلا ۋاقتتا 300 كىشىنى ئۆلتۈردى» دەپ قەيت قىلىنغان. ئادام كىلارك ۋە دوكتور كېنى

كات: بۇ تېكىستلەردە ئۈچ چوڭ ئۆزگەرتىش يۈز بەرگەن، دەپ ئىقرار قىلغان.

7 - نۆھ ئەلەيھىسسالام كېمىسىگە ئالغان جانلىقلارنىڭ سانى ھەققىدىكى زىتلىقلار

تەۋرات «ييارىتىلىش» 6 : 19 - ، 20 - تېكىستلىرىدە «ھەرقانداق تىرىك ۋە جىسىملىق جانلىقلاردىن ئىككىدىن ئېلىپ كېمىگە سالغىنىكى، ئۇلار سېپىنىڭ بىلەن قالسۇن. ئۇلار ئەركەك ۋە چىشى ئارىلاش بولسۇن. قۇشلاردىن، ھايۋانلاردىن ھەر جىنىستىن ئىككىدىن ئېلىپ كېمىگە سالغىن. ئۇلار سېپىنىڭ بىلەن قالسۇن» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «ييارىتىلىش» 7 : 8 - ، 9 - تېكىستلىرىدە «پاك ۋە ناپاك ھايۋانلاردىن، قۇشلاردىن ۋە يەر يۈزىدىكى پۈتۈن جانلىقلاردىن ئەركەك - چىشى بولۇپ، نۆھنىڭ كېمىسىگە ئاللاھ ئەمر قىلغان بويىچە كىردى» دەپ قەيت قىلىنغان. يەنە تەۋرات «ييارىتىلىش» 7 : 2 - ، 3 - تېكىستلىرىدە «پۈتۈن پاك ھايۋانلاردىن ئەركەك - چىشى ئارىلاشتۇرۇپ يەتتىدىن، يەتتىدىن ئېلىۋال. ناپاك ھايۋانلاردىن ئەركەك - چىشى بولغان ھالدا ئىككىدىن، ئىككىدىن ئېلىۋال. قۇشلاردىن ھەم ئەركەك - چىشى ئارىلاشتۇرۇپ يەتتىدىن، يەتتىدىن ئېلىۋال. بۇنىڭ بىلەن يەر يۈزىدە نەسىل داۋام قىلسۇن» دەپ قەيت قىلىنغان. يۇقىرىدىكى بۇ ئۈچ تېكىست بىر كىتابنىڭ تېكىستلىرىدىن بولۇپ، بىرىنچى ۋە ئىككىنچى تېكىستلەردىن ئاللاھنىڭ نۆھ ئەلەيھىسسالام پۈتۈن ھايۋانلاردىن، قۇشلاردىن ۋە ھاشارەتلەردىن ئەركەك - چىشى قىلىپ ئىككىدىن، ئىككىدىن

ئۆزى بىلەن بىللە كېمىگە ئېلىۋېلىشنى ئەمىر قىلغانلىقى ۋە ئەمەلىيەتتە نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ئەمرىنى ئورۇندىغانلىقىمەلۇم بولىدۇ. ئەمما ئۈچىنچى تېكىستتىن ئاللاھنىڭ نۇھ ئەلەيھىسسالامغا پۈتۈن پاك ھايۋانلاردىن پۈتۈن قۇشلاردىن ئەركەك ۋە چىشى قىلىپ يەتتىدىننۇھ ناپاك ھايۋانلاردىن ئەركەك ۋە چىشى قىلىپ ئىككىدىن كېمىسىگە ئېلىۋېلىشنى ئەمىر قىلغانلىقى مەلۇم بولىدۇ. بىرىنچى ۋە ئىككىنچى تېكىستلەردە يەتتىنىڭ بايانى ھەققىدە ھېچ نەرسە يوق. ئۈچىنچى تېكىستتە بولسا، ناپاك ھايۋانلاردىن ئىككىدىن، پاك ھايۋانلاردىن پۈتۈن قۇشلاردىن يەتتىدىن ئېلىۋېلىشىغا بۇيرۇلغان. مانا بۇ تېكىست يۇقىرىدىكى ئىككى تېكىستكە تامامەن زىتتۇر.

8 - داۋۇد ئەلەيھىسسالام ئەسىرگە ئالغان ئەسىرلەرنىڭ سانى ھەققىدىكى زىتلىقلار

تەۋرات «سەمۇئىل 2» 7 : 4 - تېكىستتە «داۋۇد ئۇلاردىن 1700 ئاتلىق ۋە 20 مىڭ پىيادە قوشۇننى ئەسىرگە ئالغان» دەپ قەيىت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «كۈنلەر 1» 18 : 4 - تېكىستتە ئەينى زاماندىكى ۋەقەلىك ھەققىدە «داۋۇد ئۇلاردىن 1000 ھارۋىلىق، 7000 ئاتلىق ۋە 20 مىڭ پىيادە قوشۇننى ئەسىرگە ئالغان» دەپ قەيىت قىلىنغان. بۇ ئىككى تېكىستنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى زىتلىق چوڭ بولغان.

9 - داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاراملىقلاردىن ئۆلتۈرگەن ئۆلۈكلەرنىڭ سانى ھەققىدىكى زىتلىقلار

تەۋرات «سەمۇئىل 2» 10 : 18 - تېكىستتە «داۋۇد ئاراملىقلاردىن 700 ھارۋىلىق 40 مىڭ ئاتلىق قوشۇننى ئۆلتۈرگەن» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «سەمۇئىل 1» 19 : 18 - تېكىستتە «داۋۇد ئاراملىقلاردىن 7000 ھارۋىلىق 40 مىڭ پىيادە قوشۇننى ئۆلتۈرگەن» دەپ قەيت قىلىنغان. ئىككىنچى تېكىستتە 6300 ھارۋىلىق زىيادە يېزىلغان ۋە ئاتلىقلار پىيادە دەپ ئالماشتۇرۇلۇپ يېزىلغان.

10 - سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتلىرىنىڭ سانى توغرىسىدىكى زىتلىقلار

تەۋرات «پادىشاھلار 1» 4 : 26 - تېكىستتە «سۇلەيماننىڭ 40 مىڭ جابدۇلغان ۋە 12 مىڭ جابدۇقسىز ئېتى بار ئىدى» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «كۈنلەر 2» 9 : 25 - تېكىستتە «سۇلەيماننىڭ 4 مىڭ جابدۇلغان ۋە 12 مىڭ جابدۇقسىز ئېتى بار ئىدى» دەپ قەيت قىلىنغان. بىرىنچى تېكىستتە 36 مىڭ جابدۇلغان ئات ئارتۇق يېزىلغان. مەشھۇر تەپسىر شۇناس ئادام كىلارك «ئەڭ ياخشىسى تەۋراتنىڭ تېكىستلىرىدىكى سانلاردا ئۆزگەرتىشلەر يۈز بەرگەن، دەپ ئېتىراپ قىلىشىمىز كېرەك» دەپ ئېلان قىلغان.

11 - ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسبى ھەققىدىكى زىتلىقلار
ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسبى ئىنجىل «مەتتا» 1 : 17 - ۋە ئىنجىل «لۇقا» 3 : 23~28 - تېكىستلىرىدە بايان قىلىنغان. بۇ ئىككى ئىنجىلدىكى نەسەبلەرنى سېلىشتۇرۇپ كۆرگەن كىشى

دەرھال ئالتە چوڭ ئىختىلاپ ۋە زىتلىقنى كۆرەلەيدۇ. ئۇلار تۆۋەندىكىچە:

(1) ئىنجىل «مەتتا» 1 : 16 - تېكىستتە ئىسانىڭ ئانىسى مەريەمنىڭ جورىسى ياقۇب ئوغلى يۇسۇف ئىدى، دەپ قەيتقىلىنغان بولسا، ئىنجىل «لۇقا» 3 : 23 - تېكىستتە «مەريەمنىڭ جورىسى ھالى ئوغلى يۇسۇف ئىدى» دەپ قەيت قىلىنغان.

(2) ئىنجىل «مەتتا» 1 : 6 - تېكىستتە «ئىسا داۋۇد ئوغلى سۆلەيماننىڭ نەسلىدىن ئىدى» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، ئىنجىل «لۇقا» 3 : 31 - تېكىستتە «ئىسا داۋۇد ئوغلى ناساننىڭ نەسلىدىن ئىدى» دەپ قەيت قىلىنغان.

(3) ئىنجىل «مەتتا» 1 : 6~11 - تېكىستلىرىگە كۆرە، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ داۋۇد ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ بابىل ئەسىرلىكىگىچە بولغان ئەجدادلىرىنىڭ ھەممىسى مەشھۇر پادىشاھلار بولۇپ چىقىدۇ. ئىنجىل «لۇقا» 3 : 27~31 - تېكىستلىرىگە كۆرە، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەجدادلىرىدىن داۋۇد ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ ئوغلى ناساندىن باشقىلىرىنىڭ ھېچبىرى پادىشاھمۇ ئەمەس، مەشھۇرمۇ ئەمەس، بەلكى ئادەتتىكى كىشىلەر بولۇپ چىقىدۇ.

(4) ئىنجىل «مەتتا» 1 : 12 - تېكىستتە «شەئەلتېل يەكەنىيانىڭ ئوغلىدۇر» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، ئىنجىل «لۇقا» 3 : 27 - تېكىستتە «شەئەلتېل نىرىنىڭ ئوغلىدۇر» دەپ قەيت قىلىنغان.

(5) ئىنجىل «مەتتا» 1 : 3 - تېكىستتە «زەرۇببابلنىڭ ئوغللىنىڭ ئىسمى ئەبھۇددۇر» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، ئىنجىل «لۇقا» 3 : 27 - تېكىستتە «زەرۇببابلنىڭ ئوغللىنىڭ ئىسمى رسادۇر» دەپ قەيت قىلىنغان.

ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، زەرۇببابلنىڭ ئوغللىرىنىڭ ئىسمىلىكى تەۋرات «كۈنلەر 1» 3 : 19 - تېكىستتە بايان قىلىنغان. بۇ ئىسىملار ئىچىدە ئەبھۇد ياكى رىسا دەيدىغان بىر ئىسىم يوق.

(6) ئىنجىل «مەتتا» 1 : 6~17 - تېكىستلىرىدىن داۋۇد ئەلەيھىسسالامدىن ئىسا ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان زامان ئىچىدە 26 نەسىل ئۆتكەنلىكى، ئىنجىل «لۇقا» 3 : 23~31 - تېكىستلىرىدىن ئىسا بىلەن داۋۇدتىن ئىبارەت بۇ ئىككى پەيغەمبەرنىڭ ئارىلىقىدا 41 نەسىل ئۆتكەنلىكى مەلۇم بولىدۇ. مىلادىيە 3 - ئەسىردە بۇ ئىككى ئىنجىل ئوتتۇرىغا چىققاندىن كېيىن، شۇ زاماندىكى خىرىستىيان ئالىملىرى ۋە تەتقىقاتچىلىرى بۇ ئىنجىللاردىكى زىتلىقلاردىن ھەيران قېلىشقان، ئۇلار بۇ زىتلىقلارنى كىتابلىرىدىن يوق قىلىشقا پېتىنالمىغان ۋە زاماننىڭ ئۆتۈشى بىلەن زىتلىقلارنىڭ بىرلىككە كېلىشىنى ئۈمىد قىلىشقان. لېكىن ئۇلارنىڭ ئۈمىدلىرى ئەمەلگە ئاشمىغان. نەسەبتىكى بۇ زىتلىقلار كېيىنكىلەرنى ھەيران قالدۇرغان ھالدا تا ھازىرغىچە داۋام قىلىپ كەلمەكتە.

12 - ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا شىپا تاپقان ئاغرىقلارنىڭ سانى ھەققىدىكى زىتلىقلار

ئىنجىل «مەتتا» 20 : 29~34 - تېكىستلىرى ئارىسىدا ئىككى ئەمەلنىڭ قىسسىسى بايان قىلىنغان. مەن بۇ تېكىستلەردىن بىر قانچىسىنى نەقىل قىلىش بىلەن كۇپايە قىلىمەن: 29 - تېكىستتە ئۇلار ئەربھادىن چىقىۋاتقاندا ئۇنىڭغا (يەنى ئىساغا) كۆپ كىشىلەر ئەگەشتى، 30 - تېكىستتە يول ئۈستىدە ئىككى ئەمەل ئولتۇراتتى، 34 - تېكىستتە «ئىسا ئۇلارغا ئىچ ئاغرىتتى ۋە كۆزلىرىنى سىلدى - دە، دەرھال ئۇلارنىڭ كۆزلىرى ئېچىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭدى» دەپ قەيت قىلىنغان. ئىنجىل «مەتتا» 8 : 28~34 - تېكىستلىرىدە ئىككى مەجنۇننىڭ قىسسىسى بايان قىلىنغان. مەن 28 - تېكىستتە نەقىل قىلىش بىلەن كۇپايە قىلىمەن. ئىسا جىرجىسلارنىڭ يېنىغا كەلگەندە قەبرىدىن چىققان ئىككى مەجنۇن ئۇنى قارشى ئالدى.

ئىنجىل «مەتتا» نىڭ يۇقىرىدىكى ئىككى تېكىستىدە بايان قىلىنغانلار ئىككى ئەمەل ئىدى.

بىرىنچى قىسسىنىڭ ئۆز ئەينى ئىنجىل «ماركوس» 10 : 46~52 - تېكىستلىرىدە بايان قىلىنغان. بىراق بۇ تېكىستلەردە يول ئۈستىدە ئولتۇرغان ئەمەل بىر كىشى، ئۇنىڭ ئىسمى پارتماۋس ئىكەنلىكى قەيت قىلىنغان. ئىككىنچى قىسسىنىڭ ئەينىسى ئىنجىل «ماركوس» 5 : 1~20 - تېكىستلىرىدە، ئىنجىل «لۇقا» 8 : 26~39 - تېكىستلىرىدە بايان قىلىنغان. بىراق بۇ تېكىستلەردىن ئىسا ئەلەيھىسسالامنى قارشى ئالغان مەجنۇننىڭ بىر ئادەم ئىكەنلىكى مەلۇم بولىدۇ.

13 - ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ 12 مۇرىتىغا تەۋسىيە قىلغان
ھاسا توغرىسىدىكى زىتلىقلار

ئىنجىل «مەتتا» 10 : 9 - ، 10 - تېكىستلىرىدە «بەلۋىغىڭلارغا ئالتۇن، كۆمۈشۈە مىس قويماڭلار. سەپەرگە ئوزۇق، ئاياغ، بىردىن ئارتۇق كىيىم، ھاسا ئالماڭلار» دەپ قەيىت قىلىنغان. بۇتەۋسىيەنىڭ ئۆزى ئىنجىل «لۇقا» 9 : 3 - تېكىستىدە «ئىسا ئۇلارغا ئېيتتىكى، سەپەر ئۈچۈن ھېچ نەرسە ئالماڭلار: ئوزۇق، نان، كۆمۈش ئالماڭلار، بىر كىشى ئىككى كىيىم ئالمىسۇن» دەپ قەيىت قىلىنغان. ئىنجىل «ماركوس» 6 : 8 - ، 9 - تېكىستلىرىدە «ئۇلارغا سەپەر ئۈچۈن بىر ھاسىدىن باشقا ھېچ نەرسە ئالماسلىقنى ۋەسىيەت قىلدى. ھەتتا ئۇلارنى بەلۋاغلىرىغا ئوزۇقلۇق، نان، مىس قاتارلىقلارنىمۇ ئېلىشتىن مەنئى قىلدى. بەلكى بىردىن ئاياغ ئېلىشنىۋە ئىككى كىيىم ئالماسلىقنى تەۋسىيە قىلدى» دەپ قەيىت قىلىنغان. يۇقىرىدىكى ئۈچ تېكىستنىڭ بىرىنچىسى بىلەن ئىككىنچىسى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ 12 مۇرىتىنى دىن تارقىتىش ئۈچۈن يىراقلارغا ئەۋەتكىنىدە ئۇلارنى سەپەر ئۈچۈن بىر نەرسە ئېلىشتىن، ھەتتا بىرەر ھاسىمۇ ئېلىشتىن مەنئى قىلغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەمما ئۈچىنچى تېكىست ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارغا ھاسا ئېلىۋېلىشقا رۇخسەت قىلغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ.

14 - ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزى ئۈچۈن بەرگەن
گۇۋاھلىقى ھەققىدىكى زىتلىقلار

ئىنجىل «يۇھەننا» 5 : 31 - تېكىستىدە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشۇ سۆزى قەيت قىلىنغان: «ئەگەر مەن ئۆزۈم ئۈچۈن گۇۋاھچى بولىدىغان بولسام مېنىڭ گۇۋاھلىقىم ھەق ئەمەستۇر.» ئىنجىل «يۇھەننا» 8 : 14 - تېكىستىدە يەنە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزى ئۈچۈن مۇنداق دېگەنلىكى قەيت قىلىنغان: «ئەگەر مەن ئۆزۈم ئۈچۈن گۇۋاھلىق بېرىدىغان بولسام مېنىڭ گۇۋاھلىقىم ھەقتۇر.» بىرىنچى تېكىست ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزى ئۈچۈن بەرگەن گۇۋاھلىقنىڭ ئېتىبارغا ئېلىنمايدىغانلىقىنى ئىپادىلىسە، ئىككىنچى تېكىست ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۈن بەرگەن گۇۋاھلىقنىڭ ئېتىبارغا ئېلىنىدىغانلىقىنى يەنى بىرىنچىسىنىڭ ئەكسىنى ئىپادىلەيدۇ.

15 - كىرىسىنى كۆتۈرگۈچى ھەققىدىكى زىتلىقلار

ئىنجىل «مەتتا» 27 : 32 - تېكىستتە «ئۇلار چىقۇۋاتقىنىدا قەيرەۋانلىق بىر ئادەمنى كۆردى. ئۇنىڭ ئىسمى سىمئان ئىدى. ئۇلار ئۇنى كىرىسىنى كۆتۈرۈپ مېڭىشقا ماقۇل كەلتۈردى» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، ئىنجىل «لۇقا» 23 : 26 - تېكىستتە «ئۇلار كىرىسىنى ئېلىپ مېڭىۋېتىپ قەيرەۋانلىق سىمئان ئىسىملىك بىر ئادەمنى تۇتۇۋالدى. ئۇ ئېتىزلىقتىن كېلىۋاتقان ئىدى. ئۇنىڭغا كىرىسىنى كۆتۈرگۈزۈپ ئىسانىڭ ئارقىسىدىن ماڭدى» دەپ قەيت قىلىنغان ۋە ئىنجىل «يۇھەننا» 19 : 17 - تېكىستتە «ئۇلار ئىسانى ئېلىپ ماڭدى، ئىسا كىرىسىنى ئۆزى كۆتۈرۈپ جۇمچۇمە (ئىبرانىيچە جۇلجۇسە) دەپ ئاتالغان جايغا باردى» دەپ قەيت قىلىنغان.

يۇقىرىدىكى ئۈچ تېكىستنىڭ بىرىنچىسى بىلەن ئىككىنچىسى يەنى «لۇقا» بىلەن «مەتتا»دىكى تېكىستلەر كىرىسىنى كۆتۈرگەن ئادەمنىڭ قەيرەۋانلىق سىمئان ئىكەنلىكىنى، ئۈچىنچى تېكىست يەنى «يۇھەننا»دىكى تېكىست بولسا كىرىسىنى كۆتۈرگەن كىشىنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

16 - ئىسا ئەلەيھىسسالام ئامانلىق ئېلىپ كەلگۈچىمۇ ياكى ئۇنىڭ ئەكسىمۇ؟

ئىنجىل «مەتتا» 5 : 9 - تېكىستتە «ئامانلىق ئېلىپ كەلگۈچىلەر بەختكە ئېرىشىشۇن! چۈنكى ئۇلار "ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرى" دەپ ئاتىلىدۇ» دەپ قەيت قىلىنغان، ئىنجىل «لۇقا» 9 : 56 - تېكىستتە «چۈنكى ئىنسان ئوغلى (يەنى ئىسا) كىشىلەرنى ھاللاك قىلىش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۇلارنى نىجاتلىققا ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن كەلگەن» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، ئىنجىل «مەتتا» 10 : 34 - تېكىستتە «سىلەر مېنى يەر يۈزىگە ئامانلىق ئاتا قىلىش ئۈچۈن كەلدى، دەپ گۇمان قىلىشماڭلار. مەن ئامانلىق ئەمەس، بەلكى قىلىچ ئېلىپ كەلدىم» ۋە ئىنجىل «لۇقا» 12 : 49~51 - تېكىستلەردە «مەن يەر يۈزىگە ئوت ئېچىش ئۈچۈن كەلدىم. بۇ ئوتنىڭ تۇتۇشىنى شۇنچىلىك كۆپ ئارزۇ قىلىمەن. مېنى يەر يۈزىگە ئامانلىق ئېلىپ كەلدى، دەپ گۇمان قىلىشامسىلەر؟ ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئەمەس، بەلكى مەن سىلەرگە ئېيتىمەنكى، مەن بىرلىكنى پارچىلاش ئۈچۈن كەلدىم.» دەپ قەيت قىلىنغان.

يۇقىرىدىكى تېكىستلەردىكى زىتلىقلار ناھايىتى ئوچۇقتۇر.
بىرىنچى ۋە ئىككىنچى تېكىستلەردە ئىسا ئەلەيھىسسالام ئامانلىق
ئېلىپ كەلگۈچىلەرنى «بەختكە ئېرىشىش!» دەپ ماختايدۇ ۋە
ئۆزىنىڭ كىشىلەرنى نىجاتلىققا ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن
كەلگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ، ئۈچىنچۈ تۆتىنچى تېكىستلەردە
ئۆزىنىڭ ئامانلىق ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ئىنكار قىلىدۇ ۋە
ئۆزىنىڭ يۈزىگە ئوت ئېچىش ھەم بىرلىكىنى پارچىلاش ئۈچۈن
كەلگەنلىكىنى ئېلان قىلىدۇ.

مۇقەددەس كىتابلاردىكى بەزى خاتالىقلار

بۇ ماۋزۇدىكى خاتالىقلار يۇقىرىدا بايان قىلىنغانلارغا ئوخشىمايدۇ. چۈنكى يۇقىرىدىكىلەر نۇسخىلار، تەرجىمىلەر ۋە تېكىستلەر ئوتتۇرىسىدىكى زىتلىقلار ۋە ئىختىلاپلارنىڭ بايانى ئىدى. ئەمما بۇ ماۋزۇدا بايان قىلماقچى بولغانلىرىمىز ئەمەلىيەتكە، ياكى ئەقىلگە، ياكى ئادەتكە، ياكى تارىخىي چىنىققا، ياكى ھەرقانداق بىر ئىلمىي ھەقىقەتكە ئۇيغۇن كەلمەيدىغان ئويۇچۇق خاتالىقلارنىڭ بايانىدۇر.

1 - ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ مىسىردا تۇرغان ۋاقتى ھەققىدىكى خاتالىقلار

تەۋراتنىڭ رانىيچە «چىقىش» 12 : 41 - تېكىستلەردە «ئىسرائىل ئەۋلادلىرى مىسىردا 430 يىل تۇرغان. تولۇق 430 يىل توشقان كۈنى رەبىنىڭ ئادەملىرىنىڭ ھەممىسى مىسىردىن چىقىپ كەتكەن» دەپ قەيىت قىلىنغان. بۇ خاتادۇر. چۈنكى ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ مىسىردا تۇرغان ۋاقتى 215 يىلدۇر. ئەمما

ئۇلارنىڭكەنئان زېمىنى (پەلەستىن) دەۋە مىسىردا تۇرغانۋاقتىنىڭ ئومۇمىسى 430 يىلدۇر. چۈنكى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ كەنئان زېمىنىغا بارغان ۋاقتىدىن ئۇنىڭ ئوغلى ئىسھاقنىڭ تۇغۇلغانۋاقتىغىچە بولغان مۇددەت ئاران 25 يىل. ئىسھاقنىڭ تۇغۇلغىنىدىنپاچۇنىڭ تۇغۇلغىنىغىچە ئۆتكەنۋاقت 60 يىل. پاقۇپئەلەيھىسسالام مىسىر زېمىنىغا كىرگەنۋاقتىدا 130 ياشتا ئىدى. نەتىجىدە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ كەنئان زېمىنىغا كىرگەنۋاقتىدىن ئۇنىڭ نەۋرىسىپاقۇپئەلەيھىسسالامنىڭ مىسىر زېمىنىغا كىرگەنۋاقتىغىچە ئۆتكەن مۇددەتنىئومۇمىيىسى 215 يىل بولۇپ چىقىدۇ. يەنى $25+60+130=215$ ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ مىسىر زېمىنىدا تۇرغانۋاقتىپاقۇپئەلەيھىسسالامنىڭ مىسىرغا كىرگىنىدىن باشلاپ، ئۇلارنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە مىسىردىن ئايرىلغان ۋاقتىغىچە بولۇپ، بۇ ھەم 215 يىلدۇر. ئۇلارنىڭ كەنئانۋە مىسىر زېمىنلىرىدا تۇرغانۋاقتىنىڭ ھەممىسى 430 يىل بولىدۇ. ئەھلى كىتاب تارىخچىلىرى ۋە مۇپەسسىرلىرىدىن بولغان ئومۇميۈزلۈك ئالىملار تەۋراتنىڭئىبرانىيچەنۇسخىسىدىكى بۇ خاتالىقنى ئېتىراپ قىلغان ۋە مۇنداق دەپ خۇلاسە چىقارغان: «تەۋراتنىڭ سامىرىيە نۇسخىسىدىكى ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ ئىككى جايىدا تۇرغانئومۇمىيۈمۇددىتىنى توپلىغان تېكىستلەر توغرىدۇر. بۇ باشقا نۇسخىلاردىكى خاتالىقلارنى رەت قىلىشقا يېتەرلىك.» تەۋرات سامىرىيە «چىقىش» 12 : 40 - تېكىستتە «ئىسرائىل ئەۋلادىۋە ئۇلارنىڭ ئەجدادلىرىنىڭ كەنئانۋە مىسىر زېمىنلىرىدا تۇرغانۋاقتى

430 يىلدۇر،» دەپ قەيىت قىلىنغان. تەۋراتنىڭ گىرىكچە نۇسخىسىدىمۇ بۇ تېكىست ئەينى شەكىلدە قەيىت قىلىنغان. خىرىستىيان تەتقىقاتچىلىرىنىڭ نەزىرىدە ئەڭ ئېتىبارلىق سانالغان «مۇقەددەس كىتابلارنى ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن رەھبەر» ناملىق كىتابنىڭ ئاپتورى مۇنداق دەپ يازىدۇ، «ياقۇپنىڭمىسىردا تۇرۇشقا باشلىغان ۋاقتىدىن ئىسائىل دۇنياغا كەلگەن ۋاقتىغىچە ئۆتكەن مۇددەت 1706 يىل. ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ دېڭىزدىن ئۆتكەن پىرىئەۋننىڭ غەرق بولغان ۋاقتىدىن ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇنياغا كەلگەن ۋاقتىغىچە ئۆتكەن مۇددەت 1491 يىلدۇر. بىز بۇ مۇددەتلەرنىھېسابلاپچىققىنىمىزدا، $1706 - 1491 = 215$ بولۇپ چىقىدۇ. بۇ مۇددەت ياقۇپنىڭمىسىرغا كىرگەندىن باشلاپ مۇسائىلنىڭ مىسىردىن ئايرىلغان ۋاقتىغىچە بولغان مۇددەتنىڭ ئۆزىدۇر. بىز ياقۇپنىڭمۇساغا 4 - بوۋا ئىكەنلىكىنى (يەنى مۇسائىمىراننىڭ ئوغلى، ئىمىران قەھاتنىڭ ئوغلى، قەھات لېۋىيىنىڭ ئوغلى، لېۋىياقۇپنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىنى) بىلگىنىمىزدە ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ مىسىردا تۇرغان ۋاقتى 215 يىل ئىكەنلىكىۋە بۇندىن ئارتۇق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس ئىكەنلىكىگە تولۇق قانائەت ھاسىل قىلغان بولىمىز.» مانا بۇ مۇددەت ئەھلى كىتاب ئالىملىرىدىن بولغان تەتقىقاتچىلار، مۇپەسسىرلەرۋە تارىخشۇناسلارنىڭ بىرلىككە كەلگەن يەكۈنىدۇر. ئۇلار تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىدىكى «ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ يالغۇز مىسىردىلا تۇرغان ۋاقتى 430 يىل ئىدى» دېگەن تېكىستنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى پاش قىلغان. شۇڭا ئادام كىلارك ئۆزىنىڭ

تەپسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىدا قەيت قىلىنغانلاردا خاتالىقلارنىڭ ناھايىتى كۆپ ئىكەنلىكىگە، سامىرىيە نۇسخىسىدىكى مۇسانىڭ بەش كىتابىنىڭ باشقىلىرىغا قارىغاندا توغرا ئىكەنلىكىگە ۋە تارىخ بۇنى كۈچلەندۈرىدىغانلىقىغا ھەممە بىردەككۆز قاراشتۇر» ھېنرىۋەئىسكات تەپسىرلىرىدە مۇنداق دەپ يېزىلغان: «سامىرىيە نۇسخىسى توغرىدۇر. ئۇ باشقىسىدىكى زىتلىقلارنى ھەل قىلىدۇ.»

مەلۇم بولدىكى، ئەھلى كىتاب ئالىملىرى تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسى «چىقىش» 12: 40 - تېكىستتىكى خاتالىقلارنى ئېتىراپ قىلىشتىن باش تارتالمىغان.

2 - مىسىر زېمىنىدىن مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە چىقىپ كەتكەن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ سانى ھەققىدىكى خاتالىقلار

تەۋرات «سانلار» 1: 45~47 - تېكىستلەردە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «ئۇلارنىڭ سانىنى مۇسا بىلەن ھارۇن ساناپ چىقتى... ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن ئۆز ئاتىلىرىنىڭ ئۆيلىرىدىن سوقۇشقا چىققانلارنىڭ ھەممىسى 20 ياشنىڭ ئۈستىدە ئىدى. ئۇلارنىڭ سانى 603550 (ئالتە يۈز ئۈچ مىڭ بەش يۈز ئەللىك) نەپەر ئىدى. ئەمما لاۋىيلار ئاتىلىرىنىڭ نەسبى ئېتىبارى بىلەن بۇ ساننىڭ ئىچىدىن سانالمايتتى.» يۇقىرىدىكى تېكىستلەرگە كۆرە، مىسىردىن مۇساۋە ھارۇن ئەلەيھىسسالاملار بىلەن چىققان ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن 20 ياشنىڭ ئۈستىدە بولغانلىرىنىڭ ئومۇمىي سانى 603550 كىشىدۇر. لاۋىيلار بۇ ساننىڭ سىرتىدا

ئىدى. شۇنىڭدەك، ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ ئاياللىرى ۋە 20 ياشقا توشمىغان بالىلىرى بۇ ساننىڭ سىرتىدا ئىدى. بۇ سانغا كىرمىگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى بۇ سانغا قوشۇپ ھېسابلىغاندىمۇ ئۇلارنىڭ ئومۇمىي سانى ئىككى يېرىم مىليوندىن كەم بولمايدۇ، بۇ خاتادۇر. بۇنىڭ سەۋەبلىرى مۇنداق:

(1) تەۋرات «يارىتىلىش» 46 : 27 - تېكىستتە، «چىقىش» 1 : 5 - تېكىستتە، «ئۆلگە» 10 : 22 - تېكىستتە، ياقۇپئائىلىسىنىڭ مىسىرغا بارغان ۋاقتىدىكى ئومۇمىي سانى 70 كىشى ئىدى، دەپ قەيت قىلىنغان.

(2) ئىسرائىل ئەۋلادىنىڭ مىسىردا تۇرغان ۋاقتى 215 يىل ئىدى.

(3) تەۋرات «چىقىش» 1 : 15~22 - تېكىستلىرىدە «ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ مىسىر زېمىنىدىن چىقىپ كېتىشىنىڭ ئالدىدىكى 80 يىل جەرياندا ئۇلارنىڭ ئوغۇل بالىلىرى ئۆلتۈرۈلۈپ، قىزلىرى ساق قالدۇرۇلاتتى» دەپ قەيت قىلىنغان. سىز يۇقىرىدىكى ئۈچمەسىلىنى تونۇغاندىن كېيىن، ئەقلىڭىز بۇ 603550 ساننىڭ چوقۇم خاتا ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ. بەلكى بىز ئۇلاردىن مىسىردا تۇغۇلۇپھامان ئۆلتۈرۈلگەن بوۋاقلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا ۋە ئۇلارنىڭ سانىنى ھەر 25 يىلدا بىر ھەسسە كۆپەيگەن دەپ پەرەز قىلغاندىمۇ 70 كىشىلىك سان 215 يىل ئىچىدە توققۇز قېتىم ھەسسەلەپ كۆپىيىپ ئاخىرقى سان 36000 دىن ئاشمايدۇ. ئەھۋال بۇنداق تۇرسا، قانداقمۇ ئۇلاردىن 20 ياشنىڭ ئۈستىدىكىلەرنىڭ سانى 603550 كىشى بولسۇن؟! ئەگەر

ئۇلاردىن 20 ياشنىڭ ئۈستىدىكىلەرنىڭ سانى يېرىم مىليوندىن كۆپ بولىدىغان بولسا، پۈتۈن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ ئومۇمىي سانى ئىككى يېرىم مىليوندىن ئاز بولماسلىقى لازىم كېلىدۇ. بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

تەتقىقاتچى ئالىم ئىبنى خەلدۇن ئۆزىنىڭ تارىخ ئەسىرىنىڭ مۇقەددىمىسىدە بۇ ساننى ئىنكار قىلىش مەۋقەسىدە بولغان. چۈنكى ياقۇب ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارىلىقىدا پەقەت ئۈچ ئاتا يەنى تۆت نەسىل بار ئىدى. بۇ «چىقىش» 6 : 17~20 - تېكىستلىرىدە 3 : 17~19 - تېكىستلىرىدە قەيت قىلىنغان مۇنۇ ئىبارىلەرگە ئاساسلىنىدۇ، «مۇسا ئىمراننىڭ ئوغلى، ئىمران قەھتاننىڭ ئوغلى، قەھتان لېۋىنىڭ ئوغلى، لېۋى ياقۇبنىڭ ئوغلىدۇر.» 70 كىشىلىك بىر ئائىلىنىڭ تۆت نەسىل جەريانىدا بۇنچىلىك كۆپ سانغا يېتىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەقىلمۇ ئۇنى قوبۇل قىلمايدۇ.

تۆۋەندىكى ئىككى ۋەقەلىكمۇ بۇ ساننىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ:

(1) تەۋرات «چىقىش» 12 : 38~42 - تېكىستلىرىدە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادلىرى بىلەن كۆپ ساندىكى قوي، كالا ۋە باشقا چارۋىلىرىنى ئېلىپ مىسىردىن چىققانلىقى، ئۇلارنىڭ دېڭىزدىن بىر كېچىدىلا ئۆتۈپ كەتكەنلىكى، ئۇلارنىڭ ھەر كۈنى ئىلگىرىلىگەنلىكى، ئۇلارنىڭ ئىلگىرىلەشلىرى ئۈچۈن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بىۋاسىتە ئاغزاكى بۇيرۇقى يېتەرلىك ئىكەنلىكى، ئىسرائىل ئەۋلادلىرى دېڭىزدىن ئۆتۈپ بولغاندىن

كېيىنتۇرسىنا بويىدىكى ئون ئىككى بۇلاقنىڭ يېنىغا ئورۇنلاشقانلىقى بايان قىلىنغان. ئۇلارنىڭ سانى يۇقىرىدا بايان قىلىنغاندەك كۆپ بولغان بولسا، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى، چارۋىلىرى بىلەن بىرلىكتە بىر كېچىدىلا دېڭىزدىن ئۆتۈپ بولۇشى مۇمكىنئەمەس، ھەمدە ئۇلارنىڭ ئىلگىرىلەشلىرى ئۈچۈن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بىۋاسىتە ئاغزاكى ئېيتقان ئەمرىنىڭ كۇپايە قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە تۇر سىنانىڭ ئەتراپىدىكى جايلارغا ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ چارۋىلىرىنىڭ كۆپلۈكى بىلەن سىغىشى مۇمكىن ئەمەس.

(2) تەۋرات «چىقىش» 1 : 15 - ، 22 - تېكىستلىرىدە «ئىسرائىل ئەۋلادى ئۈچۈن مىسىردا ئۇلارنىڭ ئاياللىرىنىڭ تۇغۇت ئىشلىرىغا قارايدىغان ئىككىلا دوختۇر ئايالنىڭ بولغانلىقى، بۇ ئىككىسىگە يېڭى تۇغۇلغان ئوغۇل بالىلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرۈش بۇيرۇقى بېرىلگەنلىكى» قەيت قىلىنغان. (چۈنكى مىسىرنىڭ شۇۋاقتىكى پادىشاھى پىرئەۋنگە ئۇنىڭ يېنىدىكى پالچىلىرى ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن بىر ئوغۇل تۇغۇلىدىغانلىقىۋە ئۇ پىرئەۋننىڭ سەلتەنتىنىڭ گۇمران بولۇشىغا سەۋەب بولىدىغانلىقى ھەققىدە بېشارەت بەرگەندىن كېيىن، پىرئەۋن پۈتۈن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ ئوغۇل تۇغۇلغان بوۋاقلارنى ئۆلتۈرۈشكە پەرمان چىقارغان - ت)

ئەگەر ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ سانى يۇقىرىدا بايان قىلىنغاندەك، چوڭ سان بولغان بولسا، ئىككى ئايال دوختۇرنىڭ پۈتۈن تۇغۇتلارغا قارىيالىشى مۇمكىنئەمەس، بەلكى بۇنداۋەزىيەت

مىڭلارچە تۇغۇت ئاياللىرىنىڭ بولۇشىنى تەقەززا قىلىدۇ. شۈبھىسىزكى ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ شۇۋاقتىتىكى سانى 215 يىل ئىچىدە 70 كىشىدىن نەسلىلىنىش مىقدارىدا ئىدى. شۇنداق بولغاندىلا ئۇلارنىڭ تۇغۇت ئىشلىرىغا ئىككى ئايال يېتەرلىك بولىدۇ. ئۇلارنىڭ پۈتۈن چارۋىلىرى بىلەن مىسىردىن سىنا زېمىنىغا چىقىپ بولۇشى ئۈچۈن بىر كېچە يېتەرلىك بولىدۇ. بۇ ساندىكى كىشىلەرنىڭ ھەر كۈنى ئىلگىرىلىشى ئۈچۈن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاغزاكى بۇيرۇقى يېتەرلىك بولىدۇ ۋە تۇرسىنا ئەتراپىدىكى جايلارمۇ ئۇلارنىڭ ۋە بارلىق چارۋىلىرىنىڭ ئورۇنلىشىشى ئۈچۈن يېتەرلىك سانلىدۇ. شۈبھىسىز ھالدا كېسىپ ئېيتىمىزكى، تەۋرات «سانلار» 1 : 44 ~ 47 - تېكىستلىرىدىكى «ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن 20 ياشنىڭ ئۈستىدە بولغانلىرىنىڭ سانى 603550 كىشى ئىدى» دېگەن ئىبارىلەر خاتادۇر.

3 - داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلىشى كېرەك قىلىدىغان خاتالىق
تەۋرات «ئۈلگە» 23 : 2 - تېكىستتە «زىنا بالىسى رەبىنىڭ جامائىتىگە كىرەلمەيدۇ. ئۇنىڭ ئونىنچى ئەۋلادىغىچە ھېچبىرى رەبىنىڭ جامائىتىگە كىرەلمەيدۇ» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ تېكىست خاتادۇر. چۈنكى بۇ تېكىستكە كۆرە داۋۇد ئەلەيھىسسالام رەبىنىڭ جامائىتىگە كىرەلمەيدۇ ۋە پەيغەمبەرمۇ سانالمايدۇ. چۈنكى، تەۋرات «يارىتىلىش» 38 : 12 ~ 30 - تېكىستلىرىدە بايان قىلىنىشىچە، فارس زىنا بالىسىدۇر. فارسنىڭ دادىسى يەھۇزا سامار ئىسىملىك

بىر ئايال بىلەن زىنا قىلغانلىق نەتىجىسىدە ئۇنىڭ ئوغلى فارس توغۇلغان. داۋۇد ئەلەيھىسسالام فارسنىڭ 9 - نەۋرىسىدۇر. داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى ئىنجىل «مەتتا» 1 : 1 ~ 6 - تېكىستلەردەۋە ئىنجىل «لۇقا» 3 : 31 ~ 33 - تېكىستلەردە بايان قىلىنىشىچە مۇنداق تۇر: «داۋۇد يەسسانىڭ ئوغلى، يەسسا ئۇبىدىنىڭ ئوغلى، ئۇبىد بۇئەزنىڭ ئوغلى، بۇئەز سەلمۇنىنىڭ ئوغلى، سەلمۇن نەھشۇنىنىڭ ئوغلى، نەھشۇن ئەمىنادابنىڭ ئوغلى، ئەمىناداب ئارامنىڭ ئوغلى، ئارام ھەسرۇنىنىڭ ئوغلى، ھەسرۇن فارسنىڭ ئوغلى، فارس يەھۇزانىڭ ئوغلى، يەھۇزاياقۇپىنىڭ ئوغلى، ياقۇپىنىڭ ئوغلى، ئىسھاق ئىبراھىمنىڭ ئوغلىدۇر». تەۋرات «زەبۇر» 89 : 26 ، - 27 - تېكىستلىرىگە كۆرە داۋۇد ئەلەيھىسسالام رەب جامائەسىنىڭ رەئىسىۋە يەر يۈزىدىكى پۈتۈن پادىشاھلارنىڭ كاتتىسى سانىلىدۇ. شۇڭا كېسىپ ئېيتىمىزكى، تەۋرات «ئۇلگە» 23 : 2 - تېكىست خاتىدۇر. 1825 - يىلى لوندوندا ۋە 1826 - يىلى كالکۇتتادانەشرقىلىنغان ئىنجىل «لۇقا» دىكى داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى ئۇنىڭ ئەجدادلىرىدىن ئارام بىلەن ھەسرۇنىنىڭ ئوتتۇرىسىغا يۇرام دېگەن بىر ئىسمىنى زىيادە قىلىش ئارقىلىق كۆپەيتىپەنەشرقىلىنغان. ئۇلار بۇ زىيادىنى داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبىنى كۆپەيتىپ ئۇنى فارسنىڭ 11 - نەۋرىسى قىلىپ كۆرسىتىش ئۈچۈن قىلغان. لېكىن بۇ ئويدۇرمىچىلار ئىنجىل «لۇقا» دىكى داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبىگە يۇرام دېگەن بۇ ئىسمىنى زىيادە قىلغان ۋاقتىدا بۇ

ئىككى نەشرىنىڭ ئىچىدە بار بولغان «مەتتا» دىكى نەسەب بابىغىمۇ بۇ ئىسىمنى زىيادە قىلىشنى ئۈنۈتقان. بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئويدۇرمىچىلىق ئەپتى بەشىرىسى ئېچىلىپ قالغان. ئەينىۋاقىتتا نەشر قىلىنغان بۇ ئىككى ئىنجىل ئوتتۇرىسىدا داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبىدىكى كەم - ئىختىلاپ ھازىرمۇ شۇ بويىچە داۋام قىلماقتا. ئۇلار زىيادە قىلغان يۇرام دېگەن بۇ ئىسىم مەزكۇر ئىنجىلنىڭ 1844 - يىلىدىكى ۋە 1865 - يىلىدىكى نەشرلىرىدە يوق. ئۇلاردىن كېيىنكى نەشرلىرىدەمۇ يوقتۇر. توغرىسى، تەۋرات «ئۈلگە» 23: 2 - تېكىستتە سىلدىنلا ئويدۇرمىدۇر. ئۇنىڭدىكى يەھۇزانىڭ سامار بىلەن زىنا قىلغانلىق قىسسىسىمۇ تۆھمەتتۇر. ئەھلى كىتابنىڭ ئاتاقلىق مۇپەسسىرى ھارسىلىمۇ «...ئۈنۈنچى نەسلىگىچە ھېچبىرى رەبىنىڭ جامائىتىگە كىرەلمەيدۇ» دېگەن ئىبارە ئويدۇرمىدۇر. ئۇنىڭ ھېچبىر ئاساسى يوقتۇر، دەپ ھۆكۈم قىلغان.

4 - پېيتە شىمس ئەھلىدىن ئۆلتۈرۈلگەنلەرنىڭ سانى ھەققىدىكى خاتالىق

تەۋرات «سەمۇئىل 1» 6 : 13~19 - تېكىستلىرىدە «پېيتە شىمس ئەھلىۋادىدا بۇغداي ئورداۋاتتى. ئۇلار باشلىرىنى كۆتۈرۈپ يۇقىرىغا قارىۋېدى، بىر ساندۇقنى كۆردىۋە بۇنىڭدىن خۇشال بولۇشتى. رەب بۇۋاقتتا پېيتە شىمس ئەھلىنى ئۇردى. چۈنكى ئۇلار رەبىنىڭ ساندۇقىغا قارىدى. ئۇلاردىن 50 مىڭ 70 نەپەر (ئەللىك مىڭ يەتمىش) كىشى ئۆلتۈرۈلدى. خەلق يىغلاشقا باشلىدى. چۈنكى رەب بۇ خەلقكە قاتتىق زەربە بەرگەن ئىدى»

دەپ قەيت قىلىنغان. شۈبھىسىزكى، بۇ خەۋەر خاتادۇر. ئادام كىلارك بىلەن مۇنەققەت مۇنداق دەيدۇ: «تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىدىكى بۇ تېكىست چوقۇم ئۆزگەرتىشكە ئۇچرىغان، ياكى ئۇنىڭدىن بەزى ئىبارىلەر چۈشۈپ قالغان، ياكى بىلىپ - بىلمەي 50 مىڭ (ئەللىك مىڭ) دېگەن لەۋزىنى قوشۇپ قويغان بولۇشىناھايىتى ئېنىقتۇر. چۈنكى بۇنداق كىچىك بىر يېزىدا بۇ ساندىكى ئىنساننىڭ بولۇشى ناتايىن. بار دەپ پەرەز قىلغان تەقدىردىمۇ ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ بىرلا ۋاقىتتا ئورمان ئوربىغىلى چىققانلىقى ئەقىلگە سىغمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەللىك مىڭ كىشىنىڭ ئېتىزلىقنىڭ ئوتتۇرىسىغا قويۇلغان بىر ساندۇقنى بىرلا ۋاقىتتا كۆرۈشى تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس.»

تەۋراتنىڭ لاتىنچە نۇسخىسىدا بۇ ئىبارە «70 نەپەر رەئىسۋە 50 مىڭ (ئەللىك مىڭ) خەلق ئۆلتۈرۈلگەن» دەپ قەيت قىلىنغان، گىرىكچە نۇسخىدىمۇ ئىبرانىيچە نۇسخىسىغا ئوخشاش «50 مىڭ (ئەللىك مىڭ) 70 نەپەر ئىنسان» دەپ قەيت قىلىنغان. ئەمما تەۋراتنىڭ سۈرىيانچە ۋە ئەرەبچە تەرجىمىلىرىدە «5070 (بەش مىڭ يەتمىش) نەپەر ئىنسان» دەپ قەيت قىلىنغان. تارىخشۇناس يۇسۇفس «70 كىشى» دەپ يازغان. ئەھلى كىتابنىڭ يەنە باشقا ئالىملىرى ھەر خىل رەقەملەرنى يازغان. تەۋراتنىڭ نۇسخىلىرىدىكى بۇ زىتلار ۋە بايان قىلىنغان رەقەمنىڭ ئىمكانسىزلىقى بىزگە بۇ ماۋزۇدا مۇنەققەتچىلەر ياكى قوشۇش ئارقىلىق ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلگەنلىكىگە تولۇق قانائەت ھاسىل قىلدۇرىدۇ. ھېنرىۋە ئىسكات تەپسىرلىرىدە بۇنچىلىك

ئىشقا كىشىلەرنىڭ گۇناھكار بولۇپ سانىلىشىنى ۋە بۇنداق كىچىك بىر يېزىدا بۇ خىل ئۆلتۈرۈشنىڭ بولغانلىقىنى ئېھتىمالدىن يىراق سانغان ۋە بۇ ھادىسىنىڭ بولغانلىقىدىن شەكلىنىگەن. باشقا ئالىملارمۇ تارىختا بۇنداق بىر ھادىسىنىڭ بولغانلىقىنى ئېھتىمالدىن يىراق سانغان ۋە بۇ خەۋەرنى ئىنكار قىلىپ، تەۋراتنىڭ بۇ تېكىستلىرىنىڭ ئويدۇرۇلغانلىقىغا ئىقرار قىلغان.

5 - سۆلەيمان ئەلەيھىسسالام بىنا قىلغان راۋاقتىڭ ئېگىزلىكى ھەققىدىكى خاتالىق

تەۋرات «كۈنلەر 2» 3 : 4 - تېكىستتە «راۋاقتىڭ ئۇزۇنلۇقى ئۆيىنىڭ كەڭلىكىدە 20 گەز، ئېگىزلىكى 120 گەز ئىدى» دەپ قەيت قىلىنغان. تەۋرات «پادىشاھلار 1» 6 : 2 - تېكىستتە «سۆلەيمان بىنا قىلغان ئۆيىنىڭ ئېگىزلىكى 30 گەز ئىدى» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ ئۆيىنىڭ ئېگىزلىكى 30 گەز بولغان بولسا، راۋاقتىڭ ئېگىزلىكى قانداقمۇ 120 گەز بولسۇن؟!

ئادام كىلارك ئۆزىنىڭ تەپسىرىدە «كۈنلەر 2» 3 : 4 - تېكىستتە چوقۇم خاتالىق بولغانلىقىنى ئېيتىپ قىلغان. شۇڭا بۇ تېكىستنى ئەربەۋە گىرىكتىللىرىغا تەرجىمە قىلغانلار 120 دېگەن رەقەمدىكى 1 نى ئېلىپ تاشلاپ «راۋاقتىڭ ئېگىزلىكى 20 گەز ئىدى» دەپ يازغان. بۇنىڭغا بىنائەن بۇ نۇسخىنىڭ 1844 - يىلىدىكى نەشرىدە بۇ خاتالىق تۈزۈتۈلۈپ، «ئۆيىنىڭ ئالدىدىكى راۋاقتىڭ ئۇزۇنلۇقى ئۆيىنىڭ ئۇزۇنلۇقىدا 20 گەز، ئېگىزلىكى ھەم 20 گەز ئىدى» دەپ يېزىلغان.

6 - ئەبىياۋە يەربىئامنىڭ ئەسكەرلىرىنىڭ سانى ھەققىدىكى خاتالىق

تەۋرات «كۈنلەر 2» 13 : 3~17 - تېكىستلەردە «ئەبىيا 400 مىڭ كىشىلىك تاللانغان چەۋەندازلىرى بىلەن ئۇرۇشنى باشلىدى. يەربىئام بولسا ئۇرۇشقا 800 مىڭ كىشىلىك قايتماس چەۋەندازلارنى تاللىدى. ئەبىيا ئۇلارغا قاتتىق زەربە بەردى. ئىسرائىل تەرەپتىن 500 مىڭ كىشى ئۆلتۈرۈلدى» دەپ قەيت قىلىنغان. ئەھلى كىتابنىڭ مۇپەسسىرلىرى بۇ ئىككى تېكىستتىكى سانلارنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلغان. چۈنكى ئۇۋاقتتىكى پادىشاھلارنىڭ ئادەم سانىغا قىياس قىلغاندا بۇ سان ئەقىلگە سىغمايدۇ. ئۇۋاقتلاردا ئۇلارنىڭ سانىنىڭ ئازلىقىدىن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى توپلىغاندىمۇ بۇ سانغا يەتمەيتتى. شۇڭا تەۋراتنىڭ لاتىنچىغا قىلىنغان كۆپ تەرجىمىلىرىدە بۇ سان ئۆزگەرتىلىپ بىرىنچى سان 40 مىڭ، ئىككىنچى سان 80 مىڭ، ئۈچىنچى سان 50 مىڭ دەپ يېزىلغان. ئەھلى كىتاب مۇپەسسىرلىرىمۇ بۇ ئۆزگەرتىشلەرگە نارازىلىق بىلدۈرمىگەن، بەلكى قوللىغان.

7 - ئادەم ئەلەيھىسسالام يېڭەن دەرەخۋە ئۇنىڭ يېشى توغرىسىدىكى خاتالىق

تەۋرات «يارىتىلىش» 2 : 7 - تېكىستتە «ياخشىلىق بىلەن يامانلىقنى تونۇش دەرەخىدىن يېمە. چۈنكى سەن ئۇنى يېگەن كۈنۈڭ ئۆلسەن» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ خاتادۇر. چۈنكى ئادەم ئەلەيھىسسالام بۇ دەرەختىن يېگەنۋە ئۇ كۈنى ئۆلمىگەن، بەلكى

ئۇنىڭدىن كېيىن 900 يىلدىن كۆپرەك ئۆمۈر كۆرگەن. تەۋرات «يارىتىلىش» 6 : 3 - تېكىستتە «رەب دېدىكى: مېنىڭ ئىنسانغا ئاتا قىلغان روھىم ئۇنىڭ ئازغۇنلۇقلىرى سەۋەبتىن مەڭگۈگە داۋام قىلمايدۇ. ئۇ بەربىر ئىنساندۇر، ئۇنىڭ ئۆمرى 120 يىل بولىدۇ.» دەپ قەيىت قىلىنغان. بۇمۇ ئىنتايىن خاتادۇر. چۈنكى قەدىمكى زاماندىكى ئىنسانلارنىڭ ئۆمۈرلىرى ناھايىتى كۆپ بولغان. تەۋرات «يارىتىلىش» 5 : 1~31 - تېكىستلەرگە كۆرە: ئادەم ئەلەيھىسسالام 930 يىل، شىس 912 يىل، ئەنۇش 905 يىل، قىنان 910 يىل، مەھەلئىل 895 يىل، يارد 962 يىل، ئەخنۇخ (ئىدرىس ئەلەيھىسسالام) 365 يىل، مۇتەشالھ 969 يىل، لامىك 777 يىل ياشىغان. تەۋرات «يارىتىلىش» 9 : 29 - تېكىستكە كۆرە: نۇھ ئەلەيھىسسالام 950 يىل ياشىغان. شۇنىڭدىن ئېنىقلاندىكى، ئىنسانلارنىڭ يېشىنى 120 يىلغا توختىتىش خاتادۇر، ئەلۋەتتە.

8 - ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبىدە كەلگەن نەسىللەر سانىدىكى خاتالىق

ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان نەسەبى ئىنجىل «مەتتا» 1 : 1~17 - تېكىستلەردە مۇنداق بايان قىلىنغان: «ئىبراھىمدىن داۋۇدقىچە بولغان نەسىللەرنىڭ ھەممىسى 14 نەسىلدۇر. داۋۇدتىن بابىل ئەسىرلىكىگىچە بولغان نەسىللەر 14 نەسىلدۇر. بابىل ئەسىرلىكىدىن ئىسرائىلغا كەلگەن نەسىللەر 14 نەسىلدۇر.» بۇ تېكىستتىن مەلۇم بولىدىكى، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان نەسەبى

ئۈچ دەۋرنىڭ ھەر بىر دەۋر 14 ئەۋلادنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. نەتىجىدە ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان نەسىللەرنىڭ ئومۇمىي سانى 42 نەسىل بولۇپ چىقىدۇ. بۇ خاتادۇر. چۈنكى بۇ نەسىللەرنىڭ ئومۇمىي سانى 41 نەسىل ئىدى. بىرىنچى دەۋر يەنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن داۋۇد ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان نەسىل بولۇپ، ئۇنىڭدا 14 نەسىل، ئىككىنچى دەۋر يەنى سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامدىن يەكەنىيەگە بولغان نەسىل بولۇپ، بۇنىڭدا 14 نەسىل، ئۈچىنچى دەۋر يەنى شەئەلتىپلدىن ئىسا ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان نەسىل بولۇپ، بۇنىڭدا 13 نەسىل ئۆتكەن. مىلادىيەنىڭ ئۈچىنچى ئەسىرىدە ئۆتكەن ئالىم بۇرۇنقى بۇ خاتالىققا قارشى چىققان بولسىمۇ، بۇنىڭغا جاۋاب تاپالمىغان.

9 - داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ كاھىنلارنىڭ يېنىغا بارغانلىقى

ھەققىدىكى خاتالىق

ئىنجىل «مەتا» 12 : 3 - ، 4 - تېكىستلەردە «ئۇلارغا ئېيتتى: سىلەر داۋۇدنىڭ ئۆزى ئۆزى يېنىدىكىلىرى ئاچ قالغاندا قانداق قىلغانلىقىنى ئوقۇمدىڭلارمۇ؟ ئۇ ئاللاھنىڭ بەيتىگە كىرىپ كاھىنلاردىن باشقا ئۇنىڭغاۋە يېنىدىكىلەرگە يېيىش ھالال بولمىغان ناننى قانداق يېدى.» ئىنجىل «لۇقا» 6 : 3 - ، 4 - تېكىستلەردىمۇ شۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان. ئىنجىل «ماركوس» 2 : 25 - ، 26 - تېكىستلەردە «ئۇلارغا ئېيتتى: داۋۇد ئاچ قالغان ۋاقتىدا ئۇنىڭ ئۆزى يېنىدىكىلەرنىڭ نېمە قىلغانلىقىنى ھېچ ئوقۇمدىڭلارمۇ؟ ئۇ كاھىنلارنىڭ كاتتىسى ئەبىئەسارنىڭ دەۋرىدە

ئاللاھنىڭ بەيتىگە قانداق كىردى ۋە كاھىنلاردىن باشقىسىغا يېيىش ھالال بولمىغان نانى يېدىۋە يېنىدىكىلەرگىمۇ بەردى» دەپ قەيىت قىلىنغان. بۇ تېكىستلەردىكى «ئۇنىڭ يېنىدىكىلەر»، «ئۇنىڭ يېنىدىكىلەرگە» ۋە «ئۇنىڭ يېنىدىكىلەرگىمۇ بەردى» دېگەن ئىبارىلەر ئويدۇرمىدۇر. چۈنكى داۋۇد ئەلەيھىسسالام ئۇۋاقتتا يالغۇز ئىدى. ئۇنىڭ يېنىدا ھېچكىم يوق ئىدى. يەنە «كاھىنلارنىڭ كاتتىسى ئەبئەسارنىڭ دەۋرىدە» دېگەن ئىبارىمۇ ئويدۇرمىدۇر. چۈنكى داۋۇد ئەلەيھىسسالام ئۇ جايغا كەلگەن ۋاقتتىكى كاھىنلارنىڭ كاتتىسى ئەخمالىك ئىسىملىك بىر كىشى ئىدى. بۇ خاتالىقلار ۋە ئويدۇرمىچىلىقلار بۇ قىسىمنىڭ ئەسلى تېكىستى بولغان «سەمۇئىل 1» 21 : 1~9 - تېكىستلەرگە ۋە مەزكۇر كىتابنىڭ 22 : 23 - تېكىستىگە مۇراجىئەت قىلىش بىلەن بىلىنىدۇ. شۇڭا مستېر گوۋېيل ئۆز كىتابىدا بۇلارنى خاتا ۋە ئويدۇرما، دەپ يازغان. كۆپلىگەن ئالىملارمۇ ئۇنى تەستىق قىلغان. ئۇلارنىڭ تەتقىقاتىغا كۆرە يۇقىرىدىكى سۆزلەر ئەسلى تېكىستكە قوشۇۋېلىنغان ئويدۇرما سۆزلەردۇر.

10 - ئىسا ئەلەيھىسسالام دارغا ئېسىلغاندا يۈز بەرمىگەن ئىشلارنىڭ يېزىلغانلىقىدىكى خاتالىق

ئىنجىل «مەتتا» 27 : 50~53 - تېكىستلەردە «ئىسا يۇقىرى ئاۋاز بىلەن ئارقىرىغان ھالدا جان ئۈزدى. ئىبادەتخانىنىڭ پەردىسى يۇقىرىدىن تۆۋەنگە ئىككى پارچە بولۇپ پارچىلاندى. يەر تەۋرەپ كەتتى. تاشلار پارچىلاندى. قەبرىلەر ئېچىلدى، ئۇنىڭدا

ئۇخلاۋاتقان ئۇلۇغلارنىڭ جەسەتلىرى ئورنىدىن تۇردى. ئۇلار قەبرىلىرىدىن چىقىپ قۇددۇس شەھىرىگە كىردى ۋە كۆپ كىشىلەرگە كۆرۈندى» دەپ قەيت قىلىنغان.

ئىنجىل «ماركوس» 15 : 38 - ۋە ئىنجىل «لۇقا» 23 : 45 - تېكىستلەردە ئىبادەتخانىنىڭ پەردىسىنىڭ يىرتىلغانلىقىدىن باشقا، يەرنىڭ تەۋرىگەنلىكى، تاشلارنىڭ پارچىلانغانلىقى، ئۇلۇغلارنىڭ قەبرىلىرىدىن چىقىپ قۇددۇس شەھىرىگە كىرگەنلىكى ۋە ئۇلارنىڭ كۆپ كىشىلەرگە كۆرۈنگەنلىكى قاتارلىق رىۋايەتلەرنىڭ ھېچبىرى قەيت قىلىنمىغان. بۇ چوڭ ھادىسىنى يالغۇز مەتتادىن باشقا شۇ زامانلارنىڭ تارىخچىلىرىنىڭ ھېچبىرى يازمىغان. ئۇلارنى بۇۋەقەلىكىنى ئۇنتۇپ قالغان بولۇشى ئېھتىمال، دەپ قاراشقىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى ئىنسان ھەرقانچە ئۇنتۇتقاق بولغان ھالدىمۇ بۇنداق ئاجايىپ، ھەيران قالارلىق ھادىسىنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە لۇقا ئاجايىپ ۋەقەلەرنى يېزىشقا باشقىلارغا قارىغاندا ئەڭ قىزىقىدىغان ئادەم ئىدى. ئەھمىيەتلىك بولمىغان ئادەتتىكىۋەقەلەر ۋە رىۋايەتلەرنىڭ يېزىلىپ، بۇنداق ئاجايىپ ھادىسىنىڭ — ئەگەر ئۇ ئەمەلىيەتتە بولغان ئىش بولسا — يېزىلمىغانلىقى تەسەۋۋۇردىن يىراق، ئەلۋەتتە. شۈبھىسىزكى بۇ ھېكايە يالغاندۇر. تەتقىقاتچى نورتن ئىنجىللارنى مۇداپىئە قىلىشتا تونۇلغان ئەڭ مۇتەئەسسپ بىر شەخس تۇرۇپ، بۇ ھېكايىنىڭ يالغانلىقىغا نۇرغۇنلىغان دەلىللەرنى كەلتۈرگەن ۋە مۇنداق دېگەن: «بۇنىڭغا ئوخشىغان ھېكايىلەر يېرۇسالېمخاراۋىسىدىن كېيىن يەھۇدىيلارنىڭ ئارىسىدا

كەڭ تارقالغان خۇراپاتلاردۇر. بەلكى بۇ ھېكايىلەرنى بىرى ئىنجىل "مەتتا" نىڭ شەرھىسىگە يازغان بولۇشى ئاندىن ئۇنى نۇسخا قىلىپ كۆچۈرگەن كاتىپ ياكى تەرجىمان ئۇنى "ئەسلى تېكىست" دەپ گۇمان قىلىپ، ئۇنىڭغا كىرگۈزۈپ قويغان بولۇشى ئېھتىمال. «نور تېپنىڭ سۆزىدىن مەلۇمكى، ئىنجىل مەتتانى تەرجىمە قىلغان ئادەم توغرا - خاتانى ئايرىيالمىدىغان بىرسى ئىدى. ئۇ كىتابتا كۆرگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى توغرا - خاتا، تېكىستتە شەرھى دەپ ئايرىماستىن تەرجىمە قىلىپ قويغان. بۇنداق تەرجىمىگە ئىشەنچ قىلىشقا بولامدۇ؟!

11 - شالھنىڭ دادىسىنىڭ ئىسمى توغرىسىدىكى خاتالىق

ئىنجىل «لۇقا» 3 : 36 - تېكىستتە «شالھ قىناننىڭ ئوغلى، قىنان ئەرفە كىشادنىڭ ئوغلىدۇر» دەپ قەيت قىلىنغان. قىنان دېگەن ئىسمىنىڭ شالھ بىلەن ئەرفە كىشادنىڭ ئوتتۇرىسىدا كېلىشى چوقۇم خاتادۇر. تەۋرات «يارىتىلىش» 10 : 24 - تېكىستتە «ئەرفە كىشادتىن شالھ تۈرەلگەن» دەپ قەيت قىلىنغان. يەنە مەزكۇر كىتابنىڭ 11 : 12 ، - 13 - تېكىستلىرىدە «ئەرفە كىشاد 35 ياشقا كىرگەندە شالھ تۇغۇلدى. شالھ تۇغۇلغاندىن كېيىن ئەرفە كىشاد 403 يىل ياشىدى» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ تېكىستتە تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسى بىلەن سامىرىيە نۇسخىسى ئوخشاشتۇر. بۇ تېكىستنىڭ ئوخشىشى تەۋرات «كۈنلەر» 1 : 18 - تېكىستتە بايان قىلىنغان. بۇلارنىڭ ھەممىسىدە شالھ ئەرفە كىشادنىڭ ئوغلى دەپ قەيت قىلىنغان. بۇنىڭدىن ئىسپاتلاندىكى لۇقاننىڭ يازغانلىرى خاتادۇر. قىنان

دېگەن ئىسىم پەقەت تەۋراتنىڭ گىرىكچە تەرجىمىسىدىنلا مەۋجۇتتۇر.

كۈچلۈك ئېھتىمالغا كۆرە، بەزى ئويدۇرمىچى خىرىستىيانلار تەۋراتنى ئىنجىلغا ئۇيغۇنلاشتۇرۇش، بۇنىڭ بىلەن ئىنجىللارنى خاتالىقلاردىن ئاقلاش ئۈچۈن ئۇنىڭ گىرىكچە تەرجىمىسىنى ئۆزگەرتكەن بولۇشى كېرەك.

مۇقەددەس كىتابلارنىڭ لەزىلىرىدىكى ئۆزگەرتىشلەر

1 - تۇپان بالاسىدىن بۇرۇنقى كاتتىلارنىڭ ياشلىرى توغرىسىدىكى ئۆزگەرتىشلەر

ھەزرىتى ئادەم يارىتىلغاندىن باشلاپ تۇپانبالاسىغىچە ئۆتكەن زامانلار توغرىلىق تەۋرات «يارىتىلىش» 5 : 1~32 - تېكىستلەردە سۆزلەنگەن. بۇ مۇددەت ھەزرىتى ئادەمنىڭ دەۋرىدىن نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىگىچە ئۆتكەن زامانلارنىڭ مۇددىتى ئىدى. بۇ زامانلارنىڭ مۇددىتى تەۋراتنىڭ سامىرىيە نۇسخىسىغا كۆرە: 1307 يىل، تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىغا كۆرە: 1656 يىل، تەۋراتنىڭ گىرىكچە نۇسخىسىغا كۆرە: 2262 يىلدۇر. بۇ ئۈچ نۇسخىدا بايان قىلىنغان رەقەملەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا ناھايىتى چوڭ ئوخشاشماسلىقلار كۆرۈلمەكتە. تەۋراتنىڭ يۇقىرىدىكى ئۈچ نۇسخىسى ھەزرىتى ئادەمنىڭ 930 يىل ئۆمۈر كۆرگەنلىكىگە قارىتا ئوخشاش پىكىردىدۇر. (تەۋرات «يارىتىلىش» 5 : 5 - تېكىست) بۇ ئۈچ نۇسخا تەۋرات يەنە نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇپان

بالاسى بولغان ۋاقتتا 600 ياشتا ئىكەنلىكىگە مۇبەددە كىرىدۇ. (تەۋرات «يارىتىلىش» 7 : 6 - تېكىست) ئەگەر بىز تۇپان بالاسى بولغان ۋاقتتىن يەنى 1307 يىلدىن ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ يېشىنى يەنى 930 يىلنى ئېلىۋەتسەك $377(1307-930=377)$ يىل قالدۇ.

بۇنىڭغا بىنائەن ئادەم ئەلەيھىسسالام تۇپان بالاسىدىن 377 يىل بۇرۇن تۇپان بولغان بولىدۇ. نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇپان بالاسى بولغان ۋاقتتىكى يېشىدىن يەنى 600 يىلدىن 377 يىلنى ئېلىۋەتسەك $223(600-377=223)$ يىل قالدۇ. نەتىجىدە تەۋراتنىڭ سامىرىيە نۇسخىسىغا بىنائەن نۇھ ئەلەيھىسسالام ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا 223 يىل ياشىغان بولىدۇ. بۇ پۈتۈن تارىخچىلارنىڭ بىرلىككە كېلىشىمى بىلەن خاتادۇر. تەۋراتنىڭ گېرېكچە ۋە ئىبرانىيچە نۇسخىلىرىمۇ بۇنى ئىنكار قىلىدۇ. چۈنكى ئادەم ئەلەيھىسسالام تۇپان بولغاندا ئۇ 930 ياشتا ئىدى. تۇپان بالاسى بولغان ۋاقتتا نۇھ ئەلەيھىسسالام 600 ياشتا ئىدى. بۇ ئىككى ساننى قوشقاندا $1530(930+600=1530)$ يىل بولۇپ چىقىدۇ. تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىغا كۆرە: ئادەم ئەلەيھىسسالام تۇپان بولۇپ، 126 يىلدىن كېيىن نۇھ ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەلگەن بولۇپ چىقىدۇ (يەنى تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىغا كۆرە: ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغاندىن باشلاپ تۇپان بالاسىغا چىقىپ ئۆتكەن ۋاقت 1656 يىل، ئادەم ئەلەيھىسسالام 930 يىل ئۆمۈر كۆرگەن، نۇھ ئەلەيھىسسالام تۇپان بالاسى بولغاندا 600 ياشتا ئىدى. 1656

يىلدىن ئادەمنىڭ يېشى بولغان 930 يىل بىلەن نۇھنىڭ تۇپان بالاسىدىكى يېشى بولغان 600 يىلنى ئېلىۋەتكەندە (930-1656) 126=600) 126 يىل قالىدۇ. بۇ 126 يىل ئادەم ئەلەيھىسسالامۇپات بولغاندىن كېيىن نۇھ ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەلگىچە ئۆتكەن يىلدۇر. - ت) تەۋراتنىڭ گىرىكچە نۇسخىسىغا كۆرە: نۇھ ئەلەيھىسسالام ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن 732 يىل كېيىن دۇنياغا كەلگەن (يەنى 732=1530-2262) بولۇپ چىقىدۇ. تەۋراتنىڭ بۇ ئۈچ نۇسخىسى ئوتتۇرىسىدىكى بۇنداق چوڭ زىتلىقلار تۈپەيلىدىن يەھۇدىيلارنىڭ مەشھۇر تارىخشۇناس ئالىمى ۋە پۈتۈن خىرىستىيانلارنىڭ نەزىرىدە پېشۋا سانالغان يۇسۇپفۇس تەۋراتنىڭ نۇسخىلىرىنىڭ ھېچبىرىگە ئىشەنچ قىلمىغان ۋە ئادەمنىڭ يارىتىلىشىدىن تۇپان بالاسىغىچە ئۆتكەن ۋاقىتنىڭ 2256 يىل ئىكەنلىكىنى كۈچلەندۈرگەن.

2 - تۇپان بالاسىدىن كېيىنكى كاتتىلارنىڭ ياشلىرى ھەققىدىكى ئۆزگەرتىشلەر

تۇپان بالاسىدىن باشلاپ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغۇلغان ۋاقتىغىچە ئۆتكەن مۇددەت تەۋرات «يارىتىلىش» 11 : 10~26 - تېكىستلەردە بايان قىلىنغان. بۇ مۇددەت تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىغا كۆرە: 292 يىل، سامىرىيە نۇسخىسىغا كۆرە: 942 يىل، گىرىكچە نۇسخىسىغا كۆرە: 1072 يىلدۇر. بۇ ئۈچ نۇسخىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى رەقەملەر بىر - بىرىگە ھېچ يېقىنلاشمايدىغان بىر زىتلىقلاردۇر. ئەمما تەۋراتنىڭ بۇ ئۈچ نۇسخىسى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇپان بالاسىدىن كېيىن 350

ئۆمۈر كۆرگەنلىكىگە قارىتا ئورتاق قاراش تىدۇر. (تەۋرات «يارىتىلىش» 9 : 28 - تېكىست) تۇپان بالاسىدىن كېيىن نۇھ ئەلەيھىسسالام مۇپات بولغان ۋاقتىغىچە بولغان 350 يىلدىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەلگەنگە قەدەر بولغان 292 يىلنى ئېلىۋەتسەك 58 يىل قالدۇ (يەنى $350 - 292 = 58$) نەتىجىدە تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىغا كۆرە: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا تۇغۇلغان نۇھ ئەلەيھىسسالام مۇپات بولغاندا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام 58 ياشتا بولغان بولىدۇ. بۇ پۈتۈن تارىخچىلارنىڭ بىردەك ئىتتىپاقى بىلەن خاتادۇر. تەۋراتنىڭ سامىرىيە ۋە گىرىكچە نۇسخىلىرىمۇ بۇنى يالغانغا چىقىرىدۇ. چۈنكى تەۋراتنىڭ سامىرىيە نۇسخىسىغا كۆرە: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇپاتىدىن 592 يىل كېيىن دۇنياغا كەلگەن (يەنى $942 - 350 = 592$)

تەۋراتنىڭ گىرىكچە نۇسخىسىغا كۆرە: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇپاتىدىن 722 يىل كېيىن دۇنياغا كەلگەن (يەنى $1072 - 350 = 722$) بۇ ئۈچ نۇسخا تەۋراتنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بۇنداق چوڭ زىتلىقلارنىڭ تۈپەيلىدىن يۈسەپ قۇس بۇ نۇسخىلارنىڭ ھېچبىرىگە ئىشەنچ قىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى تەكىتلىگەن نۇھ تۇپان بالاسىدىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەلگەن ۋاقتىغىچە ئۆتكەن مۇددەتنى 993 يىل، دەپ بېكىتكەن.

ئەھلى كىتابنىڭ بۈيۈك مۇپەسسىرلىرىدىن ھېنرى ۋە ئىسكاتلار ئۆز تەپسىرلىرىدە ئېكىستاتىننىڭ مۇنۇ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرگەن: «يەھۇدىيلار مىلادىيە 130 - يىلىدا شۇ دەۋر خىرىستىيانلىرىنىڭ

تەۋراتنىڭ گېرىكچە نۇسخىسىنى ئىبرانىيچە نۇسخىسىدىن ئېتىبارلىق ساناپ ئۇنىڭغىلا ئېتىقاد قىلىشتىن ئىبارەت تەئەسسۇپلۇقى تۈپەيلىدىن، خىرىستىيانلار ئېتىبارلىق سانايدىغان بۈگۈرىكچە نۇسخىنى ئېتىبارسىز قىلىش مەقسىتى بىلەن ئىبرانىيچە نۇسخىسىدىكى تۇپان بالاسىدىن كېيىنكى كاتتىلارنىڭ ياشلىرى ھەققىدىكى تېكىستلەرنى قەستەن ئۆزگەرتىۋەتكەن.»

ھورېن ئۆزىنىڭ تەپسىرىدە تەتقىقاتچىلارنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىنىڭ قەستەن ئۆزگەرتىلگەنلىكىنى كۈچلۈك دەلىل - پاكىتلار بىلەن ئىسپاتلىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. تارىخچى كېنىكاتمۇ يەھۇدىيلارنىڭ بۇ نۇسخىنى يەنى تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىنى قەستەن ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ كۆرسەتكەن. ئېنىقكى، ئەھلى كىتاب مۇپەسسىرلىرىۋە تەتقىقاتچىلىرىنىڭ ئالدىدا ئۇلارنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرىنىڭمۇ زەھەپلەر ئارا تەئەسسۇپلۇق ھەۋەسلىك ھەۋەسلەرنىڭ تۈرتكىسى بىلەن گەھ قىسقارتىش، گەھ زىيادە قىلىش ئارقىلىق قەستەن ئۆزگەرتىلىپ كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشتىن باشقا چىقىش يولى قالمىغان.

3 - تاشنى قويۇش ئۈچۈن ۋەسىيەت قىلىنغان تاغنىڭ ئىسمى ھەققىدىكى ئۆزگەرتىش

تەۋرات ئىبرانىيچە «ئۆلگە» 27 : 4 - تېكىستتە «سىلەر ئوردۇندىن⁽¹⁾ ئۆتكەن ۋاقىتتىڭلاردا بۈگۈن مەن سىلەرگە ۋەسىيەت

(1) ئوردۇن — ھازىرقى ئوردانىيەنى كۆرسىتىدۇ.

قىلغان بۇ تاشنى ئىبالە تېغىغا تۇرغۇزىسىلەر» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ تېكىست تەۋراتنىڭ سامىرىيە نۇسخىسىدا مۇنداق قەيت قىلىنغان: «سىلەر ئوردۇندىن ئۆتكەن ئۇقتىڭلاردا بۈگۈن مەن سىلەرگە ۋەسىيەت قىلغان بۇ تاشنى چېرىزىم تېغىغا تۇرغۇزىسىلەر ۋە قاتتىق ئورنىتىسىلەر» دەپ قەيت قىلىنغان. تەۋرات «ئۈلگە» 27 : 12~29 - تېكىستلەرگە كۆرە: چېرىزىم ۋە ئىبالە تاغلىرى پەلەستىننىڭ نابىلىس شەھىرىدىكى بىر - بىرىگە قارىشىپ تۇرىدىغان تاغلاردۇر. «تۇرۇۋاتقان يېرىڭگە سېنى ئىگە قىلىش ئۈچۈن سېنىڭ ئىلاھىڭ رەب كەلگەن ئۇقتىدا بەرىكەتنى چېرىزىم تېغىغا بېكىتكىن، ئىبالە تېغىغا لەنەت بولسۇن.» (تەۋرات «ئۈلگە» 11 : 29 - تېكىست.) مۇسا ئەلەيھىسسالام تاشنى بېكىتىپ، تاش بېكىتىلگەن بۇ جايىنى بەرىكەتكە مەخسۇس قىلىشقا ئەمىر قىلغان تاغنىڭ ئىسمى توغرىلىق تالاش - تارتىشلار ئىبرانىيچە يەھۇدىيلىرى بىلەن سامىرىيە يەھۇدىيلىرى ئوتتۇرىسىدا قەدىمدىن ھازىرغىچە داۋام قىلىپ كەلمەكتە. بۇ ئىككى پەرقنىڭ ھەر بىرى يەنە بىرىنى تەۋراتتىكى تاغنىڭ ئىسمى بايان قىلىنغان تېكىستنى ئۆزگەرتىۋەتكەن، دەپ قارىلايدۇ. بۇ تالاشلار خىرىستىيان دىنىنىڭ پروتېستانت مەزھىپىنىڭ مۇپەسسىر ۋە تەتقىقاتچى ئالىملىرىنىڭ ئارىسىدا ھازىرغىچە مەۋجۇتتۇر. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بۇ ماۋزۇدا سامىرىيە نۇسخىسىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى داۋا قىلسا، بەزىلىرى ئىبرانىيچە نۇسخىسىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى داۋا قىلىدۇ. ئادام كىلارك قاتارلىق تەتقىقاتچىلارنىڭ نەزىرىدە

توغرىسى سامىرىيە نۇسخىسىدۇر. چۈنكى ئىبرانىيچە يەھۇدىيلەرى سامىرىيە يەھۇدىيلەرنىڭ چېرىزىم تېغىنى مۇقەددەس سانغانلىقىغا بولغان ئاداۋەتتە چىدىماسلىقى يۈزىدىن بۇ تېكىستتىكى «چېرىزىم» دېگەن ئىبارىنى قەستەن ئۆزگەرتىۋەتكەن. چېرىزىم تېغى بۇلقلار، باغلار ۋە ئۆسۈملۈكلەرگە باي تاغدۇر. شۇڭمۇ ئۇ "بەرىكەت تېغى" دەپ ئاتىلىشقا مۇناسىپ ئىدى. ئەمما ئىبالە تېغى بولسا تاشتىن باشقا ھېچ نەرسە تېپىلمايدىغان قاقاسلىق بىر تاغدۇر. شۇڭا ئۇ لەنەتكە مۇناسىپ ئىدى. مانا بۇلار يەھۇدىيە خىرىستىيانلارنىڭ ئاتاقلىق تەتقىقاتچى تارىخچى ئالىملىرىنىڭ تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىدىكى بۇ ماۋزۇنىڭ قەستەن ئۆزگەرتىلگەنلىكىگە قىلغان ئوچۇق ئېتىراپلىرىدۇر.

4 - مەلىكەتنىڭ ئىسمى ھەققىدىكى ئۆزگەرتىش

تەۋرات ئىبرانىيچە «كۈنلەر 1» 28 : 19 - تېكىستتە «ئىسرائىل پادىشاھى ئاھازنىڭ سەۋەبىدىن رەب يەھۇزانى خالىدى» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ تېكىستتىكى «ئىسرائىل» دېگەن ئىسىم چوقۇم خاتادۇر. بۇ، ئىبارلەرنىڭ ئورنىنى ئالماشتۇرۇۋېتىشتىن كېلىپ چىققان ئۆزگەرتىشتۇر. چۈنكى ئاھاز يەھۇزا ئىسىملىك شەھەر (پايتەختى يېرۇسالېم بولغان جەنۇبى شەھەر) نىڭ پادىشاھى ئىدى. ئۇ، ئىسرائىل (پايتەختى نابلس بولغان شىمالىي شەھەر) نىڭ پادىشاھى ئەمەس ئىدى. ئېنىقكى، بۇ تېكىستتىكى «يەھۇزا» سۆزى «ئىسرائىل» سۆزىنىڭ ئورنىغا ئالماشتۇرۇۋېتىلغان. بۇ ھەقىقەتنى تەۋراتنىڭ گىرىكچە ۋە لاتىنچە ئىككى نۇسخىسى

كۈچلەندۈرىدۇ. بۇ ئىككى نۇسخىدا «رەب يەھۇزا شەھىرىنى بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى ئاھازنىڭ سەۋەبىدىن خارلىدى» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇنىڭدىن ئىسپاتلاندىكى تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىدىكى بۇ ماۋزۇ ئۆزگەرتىلگەن.

5 - ئىنكار بىلەن ئىسپات ئوتتۇرىسىدىكى ھەيرانلىقلار تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسى «زەبۇر» 10 : 27 - تېكىستتە «ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئۇلار ئاسىيلىق قىلمىدى» دەپ قەيت قىلىنغان بولسا، تەۋراتنىڭ گىرىكچە نۇسخىسىدا بۇ تېكىست «ئۇنىڭ سۆزلىرىگە ئۇلار ئاسىيلىق قىلدى» دەپ قەيت قىلىنغان. كۆرگىنىمىزدەك ئىبرانىيچە نۇسخا ئاسىيلىقنى ئىنكار قىلىدۇ، گىرىكچە نۇسخا ئاسىيلىقنى ئىسپاتلايدۇ. ھەر ئىككى تېكىستتە چوقۇم خاتالىق بار. ئالىملار بۇ تېكىستلەردە چوقۇم ئۆزگەرتىش بولغانلىقىنى ئېتىراپ قىلغان. ئۇلار بۇ ئىككىسىنىڭ بىرىنى توغرا دەپ تەيىن قىلىشقا ئاجىز كەلگەن. ھېنرىۋە ئىسكاتلار ئۆز تەپسىرلىرىدە بۇ مەسىلە ئۈستىدە ئېلىپ بېرىلغان تەتقىقاتلارنىڭ ناھايىتى ئۇزۇن سۈرگەنلىكىنى، بۇ ماۋزۇدا چوقۇم خاتالىق بولغانلىقى ۋە بۇ خاتالىقنىڭ بىرەر ھەرىپىنى زىيادە قىلىپ قويغانلىق ياكى قىسقارتىپ قويغانلىقتىن كېلىپ چىققانلىقىنى جاكارلىغان.

6 - ھازىرقى تەۋراتنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن يېزىلغانلىقىنىڭ دەلىللىرى

تەۋرات «يارىتىلىش» 36 : 31 - تېكىستتە «بۇ پادىشاھلار ئەدۈم زېمىنىگە ئىسرائىل پادىشاھى پادىشاھ بولۇشتىن بۇرۇن

ئىگە بولغان كىشىلەردۇر» دەپ قەيت قىلىنغان. ئاندىن بۇ ماۋزۇدىكى تېكىستلەر داۋام قىلىپ ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ پادىشاھلىرىدىن بىرىنچى پادىشاھ تالوت (شاۋۇل) ھۆكۈمرانلىق قىلىشتىن بۇرۇن ھۆكۈمرانلىق قىلغان ئەدۈم پادىشاھلىرىنىڭ ئىسىملىرىنى بايان قىلىشقا باشلىغان. ئىسرائىل ئەۋلادلىرىغا تالوتتىن كېيىن داۋۇد ئەلەيھىسسالام پادىشاھ بولغان. بۇ ئىككىسىنىڭ ھۆكۈمرانلىقىدىن بۇرۇن ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ھاكىملارنىڭ ئىلكىدە ياشىغان. (تەۋرات «يارىتىلىش» 36 : 31~39 - تېكىستلەر) بۇ تېكىستلەرنىڭ ئەينىسى تەۋرات «كۈنلەر، 1» : 43~50 - تېكىستلەردە قەيت قىلىنغان. بۇ ئىككى بۆلۈمنىڭ تېكىستلىرىنىڭ ئوخشاش ئىكەنلىكى ئوچۇق مەيداندىدۇر. چۈنكى بۇلار بۇ تېكىستلەرنى سۆزلىگەن كىشىنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ پەلەستىندىكى سەلتەنتى قۇرۇلغان ۋاقىتتىن كېيىن بار ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىدۇ. ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ بىرىنچى پادىشاھى تالوت ئىدى. ئومۇمىيەتتە پەلەستىننىڭ 356 يىل كېيىنكىگە كەلگەن. لېكىن تەۋراتنىڭ بىرىنچى بۆلۈمى بولغان «يارىتىلىش» بۆلۈمىدە بۇ تېكىستلەرنىڭ بولۇشى تەيىمۇناسىۋەتسىز بىر ئىشتۇر. قانداق بولۇپ بۇ ئىبارىلەر تەۋراتنىڭ تېكىستلىرىگە كىرىپ قالغان؟ توغرىسى، مەشھۇر مۇپەسسىر ئادام كلاركنىڭ مۇنۇ يەكۈندۇر: «بۇ ئىبارىلەر ھەرگىزمۇ مۇساننىڭ سۆزى ئەمەس. بۇلار تەۋراتنىڭ بەزى نۇسخىلىرىدا "يارىتىلىش" بۆلۈمىنىڭ شەرھىسىگە يېزىلغان سۆزلەردۇر. تەۋراتنى كۆچۈرۈپ يازغانلار بۇلارنى ئەسلى

تېكىستنىڭ پارچىلىرى دەپ گۇمان قىلىپ، بۇلار نىرەسىمىي تېكىستلەرگە كىرگۈزۈپ يېزىۋەتكەن. «كۆرۈپ تۇرۇپتىمىزكى، ئۇلارنىڭ مەشھۇر مۇپەسسىرلىرى ئېتىراپ قىلغاندەك، بۇ توققۇز تېكىست تەۋراتتىن ئەمەستۇر. بۇلار تەۋراتنىڭ بەزى نۇسخىلىرىغا كىرگۈزۈۋېلىنغان، ئاندىن بۇ نۇسخىلار تونۇلۇشقا باشلىغاندىن كېيىن تەۋراتنىڭ ھەممە نۇسخىلىرىغا بۇ ئىبارلەر كىرگۈزۈلگەن. ئۇلارنىڭ ئىتىراپىغا ئاساسلانغاندا، ئۇلارنىڭ كىتابلىرى ھەمىشە ئۆزگەرتىلىپ كەلگەنۋە يەنە ئۆزگەرتىلىشكە مۇناسىپتۇر.

7 - «بۈگۈنگىچە» دېگەن ئىبارنى قوشۇش ئارقىلىق

ئۆزگەرتىش

تەۋرات «ئۆلگە» 3 : 14 - تېكىستتە «مەنەسىسا ئوغلى يائىر ئەرجۇبەنىڭ زېمىنىنى جەشۇرلۇقلار بىلەن مەئىكىلىكلەرنىڭ چېگراسىغا قوشۇۋالدىۋە ئۆزىنىڭ نامى بىلەن باشانە ھەۋۋۇسى يائىر دەپ ئاتىدى. ئۇ، بۈگۈنگىچە شۇنداق ئاتالماقتا» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ تېكىستنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى بۇ سۆزلەرنى سۆزلىگەن كىشى يائىرنىڭ زامانىدىن خېلىۋاقىت كېيىن ئۆتكەن كىشىدۇر. «بۈگۈنگىچە» دېگەن ئىبارە بىزنىڭ بۇ سۆزىمىزنى كۈچلەندۈرىدۇ. چۈنكى بۇنداق ئىبارە پەقەت ئۇزۇن زامانغىلا ئىشلىتىلىدۇ. ھوربىن ئۆزىنىڭ تەپسىرىدە بۇ ئىككى تېكىستنىڭ (يەنى 6 -، 7 - ماۋزۇدىكى تېكىستلەر، نىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى بولۇشىنىقە تىيىنىنكار قىلغان. چۈنكى «يارىتىلىش» 36 : 31 - تېكىستتە كەلگەن بىرىنچى ئىبارە ئاپتورنىڭ يەھۇدىيلارنىڭ

پەلەستىندە دۆلىتى قۇرۇلغاندىن كېيىن ئۆتكەن ئادەم ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىدۇ. ئىككىنچى ئىبارە بولسا، ئاپتونىڭ يەھۇدىيلار پەلەستىندە تۇرغان زامانلاردىن خېلى كېيىن ئۆتكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ھەر ئىككىسى مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىنكى زامانلاردۇر. بۇ ئىككى ئىبارە خورېننىڭ نەزىرىدە پايدىسىز ئىبارىلەرلا ئەمەس، بەلكى تېكىستنى مەشغۇل قىلغان ئىبارىلەردۇر. «ئۈلگە» بۆلۈمىنىڭ ئاپتورى ئەگەر مۇسا ئەلەيھىسسالام بولسا ئىدى، ئۇ ھەرگىز «بۈگۈنگىچە» دېگەن سۆزنى قىلمىغان بولاتتى. ھورېن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن بىر قانچە ئەسىر كېيىن كەلگەن كاتىپلارنىڭ بىرى يائىر ئاتىغان بۇ ئىسىمنىڭ ھازىرغىچە شۇنداق داۋام قىلىپ كەلگەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن شەرھىتىكى بۇ ئىبارىنى ئەسلى تېكىستكە قوشۇپ قويغان، ئاندىن بۇ ئىبارە تەۋراتنىڭ باشقا نۇسخىلىرىغىمۇ يېزىلغان، دېگەن يەكۈننى كۈچلەندۈرىدۇ. ھورېننىڭ بۇ پىكىرىگە شەك قىلغان كىشى تەۋراتنىڭ گىرىكچە نۇسخىسىنى باشقا نۇسخىلىرىغا سېلىشتۇرۇپ كۆرسۈن. ئۇ چوقۇم بەزى نۇسخىلاردا تېكىستنىڭ ئۆزىگە قوشۇۋېلىنغان مۇنداق سۆزلەرنىڭ يەنە باشقا نۇسخىلاردا تېكىستنىڭ شەرھىسىگە يېزىلغانلىقىنى كۆرىدۇ. ھورېن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن بىر قانچە ئەسىر كېيىن تېكىستلەرنىڭ شەرھىسىگە يېزىلغان ئارتۇق سۆزلەرنىڭ كېيىنكى دەۋرلەردە رەسمىي تېكىستكە قوشۇپ يېزىلىشقا باشلىغانلىقتىن، بۇ سۆزلەرمۇ كىتابنىڭ ئەسلى تېكىستىنىڭ بىر پارچىسىغا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى ۋە كېيىن تەۋراتنىڭ پۈتۈن نۇسخىلىرىغا يېزىلىپ

ئەسلى تېكىستلەر قاتارىدىن ئورۇن ئېلىپ كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلماقتا. مانا بۇلار ئۇلارنىڭ كىتابلىرىنىڭ ھەمىشە ئۆزگەرتىشۈە ئويدۇرۇشلاردىن خالىي بولالمىغانلىقىغا ئوچۇق دەلىللەردۇر. شۇڭا ھېنرىۋە ئىسكاتلار ئۆز تەپسىرلىرىدە «مۇسادىن كېيىنكى بىرەر كاتىپ تەرىپىدىن تېكىستلەرگە كىرگۈزۈۋېلىنغان بۇنداق قوشۇمچە سۆزلەر تاشلىۋېتىلسىمۇ ئاساسى مەزمۇنغا زىيىنى يوقتۇر» دەپ يازغان. تەۋرات «سانلار» 32 : 41 - تېكىستتىكى مۇنۇ ئىبارىنىڭمۇمۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس: «مەنەسسا ئوغلى يائىر ئۇلارنىڭ دېھقانچىلىق يەرلىرىنى ئالدى. ئۇنى ھەۋۋۇسى يائىر دەپ ئاتىدى.» بۇ يەردە يەنە بىر ئۆزگەرتىشنى پاش قىلىمىز. ئۇ بولسىمۇ، يائىرنىڭ دادىسى مەنەسسا ئەمەس، بەلكى سەجۇب دېگەن كىشى ئىدى. تەۋرات «كۈنلەر 1» 2 : 22 - تېكىستتە «سەجۇبتىن يائىر تۆرەلدى. جىئاد دېگەن جايدا 23 شەھەر ئۇنىڭغا قارايتتى» دەپ قەيت قىلىنغان. تەۋراتنىڭ «ئۈلگە» بۆلۈمى بىلەن «كۈنلەر 1» بۆلۈمى يائىرنىڭ دادىسىنىڭ ئىسمى توغرىلىق بىر - بىرىگە زىتتۇر. خاتالىق بۇ ئىككى بۆلۈمنىڭ بىرىدە بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇتېكىستلەر كېيىن ئويدۇرۇلغان سۆزلەر، دەپ ئېتىراپ قىلىنغاندىن كېيىن، بۇلارنىڭ ھېچبىرىنى توغرا دېيىشكە بولمايدۇ. شۇڭا ھىندىستان، ئامېرىكا ۋە ئەنگىلىيەلەردە نەشر قىلىنغان مۇقەددەس كىتابلارنىڭ قامۇسىنىڭ ئاپتورلىرى مۇنداق دەپ يازغان: «مۇسانىڭ كىتابلىرى دەپ تونۇلغان بەش بۆلۈمدىكى بەزى جۈملىلەر بۇلارنىڭ مۇسانىڭ

سۆزلىرى ئەمەسلىكىگە ئوچۇق ئىشارەت قىلماقتا. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە بۇ كىتابلاردا بەزىبىر ئىبارىلەر باركى، ئۇلار مۇسانىڭ سۆزلەش تەرىقىسىگە ياكى ئۇنىڭ سۆزلىشىشتىكى ئۇسلۇبىغا ئوخشىمايدىغان سۆزلەردۇر. بۇلار چوقۇم ئويدۇرما سۆزلەر، بۇ سۆزلەرنى ئەسلى تېكىستلەرگە قوشۇپ يېزىۋالغان كىشىنىڭ كىملىكى ھېچكىمگە مەلۇم ئەمەستۇر.» ھېبرىئە ئىسكات تەپسىرلىرىنىڭ توپلىمىدا مۇنداق دەيدۇ: «بۈگۈنگىچە» دېگەن ئىبارە كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ كۆپلىرىگە كىرگۈزۈۋېلىنغان. بۇنىڭغا ئوخشاش ئىبارىلەرنىڭ ھەممىسى كاتىپلار تەرىپىدىن تېكىستلەرگە يېزىلىپ قالغان ئارتۇق سۆزلەردۇر. تەۋرات «يۈشەئ» نىڭ سەككىز يېرىگە مۇنداق ئويدۇرما سۆزلەر كىرگۈزۈۋېلىنغان.

8 - بەزى بابلارغا مۇقەددىمىلەرنى كىرگۈزۈش نەتىجىسىدىكى ئۆزگەرتىش

تەۋرات «ئۈلگە» 1 : 1~5 - تېكىستلىرىنى ئوقۇغان كىشى بۇ بەش تېكىستنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى ئەمەسلىكىنى ئويۇنچۇق كۆرەلەيدۇ. چۈنكى ئىپتور بۇ تېكىستلەردە مۇسا ئەلەيھىسسالام مەھەققىدە ئۈچىنچى خىسەپتە ئىبارىلەرنى ئىسرائىلگەن. مەسىلەن: «بۇ مۇسانىڭ پۈتۈن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىغا سۆزلىگەن سۆزدۇر. مۇسا ئىسرائىل ئەۋلادلىرىغا رەب تەۋسىيە قىلغان بويىچە سۆزلىگەن. ئوردۇندىكى مۇئاب دېگەن جايدا مۇسا بۇ شەرىئەتنى شەرھىلەشكە باشلىغان...» ئادام كىلارك بۇ بەش تېكىستنىڭ «ئۈلگە» بۆلۈمىگە مۇقەددىمە قىلىپ

قوشۇۋېلىنغانلىقىنى ئېتىراپ قىلغان ۋە مۇنداق دېگەن «ئۈلگە» بۆلۈمىنىڭ 34-بابلىرى مۇسانىڭ سۆزلىرى ئەمەستۇر. چۈنكى ئۇنىڭ سۆزى 33 - بابتا تۈگىگەن بولىدۇ. 34 - بابنى مۇسا يازغان دەپ داۋا قىلىش خاتا دۇر. چۈنكى بۇنىڭ راستلىقى ئېھتىمالدىن يىراقتۇر. «ھېنرى، ئىسكات، دۋالۋە رېچىرتمېنت تەپسىرلىرىنىڭ توپلىمىدا مۇنداق دېيىلگەن: «34 - بابنى ئەسلى تېكىستكە قوشۇپ يازغان كىشى ياكى يۈشەئ، ياكى سەمۇئىل، ياكى ئەزرا، ياكى نامى تونۇلمىغان بىرسى بولۇشى مۇمكىن. ھەر ھالدا بۇمۇزمۇنلار ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ بابىل ئەسىرلىكىدىن قايتقىنىدىن كېيىن يېزىلغان بولۇشى ئېھتىمال.» يۇقىرىدىكى مۇپەسسىرلەر ۋە تەتقىقاتچىلارنىڭ سۆزلىرىگە نەزەر سالىدىغان بولساق ئۇلارنىڭ ھېچبىرىنىڭ بۇ ماۋزۇدا كەسكىن سۆز قىلالمىغانلىقىنى ۋە پەقەت گۇمان، تەخمىن قىلىش بىلەنلا يۇقىرىدىكى يەكۈنلەرنى چىقارغانلىقىنى كۆرىمىز. تۆۋەندە تەۋرات «ئۈلگە» 34 - بابتىن بەزى تېكىستلەرنى نەقىل كەلتۈرىمىز: «مۇسا مۇئاب ھارۋىلىرىدىن چۈشۈپ نەبۇ تېغىغا ئۆرلىدى... رەب ئۇنىڭغا جىلئادتىن دانگىچە بولغان پۈتۈن زېمىنلارنى كۆرسەتتى(1). رەب ئۇنىڭغا ئېيتتى... (4). رەبنىڭ بەندىسى مۇسا رەبىنىڭ سۆزى بويىچە مۇئاب دېگەن جايدا ئۆلدى(5). مۇسا مۇئاب زېمىنىدىكى فەگۇر ئۆيىنىڭ ئۇدۇلىدىكى بىر ئۆيگە دەپنە قىلىنغان. ئۇنىڭ قەبرىسىنى بۈگۈنگىچە ھېچبىر ئىنسان بىلمەيدۇ(6). مۇساۋاپات بولغان ۋاقتىدا ئۇ 120 ياشتا ئىدى(7). ئىسرائىل ئەۋلادلىرى مۇساغا يىغلىدى... (8). ئىسرائىل ئەۋلادلىرى

ئىچىدىن مۇساغا ئوخشاش بىرەر پەيغەمبەر كەلمىدى(10).» مۇسا ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان ساماۋى كىتابتا ئۇنىڭ ئۆلۈمى، دەپنە قىلىنغانلىقى، كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا يىغلىغانلىقى، ئۇنىڭ قەبرىسىنىڭ ھازىرغىچە بىلىنىمگە ئىلىكىۋە ئۇنىڭدىن كېيىن ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئىچىدىن ئۇنىڭغا ئوخشايدىغان بىرەر پەيغەمبەر كەلمىگەنلىكى يېزىلامدۇ؟!

بىز مۇسۇلمانلار شۇنداق ئېتىقاد قىلىمىزكى، تەۋراتنىڭ ئاۋۋالقى بەش بۆلۈمىنىڭ خاتىمىسى بولغان «ئۆلگە» بۆلۈمىنىڭ 34 - بابى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى ئەمەستۇر. بىز بۇنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ قىلىنىشىغا ئىنكار قىلىش بىلەن كۇپايە قىلمايمىز. بەلكى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ قىلىنغان مەزكۇر بەش كىتابنىڭ ھېچبىرى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ كىتابى ئەمەسلىكىنى كەسكىن ئىسپات قىلالايمىز. بۇ كىتابلاردىكى خاتالىقلار، زىتلىقلار، ئويدۇرمىلار ۋە ئۆزگەرتىشلەرنىڭ ھەممىسىگە ئالدىمىزدىكى نەق دەلىلدۇر. بۇلار بىزنىڭ سۆزىمىزنى ئىسپاتلاشقا يېتەرلىكتۇر. چۈنكى پەيغەمبەرگە ۋەھىي قىلىنغان كىتابتا يۇقىرىدىكىدەك ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشى مۇمكىن ئەمەس. بۇلار پەيغەمبەرگە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىگە قىلىنغان ھاقارەت ۋە تۆھمەتتۇر. ئەھلى كىتابنىڭ بەزى ئالىملىرى ۋە تارىخچىلىرى يۇقىرىدىكى زىتلىقلار، ئىختىلاپلار ۋە ئويدۇرمىلارنى بىزنىڭ دېگەنلىرىمىزگە ئوخشاش دەلىللەپ، بىزنىڭ ئېتىقادلىرىمىزنى كۈچلەندۈرمەكتە.

9 - ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىنىڭ راۋاجلىنىشى
ھەققىدىكى ئۆزگەرتىشلەر

(ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش — ئاتا (يەنى ئاللاھ)، ئوغۇل (يەنى ئىسا) ۋە مۇقەددەس روھتىن ئىبارەت بۇ ئۈچى بىرلىشىپ بىر ئىلاھنى تەشكىل قىلغان، ئىسا بۇ ئۈچىنىڭ ئىككىنچىسىدۇر دەپ ئېتىقاد قىلىش دېمەكتۇر - ت)

ئىنجىل «يۇھەننا 1» 5 : 7 ، - 8 - تېكىستلەردە «ھەقىقەتەن گۇۋاھچىلار (ئۈچتۇر: ئاتا، كەلىمە، مۇقەددەس روھ. ئۇلار ئاسماندىدۇر. بۇ ئۈچى بىر گەۋدىنى تەشكىل قىلىدۇ. زېمىندىكى گۇۋاھچىلار) ئۈچبولۇپ، ئۇلار: روھ، سۇ، قان. بۇ ئۈچى بىر گەۋدىنى تەشكىل قىلىدۇ» دەپ قەيت قىلىنغان. ئەسلى تېكىست ئۇلارنىڭ تەتقىقاتچىلىرى ئېيتقاندا، مۇنداق ئىدى: «ھەقىقەتەن گۇۋاھچىلار روھ، سۇۋە قاندىن ئىبارەت ئۈچ بولۇپ، بۇلار بىر گەۋدىنى تەشكىل قىلىدۇ.» بۇ 1865 - يىلى نەشر قىلىنغان ئىنجىلنىڭ تېكىستىدۇر. بۇنىڭدا يۇقىرىدىكى ( ) تىرناق ئىچىدىكى سۆزلەر يوق. ئەمما بۇ ئىنجىلنىڭ 1825 - ۋە 1826 - يىللىرى نەشر قىلىنغان نۇسخىسىنىڭ تېكىستىدە مۇنداق كەلگەن: «چۈنكى گۇۋاھچىلار ئۈچتۇر. ئۇلار: روھ، سۇۋە قاندىر. بۇ ئۈچى بىر ئىلاھنى تەشكىل قىلىدۇ.» بۇ ئىككى تېكىست بىر - بىرىگە يېقىندۇر. بىراق ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئېتىقادىغا ئىشىنىدىغانلار ئەسلى تېكىستكە يۇقىرىدىكى ( ) تىرناق ئىچىدىكى سۆزلەرنى كىرگۈزۈۋالغان. ئۇلار كىرگۈزۈۋالغان ۋە ئۆزلىرىنىڭ يۆنىلىشى بولغان بۇ ئارتۇق سۆزلەر چوقۇم

ئويدۇرمدۇر. كۆپلىگەن ئەھلى كىتابنىڭ تەتقىقاتچى ئالىملىرى بۇ ئىبارىلەرنىڭ ئويدۇرۇلغانلىقىنى تەكىتلەپ بۇلارنىڭ ئەسلى تېكىستتىن چىقىرىلىشى كېرەك ئىكەنلىكىنى كەسكىن جاكارلاپ كەلگەن. ئەمما 4 - ئەسىر خىرىستىيانلىرىنىڭ ئەڭ ئاتاقلىق ئالىمى ۋە ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىدىكىلەرنىڭ بىردىنبىر يۆنىلىشى بولغان ئالىم ئەكىستايىن ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئېتىقادىغا ئىنكار قىلىدىغان ئېرىنمە زەھىپىبىلەن ھەمىشە مۇنازىرە قىلىش ئىشلىتى. ئۇ يۇھەننانىڭ كىتابىنى شەرھەلەپ 10 پارچىدىن كۆپرەك كىتاب يازغان. ئۇ ئۆزى يازغان كىتابلارنىڭ ھېچبىرىدە يۇقىرىدىكى ( ) تىرناق ئىچىدىكى سۆزلەرنى نەقىل قىلغان ئەمەس. مۇنازىرىدىمۇ بۇ سۆزلەرنى پەقەت قوللانمايتتى. ئەگەر يۇقىرىدىكى ( ) تىرناق ئىچىدىكى سۆزلەر ئۇنىڭدەۋرىدىكى ئىنجىل تېكىستلىرىدە بولغان بولسا ئىدى، ئۇ ئەلۋەتتە ھېچ جاپا تارتماستىن ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىگە قارشى چىققۇچىلارغا رەددىيە بېرىشتە ئۇنى دەلىل قىلىپ قوللانغان بولاتتى. بۇنىڭدىن شۇ ھەقىقەت ئاشكارىلاندىكى، ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئېتىقادىغا ئىشەنگۈچىلەر ئەكسايىندىن كېيىن ئۆزىنىڭ بۇ ئەقىدىسىگە دەلىل بولالايدىغان تىرناق ( ) ئىچىدىكى بۇ ئىبارىلەرنى ئويدۇرۇپ چىققان ۋە يۇھەننا كىتابىنىڭ ئەسلى تېكىستلىرىگە بۇلارنى كىرگۈزۈپ، ئاندىن بۇلارنى ئەسلى تېكىستتىن بىر پارچە دەپ ئېلان قىلغان. 1854 - يىلى ھىندىستاندا ئىسلام ئالىمى شەيخ رەھمەتۇللاھ بىلەن خىرىستىيان ئالىملىرىدىن دوكتور فېندىرۋە ئۇنىڭ دوستى فىرنەنجىلەر

ئوتتۇرىسىدا ئېلىپ بېرىلغان چوڭ مۇنازىرىدە بۇ ئىككى خىرىستىيان ئالىمى يۇقىرىدىكى ( ) تىرىناق ئىچىدىكى ئىبارىلەرنىڭ ئويدۇرما ئىكەنلىكىنى ئىنقىرار قىلغان ۋە باشقا يەتتە ئورۇندىمۇ بۇنداق ئويدۇرما ئىبارىلەرنىڭ بولغانلىقىنى ئېتىراپ قىلغان. ھورېن بۇ ئىبارىلەرنى تەتقىق قىلىپ 12 بەتلەك بىر ماقالە ئېلان قىلغان. ھېنرىۋە ئىسكات تەپسىرلىرى توپلىمىنىڭ ئاپتورىمۇ ھورېننىڭ بۇ ماقالىسىنى قوللاپ، بۇ ئىبارىلەرنىڭ ھەقىقەتەن ئويدۇرما ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ تۆۋەندىكى دەلىللەرنى كەلتۈرگەن:

- (1) بۇ ئىبارە 16 - ئەسىردىن بۇرۇن يېزىلغان گېرىمىك ئۇسۇخلىرىنىڭ ھېچبىر نۇسخىسىدا يوق.
- (2) بۇ ئىبارە ئاۋۋالقى زامانلاردا تەتقىق ۋە ئېھتىيات بىلەن شەرقىلىنغان نۇسخىلارنىڭ ھېچبىرىدە يوق.
- (3) بۇ ئىبارە قەدىمكى لاتىنچە نۇسخىلاردا ياكى تەرجىمىلەردە يوق.

- (4) بۇ ئىبارىنى قەدىمكى ئالىملاردىن ياكى چېركاۋ تارىخچىلىرىدىن بىرەر كىشىمۇ يازغان ئەمەس.
- (5) بۇ ئىبارىنى پروتېستانت مەزھىپىنىڭ خىرىستىيان دىنىنى ئىسلاھ قىلغۇچىلار گۇرۇھى ئەسلى تېكىستتىن چىقىرىۋالغان. بەزى مەزھەپلەر بۇ ئىبارىگە شەك بىلەن قارىغان.

بۇنىڭ بىلەن شۇ ئېنىقلاندىكى خىرىستىيانلار ئۆز ئەقىدىلىرىنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن ياكى ئۆزلىرىنىڭ ۋاقىتلىق پايدىلىرىنى كۆزلەپ ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرىنى قەستەن

ئۆزگەرتىپ، ئۆزلىرىگە پايدىلىق بولغان يېڭى ئىبارلەرنى ئويدۇرۇپ چىقىپ، ئەسلى تېكىستلەرگە كىرگۈزۈپ كەلگەن. چۈنكى مەتبەئەلەر ئىجاد بولۇشتىن ئىلگىرى ئۇلار ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرىنى ئۆزگەرتىش، قوشۇش، قىسقارتىش ۋە ئويدۇرۇشنىڭ ئىشكىلىرى ئوچۇق ئىدى. ھازىرمۇ بۇرۇن ئېچىلغان بۇ ئىشكىلەرنىڭ ئۇلار ئۈچۈن ھەر زامان ئوچۇق بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرمىز. پروتېستانت مەزھىپىنىڭ بىرىنچى ئىمامى، ئاتاقلىق پېشۋا لۇسېر مۇقەددەس كىتابلارنى ئۆزىنىڭ مۇرتلىرىنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن ئېمىستىلىغا تەرجىمە قىلغان كىشىدۇر. ئۇنىڭ ھايات ۋاقتىدا بۇ تەرجىمىلەر تەكرار - تەكرار نەشر قىلىنغان، لېكىن ئۇ يۇقىرىدىكى ئويدۇرما ئىبارلەرنى بۇ تەرجىمىلەرگە يازمىغان. ئۇ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى يىللىرى يەنى 1547 - يىلى بۇ تەرجىمىنى قايتا نەشر قىلدۇرغان ۋە مۇقەددەسكىگە «مېنىڭ بۇ تەرجىمەمنى ئۆزگەرتىمىسۇن!» دەپ تەۋسىيە قىلغان. لېكىن بۇ ۋەسىيە تۆمۈمىيەتلىك كىتابنىڭ، خۇسۇسەن خرىستىيانلارنىڭ ئادىتىگە مۇناسىپ كەلمىگەنلىكى ئۈچۈن ئۇلار بۇ ۋەسىيەتكە ئەمەل قىلمىغان ۋە ئەكسىچە ئىش كۆرگەن. ئۇنىڭغا ئاپتۇغا 30 يىل توشماستىن مىلادىيەنىڭ 1574 - يىلى گېرمانىيەنىڭ فرانكفورت شەھىرىدىكى ئاھالىلەر لۇسېرنىڭ بۇ تەرجىمىسىنى قايتا نەشر قىلدۇرۇدۇ ۋە يۇقىرىدىكى ئويدۇرما ئىبارلەرنى بۇ تەرجىمىگە كىرگۈزىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن بۇ تەرجىمە يەنە بىر قانچە قېتىم نەشر قىلىندۇ. ئۇلار بۇ ۋاقىتتا بۇ ئىبارلەرنى خەلقنىڭ قارشىلىقىدىن قورقۇپ تەرجىمىدىن

چىقىرىپ تاشلايدۇ. ئاندىن يەنە گېرمانىيەنىڭ ۋېتتېنبرگ شەھىرىنىڭ ئاھالىلىرى 1596 - ۋە 1599 - يىللىرى لۇسپېرنىڭ بۇ تەرجىمىسىنى قايتا نەشر قىلدۇرىدۇ ۋە بۇنىڭغا يۇقىرىدىكى ئويدۇرما ئىبارىلەرنى كىرگۈزۈپ بۇلارنى ئەسلى تېكىستتىن بىر پارچە قىلىپ يازىدۇ. ھامبۇرگ شەھىرىنىڭ ئەھلىمۇ بۇلارنىڭ قىلغىنىنىڭ ئوخشىشىنى قىلىدۇ، يەنى بۇلارمۇ لۇسپېرنىڭ بۇ تەرجىمىسىنى 1596 - يىلى نەشر قىلدۇرىدۇ ۋە ئۇنىڭغا يۇقىرىدىكى ئىبارىلەرنى كىرگۈزىدۇ. كېيىن ۋېتتېنبرگ شەھىرىنىڭ ئەھلى بۇ تەرجىمىنى قايتا نەشر قىلدۇرغىنىدا بۇ تەرجىمىلەردىكى زىتلقلاردىن خەلقنىڭ نارازىلىقى چىقىشىدىن قورقۇپ بۇ قېتىم بۇ ئىبارىلەرنى تېكىستتىن ئېلىپ تاشلايدۇ. ئاندىن پروتېستانت خىرىستىيانلىرى بۇنداق قوشۇپ چىقىرىشتىن ئىبارەتتىكى ئىبارىلەرگە رازى بولمىغاندىن كېيىن بۇلار ھەممە بىردەك ئىتتىپاقلىشىپ بۇ ئىبارىلەرنى لۇسپېرنىڭ تەرجىمىسىنىڭ پۈتۈنلەشلىرىگە كىرگۈزۈشكە قارار چىقىرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن بۇلار ئۆز ئىمامىنىڭ ئوچۇق خىلاپلىق قىلغان بولدى. چۈنكى مەتبەئەلەر ئىجاد قىلىنىشتىن بۇرۇن ئۆزگەرتىش بۇلار ئۈچۈن ياخشى پۇرسەت ئىدى. مۇقەددەس كىتابلارمۇ ئاز ساندىكى كىشىلەرنىڭلا قولىدا مەۋجۇت بولاتتى. مەشھۇر پەيلاسۇپ ئالم ئىسھاق نيۇتن 50 بەتلەك ھەجىمدە بىر كىتاب يازغان، ئۇنىڭدا يۇقىرىدىكى ئويدۇرما ئىبارىلەرنىڭ باشقا ماۋزۇلاردىكى خېلى كۆپ ئىبارىلەرنىڭ چوقۇم ئويدۇرما ۋە يالغان سۆزلەر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىغان. بۇ ئىبارىلەر يېڭى ئەھدىنىڭ (ئىنجىللارنىڭ) 1865

- ۱۹۸۳ - يىللىرىدىكى نەشرلىرىدە ( ) تىرناق ئىچىگە ئېلىنىپ نەشر قىلىنغان ۋە بۇ ئىككى قېتىملىق نەشرىنىڭ مەسئۇللىرى ۋە ئىسلاھ قىلغۇچى مۇھەررىرلىرى بۇ نەشرىلەرنىڭ بىرىنچى بېتىگە بەرگەن مۇقەددىمىسىدە «قەدىمكى نۇسخىلاردا بولمىغان بەزى ئىبارىلەر ۋە سۆزلەر ( ) تىرناق ئىچىگە ئېلىندى» دەپ ئىزاھات بەرگەن. يېڭى ئەھدىنىڭ ۱۹۸۲ - يىلى بەيرۇتتىكى كاتۇلىك نەشرىياتىدا ۱۹۸۳ - يىلى يەنە بەيرۇتتىكى ھۆررىيەت نەشرىياتىدا نەشر قىلىنغان نەشرلىرىدە ( ) تىرناق ئىچىدىكى ئىبارىلەر يوقتۇر.

10 - ئىسلاھاتنىڭ ئوغلى دەيدىغان داۋانى كۈچكە ئىگە قىلىش يۈزىسىدىن ئۆزگەرتىش

ئىنجىل «ئەلچىلەرنىڭ ئىشلىرى» 8 : 27 - تېكىستتە «فىلۇپپىس ئېيتتى: ئەگەر چىن كۆڭلۈڭدىن ئىشەنسەڭ بۇ ساڭا دۇرۇستۇر. ئۇ جاۋاب بېرىپ: مەن ئىشىنىمەنكى، ئىسلاھاتنىڭ ئوغلىدۇر، دېدى» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ تېكىستتىكى «ئىسلاھاتنىڭ ئوغلىدۇر» دېگەن ئىبارە ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىگە ئىشەنگۈچىلەر تەرىپىدىن قوشۇۋېلىنغان ئويدۇرما ئىبارىدۇر. مەشھۇر خىرىستىيان ئالىملىرىدىن كىرىسپاخ بىلەن شولېز بۇ ئىبارىلەرنىڭ ئويدۇرما ئىكەنلىكىنى بىردەك ئېلان قىلغان.

11 - رەئۇبىننىڭ ئۆز ئاتىسىنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلغانلىقى ۋە قەسىدىكى ئۆزگەرتىش

تەۋرات ئىبرانىيچە «يارتىلىش» 35 : 22 - تېكىستتە «ئىسرائىل بۇ زېمىندا تۇرۇۋاتقانۋاقتىدا رەئۇبېن ئۆز ئاتىسىنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلدى. ئىسرائىل بۇنى ئاڭلىدى.» شۇبەھسىزكى، بۇ تېكىستتە ئۆزگەرتىش بولغان ۋە بىر جۈملە سۆز ئېلىپ تاشلانغان. يەھۇدىيلارنىڭ ھەممىسى بۇ ئورۇندا بىر ئىبارىنىڭ ئېلىپ تاشلانغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىدۇ. ھېنرىۋە ئىسكات تەپسىرلىرىدەمۇ مۇنداق دېيىلگەن: «يەھۇدىيلار بۇ ئورۇندا بىر ئىبارىنىڭ ئېلىپ تاشلانغانلىقىغا نىسبەتەن ئوخشاش كۆزقاراشتىدۇر.» تەۋراتنىڭ گىرىكچە تەرجىمىسىدىكى بۇ تېكىستنىڭ تولۇقلامىسى مۇنداق تۇر: «بۇ ئىش ئۇنىڭ نەزىرىدە قەبىھ ئىش ئىدى.» ئىبرانى يەھۇدىيلىرى بۇ ئىبارىنى نېمە ئۈچۈن ئېلىپ تاشلىغان؟ دېگەن بۇ سوئالغا تېخىچە جاۋاب يوق.

12 - قەدەھنىڭ ئوغۇرلانغانلىقى ۋە قەسدىكى ئۆزگەرتىش تەۋرات ئىبرانىيچە «يارتىلىش» 44 : 5 - تېكىستتە «خوجايىنىم سۇ ئىچىدىغان قەدەھ ئەمەسمۇ بۇ؟» دەپ قەيىت قىلىنغان بولۇپ، بۇ تېكىستكە قىسقارتىش بىلەن ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلگەن. مۇبەسسەر ھارسلى بۇ ئورۇندا بەزى ئىبارىلەر ئېلىپ تاشلانغانلىقىغا ئىقرار قىلغان ۋە ئېلىپ تاشلانغان ئىبارىلەرنى ئۆز جايىغا كىرگۈزۈپ تولۇقلاشقا ئەمىر قىلغان. نەتىجىدە بۇ تېكىست تولۇقلىنىپ گىرىكچە تەرجىمىدە كەلگەندەك تۆۋەندىكىچە يېزىلغان: «نېمە ئۈچۈن مېنىڭ قەدەھىمنى

ئوغۇرلىدىڭ. بۇ مېنىڭ خوجايىنىم سۇ ئىچىدىغان قەدەھ
ئەمەسمۇ؟»

13 - ئىمراننىڭ قىزى مەريەمنىڭ ئىسمىنى قالدۇرۇپ
قويۇشتىكى ئۆزگەرتىش

تەۋرات ئىبرانىيچە «چىقىش» 6 : 20 - تېكىستتە «ئىمران
ئۆزىنىڭ تاغا ئاچىسى يۇكايىدىنى خوتۇنلۇققا ئالدى ۋە ئۇنىڭغا
مۇسا بىلەن ھارۇننى تۇغۇپ بەردى.» بۇ تېكىستتە قىسقارتىش
ئارقىلىق ئۆزگەرتىش ئېلىپ بېرىلغان. بۇ تېكىست تەۋراتنىڭ
سامىرىيە ۋە گېرىكچە نۇسخىلىرىدا تولۇق شەكىلدە مۇنداق قەيت
قىلىنغان: «ئۇنىڭغا مۇسا بىلەن ھارۇننى ۋە بۇ ئىككىسىنىڭ
سىڭلىسى مەريەمنى تۇغۇپ بەردى.» ئادام كىلارك مۇنداق دېگەن:
«بۈيۈك تەتقىقاتچىلار "بۇ ئىككىسىنىڭ سىڭلىسى مەريەمنى"
دېگەن ئىبارە ئىبرانى نۇسخىسىنىڭ تېكىستىدە بار ئىدى، دەپ
ئېتىقاد قىلىشىدۇ.» بۇ سۆزنىڭ مەنىسى، بۇ ئىبارىنى ئىبرانى
يەھۇدىيلىرى تەۋراتنىڭ سامىرىيە نۇسخىسىغا تەئەسسۈپلۈك
قىلىدىغان سامىرىيلىقلارغا، ياكى تەۋراتنىڭ گېرىكچە نۇسخىسىغا
يۆنىلىش نۇقتىسى قىلىۋالغان خىرىستىيانلارغا قارشى ھالدا
تېكىستتىن قىسقارتىۋەتكەن. يەنە باشقا بىر مەسىلە شۇكى، ئىمران
قەھاتنىڭ ئوغلى، قەھات لېۋنىڭ ئوغلى، ئىمران لېۋنىڭ قىزى
يۇكايىدىگە ئۆيلەنگەن. ئۇ ئۆزىنىڭ تاغا ئاچىسى (يەنى دادىسىنىڭ
سىڭلىسى)دۇر. «ئۆزىنىڭ تاغا ئاچىسى» دېگەن ئىبارە تەۋراتنىڭ
سامىرىيە ۋە گېرىكچە تەرجىمىسىنىڭ 1811 -، 1865 -، 1970 -،
1983 - يىللىرى نەشر قىلىنغان نۇسخىلىرىدا ۋە 1822 -، 1829 -،

1842 - يىللىرى نەشر قىلىنغان ھىندىچە تەرجىمە نۇسخىلىرىدا مەۋجۇتتۇر. قىزىق يېرى شۇكى، تەۋرات «لاۋىيلار» 18 : 12 - ۋە 20 : 19 - تېكىستلىرىدە كەلگەن ھۆكۈم بويىچە ئۆزىنىڭ تاغا ئاچىسى بىلەن نىكاھلىنىش ھارامدۇر. 1644 - يىلى ۋاپات بولغان 8 - پوپ ئەربانوۋىنىڭ زامانىدا نەشر قىلىنغان تەۋراتنىڭ ئەرەبچە تەرجىمە نۇسخىسىدا «تاغا ئاچىسى» دېگەن ئىبارە «تاغا ئاچىسىنىڭ قىزى» دەپ ئۆزگەرتىلىپ مۇنداق يېزىلغان: «ئىمران ئۆزىنىڭ تاغا ئاچىسىنىڭ قىزى يۇكابدېگە ئۆيلەندى.»

1625 ، - 1671 ، - 1844 ، - 1848 - يىللىرى نەشر قىلىنغان ئەرەبچە تەرجىمە نۇسخىلىرىدا بۇ تېكىست «ئۆزىنىڭ تاغا ئاچىسىنىڭ قىزى» دېگەن ئۆزگەرتىلمە شەكلى بىلەن كەلگەن. ئۇنىڭدىن كېيىنكىنەشرلىرىدىمۇ ئۇلار بۇ شەكىلنى ساقلاپ قالغان.

14 - زەبۇردىكى قوشۇشۇە قىسقارتىشلار

تەۋرات «زەبۇر» 3 ، - 4 - تېكىستلىرىدە بەزى ئىبارىلەر باركى، _____ ۇلار زەبۇرنىڭ لاتىنچە، _____ ئەرەبچە، گىرىكچە نۇسخىلىرىدا ۋە گىرىكچىنىڭ بىر تۈرى بولغان ۋاتىكانۇس نۇسخىلىرىدا كۆرۈنىدۇ. بۇ مۇنداق ئىدى: «ئۇلارنىڭ گاللىرى ئوچۇق قەبىرلەردۇر. ئۇلار تىللىرى ئارقىلىق كىشىلەرنى ئالدايدۇ. يىلانلارنىڭ زەھەرلىرى ئۇلارنىڭ لەۋلىرى ئاستىدا يوشۇرۇنغان. ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرى لەنەت بىلەن تولغان. ئۇلارنىڭ قەدەملىرى قان تۆكۈشكە، ھالاكەتلەرگە ناھايىتى چاققاندىر. بەختسىزلىك ئۇلارنىڭ يوللىرىدا. ئۇلار ئامانلىق يولىنى بىلمىدى.

ئۇلاردا ئاللاھتىن قورقۇش دېگەنلەر يوق.» بۇ تېكىستلەر زەبۇرنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىدا يوق. ئەمما پاۋلۇسنىڭ رىملىقلارغا يازغان مەكتۇبىنىڭ 1 : 13~18 - تېكىستلىرىدە تېپىلىدۇ. يەھۇدىيلار تەۋراتنىڭ گىرىكچە نۇسخىسىنى يۆنىلىش نۇقتىسى قىلىۋالغان خىرىستىيانلارنىڭ دىنىنى بۇزۇش ئۈچۈن يۇقىرىدىكى تېكىستلەرنى ئۆزلىرىنىڭ يۆنىلىشى بولغان ئىبرانى تەۋراتتىن چىقىرىپ تاشلىغان، ياكى خىرىستىيانلار پاۋلۇسنى ياقلاش يۈزىسىدىن بۇ تېكىستلەرنى يۇقىرىدىكى تەرجىمە نۇسخىلىرىغا كىرگۈزۈۋالغان. مانا بۇ قوشۇۋېلىش ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلغان ئۆزگەرتىشتۇر.

15 - ئىنجىل «لۇقا» دىكى ئۆزگەرتىش

ئىنجىل «لۇقا» 21 : 32~34 - تېكىستلىرىدە «سىلەرگە ھەقىقەتنى ئېيتىمەنكى، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەمەلگە ئاشمىغىچە بۇ نەسىل ئۆتمەيدۇ. ئاسمان بىلەن زېمىن يوقىلىدۇ، ئەمما مېنىڭ سۆزلىرىم يوقالمايدۇ. قەلبىڭلارنىڭ ئېغىرلىشىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئاگاھ بولۇڭلار» دەپ قەيت قىلىنغان. ھورېن مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئىنجىلنىڭ 33 - تېكىستى بىلەن 34 - تېكىستنىڭ ئارىسىدىكى ئىبارىلەر پۈتۈنلەي ئېلىپ تاشلانغان. تەتقىقاتچىلار ۋە مۇپەسسىرلەرنىڭ ھەممىسى ئىنجىل "لۇقا" نىڭ تېكىستلىرىدە يۈز بەرگەن بۇ چوڭ نۇقسانغا كۆز يۇمۇپ كەلگەن. ھەتتا تەتقىقاتچى ھېلىز بۇنىڭغا ئالاھىدە ئاگاھلاندىرۇش بەرگەن.» ھورېن ئىنجىل «لۇقانى» ئىنجىل «ماركوس» ۋە ئىنجىل «مەتتا» لارغا مۇۋاپىقلاشتۇرۇش ئۈچۈن ئىنجىل «لۇقا» دىن ئېلىپ تاشلانغان

تېكىستنى قايتىدىن ئۇنىڭغا كىرگۈزۈشكە ئەمىر قىلغان. ئىنجىل «لۇقا»دىكى بۇ ئۆزگەرتىش جىنايىتىنى تېخىمۇ ئېنىق پاش قىلىش ئۈچۈن تۆۋەندە بۇ تېكىستلەرنىڭ ئىنجىل «ماركوس» ۋە ئىنجىل «مەتتا»دىكى تولۇق ئىپادىسىنى كۆرسىتىمىز:

ئىنجىل «مەتتا» 24 : 34~36 - تېكىستلەردە «مەن سىلەرگە ھەقىقەتنى ئېيتىمەنكى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئەمەلگە ئاشمىغىچە بۇ نەسىل ئۆتمەيدۇ. ئاسمان بىلەن زېمىن يوقىلىدۇ. لېكىن مېنىڭ سۆزلىرىم يوقالمايدۇ. ئەمما ئۇ كۈننى، شۇ سائەتنى يالغۇز ئاتامدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئاسمانلاردىكى پەرىشتىلەرمۇ بىلمەيدۇ» دەپ قەيت قىلىنغان.

ئىنجىل «ماركوس» 13 : 30~32 - تېكىستلىرىدە «مەن سىلەرگە ھەقىقەتنى ئېيتىمەنكى، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەمەلگە ئاشمىغىچە بۇ نەسىل ئۆتمەيدۇ. ئاسمان بىلەن زېمىن يوقىلىدۇ. لېكىن مېنىڭ سۆزلىرىم يوقالمايدۇ. ئەمما ئۇ كۈننى، شۇ سائەتنى ئاتىدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئاسمانلاردىكى پەرىشتىلەرمۇ، بالىمۇ بىلمەيدۇ» دەپ قەيت قىلىنغان.

ھورېنۋە ھېلېزلارنىڭ ئەتراپى بويىچە: ئىنجىل «مەتتا» 24 : 36 - تېكىستدە ۋە ئىنجىل «ماركوس» 13 : 32 - تېكىستدە كەلگەن ئىبارىلەر ئىنجىل «لۇقا»دىن ئېلىپ تاشلانغان ۋە كىرگۈزۈلۈشى كېرەك بولغان ئىبارىلەردۇر.

16 - يەھۇدىي، خىرىستىيانلارنىڭ ئۆزئارا دۈشمەنلىكلىرى سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان ئۆزگەرتىشلەر

ئىنجىل «مەتتا» 2 : 23 - تېكىستتە «ئۇ كېلىپ، ناسىرا شەھىرىگە يەرلەشتى. بۇ، پەيغەمبەرلەرگە بۇ جاي ناسىرىيە دەپ ئاتىلىدۇ، دەپ بېرىلگەن بېشارەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئىدى.» بۇ تېكىستنىڭ «بۇ پەيغەمبەرلەرگە بۇ جاي ناسىرىيە دەپ ئاتىلىدۇ، دەپ بېرىلگەن بېشارەتنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئىدى» دېگەن قىسمى بۇ ئىنجىلدىكى مەشھۇر خاتالىقلارنىڭ بىرىدۇر. چۈنكى بۇنداق ئىبارە پەيغەمبەرلەرگە مەنسۇپ قىلىنغان كىتابلارنىڭ ھېچبىرىدە تېپىلمايدۇ. بۇنى خىرىستىيانلار يەھۇدىيلارغا بولغان دۈشمەنلىكى يۈزسىدىن ئۇ ئەقىدىلىرىنى ئىسپات قىلىش ئۈچۈن ئۆز كىتابلىرىغا كىرگۈزۈۋالغان، ياكى يەھۇدىيلار خىرىستىيانلارغا بولغان دۈشمەنلىكى يۈزسىدىن بۇ تېكىستنى ئۆز كىتابلىرىدىن چىقىرىپ تاشلىغان. بىرىنچىسى زىيادە قىلىشتىن كېلىپ چىققان ئۆزگەرتىش بولسا، ئىككىنچىسى قىسقارتىشتىن كېلىپ چىققان ئۆزگەرتىشتۇر. تەتقىقاتچى كىرىزىستەمۇ ۋە كاتولىك ئالىملىرى بۇ تېكىستنىڭ پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتابلىرىدا بار ئىكەنلىكىنى، لېكىن بۇ كىتابلار يەھۇدىيلارنىڭ دىيانەتسىزلىكى سەۋەبىدىن ئاللىبۇرۇن يوقىلىپ بولغانلىقىنى ۋە بۇ كىتابلارنىڭ بەزىسىنى يەھۇدىيلارنىڭ يىرتىپ تاشلاپ، بەزىسىنى كۆيدۈرگەنلىكىنى ئېيتىدۇ. چۈنكى ئىسا مۇرتلىرىنىڭ بۇ كىتابلارغا يۆلىنىپ ئۆز ئەقىدىلىرىنى ئىسپاتلاۋاتقانلىقىنى كۆرگەن يەھۇدىيلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلىش ئۈچۈن بۇ كىتابلارنى قەستەن زىيە قىلىۋەتكەن. بۇ مەسىلە، يەھۇدىيلارنىڭ «مەتتا» نەقىل

ئالغان كىتابلارنى زايە قىلىۋەتكەنلىكىدىن تېخىمۇ روشەن بىلىنمەكتە.

گېستىن يەھۇدىيلارنىڭ بۈيۈك ئالىمى تېرىفون بىلەن ئۆتكۈزگەن مۇنازىرىسىدە مۇنداق دېگەن: «يەھۇدىيلار نۇرغۇنلىغان كىتابلىرىنى قەستەن ئۆزگەرتىۋەتكەن. بۇنىڭ بىلەن ئۆز كىتابلىرىنى كونا ئەھدىلىك سۈپىتىدىن چىقىرىپ تاشلىغان. ئۇلار بۇ ئىشنى يېڭى ئەھدە كىتابىغا توغرا كەلمىسۇن، دەپ قىلغان.» مانا بۇ قەدىمكى زامانلاردا كىتابلارنى ئۆزگەرتىشۋە خالىغانچە قوشۇپ ياكى قىسقارتىپ يېزىۋېلىشنىڭ ناھايىتى ئاسان ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. يەھۇدىيلار بىلەن خىرىستىيانلارنىڭ بىر - بىرىگە دۈشمەنلىكى يۈزىسىدىن قانچىلىغان كىتابلارنىڭ ئۇلارنىڭ قوللىرى بىلەن دۇنيا يۈزىدىن ئۆچۈرۈلۈپ كېتىلگەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز. دۇنيادا ھەقىقەتلەرنى قەستەن ئۆزگەرتىشۋە بۇرۇلۇشتىن ئىبارەت قايسى بىر جىنايەت ئۇلارنىڭ نەپسى غەرەزلىرى سەۋەبلىك قەستەن ھالدا ساماۋى كىتابلارنى ئۆزگەرتىۋەتكىنىدەك ئېغىرۋە قەبىھ بولالايدۇ؟!

يەھۇدىيلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلىش ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنۋە خىرىستىيانلار ئۈچۈن بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىنى كۈچكە ئىگە قىلىش ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئىلاھ دەيدىغان داۋاسىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرىنى قەستەن ئۆزگەرتىۋەتكەن يەردە ئۇلارنىڭ كىتابلىرىدىكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرقى زامان پەيغەمبىرى بولۇپ كېلىدىغانلىقى ھەققىدە كەلگەن بېشارەتلەرنى

قەستەن ئۆزگەرتىپ يوق قىلىۋاتقانلىقى ئەجەبلىنەرلىك ئىش
ئەمەس. بەلكى ئۇلار بۇنىڭغا ئەڭ كۆپ ئەھمىيەت بېرىدۇ. چۈنكى
ئۇلار مۇسۇلمانلارغا پايدىلىق بولغان پۈتۈن تېكىستوئە ئىبارىلەرنى
ئۆزگەرتىشتىن ھېچ باش تارتمايدۇ.

خىرىستىيانلارنىڭ خاتالىقلىرى ۋە ئۇلارغا رەددىيە

ئۇلارنىڭ بىرىنچى خاتالىقى

خىرىستىيانلار ئۆز كىتابلىرىنىڭ ھەقىقىتىنى بىلمەيدىغانلارنى ئالداش ئۈچۈن «پەقەت مۇسۇلمانلارلا ئىككى ئەھدە كىتابلىرىنى ئۆزگەرتىۋېتىلگەن» دەپ داۋا قىلىشىدۇ» دەپ جۆيلۈيدۇ.

ئۇلارنىڭ بۇ تۆھمەتلىرىگە تۆۋەندە ئۈچ خىل ئۇسۇل بىلەن

رەددىيە بېرىمىز:

بىرىنچى ئۇسۇل

خىرىستىيانلارغا قارشى كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىنى نەقىل

كەلتۈرۈش

1 - بۇددىست ئالىم سەلسۇس 2 - ئەسىردە خىرىستىيانلارغا رەددىيە بېرىپ ئالاھىدە بىر كىتاب يازغان. نېمىس ئالىمى ئەكھارىن سەلسۇسنىڭ مۇنۇ سۆزلىرىنى نەقىل كەلتۈرىدۇ. «خىرىستىيانلار كىتابلىرىنى ئۈچىنچى، تۆتىنچى قېتىم، بەلكى ئۈنۈڭدىن كۆپ قېتىم ئۆزگەرتكەن. نەتىجىدە بۇ كىتابلارنىڭ مەزمۇنلىرىمۇ ئۆزگىرىپ باشقا نەرسىلەرگە ئايلىنىپ قالغان.» 2 - ئەسىردە ياشىغان بۇ بۇددىست ئالىمى شۇۋاقتىقىچە خىرىستىيانلارنىڭ كىتابلىرىنىڭ تۆت قېتىم ئۆزگەرتىلگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ.

2 - ئامېرىكىلىق ئىسلاھاتچى ئالىم بېكىر (1860 - يىلى ۋاپات بولغان، ئۇ خىرىستىيانلارنىڭ نەزىرىدە كافر ھېسابلىنىدۇ) مۇنداق دېگەن: «خىرىستىيانلارنىڭ كىتابلىرىدىكى بىر -

بىرىگە زىت كېلىدىغان تېكىستلەر 30 مىڭدۇر. بۇمۇ ئاز
ھېسابلىغاندا شۇنداق.»

3 - دىنسىزلاردىن بىرى ئىسا ئەلەيھىسسالامغا، ھەزرىتى
مەريەمگە ۋە مۇرىتلارغا مەنسۇپ بولغان ۋە ھازىرقى خىرىستىيانلار
ئىنكار قىلىدىغان ئىنجىل بۆلۈملىرىنى ھېسابلاپ جەدۋەلگە
تۇرغۇزۇپ چىققان. بۇ بۆلۈملەرنىڭ سانى 74 بۆلۈم بولۇپ چىققان.
ئاندىن ئۇ مۇنداق دېگەن: «ئىلھام بىلەن يېزىلغان دەپ داۋا
قىلىنغان كىتابلار ھازىرقى يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ئۆزىمۇ ياكى
ئۇلار ئەمەسمۇ نەدىن بىلىمىز. ئەگەر بىز ئىلھام بىلەن يېزىلغان
كىتابلار ھازىرقى ئىنجىللارنىڭ ئۆزى دەپ پەرەز قىلغان
تەقدىردىمۇ مەتبەئەلەر ئىجاد بولۇشتىن بۇرۇن بۇ كىتابلار ھەر
خىل ئۆزگەرتىشلەرگە ۋە ئويدۇرۇشلارغا ھەر زامان ئۇچراپ
تۇراتتى.»

ئىككىنچى ئۇسۇل:

ھازىرقى خىرىستىيانلارنىڭ نەزىرىدە بىدئەتچىلەر دەپ
سانالغان قەدىمكى خىرىستىيان مەزھەپلىرىنىڭ سۆزلىرىنى نەقىل
كەلتۈرۈش:

1 - ئەبىيۇنمە زھىپى

بۇمەزھەپمىلادىيە 1 - ئەسىردە ئوتتۇرىغا چىققان. بۇلار
پاۋلۇس (خىرىستىيان دىنىنى چىرىكلەشتۈرگەن مەشھۇر شەخس)
بىلەن بىر دەۋردە ياشىغان. بۇمەزھەپ پاۋلۇسنىڭ ئىشلىرىنى
قاتتىق ئىنكار قىلاتتى ۋە ئۇنىڭقا دەپ قارايتتى. بۇمەزھەپكونا
ئەھدە كىتابلىرىدىن پەقەت تەۋراتنى، يېڭى ئەھدە كىتابلىرىدىن

پەقەت ئىنجىل «مەتتا» نىلا ئېتىراپ قىلاتتى. لېكىن بۇلارنىڭ قولىدىكى ئىنجىل «مەتتا» نىڭ نۇسخىسى ھازىرقى ئىنجىل «مەتتا» غا ئوخشىمايتتى. ئۇلارنىڭ ئىنجىلىدا ھازىرقى ئىنجىل «مەتتا» دىكى ئاۋۋالقى ئىككى باب يوق ئىدى. چۈنكى ئۇلار بۇ ئىككى بابنى ۋە كۆپلىگەن باشقا ماۋزۇلارنى ئويدۇرما دەپ سانايىتتى. ئۇلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئىلاھ دەيدىغان داۋانى ئىنكار قىلاتتى ۋە ئۇنى پەقەت ئىنسان، دەپ ئېتىقاد قىلاتتى.

2 - ماركسىيۇنمەزھىپى

بۇ قەدىمكى خىرىستىيان مەزھەپلىرىنىڭ بىرىدۇر. بۇلار يېڭى ئەھدە كىتابلىرىدىن ئىنجىل «لۇقا» نى ۋە پاولۇسنىڭ مەكتۇبلىرىدىن 10 مەكتۇبىنىلا ئېتىراپ قىلاتتى، باشقىسىنى ئىنكار قىلاتتى. ئۇلار يېڭى ئەھدە كىتابلىرى ھەققىدە «بۇ كىتابلار ئىلھام بىلەن يېزىلغان كىتابلار ئەمەس» دەيتتى. ئۇلار قوبۇل قىلىپ ئېتىقاد قىلىدىغان 10 مەكتۇب ھازىرقى مەشھۇر 10 مەكتۇبقا زىت ئىدى. ئۇلارمۇ ئىنجىل «لۇقا» نىڭ ئاۋۋالقى ئىككى بۆلۈمىگە ۋە باشقا كۆپلىگەن بابلارنى ئىنكار قىلاتتى. ئەردنېر ئۆزىنىڭ تەپسىرىدە ئۇلار ئىنكار قىلىدىغان ماۋزۇلارنى «14 ماۋزۇ» دەپ بايان قىلغان.

بېل ئۆزىنىڭ تارىخ ئەسىرىدە «مارسىيۇنمەزھىپىنىڭكى ئىلاھقا چوقۇناتتى: بۇلارنىڭ بىرى ياخشىلىق ئىلاھى، يەنە بىرى يامانلىق ئىلاھى ئىدى. ئۇلار تەۋرات ۋە باشقا كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھەممىسى يامانلىق ئىلاھى تەرىپىدىن كەلگەن. چۈنكى ئۇلار يېڭى

ئەھدە كىتابلىرىغا زىت كېلىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلاتتى» دەپ يازىدۇ.

3 - مانىكىز مەزھىپى

بۇمەزھەپنىڭ ئەڭ ئاتاقلىق ئالىملىرىدىن 4 - ئەسىردە ئۆتكەن ئالىم فاستېن بولۇپ، لاردىن ئۆز تەپسىرىدە ئەكسايىنىڭ مۇنۇ سۆزلىرىنى نەقىل كەلتۈرگەن: «فاستېن مۇنداق دېگەن: مەن سىلەرگە ئەجدادلىرىڭلارنىڭ ھېپلە - مىكىرلەر بىلەن يېڭى ئەھدىگە قوشۇۋېلىپ، ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى ۋە ئەۋزەللىكىنى يوقاتقان نەرسىلىرىنى ئىنكار قىلىمەن. چۈنكى بۇ ئەمەلىيەتتۇر. بۇ يېڭى ئەھدىنى ئىسا يازغان ئەمەس، ئۇنىڭ مۇرىتلىرىمۇ يازغان ئەمەس، بەلكى بۇنى نامى مەلۇم بولمىغان بىر شەخس يازغان بولۇپ، كېيىن كىشىلەرنىڭ ئۇنى ئۇنىڭ ھەقىقىي ۋەقەلىكلەرگە ئۇيغۇن بولمىغانلىقى سەۋەبىدىن ئېتىبارلىق سانمىسىلىقىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنى يالغاندىن مۇرىتلارغا مەنسۇپ قىلغان. بۇ ئاپتور ھەقىقەتتىن چەتتىگە نۆۋەتلىقلەر بىلەن تولغان بۇ كىتابنى يېزىپ ئوتتۇرىغا چىقىرىش ئارقىلىق ئىسا مۇرىتلىرىغا ئېغىر ھالدا ئازار قىلغان بولدى.» بۇمەزھەپنىڭ پېشۋاسى كۆپلىگەن مەسىلىلەرنى ئوچۇق، دادىل ھالدا جاكارلايتتى. ئۇلارنىڭ مۇھىملىرى تۆۋەندىكىچە:

1) خىرىستىيانلار يېڭى ئەھدە كىتابلىرىغا ئۇنىڭدا بولمىغان نەرسىلەرنى كىرگۈزۈۋالغان ۋە بەزى ماۋزۇلارنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ تاشلىغان.

(2) ھازىرقى مەشھۇر ئىنجىللارنىڭ ھېچقايسىسى ئىساننىڭ يازغان ئەسلى ئىنجىلى ئەمەس. بۇلارنىمۇرتلار ياكى ئۇلاردىن بىر ئەسركېيىنكىكىشىلەرمۇ يازغان ئەمەس، بەلكىبۇلارنى نامى بىلىنمىگەنشەخسلەربېزىپئوتتۇرۇشقا چىقارغان.

(3) بۇ يېڭى ئەھدە كىتابلىرىدا ناھايىتى كۆپ زىتلىقلار ۋە خاتالىقلار بار.

لاردىن بىر ئۆزىنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ:
«تارىخچىلارنىڭ ھەممىسى مانىكىز مەزھىپىنىڭ كونا ئەھدە كىتابلىرىغا ھەرۋاقت ئېتىقاد قىلمىغانلىقىغا، ئۇلارنىڭ "شەيتان مۇساغا سۆزلەش ئارقىلىق يەھۇدىي پەيغەمبەرلىرىنى ئالدىغان" دەپ ئېتىقاد قىلىدىغانلىقىغا ۋە ئۇلارنى قاراقچى، بۇلاڭچىلار دەپ سۈپەتلەيدىغانلىقىغا بىردەك پىكىرگە كەلگەندۇر.

يۇقىرىدىكى ئىككى ئۇسۇلدىن ئېنىقلاندىكى، خىرىستىيانلارنىڭ ئىشلىرىغا قارشى تۇرىدىغان ۋە ھازىرقى خىرىستىيانلار بىدئەتچىلەر دەپ سانىدىغان قەدىمكى خىرىستىيان مەزھەپلىرىنىڭ ھەممىسى كونا ۋە يېڭى ئەھدە كىتابلىرىدا ئۆزگەرتىش ۋە ھەر خىل ئويدۇرۇمچىلىقلارنىڭ بولغانلىقىنى بىرىنچى ئەسىردىن باشلاپلا كەسكىن ھالدا ئېلان قىلىپ كەلگەن.

ئۈچىنچى ئۇسۇل:

خىرىستىيان دىنىغا مۇتەئەسسىپلىك بىلەن ئېتىقاد قىلىدىغان ۋە بارلىق خىرىستىيانلارنىڭ نەزىرىدە ئېتىبارلىق بولغان

خىرىستىيان تارىخچىلىرى ۋە مۇپەسسىرلىرىنىڭ سۆزلىرىنى نەقىل كەلتۈرۈش

1 - ئادام كىلارك ئۆزىنىڭ تەپسىرىدە «تارىخچىلارنىڭ ئىسا توغرىلىق يازغانلىرىنىڭ كۆپلىرى توغرا ئەمەستۇر. چۈنكى ئۇلار ئەمەلىيەتتە بولمىغان ھادىسىلەرنى ئىشلىرىنى يازغان. باشقا ماۋزۇلاردىمۇ گەھ قەستەن، گەھ بىلمەستىن كۆپ خاتا نەرسىلەرنى يازغان، بۇرپاللىقتۇر. خىرىستىيان دىنىنىڭ ئاۋۋالقىئەسىرىدە دەۋر سۈرگەن ئىنجىللارنىڭ كۆپلىرى يالغان ئىنجىللاردۇر. بۇنداق ئىنجىللارنىڭ سانى 70 تىن ئاشقان. فابرى سىيۇس بۇنداق يالغان ئىنجىللارنىڭ ھەممىسىنى ئۈچ جىلدقا توپلاپ نەشر قىلدۇرغان» دەپ يازدۇ.

2 - مۇسا ئەلەيھىسسالامغا «يارىتىلىش»، «چىقىش»، «ئالىملار (لاۋىيلار)»، «سانلار» ۋە «ئۆلگە» قاتارلىق بەش بۆلۈمدىن باشقىمۇ يەنە تەۋرات بۆلۈملىرى مەنسۇپ قىلىنغان. ئۇلارنىڭ مەشھۇرلىرى ھازىرقى تەۋراتتا تۆۋەندىكى ئالتىدۇر:

1 - ھادىسىلەر

2 - يارىتىلىش

3 - مېراج

4 - ئەسىر

5 - ئەھدە

6 - ئىنقىر

ھورپن مۇنداق دېگەن: «بۇ ئويدۇرما بۆلۈملەر خىرىستىيان دىنىنىڭ ئاۋۋالقىئەسىرىدە يەنى بىرىنچى مىلادىيىدە ئىجاد قىلغان.»

3 - مەشھۇر تارىخچى مۇشۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئىسا دۇنياغا كېلىشىدىن بۇرۇن مىسىرلىق يەھۇدىيلار مەشھۇر پەيلاسوفلارنىڭ "ئىشەنچنى كۈچەيتىشۈە ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن يالغان سۆزلەشۈە كىشىلەرنى ئالداش جائىزلا ئەمەس، بەلكى ياخشىلىققا ياتىدۇ" دەيدىغان سەپسەتلىرىنى ئۆگەنگەن. ئۇلار بۇ خاتا پەلسەپە بىلەن ئىش كۆرگەن. ئۇلارنىڭ بۇ ئىشلىرى قەدىمكى ساماۋى كىتابلارغا قىلغان مۇئامىلىرىدىن ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. كېيىنچە بۇ خاتا پەلسەپىنىڭ ئىللەتلەر خىرىستىيانلارغا كۆچكەن. خىرىستىيانلارنىڭ كۆپلىگەن كىتابلارنى تارىختىكى مەشھۇر بۈيۈكلەرگە مەنسۇپ قىلغانلىقى بۇنىڭ بىر ئىسپاتىدۇر.»

يالغاننى توقۇش، ئويدۇرۇشۈە ئالداش خىرىستىيانلاردىن بۇرۇنقى يەھۇدىيلارنىڭۈە كېيىنچە خىرىستىيانلارنىڭ نەزىرىدە دىنى پەزىلەت سانالغان بىر ئىش تۇرسا، بۇ ئىش داۋام قىلماستىن توختاپ قالامدۇ؟!

4 - لاردىن بۇرۇننىڭ تەپسىرىدە پادىشاھ ئاناستىسۇس (491~518 - يىللىرى ئارىسىدا ھۆكۈمدار بولغان) نىڭ ئەمرى بىلەن «مۇقەددەس كىتابلار ئاپتورلىرىنىڭ ئېنىق بىلىنىمىگە ئىلگىرى سەۋەبتىن ئېتىبارسىز قىلىنىدۇ» دەپ پەرمان چىقىرىلغان. ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئۇنىڭ پەرمانى بىلەن بۇ ئىنجىللار ئىسلاھ

قىلىنىپ تۈزىتىلگەن. ئەگەر شۇۋاقتتا بۇ ئىنجىللارنىڭ ئاپتورلىرى بىلىنگەن بولسا، ياكى ئىشەنچلىك دەپ قارالغان بولسا، بۇ ئىنجىللار ھەرگىز ئىسلاھ قىلىنمىغان بولاتتى. ئىسلاھ قىلىپ تۈزەتكۈچىلەر كۈچلىرىنىڭ يېتىشىچە بۇ ئىنجىللاردىكى زىتلىقلارنى ۋە خاتالىقلارنى ئۆزگەرتىپ ئىسلاھ قىلغان بولسىمۇ، بۇ كىتابلارنىڭ ئەسلىنىڭ يوقالغانلىقى ۋە ئويدۇرما ئىكەنلىكىدىن ئىبارەتتە قەتئەنە ھەر زامان ئىسپاتلىنىپ تۇرماقتا.

5 - ئەكسىتايىن، ھېلىزۋە قەدىمكى خىرىستىيانلار مۇنداق دەيتتى: «يەھۇدىيلار مىلادىيەنىڭ 130 - يىلى خىرىستىيانلارنىڭ تەۋراتىنىڭ گىربىكچە نۇسخىسىغا ئېتىقاد قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارغا بولغان دۈشمەنلىكى يۈزىسىدىن بۇ تەرجىمە نۇسخىنى ئىناۋەتسىز قىلىۋېتىش ئۈچۈن تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىنى قەستەن ئۆزگەرتىۋەتكەن.» كېنىكات يەھۇدىيلارنىڭ ئۆزلىرى ئېتىقاد قىلىدىغان ئىبرانى نۇسخا تەۋراتىنى باشقا نۇسخا تەۋراتقا ئېتىقاد قىلىدىغان سامىرىيەلىكلەرگە دۈشمەنلىكلىرى يۈزىسىدىن ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكىنى قانائەتلىنەرلىك دەلىللەر بىلەن ئىسپاتلىغان.

6 - مۇپەسسىر ھارسلى مۇنداق دېگەن: «مۇقەددەس كىتابلارنىڭ ئەسلى تېكىستلىرىنىڭ ئۆزگەرتىلگەنلىكىدە ھېچقانداق شۈبھە يوق. قەبىھ، يامان ئىبارىلەر بۇ كىتابلارغا ئەسلى تېكىستتە ئورنىدا كىرگۈزۈلگەن. تەۋراتنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىنىڭ تېكىستلىرى كىشىلەرنىڭ قوللىرىدىكى نەقىللەردە ئەڭ قەبىھە كىلدە بۇرمىلانغان.»

7 - ۋاتىسىپىن مۇنداق دېگەن: «ئۇرپىچىن مۇقەددەس كىتابلاردىكى زىتلىقلار ۋە ئىختىلاپلارنىڭ كۆپلۈكىدىن شىكايەت قىلاتتى ۋە ئۇنىڭ سەۋەبىنى كاتىپلارنىڭ غاپىللىقى، يامان نىيەتلىرى ۋە مەسىلىگە ئەھمىيەتسىز قاراشلىرى قاتارلىق ھەر تۈرلۈك ئۆزۈرلەر بىلەن شەرھلىگەن. جىيرۇم كونا ئەھدە كىتابلىرىنى تەرجىمە قىلىش پىكرىگە كەلگەندىن كېيىن، ئۇ ئۆزىنىڭ يېنىدىكى نۇسخىلارغا بۇ كىتابلارنى سېلىشتۇرغىنىدا بۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوڭ ئىختىلاپلار ۋە زىتلىقلارنى كۆرگەن.»

ئادام كىلارك ئۆزىنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ: «جىيرۇمدىن بۇرۇن ھەر تۈرلۈك تەرجىمانلار تەرىپىدىن تەرجىمە قىلىنغان لاتىنچە تەرجىمىلەرمۇ ناھايىتى كۆپ ئىدى. جىيرۇم ئېيتقاندەك، ئۇلارنىڭ بەزىلىرىگە ناھايىتى چوڭ ئۆزگەرتىشلەر كىرىپ كەتكەن ۋە ئىچىدىكى ماۋزۇلاردىمۇ زىتلىقلار كۆپ بولغان.»

8 - راھىب فايلىبىس كۇۋادىنوس بەزى مۇسۇلمانلارغا رەددىيە بېرىش ئاساسىدا «خىياللار» ناملىق بىر كىتاب يازغان ۋە ئۇنى 1649 - يىلى نەشر قىلدۇرغان. ئۇنىڭدا مۇنداق دەپ يازغان: «كونا ئەھدە كىتابلىرىدا كىشىلەرنىڭ قوللىرى بىلەن ئۆزگەرتىلگەن خاتالىقلار ناھايىتى كۆپ. بىز خىرىستىيانلار يەھۇدىيلارنىڭ بۇزغۇنچىلىقلىرىغا كۆز يۇمۇپ، بۇ كىتابلارنى قوغداپ كەلدۇق. بىز ئۇلارنىڭ ئەپسانىلىرىگە ئىشەنمەيمىز.»

9 - پىروتېستانت مەزھىپىدىكىلەر تەرىپىدىن پادىشاھ جېمىس (1625 - يىلى ۋاپات بولغان) كە سۇنۇلغان ئەرزىدە مۇنداق

دېيىلگەن: «بىزنىڭ قولمىزدىكى مۇقەددەس كىتابنىڭ ئىچىدىكى "زەبۇر" كىتابى ئۇنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىنىڭ تېكىستلىرىگە ئوخشىمايدۇ. ئۇنىڭدا تېكىستلەرنى قىسقارتىش، ئويدۇرۇپ قوشۇشۇۋە باشقا سۆزلەرگە ئۆزگەرتىۋېتىشلەر ناھايىتى كۆپتۇر. بۇنداق ئەھۋال 200 دىن ئارتۇق ماۋزۇدا ئۇچرايدۇ.»

10 - ئىنگىلىز تارىخچىسى مىستېر تۇماس (1881 - يىلى ۋاپات بولغان) مۇنداق دەپ يازىدۇ: «مۇقەددەس كىتابلارنى تەرجىمە قىلغان ئىنگىلىز تەرجىمانلار ئاساسى مەقسەتنى بۇرمىلىۋەتكەن، ھەقىقەتنى يوشۇرغان، بىلىمسىز كىشىلەرنى كۆپ ئالداپ كەتكەن. شۇنىڭ بىلەن توغرا بولۇشقا تېگىشلىك ئىنجىلنى قىشغىرلاشتۇرۇۋەتتى. ئۇلار زۇلمەتنى نۇردىن ئارتۇق كۆرەتتى. يالغاننى ھەقىقەتتىن ئۆزەلبىلەتتى.»

11 - ئەنگىلىيەدىكى يېڭى تەرجىمە ھەيئىتىنىڭ بۈيۈك مەسئۇللىرىدىن بىرى بولغان مىستېر پىرۇتېن ئەھلى كىتاب ئالىملىرىغا مۇنداق دەيدۇ: «ئەنگىلىيەدە ۋىر سۈرۈۋاتقان تەرجىمىلەرنىڭ ھەممىسى خاتالىقلار بىلەن تولغان. سىلەرنىڭ مەشھۇر تەرجىمىگەلەردە كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ 848 ماۋزۇدىكى تېكىستلىرى ئۆزگەرتىۋېتىلگەن. بۇ ئىش سان - ساناقسىز كىشىلەرنىڭ يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنى رەت قىلىشلىرىغا سەۋەب بولدى.»

ئىككى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ئىبارىلىرىدىكى زىتلقلارنىڭ سەۋەبلىرى

ھورپن ئۆزىنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: «بۇ كىتابلارنىڭ ئىبارىلىرىدىكى زىتلقلارنىڭ تۆت سەۋەبى بار.

بىرىنچى سەۋەب:

كاتىپلارنىڭ غاپىللىقى ۋە خاتالىقى بولۇپ، بۇ مۇنداق تەسەۋۋۇر قىلىنىدۇ:

1 - كاتىپقا ئىبارنى سۆزلەپ بەرگەن كىشى ئەسلىنى ئۆزگەرتىپ سۆزلەپ بەرگەن. كاتىپمۇ ئاڭلىغانلىرىنى يازغان، ياكى ئۇنىڭ سۆزلەپ بەرگەنلىرىنى تولۇق چۈشەنمەستىن ئۆزىنىڭ چۈشەنگىنىگە ئاساسلىنىپ يازغان.

2 - ئىبارنى ھەرپلىرى بىلەن گىرېك ھەرپلىرى ئوخشىشىپ كېتىدۇ. شۇڭا بىرىنىڭ ئورنىغا باشقا بىرىنى يازغان.

3 - كاتىپ سۆز ئوتتۇرىسىدىكى سىزىقنى ھەرپ دەپ چۈشەنگەن، ياكى كاتىپ ئاساسىي مەقسەتنى چۈشەنمەستىن ئىبارنى ئۆز ئەقلى بويىچە تۈزىتىپ يازغان. بۇنىڭ بىلەن ئۇ خاتالاشقان.

4 - كاتىپ بىر ماۋزۇدىن يەنە بىر ماۋزۇغا سەۋەنلىكتىن يۆتكەلگەن. كېيىن ئۇ ئاگاھلاندىرۇلغاندىن كېيىن بۇرۇن يازغانلىرىنى ئۆچۈرمەستىن، يۆتكەلگەن يېرىدىن باشلاپ يازغان. نەتىجىدە، بۇرۇنقى خاتالىق بىلەن يازغانلىرى شۇ بويىچە قالغان.

5 - كاتىپ بىر نەرسىنى ئۇنۇتقان بولۇپ، ئۇ باشقا بىر ماۋزۇنى يېزىۋاتقىنىدا ئېسىگە كەلگەن بۇرۇنقى ئۇنۇتقانلىرىنى كەلگەن يېرىدىن باشلاپ يېزىۋەتكەن. بۇنىڭ بىلەن ئىبارىلەر ئۆز ئورنىدىن باشقا ماۋزۇلارغا يۆتكىلىپ قالغان.

6 - كاتىپ يېزىۋاتقان ۋاقتىدا سەۋەنلىكتىن يازماقچى بولغان قۇردىن باشقا قۇرغا ئۆتۈپ كەتكەن. بۇنىڭ بىلەن بىر ياكى كۆپ ئىبارلەر يېزىلماي قالغان. كاتىپ مۇبىلمەي قالغان.

7 - كاتىپ بەزى ماۋزۇلارنى چۈشەنمىگەنلىكتىن ئۆزىنىڭ چۈشەنگىنى بويىچە يازغان ۋە خاتالاشقان.

8 - كاتىپلارنىڭ جاھىللىقلىرى ۋە غاپىللىقلىرى ئىبارلەرنىڭ زىتلىقىدىكى چوڭ سەۋەبتۇر. چۈنكى ئۇلار شەرھلەردىكى، ياكى تەپسىرلەردىكى ئىبارلەرنى تېكىستتىن بىر پارچە دەپ چۈشىنىپ قالغان ۋە ئۇلارنى تېكىستلەرگە قوشۇپ يېزىۋەتكەن.

ئىككىنچى سەۋەب:

نەقىل قىلىنغان ئەسلى نۇسخىنىڭ ناقىسلىقى بولۇپ، بۇ تۆۋەندىكىچە تەسەۋۋۇر قىلىندۇ:

1 - ھەرپلەرنىڭ ئوقۇلۇش قائىدىسىنىڭ ئوچۇرۇلۇشى.

2 - بىر بەتتە كۆرۈنگەن ھەرپلەرنىڭ ئوقۇلۇش قائىدىسى يەنە باشقا بەتلەردىمۇ شۇنداق كۆرۈنگەن. نەتىجىدە باشقا بەتنىڭ ھەرپلىرىگە ئارىلىشىپ قالغان، كاتىپ ئۇنى بۇرۇنقى بەتنىڭ بىر قىسمى، دەپ چۈشىنىپ شۇ بويىچە يېزىۋەتكەن.

3 - تاشلىنىپ قالغان تېكىستلەر بەتنىڭ ئاستىدىكى شەرھىسىگە ئورنىنى كۆرسىتىدىغان ئىشارەتسىز يېزىلغان بولۇپ، ئىككىنچى بىر كاتىپ ئۇنى يازغاندا تاشلىنىپ قالغان بۇ تېكىستنىڭ ئورنىنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى بىلمىگەچكە ئۆزىنىڭ رايى بويىچە يازغان ۋە خاتالاشقان.

ئۈچىنچى سەۋەب:

خىيالى تۈزۈشۈشۈ ئاساسىز ئىسلاھ قىلىش بولۇپ، بۇ تۆۋەندىكىچە تەسەۋۋۇر قىلىندۇ:

1 - كاتىپ توغرا ئىبارىنى خاتا ياكى ناقىس دەپ چۈشىنىپ قالغانلىقتىن ئۇنىڭغا ئۆزگەرتىش كىرگۈزگەن.

2 - بەزى تەتقىقاتچىلار بۇ كىتابلاردىكى خاتالىقلارنى ئىسلاھ قىلىش بىلەنلا قالماستىن، بەلكى بەزى ئىبارىلەرنى ئۆزلىرىنىڭ نەزىرىدە بەدىئىي سانالغان باشقا ئىبارىلەرگە ئۆزگەرتىۋەتكەنۋە ئۆزلىرىنىڭ نەزىرىدە پەرقسىز كۆرۈنگەن بىر مەنىلىك لەۋزىلەرنىۋە ئارتۇق كۆرۈلگەن سۆزلەرنى تېكىستتىن ئېلىپ تاشلىغان.

3 - بىر - بىرىگە ئوخشاپ كېتىدىغان تېكىستلەرنى مەنا جەھەتتىن ئوخشاش دەپ چۈشىنىپ قېلىپ، بۇ تېكىستلەرنى بىر - بىرىگە تامامەن ئوخشىتىشقا تىرىشقان. نەتىجىدە ئارتۇق سۆزلەرنىكىمەيتكەن، ناقىسلارنى كۆپەيتكەن. بۇ جىنايەت خۇسۇسەن ئىنجىللارغا كۆپ ئىشلىتىلگەن. شۇڭا پاۋلۇسنىڭ مەكتۇبلىرىغا كونا ئەھدە كىتابلىرىدىن نەقىل كەلتۈرۈلگەن ئىبارىلەرنى ئۇنىڭگىرىكچە تەرجىمىسىگە مۇۋاپىقلاشتۇرۇش ئۈچۈن قوشۇمچىلار كۆپ قوشۇلغان. بۇنداق ئىشلار ئەڭكۆپيۈز بەرگەن ئىشلاردۇر.

4 - بەزى تەتقىقاتچىلار يېڭى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ئىبارىلىرىنى لاتىنچە تەرجىمىگە مۇۋاپىقلاشتۇرۇش ئۈچۈن بۇ كىتابلارنى كۆپ ئۆزگەرتكەن.

تۆتىنچى سەۋەب:

قەستەن ئۆزگەرتىش بولۇپ، مۇقەددەس كىتابلارنىڭ تېكىستلىرىنى قەستەن ئۆزگەرتىۋېتىش جىنايىتى مۇتەئەسسىپ دىنچىلار ۋە بىدئەتچىلەر تەرىپىدىن سادىر بولغان. ئۆزگەرتىشتە ئەڭ مەشھۇر بولغانلار خىرىستىيان دىنىنىڭ ماركسىيۇنمەزھىپىگە مەنسۇپ بولغان بىدئەتچىلەر دۇر. ئەمما مۇتەئەسسىپلەر بولسا بەزى مەسىلىلەرنى كۈچلەندۈرۈش، ياكى قارشى تەرەپكە رەددىيە بېرىش ئۈچۈن كىتابلارنى قەستەن ئۆزگەرتىۋەتكەن. بۇ ئۆزگەرتىشلەر ئۇلاردىن كېيىن تېخىمۇ راۋاجلانغان. «ھورپن يەنە ئۆز كىتابىدا بۇنداق مۇتەئەسسىپ دىنچىلار تەرىپىدىن كۆپلىگەن ئۆزگەرتىشلەرنىڭ بولغانلىقىغا مىساللارنى كەلتۈرگەن.

يۇقىرىدا تەۋرات ۋە ئىنجىللاردىن ئىبارەت بۇ ئىككى ئەھدە كىتابلىرىغا ئۆتكۈزۈلگەن ھەر تۈرلۈك جىنايەتلەرنىڭ ئىسپاتلانغانلىقىنى كۆرۈپ ئۆتكەندىن كېيىن، دەيمىزكى: يەھۇدىي، خىرىستىيانلار ئۆزگەرتىش، بۇزۇش، ئويدۇرۇش ۋە قىسقارتىش ۋاسىتىلىرىدىن قايسىبىرىنى قىلمىدى؟! ئۇلار مۇقەددەس كىتابلارنى ئۆزگەرتىش ئىشىكلەردىن قايسىبىر ئىشكنى چەكمىدى؟! ئۇلارنىڭ خاراكتېرى بۇنداق بولغان يەردە، خىرىستىيانلار ئىسلام دىنى مەيدانغا كەلگەندىن كېيىنمۇ يەنە ئۆزلىرىنىڭ ئەزەلدىنقى ئادىتى بويىچە ئۆز كىتابلىرىدىكى مۇسۇلمانلارغا پايدىلىق بولغان ماۋزۇلارنى، ئىبارىلەرنى ئۆزگەرتىۋەتكەن. كېيىن بۇ ئىشلار تېخىمۇ راۋاجلاندىرۇلغان دېسەك ئەجەبلىنەرلىكمۇ؟! بەلكى مۇسۇلمانلارنىڭ زىيىنىغا

بولدىغان بۇنداق ئۆزگەرتىشلەرگە ئۇلار ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدۇ.

خىرىستىيانلارنىڭ ئىككىنچى خاتالىقى

خىرىستىيانلار «ئىسا كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە گۇۋاھچى بولغان. ئەگەر بۇ كىتابلار ئەسلىدىكى شەكىلدىن ئۆزگەرتىلگەن بولسا ئىدى، ئىسا ئۇنىڭ ھەقىقىتىغا گۇۋاھچى بولمىغان بولاتتى ۋە يەھۇدىيلارنىڭ مۇقەددەس كىتابلارنى ئۆزگەرتىشتىن ئىبارەت بۇ جىنايەتلىرى سەۋەبلىك ئۇلارنى ئەيىبلەنگەن بولاتتى» دەپ گۇمان قىلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ گۇمانغا مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىمىز: كونا ۋە يېڭى ئەھدە كىتابلىرىدىن ھېچبىرىلەۋزىچە ھەتتىنئىشەنچلىك ۋاسىتىلەر بىلەن ئىسپاتلىنالمىغان ۋە ئاپتورلىرىغا مەنسۇپ بولۇشتىمۇ ھەر خىل رىۋايەتلەر سۆزلىنىپ بىرەر كىشىگە ئىشەنەرلىك بىر رىۋايەت بىلەن مەنسۇپ بولالمىغان ئىكەن، بۇ كىتابلاردا ئۆزگەرتىشنىڭ پۈتۈن تۈرلىرى ئىجرا قىلىنغانلىقى ئىسپاتلىنىدۇ. دىن ۋە دىيانەت ئەھلىلىرى دەپ تونۇلغان دىنى مۇتەئەسسىپلەرنىڭ (ئۆز گۇمانلىرىدا ياخشى نىيەت بىلەن) بەزى مەسىلىلەرنى كۈچكە ئىگە قىلىش ۋە قارشى تەرەپكە رەددىيە بېرىش ئۈچۈن قەستەن ھالدا بۇ كىتابلارنى ئۆزگەرتكەنلىكى ئىنكار قىلغىلى بولمايدىغان دەرىجىدە كۆز ئالدىمىزدا نەق تۇرغانىكەن، (دىيانەتسىز ئۆلىمالىرى ئۆزلىرىنىڭ نەفسى غەزەزلىرى تۈپەيلى قانچىلىك كۆپ ئۆزگەرتكەن بولسا ھەممىسى كۆز ئالدىمىزدا نەق ئىكەن) بۇ

كىتابلارنىڭ ھەممىسى شۈبھىلىك بولۇپ قالغان. بۇ كىتابلارنىڭ بەزى تېكىستلىرىنىمۇ دەلىل ئورنىدا قوللىنىشقا بولمايدۇ. چۈنكى ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى ئەسىرلەردىكى خىرىستىيانلار ئەبىيۇنىيە، ماركسىيۇنىيە ۋە مانىكىزم مەزھەپلىرىگە قارشى ھالدا كۆپلىگەن ئويدۇرما تېكىستلەرنى ئۆز كىتابلىرىغا كىرگۈزۈۋالغان. كېيىن بۇنداق ئويدۇرما تېكىستلەر ئۇلارنىڭ دىنى مەسىلىلەرنى كۈچكە ئىگە قىلىشلىرى ئۈچۈن ئىشقا يارىغانسىمۇ تېخىمۇ كۆپ توقۇلۇشقا باشلىغان. بىز بۇ تېكىستلەرنىڭ ئويدۇرما ئىكەنلىكىدىن قەتئىينەزەر شۇنى دەيمىزكى، بۇنداق تېكىستلەر بىلەن بۇ كىتابلارنىڭ راستلىقى ئىسپاتلانمايدۇ. چۈنكى بۇ تېكىستلەردە بۇ كىتابلارنىڭ سانى ۋە ئىسىملىرى بايان قىلىنغان ئەمەس. بۇنداق بولغان ئىكەن، كونا ئەھدە كىتابلىرى (ھازىرقى پروتېستانت مەزھىپىدىكىدەك) 39 پارچىمۇ ياكى (ھازىرقى كاتولىك مەزھىپىدىكىدەك) 46 پارچىمۇ قانداق بىلىمىز!؟

ئىسادىن كېيىن ياشىغان ۋە پۈتۈن خىرىستىيانلار بىردەك ئۇلۇغلايدىغان مۇتەئەسسەپ يەھۇدىي تارىخچىسى يۇسەپس ئۆزىنىڭ كىتابىدا مۇنداق دەپ يازغان: «بىز يەھۇدىيلاردا بىر - بىرىگە زىت كەلگەندەك مىڭلارچە كىتاب يوق، بەلكى بىزنىڭ 22 پارچە كىتابىمىز بار بولۇپ، بۇلاردىن بەش كىتاب مۇساغا مەنسۇپتۇر.»

بۇنىڭدىن ئېنىقلاندىكى، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بەش كىتابىدىن باشقا 17 كىتاب تەۋراتقا قوشۇۋېلىنغان كىتابلاردۇر. پروتېستانت مەزھىپىگە كۆرە، تەۋراتقا قوشۇۋېلىنغان كىتابلارنىڭ

سانى 34، كاتولىك مەزھىپىگە كۆرە 41 دۇر. بۇ كىتابلارنىڭ قايسىلىرى تەۋراتنىڭ قوشۇمچىلىرى بولغان يۇقىرىدىكى 17 كىتابقا كىرىدۇ، قايسىلىرى ئۇنىڭغا كىرمەيدۇ؟

يۇقىرىدىكى ماۋزۇلاردا تەتقىقاتچى كىرىزاستەمۇھەكاتولىك ئالىملىرىنىڭ يەھۇدىيلارنىڭ كۆپ كىتابلارنى ئۆزلىرىنىڭ غاپىللىقلىرى ۋە دىيانەتسىزلىكلىرى سەۋەبلىك زايە قىلىۋەتكەنلىكى، بەزىلىرىنى كۆيدۈرۈپ، بەزىلىرىنى يىرتىپ تاشلىغانلىقلىرى قاتارلىق جىنايەتلىرىنى ئېتىراپ قىلغانلىقىنىڭ بايانى يۇقىرىدا ئوتتى. زايە قىلىنغان كىتابلار يۇقىرىدىكى 17 كىتابنىڭ ئىچىدىن بولۇشى مۇمكىن. تەتقىقاتچىلار بۇ كىتابلاردىن 20 كىتابنىڭ نامى بار، بىراق ئۆزى يوق دەپ ئىقرار قىلغان. تامىس ئىنكىلس دېگەن ئالىم مۇنداق دېگەن: «مۇقەددەس كىتابلاردىن زايە بولۇپ يوق بولغانلىرىنىڭ سانى 20 دىن ئاز ئەمەسلىكىنى پۈتۈن دۇنيا بىردەك ئېتىراپ قىلىدۇ.»

يۇسېفىسنىڭ گۇۋاھلىقى بىلەن تەۋراتتىن بەش كىتابنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ ئىكەنلىكى ئىسپاتلانغان. ئەمما يۇسېفىسنىڭ دەۋرىدىكى بۇ بەش كىتاب ھازىرقى مەشھۇر بەش كىتابمۇ ياكى باشقىسىمۇ ئۇنى كىم بىلسۇن!؟

يۇسېفىسنىڭ ھازىرقى كىتابلارغا ئىشەنچ قىلمىغىنىغا قارىغاندا ئۇ بەش كىتاب ھازىرقى كىتابلارنىڭ ئىچىدىكى بەشكىتاب ئەمەس. ئەگەر بىز ھازىرقى ئىككى ئەھدە كىتابلىرىنى بۇ كىتابلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا مەۋجۇت بولغان، بۇلار ئىسا ۋە ئۇنىڭ مۇرىتلىرى ھەقىقىتىغا گۇۋاھچى بولغان

كىتابلارنىڭ ئۆزى ئىدى، دەپ پەرەز قىلغان تەقدىردىمۇ بۇ گۇۋاھلىق پەقەتلا بۇ كىتابلارنىڭ ئاتالمىش ئاپتورلىرىغا مەنسۇپ ئىكەنلىكى ياكى ئەمەسلىكىدىن ئۇنىڭ ئىچىدىكىلەرنىڭ راستلىقى ياكى بەزىسى راست، بەزىسى توقۇلما ئىكەنلىكىدىن قەتئىينەزەر، بۇ كىتابلارنىڭ شۇۋاقتلاردا يەھۇدىيلارنىڭ قولىدا بار ئىكەنلىكىنىلا ئىپادىلەيدۇ. بۇ گۇۋاھلىقتىن بۇ كىتابلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاتالمىش ئاپتورلارغا مەنسۇپ ئىكەنلىكى، ياكى ئۇنىڭ ئىچىدىكىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ھەقۋە راست ئىكەنلىكى مەلۇم بولمايدۇ. ئەگەر ئىسا ۋە ئۇنىڭ مۇرىتلىرى بۇ كىتابلاردىن (يەنى تەۋراتتىن) بىرەر مەسىلىنى نەقىل كەلتۈرگەن بولسىمۇ ئۇلارنىڭ نەقىل كەلتۈرگەنلىكى نەقىل ئېلىنغان كىتابنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرمەيدۇ. شۇنداق، ئەگەر ئىسا ئەلەيھىسسالام تەۋرات ئۆز ئىچىگە ئالغان كىتابلارنىڭ ھەممىسىدىكى پۈتۈن ھۆكۈملەرنىڭ ھەممىسىنى ئاللاھتىن كەلگەن، ھەق دەپ جاكارلىغان بولسا ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزىنى شەنچىلىكۋاستىلار بىلەن يېتىپ كەلگەن بولسا ئىدى، بۇ كىتابلارنى كەسكىن ھالدا ھەق، شۈبھە يوق دەپ ئېيتالغان بولاتتۇق. بۇنداق بولمىغان ئىكەن، بۇ كىتابلار شۈبھىلىكتۇر ۋە داۋاملىقتە تىققى قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن بۇ كىتابلاردىن ھېچقايسىسى ھەققىدە ئوچۇق بايان كەلمىگەن. تەتقىقاتچى بېلى ئۆزىنىڭ كىتابىدا مۇنداق دېگەن: «ئىسانىڭ "تەۋرات ئاللاھتىن كەلگەن" دېگەن سۆزى "كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھەممىسى ياكى تېكىستلىرىنىڭ

ھەممىسى ئاللاھتىن كەلگەن، ھەممىسى ئەسلىدىكىدۇر ۋە توغرىدۇر" دېگەن مەنانى ئىپادىلەيدۇ، ئەلۋەتتە. ئەگەر بىز كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئەسلىدىكىلىكىگە ئىسا گۇۋاھلىق بەرگەن، دەپ پەرەز قىلغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ ئۇۋاقىتىكى گۇۋاھلىقى ئۇنىڭدىن كېيىنكى يەھۇدىيلارنىڭ ئۆزگەرتىش، ئويدۇرۇش ۋە بۇرمىلاش قاتارلىق جىنايەتلىرىنى ئاقلالمايدۇ. ئىسادىن بۇرۇن كىتابلىرىنى ئۆزگەرتكەن بۇ يەھۇدىيلار ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆزگەرتەلمەيدۇ، ئەلۋەتتە ئۆزگەرتكەن. «خىرىستىيان دىنىنىڭ ئاتاقلىق ئالىملىرى، مۇپەسسىرلىرى، تارىخچىلىرى ۋە تەتقىقاتچىلىرىنىڭ ھەممىسى يەھۇدىيلارنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن مىلادىيەنىڭ 130-يىلى خىرىستىيانلارغا بولغان دۈشمەنلىكى يۈزىدىن مۇقەددەس كىتابلىرىنى قەستەن ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكىگە بىردەك ئىقرار دۇر. دېمەك، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ گۇۋاھلىقىمۇ ئۇنىڭدىن كېيىنكى يۈز بەرگەن ئۆزگەرتىشلەرگە زىت كەلمەيدۇ.

خىرىستىيانلارنىڭ ئۈچىنچى خاتالىقى

خىرىستىيانلار تەۋراتقا ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈلگەنلىكىنى ئېھتىمالدىن يىراق ساناپ، «مۇقەددەس كىتابلارنىڭ نۇسخىلىرى دۇنيانىڭ ھەر قايسى تەرەپلىرىگە تارقالغاچقا ئۇلارنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ئەمەس» دەپ گۇمان قىلىشىدۇ. ئۇلارغا مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىلىدۇ:

1- مۇسا ئەلەيھىسسالام تەۋراتنى (يەنى ئۆزىگە مەنسۇپ بولغان بەش كىتابنى) يېزىپ يەھۇدىي ئالىملىرىغا تاپشۇرغانۋە ئۇنى مەخسۇس بىر ساندۇققا سېلىپ ساقلاشقا تەۋسىيە قىلغان. ئەمەلىيەتتە، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋراتى بۇ ساندۇققا سېلىپ قويۇلدىۋە بىرىنچى دەۋر كىشىلىرىدە بۇ كىتاب شۇنداق ساقلنىپ، قوغدىلىپ كەلدى. بۇ بىرىنچى دەۋر كىشىلىرى تۈگەپ كېتىشى بىلەن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ ئەھۋالى ئۆزگىرىشكە باشلىدى. ئۇلار گاھ دىندىن يېنىپ كېتىپ، گاھ تەۋبە قىلىپ دىنغا قايتىپ تۇراتتى. داۋۇدۋە سۇلەيمان ئەلەيھىسسالاملارنىڭ دەۋرىگىچە ئۇلارنىڭ ئەھۋاللىرى شۇنداق داۋام قىلغان. بۇ پەيغەمبەرلەرنىڭ كېلىشى بىلەن ئۇلارنىڭ ئەھۋاللىرى ياخشىلىنىپ، ئەقىدىلىرى ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈپ، ئۇلار يولغا كىرگۈزۈلدى. ئەمما ساندۇقتىكى تەۋرات ئۇلارنىڭ دىندىن يېنىۋېلىشى تۈپەيلى سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىشىدىن بۇرۇنلا زايە قىلىۋېتىلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ قايسى ۋاقتتا يوقالغانلىقىنى ئۇلار كېسىپ ئېيتىپ بېرەلمەيدۇ. چۈنكى سۇلەيمان ئەلەيھىسسالام ساندۇقنى ئاچقىنىدا ئۇنىڭ ئىچىدىن 10 ۋەسىيەت يېزىلغان ئىككى تاختىدىن باشقا تەۋرات تاختىلىرى تېپىلمىغان. (تەۋرات «پادىشاھلار» 1: 8)

ئۇلارنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرى سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى يىللىرى يەھۇدىيلارنىڭ دىندىن يېنىۋېلىشىغا سەۋەب بولدى. يەنە بىر قېتىم يۈز بەرگەنلىكىنى سۆزلەيدۇ. ئۇلارنىڭ كىتابلىرى سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامغا

تۆھمەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «سۇلەيمان ھاياتىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا دىندىن يېنىۋېلىپ، بۇتلارغا چوقۇنغان، خوتۇنلىرىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن كۆپلىگەن بۇددا ئىبادەتخانىلىرىنى سالدۇرغان.» (تەۋرات «پادىشاھلار» 1 : 11~11) ئۇلارنىڭ بۇ قەبىھ تەبىرلىرى بويىچە سۇلەيمان ئەلەيھىسسالام ئاخىرقى ئۆمرىدە مۇرتەد بولۇپ، بۇددىست بولۇپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ تەۋرات بىلەن ئالاقىسى قالمىدۇ؟!

سۇلەيمان ئەلەيھىسسالام مۇپات بولغاندىن كېيىن، مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 93 - يىلى چوڭ كۆلەملىك دىندىن بۇرۇلۇش نەتىجىسىدە ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئىككى مەملىكەتكە ئايرىلىپ كېتىدۇ. ناباتنىڭ ئوغلى يەربىئام پەلەستىننىڭ شىمالىدىكى جايلارنى «ئىسرائىل مەملىكىتى» دەپ ئاتاپ، ئۇنىڭدىكى 10 قەبىلىگە پادىشاھ بولىدۇ. ئۇلارنىڭ پايتەختى تىرسە (نابلسقا يېقىن بىر جاي) ئىدى. سۇلەيماننىڭ ئوغلى رەھبىئام پەلەستىننىڭ جەنۇبىدىكى جايلارغا پادىشاھ بولىدۇ. ئۇ جايلاردا ئىككى قەبىلە ياشايتتى. بۇ جايلار يەھۇزا مەملىكىتى دەپ ئاتىلاتتى. پايتەختى يېرۇسالېم ئىدى. ھەر ئىككى مەملىكەتتە كافىرلىق ۋە دىندىن يېنىۋېلىش ھادىسىلىرى ئەۋجىگە يەتكەن. ئىسرائىل دۆلىتىدىكى كافىرلىق ئېقىمى ناھايىتى كەڭ ھەم تېز ئىدى. چۈنكى بۇ دۆلەتنىڭ بىرىنچى پادىشاھى يەربىئام دىندىن يېنىپ ئالتۇن موزايىنى بۇت قىلىپ تىكلەپ ئۇنىڭغا چوقۇنغان ۋە باشقىلارنىمۇ ئۇنىڭغا زورلىغان. بۇ مەملىكەتتىكى ئىسرائىل ئەۋلادلىرى بۇددىست بولۇپ كەتكەن. ئۇلارنىڭ ئاز بىر

قىسمى بۇددىستلىقنى قوبۇل قىلماي يەھۇزا مەملىكىتىگە قېچىپ كەتكەن. ئىسرائىل دۆلىتىگە 19 پادىشاھ ھۆكۈمرانلىق قىلغان بولسىمۇ، ھېچبىرىنىڭ دەۋرىدە ئۇلارنىڭ ئەھۋالى ياخشىلىققا ئۆزگەرمىگەن. بۇلارنىڭ بىرىنچى پادىشاھىدىن ئاخىرقى 19 - پادىشاھىغىچە ھەممىسى كافرلىقتا ياشىغان. ئۇلار بۇتلارغا چوقۇناتتى. ئاللاھ ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن ئۇلارغا ئەششۇربلارنى مۇسەللەت قىلغان. مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 722 - يىلى سەرجۇن II نىڭ باشچىلىقىدىكى ئەششۇرىي كۈچلىرى ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنى ئەسىرگە ئالدى. ئۇلارنىڭ كۆپ قىسمىنى ئۆلتۈرىدۇ. بەزىلىرى باشقا مەملىكەتلەرگە قېچىپ كېتىدۇ. بۇ مەملىكەتتە ئۇلاردىن ئازلا ئىسرائىل ئەۋلادلىرى قالىدۇ. ئۇلار بۇددىستلارنى ئۆزلىرىگە تارتىپ، ئۇلارغا زېمىن بېرىش نەتىجىسىدە ئىسرائىل دۆلىتىگە كەلگەن بۇددىست مىللەتلەر بىلەن ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئارىلىشىپ ياشاش ۋە قۇدا - باجلىق مۇناسىۋەتلىرىنى ئورنىتىشلىرى نەتىجىسىدە ئۇلار بىر - بىرىگە ئاسسىمىلياتسىيە بولۇپ كېتىدۇ. ئۇلار شۇنىڭدىن كېيىنكى ئەۋلادلىرىنى سامىرىيەلىكلەر دەپ ئاتايدۇ. ئىسرائىل دۆلىتىنىڭ بىرىنچى پادىشاھى يەرىئامدىن بۇ دۆلەتنىڭ گۇمراھ بولۇشىغىچە بولغان ئىككى ئەسىردىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدە ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ تەۋرات بىلەن بولغان ئالاقىسى مۇتلەق ئۈزۈلۈپ قالغانىدى. بۇ دۆلەتتە تەۋراتنىڭ بىرەر نۇسخىسىنىڭ تېپىلىشىخۇددى ئىسمى بار، جىسمى يوق ئەنقا قۇشنىڭ تېپىلىشىدىنمۇ قىيىن ئىدى. ئەمما ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ

ئىككىلا قەبىلىسىدىن قۇرۇلغان يەھۇزا دۆلىتى بولسا، بۇ دۆلەتتە سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن 20 پادىشاھ ئۆتكەن. بۇ پادىشاھلارنىڭ ئىچىدە مۇئىمىنلىرىدىن كافرلىرى كۆپ ئىدى. سۇلەيمان ئوغلى رەھبىئامنىڭ دەۋرىدىن باشلاپلا بۇ دۆلەتتە بۇددىزىملىق دىنى تارقالغان. ھەربىر دەرەخنىڭ ئۈستىگە بۇتلار قويۇلغان. ئۇنىڭغا چوقۇنۇش قىزغىنلىق بىلەن راۋاجلىنىشقا باشلىغان. ئاللاھ ئۇلارنىڭ بۇ قىلمىشلىرىغا جازا بېرىش ئۈچۈن ئۇلارغا مىسىرنىڭ پادىشاھى شېشىقنى مۇسەللەت قىلغان بولۇپ، ئۇ يەھۇزا دۆلىتىگە ھۇجۇم قىلىپ پۈتۈن ھەيكەللەرنىمۇ پادىشاھ سارىيىنىڭغە زىنىلىرىنى بۇلاڭ - تالاڭ قىلىدۇ. ئاندىن يەنە ئاللاھ بۇ دۆلەتنىڭ 3 - پادىشاھى ئاسانىڭ دەۋرىدە بۇلارغا ئىسرائىل دۆلىتىنىڭ 3 - پادىشاھى ئەشانى مۇسەللەت قىلىدۇ. ئۇمۇ بۇرۇنقىلارنىڭ قىلغانلىرىنى قىلىدۇ. يەھۇزا دۆلىتىنىڭ 6 - پادىشاھى ئەخزىيانىڭ دەۋرىدە قۇددۇس شەھىرىنىڭ پۈتۈن ئەتراپلىرىغا بۇددىستلارنىڭ قۇربانلىق خانىلىرى سېلىنىدۇ. بەيتۇلمۇقەددەسنىڭ ئىشىكلىرى تاقىلىدۇ. ئاندىن بۇ دۆلەتنىڭ 14 - پادىشاھى مەنەسسانىڭ دەۋرىدە كۇفۇرلۇق كەڭ دەرىجىدە تارقالغانلىقتىن بۇ دۆلەتنىڭ كۆپ كىشىلىرى بۇددىست بولۇپ كېتىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇلار ئېرۇسالىمنىڭ ئىچىگە بۇتخانىلىرىنى بىنا قىلىدۇ. بۇ پادىشاھنىڭ ئوغلى ئامۇنىنىڭ دەۋرىدەمۇ بۇ ئىشلار شۇنداق داۋام قىلىدۇ. مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 637 - يىلى ئامۇنىنىڭ ئوغلى يۇشيا تەختكە چىققاندىن كېيىن، ئۇ ئاللاھقا ھەقىقىي تەۋبە قىلىپ بۇ دۆلەتتە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىنى

قايتىدىن ئەسلىگە كەلتۈرۈپ، ئۇنى گۈللەندۈرۈشكە باشلايدۇ. بۇتخانلارنىڭ نۆۋەتچىلىرىنى چىقىپ تاشلاپ، كاھىن (ئۇلارنىڭ دىنى ئادىمى) ھىلقىيانى دىنى رەھبەر قىلىپ بەلگىلەيدۇ ۋە شافان ئىسىملىك بىرىنى يەھۇدىي ئىبادەتخانىسىنى ئىسلاھ قىلىپ ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن كىشىلەردىن مال - مۈلۈك توپلاش ئىشلىرىغا بەلگىلەيدۇ. ئۇلار تەۋراتقا بەكمۇ ئېھتىياجلىق ئىدى. لېكىن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ بۇددىست بولۇپ كەتكىنىدىن باشلاپ مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 621 - يىلىغىچە يەنى يۇشيا ھۆكۈمرانلىقىنىڭ 18 - يىلىغىچە ھېچكىم تەۋرات نۇسخىلىرىنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىمىغان ۋە كۆرمىگەن بولۇپ، يۇشيانىڭ تەختكە ئولتۇرغانلىقىنىڭ 18 - يىلى ئۇنىڭ دىنى رەھبىرى ھىلقىيا ئىبادەتخانىغا يىغىلغان كۆمۈشلەرنىڭ ھېسابىنى ئېلىۋاتقىنىدا تەۋراتنىڭ «ئۈلگە» بۆلۈمىنىڭ بەزى شەرئەت مەسىلىلىرىنىڭ قوليازىسىنىڭ تېپىلغانلىقىنى داۋا قىلىدۇ. بۇ كىتاب شافانغا بېرىلىدۇ. شافان پادىشاھ يۇشياغا ئۇنىڭ مەزمۇنىنى ئوقۇپ بەرگىنىدە پادىشاھ قاتتىق ھەسرەتتىن كىيىملىرىنى يىرتىدۇ ۋە ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ ئاسىيلىقلىرىغا قاتتىق ئېچىنىدۇ. (تەۋرات «پادىشاھلار 2» : 22~11، «كۈنلەر 2» : 34 : 1~19) لېكىن بۇ نۇسخىمۇ ئىشەنچلىك ئەمەس. ھىلقىيانىڭ سۆزىگىمۇ ئىشەنگىلى بولمايدۇ. چۈنكى ئىبادەتخانا پادىشاھ ئەخزىيانىڭ زامانىدىن ئىلگىرى ئىككى قېتىم تالان - تاراج قىلىنغان. كېيىن بۇ ئىبادەتخانا بۇددىست دىنىنىڭ ئىبادەتخانىسىغا ئۆزگەرتىلگەن. ئىبادەتخانىنىڭ خادىملىرى ھەر كۈنى بۇ ئىبادەتخانىغا كىرەتتى.

ئىككى ئەسىردىن كۆپرەك (يەنى مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 843 - يىلىدىكى ئەخزىيانىڭ ھۆكۈمرانلىقىدىن مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 621 - يىلىدىكى يۇشيانىڭ ھۆكۈمرانلىقىنىڭ 17 - يىلىغىچە بولغان ۋاقىت ئىچىدە) ھېچكىم تەۋرات دېگەن ئىسمىنى ئاڭلاپ باقمىغان ۋە كۆرۈپ باقمىغانىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ۋاقىتلاردا يۇشيا مۇسانىڭ دىنىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن قاتتىق تىرىشقان. كاھىنلار ھەر كۈنى ئىبادەتخانىغا كىرىپ-چىقىپ تۇراتتى. ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، بۇ كىتاب ئىبادەتخانىدىن تېپىلغان. 17 يىل جەرياندا بۇ كىتابنىڭ ئۇ جايدا ئىكەنلىكىنى ھېچكىم كۆرمىگەن ياكى ئاڭلىمىغان. شۇڭا كەسكىن ئېيتىمىزكى، «ئۈلگە» دېگەن بۇ كىتابچىنى كاھىن ھىلقىيا ئۆزى توقۇپ چىققان. ئۇ پادىشاھ يۇشيا ۋە تەرەپدارلىرىنىڭ مۇسانىڭ شەرىئىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە تىرىشۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ يەھۇدىي ئالىملىرىنىڭ ئېغىزلىرىدىن ئاڭلىغان بۇ رىۋايەتلەر ۋە قىسسىلەرنى توپلاپ چىققان. 17 يىل جەرياندا ئۇ بۇ رىۋايەتلەرنى توپلاش بىلەن شۇغۇللانغان. بۇ كىتاب توپلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنى مۇساغا مەنسۇپ قىلغان ھالدا ئوتتۇرىغا چىقارغان ۋە ئۇنى ئىبادەتخانىدىن تاپقانلىقىنى داۋا قىلغان. بۇنىڭغا ئوخشاش ئويدۇرمىچىلىقلار ئىسرائىل مىللىتىنى يۈكسەلدۈرۈش ۋە راۋاجلاندىرىش ئۈچۈن كېيىنكى يەھۇدىيلار ۋە ئومۇمىي خىرىستىيانلارنىڭ نەزىرىدە ماختاشقا ئەرزىيدىغان دىنىي پائالىيەتلەردۇر. ھىلقىيانىڭ بۇ ئىشنىڭ ماھىيىتى قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر پادىشاھ يۇشيانىڭ

ھۆكۈمرانلىقنىڭ 18 - يىلى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلغان بۇ كىتاب
 ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە (يەنى 13 يىل) ئەمەل قىلىنغان.
 مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 608 - يىلى يۇشىيائۇلگەندىنكىپىن ئۇنىڭ
 ئورنىغا ئۇنىڭ ئوغلى يەھوئاھاز ئولتۇرىدۇ. ئۇ دىندىن يېنىكافىر
 بولىدۇ ۋە بۇ دۆلەتتە كۇفۇرلۇقنى راۋاجلاندۇرىدۇ. ئاللاھ بۇۋاقتتا
 ئۇلارغا مىسىر پادىشاھى نەخۋەنى مۇسەللەت قىلىدۇ. نەخۋە
 پادىشاھى يەھوئاھازنى ئەسىرگە ئېلىپ ئۇنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭ
 ئىنىسى يۇشىيا ئوغلى يەھۇياقىمنى تەختكە ئولتۇرغۇزىدۇ. ئۇمۇ
 ئاكىسى يەھوئاھازغا ئوخشاش بۇددىست ئىدى.
 ئۇلۇگەندىنكىپىن ئورنىغا ئۇنىڭ ئوغلى يەھۇياكىن ئولتۇرىدۇ.
 ئۇمۇ دادىسىغا ئوخشاش بۇددىست ئىدى. ئاللاھ ئۇنىڭغا بابىل
 پادىشاھى بۇختەنەسسەرنى مۇسەللەت قىلىدۇ. بۇختەنەسسەر
 ئۇنىۋە ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىننۇرغۇن كىشىلەرنى ئەسىرگە ئالىدۇ.
 ئىبادەتخانىنى، قۇددۇس شەھىرىنىۋە پادىشاھ سارىيىنىڭ پۈتۈن
 مال - مۈلۈكلىرىنى تالان - تاراج قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئورنىغا تاغىسى
 سىدقىيانى ئولتۇرغۇزىدۇ. ئۇمۇ بۇرۇنقىلارغا ئوخشاش بۇددىست
 ئىدى. ئۇ 11 يىل ھۆكۈمدار بولىدۇ. بۇ جەرياندا ئۇ
 بۇختەنەسسەرگە بېقىنىپ ياشايدۇ. مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 587 -
 يىلى بۇختەنەسسەر سىدقىيانى تۇتقۇن قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ پۈتۈن
 ئەۋلادلىرىنى كۆز ئالدىدا ئولتۇرىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ ئىككى كۆزىنى
 ئۇيدۇ ۋە زەنجىرلەپ باغلاپ، باشقا ئىسرائىل ئەۋلادلىرى
 بىلەن بىرگە ئۇنى بابىل ئەسىرلىكىگە ئەۋەتىدۇ. ئىبادەتخانىنى،
 پادىشاھ سارىيىنى ۋە ئېرۇسالىمنى كۆيدۈرۈپ شەھەرنىڭ

ھەممىسىنى خارابىگە ئايلاندۇردۇ. شۇنىڭ بىلەن يەھۇزا دۆلىتىگە مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 587 - يىلى خاتىمە بېرىلدى. بۇۋەقە ئىسرائىل دۆلىتىنى ئەششۇرىيلارنىڭ يېقىتتىشىدىن 130 يىل كېيىن ئىدى. ئەھۋال بۇنداق ئىكەن، يەھۇدىيلاردىكى تەۋراتنىڭ يېتىپ كېلىشىۋاستىسى يۇشيا (مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 638 ~ 608) نىڭ زامانىدىن خېلى بۇرۇنلا ئۈزۈلۈپ قالغان بولىدۇ. ئۇنىڭ دەۋرىدە ئوتتۇرىغا چىققان كىتابچىغا ئىشەنچ قىلىنمايدۇ. ئىشەنچ قىلىنغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭغا پەقەت 13 يىللا ئەمەل قىلىنغان، كېيىن يەنە يوقالغان. بۇ كىتاب زايە قىلىنغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئەھۋالى ھەققىدە ھازىرغىچە مەلۇمات يوق. تارىخلارغا كۆرە بۇ كىتابچە يۇشيا ئەۋلادلىرىنىڭ ئارىسىدا تېز سۈرئەتتە ئەۋج ئالغان كۇفۇرلۇقلار جەريانىدا بۇختەنەسسەرنىڭ ھۇجۇمىدىن بۇرۇنلا يوقىلىپ بولغان. ئەگەر بۇ كىتابچىنى بۇختەنەسسەر ھۇجۇمىغىچە ساقلىنىپ كەلگەن، دەپ پەرەز قىلىنغان تەقدىردىمۇ بۇختەنەسسەرنىڭ پۈتۈن شەھەرنى خارابىگە ئايلاندۇرۇۋېتىپ، ھەممەنەرسىلەرنى كۆيدۈرگەنلىكى تارىخى ھەقىقەتتۇر. چۈنكى بۇۋەقەدىن بۇرۇن يېزىلغان كونا ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھەممىسى دۇنيا يۈزىدىن يوقىلىپ بولغان. پۈتۈن ئەھلى كىتابلار بۇنىڭغا ئىقراردۇر. شۇڭا ئۇلار «ئەزرا كونا ئەھدىنى بايلىدا قايتا يازغان» دېيىشكە مەجبۇر بولغان. «مۇقەددەس كىتابنىڭ قامۇسى» نىڭ ئاپتورلىرى «شۇبھىسىزكى، مۇقەددەس كىتابنىڭ كۆپلىگەن بۆلۈملىرى مۇرتەدلىككە كاپىرلىق ئەسىرلىرىدە، خۇسۇسەن، مەنەسسانىڭ مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 693 - يىلىدىن

مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 639 - يىلىغىچە بولغان 54 يىللىق ھۆكۈمرانلىقى جەريانىدا يوقىلىپ بولغان. ھىلقىيانىڭ قولىغا چۈشكەن مەزكۇر كىتابمۇ ئىبادەتخانىنىڭ بۇزۇلۇشىدا يوقىتىلغان» دەپ قارار قىلىدۇ.

2 - ئەزرا كونا ئەھدىنى — ئۇلارنىڭ گۇمانغا كۆرە — قايتا يېزىپ چىققان ۋاقىتتا يەنە باشقا بىر ھادىسە يۈز بەرگەن. بۇنىڭ بايانى تەۋرات «مىكا1» دەۋە يۇسۇپنىڭ باشقا كىتابلىرىدا قەيت قىلىنغان. بۇ مۇنداق ئىدى: «ئەنتىيۇكس4» يېرۇسالېمنى ئىشغال قىلغان ۋاقىتتا، ئۇ يەھۇدىي دىنىنى پۈتۈنلەي يوق قىلىشقا بەل باغلاپ كونا ئەھدە كىتابلىرىنى تېپىلغانلا يەردە كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ... تەۋرات نۇسخىلىرى يېنىدىن چىقىپ قالغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنىدۇ. ئەنتىيۇكس بۇ ئىشنى ئۈچ يېرىم يىل ئۈزۈمەي داۋاملاشتۇرىدۇ. بۇ ھادىسە مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 161 - يىلى بولغانىدى. كۆپ كىشىلەر ئۆلتۈرۈلدى. ئەزرا يازغان كىتابلارنىڭ ھەممىسى كۆيدۈرۈلۈپ يوق قىلىندۇ. شۇڭا جان مېلىر مۇنداق دېگەن: «تەۋرات نۇسخىلىرىنىڭ بۇختەنەسە ھادىسىسىدە ئۇنىڭ ئەسكەرلىرى تەرىپىدىن يوق قىلىنغانلىقىغا، كېيىن ئەزرا ئىگۋاستىسىبىلەن ئوتتۇرىغا چىققان كۆچۈرمىلەرنىڭمۇ ئەنتىيۇكس ھادىسىسىدە يوق قىلىنغانلىقىغا، ئاندىن يەنە يەھۇدىيلارنىڭ بېشىغانۇرغۇنلىغان ھادىسىلەر كېلىپ، بۇ ھادىسىلەردە ئەزرا كىتابلىرىنىڭ قالدۇق نۇسخىلىرىنىڭمۇ باشقا كىتابلارنىڭمۇ يوق قىلىنغانلىقىغا، مىلادىيەنىڭ 70 - يىلىدىكى رىملىق تىتۇس ھادىسىسىمۇ

يۇقىرىدىكى ھادىسىلەرنىڭ بىرى ئىكەنلىكىگە پۈتۈن ئالىملار بىردەك كىچىك دىدۇر. بۇ ۋەقەلىكلەر يۇسۇپنىڭ تارىخىدا ۋە باشقا تارىخ كىتابلىرىدا قەيىت قىلىنغان. تىتۇس ھادىسىسىدە يەھۇدىيلاردىن قۇددۇس شەھىرىدە بىر مىليون بىر يۈز مىڭ كىشى قىلىچ، ئوت ۋە ئاچلىق بىلەن ئۆلگەن. 97 مىڭ كىشى ئەسىر قىلىنغان. ئەسىرلەرنى تىتۇس باشقا مەملىكەتلەرگە قۇللۇققا سېتىۋەتكەن. سۇرىيە ۋە پەلەستىندە كۆپلىرى ئۆلتۈرۈلگەن. ئەنتىيۇكسىنىڭ كۆيدۈرۈشلىرىدىن كونا ئەھدە كىتابلىرىدىن بىر پارچە ساق قالغان تەقدىردىمۇ، رىملىق تىتۇس ھادىسىسىدە ئۇ پارچىمۇ چوقۇم كۆيدۈرۈپ تاشلانغان.» (بۇ كىتابتىكى «تەۋرات» دېگەن ئاۋازغا قارالسۇن.)

3 - كونا ئەھدىنىڭ ئىبرانىيچە نۇسخىسىنى قەدىمكى خرىستىيانلار ئېتىراپ قىلمايتتى. ئۇلار بۇ نۇسخىنى ئويدۇرما، دەپ ئېتىقاد قىلاتتى. ئۇلار مىلادىيە 2 - ئەسىرگىچە گىرىكچە نۇسخىغا ئېتىقاد قىلاتتى. ئەمما يەھۇدىيلارنىڭ ئىبادەتخانىلىرىدا بولسا گىرىكچە نۇسخا 1 - ئەسىرنىڭ ئاخىرىغىچە ئېتىقاد قىلىناتتى. ئىبرانىيچە نۇسخا ھەر ئىككى تەرەپتە ئاز تېپىلاتتى. يەھۇدىيلار ئۆزلىرىنىڭ دىنىي رەھبەرلىرىنىڭ ئورتاق كېڭىشىشى بويىچە مىلادىيەنىڭ 7 -، 8 - ئەسىرلىرىدە يېزىلغان تەۋرات نۇسخىلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرغان. چۈنكى بۇ نۇسخىلار ئۇلارنىڭ يۆنىلىش نۇقتىسى بولغان كىتابلارغا تامامەن زىت ئىدى. شۇڭا بۇنىڭكى ئەسىردە يېزىلغان كىتابلاردىن ھېچبىرى تەتقىقاتچىلارنىڭ قولىغا يېتىپ كەلمىگەن.

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئېتىقادىغا زىت كېلىدىغان تەۋرات نۇسخىلىرىنى يوق قىلىش ئىشلىرىنى ھېچ ئىككىلەنمەستىن بېجىرگەن، ئۇلارنىڭ يېنىدا بولغان ۋە ئۆزلىرى ئېتىراپ قىلىدىغان نۇسخىلارنى خالىغانچە ئۆزگەرتىشتىن پەقەت توختاپ قالغان.

4 - ئاۋۋالقى ئۈچ ئەسىردە خىرىستىيانلارنىڭ باشلىرىغا كەلگەن ھادىسىلەر ئۇلارنىڭ يېنىدىكى تەۋرات نۇسخىلىرىنىڭ ئاز بولۇشىغا سەۋەب بولغان. چۈنكى ئۇلارنىڭ تارىخچىلىرى ئۇلارنىڭ بۇ ئۈچ ئەسىردە ناھايىتى ئېغىر كۈلپەتلەرگە ۋە مۇسبەتلەرگە ئۇچرىغانلىقىنى سۆزلەيدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ باشلىرىغا كەلگەن بۇ ئېغىر كۈلپەتلەر، بېسىملار ۋە زۇلۇملار ئۇلارنىڭ قولىدىكى ئەسلى ئىنجىلنىڭ ۋە باشقا مۇقەددەس كىتابلارنىڭ يوق بولۇپ كېتىشىگە يېتەرلىك سەۋەب ئىدى. ئۇلارنىڭ باشلىرىغا كەلگەن كۈلپەتلەرنىڭ مەشھۇرلىرى تۆۋەندىكىلەردۇر:

(1) مىلادىيەنىڭ 64 - يىلى زالىملىقى بىلەن تونۇلغان پادىشاھ نېرون خىرىستىيانلارغا قاتتىق زۇلۇم قىلغاننىڭ سىرتىدا رىم شەھىرىنى پۈتۈنلەي كۆيدۈرۈپ تاشلىغان. ئۇنىڭ دەۋرىدە ئۆزىنى خىرىستىيان دېيىش كەچۈرۈلمەس جىنايەت ئىدى. ئۇ پېترۇسنى ئايالى بىلەن قوشۇپ، بۇنىڭغا يەنە نۇرغۇن كىشىلەرنى قوشۇپ ئۆلتۈرىدۇ. بۇنداق ئۆلتۈرۈش ئىشى بۇ پادىشاھنىڭ ئۆلۈمىگىچە يەنى مىلادىيەنىڭ 68 - يىلىغىچە پايىتەختتە ۋە بارلىق ۋىلايەتلەردە ئۈزۈلمەستىن داۋام قىلىدۇ.

(2) مىلادىيەنىڭ 71 - يىلى رىمغا ئىمپېراتور بولغان دۇمىشيان (دۇمىتسيانوس) - مىلادىيەنىڭ 70 - يىلى

يەھۇدىيلارنى قەتلى قىلغان تىتۇسنىڭ ئىنسى، قاتتىق رەھىمسىزلىكى بىلەن تونۇلغان، خىرىستىيانلارغا ئۆچلۈكتە نېرۋىدىن قېلىشمايدىغان دەرىجىدىكى شەھشى مەخلۇق) نىڭ دەۋرىدە خىرىستىيانلارغا ئېغىر زۇلۇم قىلىنغان. ئىمپېراتور دۇمشيان يۇھەننانى شەھەردىن قوغلاپ چىقىرىدۇ ۋە شەھەر خەلقىنى بىر يىل قەتلىئام قىلىشقا ئەمر قىلىدۇ. ئەسكەرلەر شەھەر خەلقىنى ئۆلتۈرۈپ، مالىلىرىنى مۇسادىر قىلىدۇ. دۇمشيان خىرىستىيانلارنى ئازاپلاشتا بۇرۇنقى زالىملاردىن ئېشىپ كەتكەندى. ئۇ خىرىستىيان دىنىنى يەر يۈزىدىن پۈتۈنلەي يوق قىلىشقا ئاز قالغانىدى. بۇنداق ئۆلتۈرۈش ئىشلىرى بۇ ئىمپېراتورنىڭ ئۆلۈمىگىچە يەنى مىلادىيەنىڭ 96 - يىلىغىچە شۇنداق داۋام قىلىدۇ.

(3) مىلادىيەنىڭ 97 - يىلى رىمغا ئىمپېراتور بولغان تىرايانۇسنىڭ دەۋرىدە خىرىستىيانلارغا بولغان بېسىم يەنە ئەۋجىگە چىقىدۇ. خۇسۇسەن مىلادىيەنىڭ 101 - يىلىدىن 108 - يىلىغىچە زۇلۇم چېكىگە يېتىدۇ. بۇۋاقتتا ئۇ داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن بولغانلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرۈشكە قارار چىقىرىدۇ. ئىمپېراتور دائىرىلىرى ھەممە جايلارنى ئاقتۇرۇپ يۈرۈپ ئۇچرىغان خىرىستىيانلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆلتۈرىدۇ. بۇ ئىش ئۇنىڭ 117 - يىلىدىكى ئۆلۈمىگىچە شۇنداق داۋام قىلىدۇ.

(4) مىلادىيە 161 - يىلى رىمغا ئىمپېراتور بولغان ماركۇس ئەنتىيۇنىئۇس مۇتەئەسسەپ بۇددىستۋە ئاتاقلىق پەيلاسوپىدى. ئۇ خىرىستىيانلارغا قارشى بېسىمنى تەختكە ئولتۇرغان ۋاقتىدىن

باشلاپ 10 يىل داۋام قىلدۇرىدۇ. ئۇ خىرىستىيان ئالىملىرىنى بۇددىست ئىبادەتخانىلىرىنىڭ خادىملىرى بولۇشقا زورلايتتى ۋە ئۇنى قوبۇل قىلمىغانلارنى ئوتنىڭ ئۈستىگە قويۇلغان تۆمۈر ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرغۇزۇپ ئازابلايتتى، ئاندىن قىيناپ ئۆلتۈرەتتى. (5) مىلادىيە 193 - يىلى رىمغا ئىمپېراتور بولغان سۇۋەيرىس خىرىستىيانلارغا بولغان بېسىمنى مىلادىيە 202 - يىلىدىن باشلايدۇ. پۈتۈن ئەتراپلاردىكى خىرىستىيانلارنى ئۆلتۈرۈشكە ئەمر قىلىدۇ. مىسىر، قۇرتاجە ۋە فىرانسىيەلەردىكى قەتلىاملار ئەڭ قاتتىق بولىدۇ. مىڭلارچە كىشىلەر قاتتىق ئېغىر ئازابلار بىلەن ئۆلتۈرۈلىدۇ. ھەتتا خىرىستىيانلار بۇ دەۋرنى «دەجىمال دەۋرى» دەپ ئاتىشىدۇ.

(6) 230 - مىلادىيە يىلى رىمغا ئىمپېراتور بولغان ماكسىمىن بۇددىزم ئادەتلىرىنى گۈللەندۈرۈپ، خىرىستىيانلارغا قاتتىق بېسىم ئىشلىتىشنى باشلايدۇ. ئۇ 237 - يىلى پۈتۈن خىرىستىيان ئالىملىرىنى ئۆلتۈرۈشكە جىددىي بۇيرۇقچىقىرىدۇ. چۈنكى ئۇ ئالىملار ئۆلتۈرۈلۈپتۈگىسى باشقا ئاۋامخەلقلەر بۇددىست دىنىغا ئوڭايلا كىرىدۇ، دەپ گۇمان قىلغانىدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەرقانداق خىرىستىياننى مەھكىمىسىز ۋە ئېنىقلىماستىن تۇتقانلا جايدا ئۆلتۈرۈشكە پەرمان بېرىدۇ. ئاخىرىدا ئىمپېراتور پۈتۈن رىم ئاھالىسىنى قىرغىن قىلىشقا بەل باغلىغاندا، ئۆزىنىڭ بىر ئەسكىرى تەرىپىدىن 238 - يىلى ئۆلتۈرۈلىدۇ.

(7) پادىشاھ دېشخىرىستىيانلارغا بولغان بېسىمنى 253 - يىلىدىن باشلايدۇ. ئۇ خىرىستىيان دىنىنى پۈتۈنلەي يوق قىلىشقا

قارار بېرىدۇ. پادىشاھ دائىرىلىرى پۈتۈنۈنلايەت، ناھىيە ۋە يېزىلارنى ئارىلاپ يۈرۈپ «مەن خىرىستىيان» دېگەن كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى قاتتىق ئازابلاپ ئۆلتۈرىدۇ. ئۇنىڭ بۇ زۇلمى مىسىر، ئافرىقا، ئىتالىيە، كىچىك ئاسىيا ۋە شام شەھەرلىرىدە قاتتىق ئەۋجىگە يېتىدۇ. خىرىستىيانلاردىن كۆپ كىشىلەر بۇددا دىنىنى قوبۇل قىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ.

(8) پادىشاھ رىيانۇس خىرىستىيانلارغا قارشى بېسىمنى 257-يىلىدىن باشلايدۇ. ئۇ پۈتۈن خىرىستىيان ئالىملىرىنى ۋە راھىبلىرىنى ئۆلتۈرۈش، مال - مۈلۈكلىرىنى مۇسادىرە قىلىش، ئاياللىرىنى ۋە زىبۇ - زىننەتلىرىنى بولاش، خىرىستىيانلارنى يۇرتلىرىدىن قوغلاش، قېلىپ قالغانلىرىنى بۇتلارغا تەزىم قىلدۇرۇش، ئەگەر قوبۇل قىلمىسا قىلىچ ياكى ئوت بىلەن ئۆلتۈرۈش قارارىنى ئېلان قىلغاندىن كېيىن، مىڭلىغان خىرىستىيانلار ئۆلتۈرۈلىدۇ، قالغانلىرى كىشەنلەر بىلەن باغلىنىپ قۇل قىلىنىدۇ.

(9) پادىشاھ ئېرىلېنخىرىستىيانلارغا دۈشمەنلىكىنى 274 - يىلىدىن باشلاپ ئەۋجىگە چىقىرىدۇ. لېكىن بۇۋاقتتا خىرىستىيانلاردىن كۆپ كىشى ئۆلمەيدۇ. چۈنكى پادىشاھ ئۆزى ئۆلتۈرۈلىدۇ.

(10) پادىشاھ دىۈكلېشىن 284 - يىلى رىمغا ئىمپېراتور بولىدۇ. خىرىستىيانلارغا قارشى زۇلمى 286 - يىلىدىن باشلاپ ئىشقا ئاشىدۇ. بۇۋاقتتا خىرىستىيانلاردىن 6600 كىشىنى ئۆلتۈرۈش بىلەن بۇ قىرغىنچىلىق باشلىنىدۇ. زۇلۇمنىڭ ئەڭ

ئەۋجىگە يەتكەن ۋاقتى 302 - يىلى ئىدى. بۇ زۇلۇم 313 - يىلىغىچە داۋام قىلىدۇ. 302 - يىلى بۇ پادىشاھ فىرىجىيە شەھىرىنى پۈتۈنلەي كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ. شەھەردە بىرمۇ خىرىستىيان ھايات قالمايدۇ. ئاندىن ئۇ مۇقەددەس كىتابلارنى پۈتۈنلەي يوق قىلىش ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ كۈچ سەرپ قىلىدۇ. 303 - يىلى مارت ئېيىدا پۈتۈن چىركاۋلارنىچىقىش، كىتابلارنى كۆيدۈرۈشۈ خىرىستىيانلارنى ئىبادەتتىن مەنئى قىلىش ھەققىدە قارار چىقىرىلغاندىن كېيىن، پادىشاھ دائىرىلىرى ھەرقايسى جايلارنى ئارىلاپ چىركاۋلارنىچىقىش، مۇقەددەس كىتابلارنى تېپىلغان يېرىدە كۆيدۈرۈش ئىشنى غەلبىلىك تاماملايدۇ. ئاندىن پادىشاھ مىسىردىكى خادىملىرىغا قىبىتلەرنى بۇتلارغا چوقۇندۇرۇش، ئەگەر قوبۇل قىلمىسا ئۆلتۈرۈش ھەققىدىكى پەرماننى يوللايدۇ. بۇۋاقتتا خىرىستىيانلاردىن 800 مىڭدىن كۆپرەك ئادەم ئۆلتۈرۈلىدۇ. بۇ ئەسىرنى ئۇلار «شەھىدلار ئەسىرى» دەپ ئاتايدۇ. ئۇۋاقتتا ھەر كۈنى خىرىستىيانلاردىن 30 بىلەن 80 ئارىسىدا ئادەم ئۆلتۈرۈلەتتى. پادىشاھنىڭ بۇ زۇلمى شەرقۋە غەربتىكى پۈتۈن خىرىستىيانلارغا ئومۇم بولغان ھالدا 10 يىل داۋام قىلىدۇ. بۇ قېتىمقى زۇلۇملار بۇرۇنقىلاردىنمۇ ھەشۋە قاتتىق بولغانىدى. خىرىستىيانلار ئۆزلىرىنىڭ تارىخ كىتابلىرىدا قەيتقىلغان بۇ بېسىملارۋە زۇلۇملار ئىچىدە مۇقەددەس كىتابلارنىڭ نۇسخىلىرىنىڭ شەرقۋە غەربلەرگە تارقالغانلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايدۇ. بەلكى ئۇلارنىڭ قوللىرىدا مۇقەددەس كىتابلاردىن بىرەر نۇسخىنىڭ ساقلىنىپ قالغانلىقىنى تەسەۋۋۇر

قىلىشمۇ مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ھەقىقىي كىتابلار مۇشۇنداق ھادىسىلەردە يوقلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئويدۇرمىچىلارغا ئۆز ھاۋايى - ھەۋەسلىرى بىلەن خالىغاننى يېزىپ ئويدۇرۇشقا پۇرسەت تۇغۇلىدۇ. يۇقىرىدىكى ھادىسىلەرۋە باشقا نۇرغۇنقەلىكلەر سەۋەبى بىلەن كونا ۋە يېڭى ئىككى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ يېتىپ كېلىشىۋاسىتىلىرى پۈتۈنلەي يوقالغانلىقى ئېنىقتۇر. ھازىرقى ئىككى ئەھدە نامىدىكى كىتابلار ئويدۇرماۋە توقۇلما كىتابلار ئىكەنلىكىدە شۈبھە يوقتۇر. يەھۇدىيلار ياكى خىرىستىيانلاردا بۇ كىتابلارنىڭ ئەسلى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىل - ئىسپات يوقتۇر. شەيخ رەھمەتۇللا ھىندىي دوكتور فېندىرۋە فىرنىچ بىلەن ئېلىپ بارغان مۇنازىرىسىدە ئۇلاردىن ئىككى ئەھدە كىتابلىرىدىن بىرەرسىنىڭ يېتىپ كېلىشىۋاسىتىسىنى دەلىللەپ بېرىشىنى تەلەپ قىلغاندا، ئۇلار خىرىستىيانلارنىڭ باشلىرىغا كەلگەن 313 يىللىق ھادىسىلەرۋە مۇسبەتلەر ھەم پىتنە - پاساتلار سەۋەبى بىلەن بۇ كىتابلارنىڭ يېتىپ كېلىشىۋاسىتىلىرىنىڭ يوقالغانلىقىنى ئىقرار قىلىپ، ئۆزۈر ئېيتقان. بۇنىڭ بىلەن ئىسپاتلاندىكى، ئۇلارنىڭ قوللىرىدىكى ھازىرقى نۇسخىلارنىڭ مەلۇم بىرەر ئەسىردە يېزىلغانلىقىمۇ كەسكىن دەلىل يوقتۇر. ئەھلى كىتابلار گۇمانۋە تەخمىن قىلىش بىلەن بۇ كىتابلارنىڭ يېزىلىش تارىخىنى بەزى ئەسىرلەرگە مەنسۇپ قىلغان. لېكىن كەسكىن ئېيتالغىنى يوق. بىز مۇسۇلمانلار ئەھلى كىتابلارنىڭ كىتابلىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كەلگەچە بۇزۇلمىغان، كېيىنكى ئەسىرلەردە ئۆزگەرتىلگەن، دەپ ئېتىقاد قىلىمىز. بەلكى پۈتۈن

مۇسۇلمانلارنىڭ ئورتاق ئىجمائى بىلەن يەھۇدىي ۋە خرىستىيانلارنىڭ مۇقەددەس كىتابلىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كېلىشتىن بۇرۇنلا ئۆز ئەسلىنى يوقاتقان. بەزى ئۆزگەرتىشلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كەلگەندىن كېيىنمۇ داۋام قىلغان، دەپ ئېتىقاد قىلىمىز. ئويدۇرما نۇسخىلارنىڭ كۆپ بولغانلىقى بۇ كىتابلارنىڭ ئەسلىنى يوقاتقانلىقىنى ۋە ئۆزگەرتىلگەنلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن يېتەرلىك دەلىلدۇر. چۈنكى بۇ نۇسخىلاردىكى زىتلار بىر - بىرىنىڭ ساختىلىقىنى پاش قىلماقتا.

ئىككى ئەھدە كىتابلىرىدىن بەزى ئەھكاملارنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

ئىسلام دىنىنىڭ شەرىئەت ئىستىلاھى بويىچە «ئەمەلدىن قالدۇرۇش» دېگەننىڭ مەنىسى: بىرەر مەسىلە ئۈستىدە بۇرۇن بۇيۇرۇلغان شەرىئەت ھۆكۈمىنى، كېيىن يەنە شۇ مەسىلە ئۈستىدە بۇيۇرۇلغان شەرىئەت ھۆكۈمى ئارقىلىق ئەمەلدىن قالدۇرۇش دېمەكتۇر. ئىسلام دىنىدىكى ئەمەلدىن قالدۇرۇش قىسسەلىرىنى، ئەقىلغە تەبىئەت قىلالايدىغان ئاللاھ باردۇر، ئۇ بىردۇر دېگەنگە ئوخشاش مەسىلىلەرنى، ئاللاھقا ئىمان ئېيتىشنىڭ لازىملىقى، كۇفۇرلۇقنىڭ شەرىئەت چوڭ گۇناھ ئىكەنلىكىگە ئوخشاش ئەقىدە مەسىلىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ. -ئۇ مەڭگۈگە داۋام قىلىشى ياكى ۋاقىتلىق ئەمەل قىلىنىشى ئېھتىمال بولغان ئەمەل مەسىلىلىرىگىلا خاستۇر. بۇلار «مۇتلەق ئەھكاملار» دەپ ئاتىلىدۇ.

بىز مۇسۇلمانلارنىڭ نەزىرىدە ئەھكاملارنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشىنىڭ ئۇقۇمى يەھۇدىيلارنىڭ ئىستىلاھىدىكىدەك «ئاللاھنىڭ ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىنى بىلمەستىن بىرەر ئىشقا ئەمەل قىلىپ ياكى بىرەر ئىشتىن كىشىلەرنى مەنئى قىلىپ، كېيىن بۇ ھۆكۈملەرنى ئەمەلدىن قالدۇرغانلىقى، ئۆزىنىڭ بۇرۇن چىقارغان ھۆكۈملىرىنىڭ ئاقىۋىتىنى بىلمىگەنلىكىگە كېيىن ئۇ ھۆكۈمگە باشقا پىكىر ئايدىڭلاشقاندىن كېيىن بۇرۇنقى ئۆز بۇيرۇغان ھۆكۈملەرنى بۇزۇپ كېيىنكى پىكىرى بويىچە

ھۆكۈمچىقارغانلىقىدۇر» دېگەنلىك ئەمەس، بەلكى بىز مۇسۇلمانلارنىڭ ئىستىلاھىدا ھۆكۈملەرنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشىنىڭ ئۇقۇمى مۇنداق: ئاللاھ ئەزەلدىن ئۆزى چىقارغان ئەمىر قىلىش ۋە مەنىنى قىلىشتىن ئىبارەت ھۆكۈملىرىنىڭ مەلۇمۋاقتىغىچە داۋام قىلىپ، كېيىن يەنە ئۆزىنىڭ ئىرادىسى ۋە بۇيرۇقى بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇلدىغانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. بۇ مەلۇمۋاقتى يېتىپ كەلگەندىن كېيىن ئاللاھ يەنە باشقا ھۆكۈملەرنى ئېلان قىلىش ئارقىلىق بۇرۇنقى چىقارغان ھۆكۈملىرىنى كۈچلەندۈرىدۇ، ياكى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ، ياكى تولۇقلايدۇ. ئاخىرقى ھۆكۈملەر بۇرۇنقى ھۆكۈملەرنىڭ ئەمەل قىلىنىش ۋاقتىنىڭ تۈگىگەنلىكىنى بايان قىلىشتۇر. بىز مۇسۇلمانلار بۇرۇنقى ھۆكۈملەرنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ئۈچۈن يېڭى بىر ھۆكۈمنىڭ كەلگەنلىكىنى بىلمىسەك بۇرۇنقى ھۆكۈملەرنى كۈچكە ئىگە دەپ ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشنى داۋاملاشتۇرىمىز. بۇرۇنقى ھۆكۈملەرگە زىت ھالدا باشقا ھۆكۈملەر كەلگەنۋاقتتا ئىنسانلار ئەقلىنىڭ يېتەرسىزلىكى تۈپەيلى ئۇنى بۇرۇنقى ھۆكۈمنى ئۆزگەرتكەنلىك دەپ چۈشىنىپ قالىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ ئىش ئاللاھقا نىسبەتەن ئۆزگەرتىش ئەمەس، زىتلىقمۇ ئەمەس، بەلكى بۇرۇنقى ھۆكۈملەرنىڭ ئەمەل قىلىنىش ۋاقتىنىڭ تۈگىگەنلىكىنىڭ بايانىدۇر. ئاللاھنىڭ بۇرۇنقى بەزى ھۆكۈملىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشىدا ئەلۋەتتە ئىنسانلارغا مەنپەئەتلىك بولغان ھېكمەتلەر باردۇر. ئۇنى پەقەت ئاللاھ ئۆزى بىلىدۇ. چۈنكى ئاللاھ بۇيرۇغان ئەھكاملارنىڭ ھەممىسى

ئىنسانلارنىڭ پايدىسى ئۈچۈندۇر. ئەھكاملار ئىنسانلارنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ بۇيرۇلىدۇ. ئىنسانلارنىڭ بۇ ھېكمەتلەرنىڭ ھەممىنى ئىدراك قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. ئەمدى ئاساسىي مەقسەتكە كەلسەك شۇنى دەيمىزكى، بىزنىڭ ئېتىقادىمىز بويىچە: ئىككى ئەھدە كىتابلىرىدىكى قىسسىلەر ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ئەمەس، بەلكى ئۇ قىسسىلەرنىڭ ئىچىدىكى بەزى ئويدۇرما ھېكايىلەر ۋە ئەپسانىلەر كەسكىن يالغاندۇر! مەسىلەن:

1 - لۇت ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ ئىككى قىزى بىلەن زىنا قىلغانلىقى ۋە بۇ ئىككى قىزنىڭ ئۆز ئاتىسىدىن ھامىلىدار بولغانلىقى ھەققىدىكى ئەپسانە. (تەۋرات «يارىتىلىش» 19 : 19~3)

2 - ياقۇپ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى يەھۇزانىڭ ئۆز ئوغلىنىڭ ئايالى سامارغا باسقۇنچىلىق قىلغانلىقى ۋە سامارانىڭ بۇ زىنداندىن فارس ۋە زارەھ دېگەن قوشكەزەكنى تۇغقانلىقى. (تەۋرات «يارىتىلىش» 38 : 12~30)

3 - داۋۇد، سۇلەيمان ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالاملارنىڭ ھەممىسى زىنداندىن بولغان فارسنىڭ ئەۋلادلىرى ئىكەنلىكى. (ئىنجىل «مەتتا» 1 : 3~16)

4 - داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرپاننىڭ ئايالىغا باسقۇنچىلىق قىلغانلىقى، بۇ ئايالنىڭ داۋۇد ئەلەيھىسسالامدىن ھامىلىدار بولغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ئېرىنىڭ داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۇيىقەست قىلىپ ئۆلتۈرگۈزۈپ، بۇ ئايالنى خوتۇنلۇققا ئالغانلىقى. (تەۋرات «سەمۇئىل» 2 : 11 : 27)

5 - سۇلەيمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرقى ئۆمرىدە دىنىدىن يېنىپ مۇرتەد بولۇپ، بۇتقا چوقۇنغانلىقى ئاياللىرىنى رازى قىلىش ئۈچۈن بۇتخانىلارنى سالدۇرغانلىقى. (تەۋرات «پادىشاھلار 1» : 11 ~ 13)

6 - ھارۇن ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ئالتۇندىن ياسالغان بىر موزايى بۇتنى تىكلەپ، ئۇنىڭغا چوقۇنغانلىقى باشقىلارنىمۇ چوقۇنۇشقا بۇيرۇغانلىقى. (تەۋرات «چىقىش» : 32 : 1~6)

يۇقىرىدىكى قىسىملەر ۋە بۇلارغا ئوخشاش بارلىق قىسىملەرنىڭ ھەممىسى يالغان قىسىملەر ۋە پەيغەمبەرلەرگە قىلىنغان كەچۈرۈلمەس تۆھمەتلەردۇر. بىز بۇنداق يالغان قىسىملەرنى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ھۆكۈملەردىن سانىمايمىز. چۈنكى بۇلار ھەقىقەتتىن يىراق بولغان ئەپسانەۋە يالغان تۆھمەتلەردۇر. بىزنىڭ ئىستىلاھىمىز بويىچە، زەبۇر (داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھتىن چۈشكەن كىتاب) تەۋراتنى ئەمەلدىن قالدۇرغۇچى ئەمەس ۋە ئىنجىل كېلىشى بىلەنمۇ ئۇ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان بولمايدۇ. چۈنكى زەبۇر دۇئالاردىن ئىبارەت بىر كىتابتۇر. دۇئالار ئەمەلدىن قالدۇرۇلمايدۇ. زەبۇر ۋە باشقا ئىككى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ زامانىمىزغىچە يېتىپ كېلىشىدىكى ئىشەنچلىك ۋاسىتىلىرىنى يوقاتقانلىقى، ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈشلەردىن ئۆزى ئۆيدۈرۈشلەردىن ھېچبىر زامان خالىي بولالمىغانلىقى ئۈچۈن بۇ كىتابلار شۈبھىلىك ھالغا چۈشۈپ قالغاچقا، بىز بۇلارنى ئوقۇشتىن مەنئى قىلىنغانمىز. ئەمما ئەمەلدىن

قالدۇرۇلۇشقا تېگىشلىك بولغان ئەھكاملاردىن بەزى تەۋرات ئەھكاملرىنىڭ ئىسلام دىنىدا ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىمىز. لېكىن بىز تەۋراتتا كەلگەن ھۆكۈملەرنىڭ ھەممىسىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان دەپ ئېيتمايمىز. تەۋراتنىڭ بەزى ھۆكۈملىرى ئىسلام دىنىمىزدا ئەمەلدىن قالدۇرۇلمىغان. شەرىئىتىمىزمۇ ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشقا بۇيرۇغان. مەسىلەن، تەۋراتتا ھارام قىلىنغان ئىشلاردىن: يالغان قەسەم قىلىش، ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈش، زىنا قىلىش، ئوغرىلىق قىلىش، يالغان گۇۋاھلىق بېرىش، خوشنىنىڭ مېلىغاۋە نومۇسغا خىيانەت قىلىش، باشقىلارنىڭ نومۇسىنى ئاياق - ئاستى قىلىش، ئاتا - ئانىنى قاقىشتىش، بىر تۇغقانلارنىڭ بىر - بىرىگە ئۆيلىنىشى قاتارلىق ئىشلار ئىسلام دىنىمىزدىمۇ ھارام ۋە مەنئى قىلىنغان ھالدا داۋام قىلماقتا.

گاھىدا ئەمەلدىن قالدۇرغۇچى ھۆكۈم كېيىنكى پەيغەمبەرنىڭ شەرىئىتىدە، ئەمەلدىن قالدۇرۇلغۇچى ھۆكۈم بۇرۇنقى پەيغەمبەرنىڭ شەرىئىتىدە كېلىدۇ. گاھىدا ئەمەلدىن قالدۇرغۇچى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغۇچى ھۆكۈم بىرلا پەيغەمبەرنىڭ شەرىئىتىدە كېلىدۇ. بۇنىڭ مىساللىرى كونا ۋە يېڭى ھۆكۈم ئىككى ئەھدە كىتابلىرىدا ناھايىتى كۆپتۇر.

تۆۋەندە ئەمەلدىن قالدۇرغۇچى يېڭى ھۆكۈمنىڭ كېيىنكى پەيغەمبەرنىڭ شەرىئىتىدە ئەمەلدىن قالدۇرۇلغۇچى كونا ھۆكۈمنىڭ بۇرۇنقى پەيغەمبەرنىڭ شەرىئىتىدە كەلگەنلىكىنىڭ بەزى مىساللىرى بېرىلىدۇ:

1 - ئۆزىنىڭ بىر تۇغقان ھەدە - سىڭىللىرى بىلەن ئۆيلىنىش ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە جائىز ئىدى. ئادەمنىڭ ئەۋلادلىرى ئۆز ھەدە - سىڭىللىرى بىلەن ئۆيلىنىش ئارقىلىق كۆپەيگەن. بۇ ھۆكۈم مۇسائەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان. (تەۋرات «لاۋىيلار» 18 : 9) «مەيلى ئاتاڭ تەرىپىدىن بولغان بولسۇن، مەيلى ئاناڭ تەرىپىدىن بولغان بولسۇن، مەيلى بىر ئۆيدە، مەيلى تاشقىرىدا ياشىغان بولغىن، قىز قېرىندىشىڭنىڭ ئەۋرىتىنى ئاچما.» (تەۋرات «لاۋىيلار» 20 : 17) «ئۆزىنىڭ قىز قېرىندىشى بىلەن بىر ئورۇندا ياتقان كىشى مەلئۇندۇر» (تەۋرات «ئولگە» 27 : 22) ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە ئۆزىنىڭ قىز قېرىندىشى بىلەن ئۆيلىنىش جائىز بولمىغان بولسا ئىدى، بۇ ھۆكۈمدىن ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ھەممىسى مەلئۇن دېيىلگەن بولاتتى، ئەمما ئۇنداق ئەمەس. ئەڭ توغرىسى بۇ ئىش ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە جائىز ئىدى، مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ھەممەت ھەممەت قىلىنغان.

2 - پۈتۈن ھايۋانلارنىڭ گۆشى نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە ھالال ئىدى. «ھەرقانداق جانلىق ھايۋانلار سىلەرگە يېشىل ئوتتەك تائامدۇر. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى سىلەرگە بەردىم.» (تەۋرات «يارىتىلىش» 9 : 3) مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە بۇ ھايۋانلارنىڭ بەزىسى ھالاللىق ھۆكۈمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، ھاراملىق ھۆكۈمنى ئالغان. (تەۋرات «لاۋىيلار» 11 : 4~8) «تۆگە،

توشقان ۋە تۇلۇم چاشقان قاتارلىقلار سىلەرگە ھارامدۇر،
گۆشىنى يېمەڭلار. چوشقىمۇ سىلەرگە ھارامدۇر، ئۇنىڭ گۆشىنى
يېمەڭلار، جىسمىنى تۇتماڭلار.» (تەۋرات «ئۆلگە» 14 : 7 - 8)

3 - ئاچما - سىڭىللارنى بىر نىكاھتا
تۇتۇش ياقۇپئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە جائىز ئىدى.
ياقۇپئەلەيھىسسالام لەيئەۋە راھىل ئىسىملىك ئىككى ئاچما -
سىڭىلنى نىكاھدا تۇتقان. (تەۋرات «يارتىلىش» 29 : 15~35)
كېيىن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە بۇ ئىشنىڭ ھالالىق
ھۆكۈمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، ھاراملىق ھۆكۈمنى ئالغان: «بىر
ئايالنىڭ ئۈستىگە ئۇنىڭ ئاچىسىنى ياكى سىڭىلىسىنى ئالما.
ئۇنىڭ ھايات ۋاقتىدا ئۇنىڭ ئاچما - سىڭىللىرىنىڭ ئەۋرىتىنى
ئاچما.» (تەۋرات «لاۋىيلار» 18 : 18) ئاچما - سىڭىلنى بىر نىكاھتا
تۇتۇش ياقۇپئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە جائىز بولمىغان بولسا
ئىدى، ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىنى زىنادىن بولغان دېيىشكە توغرا
كەلگەن بولاتتى. لېكىن ئۇنداق ئەمەس، ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن
كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ نەسلىدىن بولغان.

4 - مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە خوتۇننى قايسى بىر
سەۋەب بىلەن تالاق قىلىش جائىزدۇر. ئايال كىشى ئاچرىشىپ
چىققاندىن كېيىن خالىغان كىشىنىڭ ئۇنىڭغا ئۆيلىنىشى ھەم
جائىزدۇر. (تەۋرات «ئۆلگە» 24 : 1~4) ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ
شەرىئىتىدە، ئايال كىشىنى پەقەت زىنادىن باشقا قايسى بىر سەۋەب
بىلەن تالاق قىلىش جائىز ئەمەس، بۇنداق ئايالنى باشقا بىرىنىڭ
ئېلىشىمۇ جائىز ئەمەس، بەلكى تالاق قىلىنغان خوتۇننى ئېلىش

ئۇنىڭ بىلەن زىنا قىلغانغا ئوخشاشتۇر. «ئايالنى تالاق قىلغان كىشى ئۇنىڭ تالاق خېتىنى بەرسۇن دېيىلدى. ئەمما مەن ئېيتىمەنكى، ئايالنى زىنادىن باشقا بىر گۇناھتۇپەيلىدىن تالاق قىلغان كىشى ئۇنىڭ زىنا قىلىشىغا يول ئاچقان بولىدۇ. ئۇنى ئالغان كىشى ئۇنىڭ بىلەن زىنا قىلغان بولىدۇ.» (ئىنجىل «مەتتا» 5: 31 - 32) ئىسا فەررىسىيلەرگە مۇنداق دەپ جاۋاب بەرگەن: «سىلەرنىڭ قەلبىڭلارنىڭ قاتتىقلىقىدىن مۇسا سىلەرنىڭ ئاياللىرىڭلارنى تالاق قىلىشىڭلارغا رۇخسەت قىلغان. ئەمما ئەمدى ئۇنداق بولمايدۇ: ئايالنى ئۇنىڭ زىنا قىلغانلىقى گۇناھىدىن باشقا بىر گۇناھى بىلەن تالاق قىلىۋېتىپ، باشقا بىرسىگە ئۆيلەنگەن ئادەم ئۇنىڭ بىلەن زىنا قىلغان بولىدۇ ۋە تالاق قىلىنغان ئايالنى ئالغان ئادەممۇ بۇ ئايال بىلەن زىنا قىلغان بولىدۇ.» (ئىنجىل «مەتتا» 19: 8 - 9) بۇ تېكىستلەردىن ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ئىشىنىڭ ئىككى قېتىم بولغانلىقى مەلۇم بولىدۇ. تالاقنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن ھارام ئىكەنلىكى، ئاندىن مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە بۇ ھۆكۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، تالاق ھالال قىلىنغانلىقى ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە تالاق يەنە ھارام قىلىنغانلىقى مەلۇم بولىدۇ.

5 - تەۋراتنىڭ پۈتۈن ھۆكۈملىرىنىڭ ئەمەلدىن قېلىشى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋراتىدا پۈتۈن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىغا مەخسۇس شەرىئەت ھۆكۈملىرى بار ئىدى. ئىسرائىل ئەۋلادىدىن كەلگەن بارلىق پەيغەمبەرلەر ئۇنىڭ ئەھكاملىرىغا ئەمەل قىلىشقا

بۇيرۇلغان. بۇ ئەھكاملاردا ھايۋانلارنىڭ ھارام - ھالاللىق ھۆكۈملىرىنىڭ ھەممىسى بار ئىدى. ئىسا ئەلەيھىسسالاممۇ ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئىچىدىن كەلگەن بىر پەيغەمبەر ئىدى، ئۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىنى ئەمەلدىن قالدۇرغۇچى ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ شەرىئىتىگە ئەگەشكۈچى پەيغەمبەر ئىدى. ئۇ مۇنداق دېگەن: «مېنى بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنىنى بۇزغىلى كەلدى، دەپ ئويلاپ قالماڭلار. مەن بۇزۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۇنى تولۇقلاش ئۈچۈن كەلدىم. سىلەرگە شۇنى ئېيتايكى: ئاسمان بىلەن زېمىن يوق بولماستىن داۋام قىلىدىكەن، ھەممىسى تولۇق بولمىغۇچە بۇ قانۇندىن بىر ھەرىم ياكى بىر چېكىتمۇ ئۆزگەرمەيدۇ.» (ئىنجىل «مەتتا» 5 : 17 - 18) دوكتور فېننىر ئۆزىنىڭ «ھەقىقەت مىزانى» ناملىق ئەسىرىدە يۇقىرىدىكى تېكىستلەرگە ئاساسلىنىپ تەۋرات ئەھكاملارى ئەمەلدىن قالدۇرۇلمايدۇ، دېگەن سۆزىدە چىڭ تۇرغان. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەۋرات ئەھكاملارىدىن بىرەر ھۆكۈمنىمۇ ئەمەلدىن قالدۇرغانلىقىغا ئىنكار قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ بۇزۇش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى تولۇقلاش ئۈچۈن كەلگەن. لېكىن تەۋراتتىكى ھارام قىلىنغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى پاۋلۇسنىڭ پەتۋاسى بىلەن ھالاللىققا ئايلانغان. خىرىستىيانلارنىڭ شەرىئىتىگە كۆرە: پاسكىنا كىشىلەردىن باشقا ھېچقانداق كىشى ئۈچۈن ھارام دېيىدىغان نەرسە يوقتۇر. پاك نەرسىلەر پاسكىنا كىشىلەر ئۈچۈن پاسكىندۇر ۋە پاسكىنا نەرسىلەر پاك كىشىلەر ئۈچۈن پاكىتۇر. بۇ ئەجەبلىنەرلىك بىر پەتۋا ئىدى. پاۋلۇس

رىملىقلارغا يازغان مەكتۇبىدا مۇنداق دەپ يازغان: «مەن رەببىئىنى تونۇغان ھەقىقىي ئالىمەن. ھېچقانداق نەرسە ئۆز زاتىدا پاسكىنا ئەمەستۇر، پەقەت ئۇنى پاسكىنا دەپ ھېسابلىغان كىشىلەر ئۈچۈن ئۇ پاسكىندۇر.» (ئىنجىل «رىملىقلار» 14 : 14) «پاكىلار ئۈچۈن ھەر نەرسە پاكىتۇر. ئەمما پاسكىنلار — مۇمىن بولمىغانلار — ئۈچۈن پاك نەرسە يوقتۇر، بەلكى ئۇلارنىڭ ئەقىللىرى ئۈچۈن پاكىتۇر.» (ئىنجىل «تتىمۇس» 1 : 15) يۇقىرىدىكى بۇ ئىككى تېكىستتىن مۇساۋە ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئىچىدىن ئىسا ئەلەيھىسسالامغىچە كەلگەن پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەن كىشىلەرنىڭ پاك ئەمەسلىكى، بۇ سەۋەبتىن ئۇلارنىڭ بارلىق ھاراملارنى ھالال قىلىشقا كۈچى يەتمىگەنلىكى، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا ھەم كۈچى يەتمىگەنلىكى ۋە پاۋلۇس مۇرتلىرىنىڭ پاك بولغانلىقى ئۈچۈن پاۋلۇسنىڭ ئۇلارغا پۈتۈن ھارام نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ھالال قىلىپ بەرگەنلىكى مەلۇم بولىدۇ. توغرا، پاۋلۇس مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىنى پۈتۈنلەي ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا جۈرئەت قىلالىدى. پاۋلۇس مۇرتلىرىنىڭ (يەنى ھازىرقى خرىستىيانلارنىڭ) قانائىتى بويىچە تەۋرات ئەھكاملىرىنىڭ ھەممىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان.

6 - ئىسرائىل بايراملىرى ۋە شەنبىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشى تەۋرات «لاۋىيلار» 23 : 1-44 - تېكىستلىرىدە ئىسرائىل بايراملىرى ۋە شەنبە كۈنلۈكىنىڭ ئۇلۇغلىنىشى ئىسرائىل

ئەۋلادلىرىنىڭ پۈتۈن نەسلىلىرى ئۈچۈن ھەممە جايلاردا داۋاملىقلىنىشى پەرز قىلىنغان مەڭگۈلۈك ھۆكۈم ئىكەنلىكى بايان قىلىنغان. شەنبە كۈنىنى ئۇلۇغلاش مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە مەڭگۈلۈك ئۆزگەرمەس ھۆكۈم ئىدى. بۇ كۈندە بايرام قىلماستىن، ئىشلىگەن كىشى ئۆلتۈرۈلەتتى. تەۋرات «يارىتىلىش» 2 : 2 - 3، «چىقىش» 20 : 8~11، 23 : 12، 34 : 21، «لاۋىيلار» 19 : 3، 23 : 3، «ئۈلگە» 5 : 12~15، «ئىرمىيا» 17 : 27، «ئىشىئىيا» 56 : 1~8، 58 : 13 - 14، «نەھىمىيا» 9 : 14، «ھىزقىيا» 20 : 12~24 - تېكىستلەردە شەنبە كۈنىنى ئۇلۇغلاش مەسلىسى تەكرارلانغان. شەنبە كۈنىدە ئىشلىگەننى ئۆلتۈرۈش ھۆكۈمى تەۋرات «چىقىش» 31 : 12~17 ۋە 35 : 1~3 - تېكىستلەردە بايان قىلىنغان. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە شەنبە كۈنلۈكتە خارەتچىلىك قىلغان بىر ئادەم شەھەرنىڭ سىرتىغا ئېلىپچىقىلىپ، تاش كېسەك قىلىنىپ ئۆلتۈرۈلگەن. (تەۋرات «سانلار» 15 : 32~36) پاۋلۇس ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ پۈتۈن بايرام كۈنلىرىنىۋە شەنبىنى ئۇلۇغلاش ئادىتىنى ئەمەلدىن قالدۇرغان. ئۇ كۈلۈسىيلىقلارغا يازغان مەكتۇبىدا مۇنداق دېگەن: «سىلەرگە ھېچكىم يېمەك - ئىچمەك، بايرام، ئاي، شەنبە توغرىلىق ھۆكۈم قىلالمايدۇ.» (ئىنجىل «كۈلۈسىيلىقلار» 2 : 16)

دۋالەۋە رېچېرىتمېنتلەرنىڭ تەپسىرلىرىدە مۇپەسسىر ئالىملىرىدىن ئىككىسىنىڭ مۇنۇ سۆزلىرى نەقىل كەلتۈرۈلگەن: «يەھۇدىيلاردا بايرام، يىللىق، ئايلىق ۋە ھەپتىلىكتىن ئىبارەت ئۈچ تۈرلۈك بولاتتى. بۇ بايراملارنىڭ ھەممىسى

ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان، ھەتتا شەنبىنى ئۇلۇغلاشمۇ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، يەكشەنبە ئۇنىڭ ئورنىغا قويۇلغان.»
7 - خەتنە قىلىشنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشى

ئوغۇل بالىلارنى خەتنە قىلىش ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە مەڭگۈلۈك ئۆزگەرمەس ھۆكۈم بولۇش سۈپىتى بىلەن مەۋجۇت ئىدى. «سىلەرنىڭ نەسلىڭلاردىن ئوغۇللار سەككىز كۈنلۈك بولغان ھامان خەتنە قىلىنىدۇ. سىلەرنىڭ گۆشۈڭلار ھەققىدە قىلغان بۇ ئەھدەم مەڭگۈلۈك ئەھدىدۇر.» (تەۋرات «يارىتىلىش» 17 : 12 - 13) بۇ ھۆكۈم ئىبراھىم ئوغۇللىرى ئىسمائىل ۋە ئىسھاق ئەلەيھىسسالاملارنىڭ ئەۋلادلىرى ئىچىدە ۋە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە داۋام قىلىپ كەلگەن. «يېڭى تۇغۇلغان ئوغۇل بالىلار سەككىز كۈنلۈك بولغاندا خەتنە قىلىنىدۇ.» (تەۋرات «لاۋىيلار» 12 : 3)

ئىسا ئەلەيھىسسالاممۇ خەتنە قىلىنغان : «بۇ سەبىنى خەتنە قىلىش ئۈچۈن سەككىز كۈن تولغان كۈنى ئۇنىڭ ئېتى يەسۈۋ قىيۇلدى.» (ئىنجىل «لۇقا» 2 : 21)

خىرىستىيانلارنىڭ ئىبادىتىدە ھازىرقى كۈنگىچە داۋام قىلىپ كەلگەن مەلۇم بىر ناماز بار بولۇپ، ئۇلار بۇ نامازنى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ خەتنە قىلىنغان كۈنىدە ئۇنى خاتىرىلەش ئۈچۈن ئوقۇيدۇ. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە ئوغۇللارنى خەتنە قىلىش ئىشى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ئەمەس، بەلكى داۋام قىلىپ كەلگەن. پەقەت پاۋلۇس بۇ ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ئۈچۈن قاتتىق چىڭ تۇرغان ۋە ئاخىرىدا بۇنى ئەمەلدىن

قالدۇرغان. ئىنجىل «فىلىپلىكلەر» 3 : 3، «رىملىقلار» 2 : 29~25، «گالاتلىكلەر» 2 : 3~5، «كۇلۇسىيىلىقلار» 2 : 11 - تېكىستلەردىكى پاۋلۇسنىڭ مەكتۇبلىرىدا بۇ مەسىلىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقى سۆزلەنگەن. تۆۋەندە ئۇنىڭ گالاتلىقلارغا يازغان مەكتۇبىدىن ئىككى تېكىستنىلا نەقىل كەلتۈرىمىز: «مەن مانا پاۋلۇس سىلەرگە شۇنى ئېيتىمەنكى، ئەگەر سىلەر بالىلىرىڭلارنى خەتنە قىلساڭلارمۇ ئىسا سىلەرگە ھېچ پايدا يەتكۈزمەيدۇ. چۈنكىئىسادا خەتنە قىلىشنىڭ ھېچ نەرسىگە پايدىسى يوقتۇر.» (ئىنجىل «گالاتلىقلار» 5 : 2~6)

خىرىستىيانلار ئىسا ئەلەيھىسسالام بۇزىمغان بۇ مەڭگۈلۈك ھۆكۈمنى پاۋلۇسنىڭ پەتۋاسى بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرغان.

8 - پاۋلۇسنىڭ نەزىرىدە تەۋراتنىڭ قىممىتى
 پاۋلۇس ئىبرانىيلەرگە يازغان مەكتۇبىدا مۇنداق دېگەن:
 «بۇرۇنقىۋەسىيەتلەرنىڭ زەئىپلىكىۋە پايدىسىزلىقى سەۋەبتىن ئۇلار ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى.» (ئىنجىل «ئىبرانىيلەر» 7 : 18) بۇ تېكىست 1825 - ۋە 1826 - يىللاردىكى نەشرىدە: «بۇرۇنقى ھۆكۈملەرنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشى ئۇلارنىڭ پايدىسىز ۋە ئىشەنچسىزلىكىدىن بولدى» دەپ كەلگەن. 1671 - ، 1823 - ، 1844 - يىللاردىكى نەشرىدە بولسا، «بۇرۇنقىۋەسىيەتلەرنىڭ رەزىللىكى، ئاجىزلىقى ۋە پايدىسىزلىقىدىن ئۇلار ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى» دەپ كەلگەن. بۇ تېكىست 1882 - يىلىدىكى نەشرىدە: «ئۇنداقتا بىز بۇرۇنقىۋەسىيەتلەرنى ئۇلارنىڭ ئاجىزلىقى ۋە پايدىسىزلىقى ئۈچۈن قوبۇل قىلمايمىز» دەپ كەلگەن. ئىنجىل

«ئىبرانىيلەر» 8 : 7~13 - تېكىستلەردە: «بۇرۇنقى ئەھكاملار ئەيىبسىز بولغان بولسا ئىدى، ئۇلار ئىككىنچى ئەھكامنى تەلەپ قىلمىغان بولاتتى. يېڭىسى كونسىنى ئەمەلدىن قالدۇردى. زادى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان نەرسە تۈگەشكە يېقىن ئىدى» دەپ قەيت قىلىنغان. بۇ تېكىستلەر 1823 - ۋە 1844 - يىللاردىكى نەشرىدە: «ئاۋۋالقىسى مالا مەتسىز بولغان بولسا ئىدى، ئىككىنچىسىگە ئورۇن يوق ئىدى. يېڭى دېمەك پاساتلىققا يېقىن بولغان كونسىنى ئەمەلدىن قالدۇرغۇچى دېمەكتۇر» دەپ كەلگەن. 1825 - ۋە 1826 - يىللاردىكى نەشرىدە بولسا بۇ تېكىستلەر مۇنداق كەلگەن: «ئاۋۋالقىسى قارشىلىقسىز بولغان بولسا ئىدى، ئىككىنچىسىگە ئورۇن بولمايتتى. ئىككىنچىسى يېڭى ئەھدە دەپ قوبۇل قىلىنغان ئىكەن ئاۋۋالقىسى كونسىغا ئايلانغان بولدى. كونسىراپ قالغان چۈرۈك نەرسە يوقلىشقا ھامان يېقىندۇر.» ئىنجىل «ئىبرانىيلەر» 10 : 9 - تېكىستتە: «ئىككىنچىسىنى كۈچكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن بىرىنچىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى» دەپ قەيت قىلىنغان.

يۇقىرىدىكى تېكىستلەردە پاۋلۇس تەۋراتىنى ئىشەنچسىز، پايدىسىز، رەزىل، ئەيىبلىك، چۈرۈگەن، پاساتلىققا يېقىن، تۈگەشكە يېقىن، مالا مەتلىك، مەقبۇل ئەمەس ۋە قارشىلىقسىز ئەمەس، دېگەن ئىبارىلەر بىلەن سۈپەتلىگەن. دۋالىيۋە رېچېرتمېنتلەر ئۆز تەپسىرلىرىدە بېيلىنىڭ مۇنۇ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرگەن: «بۇ ناھايىتى ئېنىق مەسىلىدۇركى، ئاللاھ كونا، نۇقسانلىق دىننى يېڭى، ياخشى دىن ئارقىلىق ئەمەلدىن قالدۇرۇشنى خالايدۇ. شۇڭا ئۇ يەھۇدىي دىننى بىكار

قىلىۋېتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا خىرىستىيان دىنىنى تۇرغۇزىدۇ. بۇ يەھۇدىيلارنىڭ بەرگەن قۇربانلىقلىرىنىڭ يېتەرسىز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىش دېمەكتۇر. شۇڭا ئىسا نۇقساننى پۈتۈنلەش ئۈچۈن ئۆز نەپسىگە ئۆلۈمنى قوبۇل قىلدى. بۇ ئىككى دىننىڭ بىرىگە ئەمەل قىلىش بىلەن ئىككىنچىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلىدۇ.»

يۇقىرىدىكى مىساللاردىن تۆۋەندىكىلەر ئېنىقلىنىدۇ:

1 - بۇرۇنقى شەرىئەتلەردىكى بەزى ئەھكاملارنىڭ كېيىنكى شەرىئەتلەردە ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشى ئىسلام دىنىدىلا مەۋجۇت بولغان خۇسۇسىيەت بولماستىن، بەلكى بۇرۇنقى دىنلاردىمۇ مەۋجۇت بولغان ئىشتۇر.

2 - تەۋراتنىڭ مەڭگۈلۈك بولغان ياكى ۋاقىتلىق بولغان پۈتۈن ئەمەلىيەت ئېتىقادى ئەھكاملىرىنى، پەرزلىرىنىۋە ھالال - ھارامنىڭ چەكلىمىلىرىنى پاۋلۇس ئەمەلدىن قالدۇرغاندىن كېيىن، خىرىستىيانلار ئۇلارغا ئەمەل قىلىشتىن بەھاجەت بولغان.

3 - پاۋلۇس تەۋراتنى كونىراپ كەتكەن، ئىشەنچسىز، پايدىسىز، رەزىللىك، ئەيىبلىك، پاساتقا، تۈگەشكە يېقىن، ئەمەلدىن قالغان، چۈرۈكۈۋە مالا مەتلىك دېگەنگە ئوخشاش سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەپ سۆكۈدۇ. ئەگەر كونىسى شۇنداق بولىدىغان بولسا، ئىسلام شەرىئىتىنىڭ يەھۇدىيە خىرىستىيانلارنىڭ شەرىئەتلىرىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس، بەلكى پاۋلۇسنىڭ سۆزىگە ئاساسەن بۇ ئەڭ مۇھىم ئىشتۇر. چۈنكى ئۇلارنىڭ شەرىئەتلىرى ئىسلام دىنىنىڭ يېڭى شەرىئىتىگە نىسبەتەن قالاق، تۈگەشكە يېقىن، كونا ھەم پايدىسىز سانىلىدۇ.

پاۋلۇس بىلەن ئەھلى كىتابنىڭ مۇپەسسىرلىرى تەۋراتنى ئاللاھنىڭ سۆزى دەپ ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپ ئۇنى ئالايىق سۆزلەر بىلەن سۈپەتلىگەن يەردە، ئىسلام دىنىدىن ئىبارەت بۇ يېڭى شەرىئەتنىڭ ئۇنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشى قانداقمۇ زۆرۈر بولمىسۇن؟!

تەۋراتتە ئىنجىللارنىڭ قۇرئاننىڭ چۈشۈشى بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقى مۇنازىرە قوبۇل قىلمايدىغان، شۈبھىسىز بىر ئەمەلىيەت. بۇ ئىككى ئەھدىنىڭ ئەھكاملىرى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانىكەن، ئۇلارغا ئەمەل قىلىشۇمۇ قۇرئانغا ئەمەل قىلىش بىلەن كۇپايە قىلىنىپ، ئۇلار ئۆزۈلۈكىدىن ئەمەلدىن قالغان بولىدۇ.

تۆۋەندە بىر پەيغەمبەرنىڭ شەرىئىتىدە ئەمەلدىن قالدۇرغۇچى تەمەلدىن قالدۇرۇلغۇچى، ئىككى ھۆكۈمنىڭ تېپىلىدىغانلىقىنىڭ مىساللىرىنى كەلتۈرۈمىز:

1 - قۇربانلىق قىلىشقا بۇيرۇلغان ھۆكۈمنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشى

ئاللاھ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى ئوغلى ئىسھاقنى (توغرىسى ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنى) قۇربانلىق قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. ئۇلار ئاللاھنىڭ بۇ ئەمرىنى قوبۇل قىلىپ ئۇنى ئۇلاشتىن بۇرۇن ئاللاھ بۇ ئەمرىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئاسماندىن بىر قوچقارنى چۈشۈرۈپ بەرگەن. (تەۋرات «يارىتىلىش» 22 : 1~4)

2 - مەخسۇس قۇشخاندا بوغۇزلاش ئەمرىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشى

ئاللاھ مۇساۋە ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنى كالا، قوي ۋە ئۆچكە قاتارلىق ماللارنى بوغۇزلىغاندا قۇرۇلتاي چېدىرىغا يېقىن بولغان «گۇۋاھلىق گۇمبىزى» دەپ ئاتىلىدىغان مەخسۇس قۇشخانىدا بوغۇزلاشقا بەلگىلەنگەن مۇمەخسۇس ئورۇننىڭ سىرتىدا مال بوغۇزلىغان كىشىنى ئۆلتۈرۈشكە ئەمىر قىلغان. (تەۋرات «لاۋىيلار» 17 : 1-6) ئاندىن بۇ ھۆكۈم ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇپ، مەزكۇر ماللارنى خالىغان جايلاردا بوغۇزلاشقا بولىدىغانلىقى يولغا قويۇلغان. (تەۋرات «ئۇلگە» 12 : 15~22) ھورېن ئۆزىنىڭ تەپسىرىدە يۇقىرىدىكى تېكىستلەرنى نەقىل كەلتۈرۈپ، بۇ ئىككى تېكىستتە زىتلىق بارلىقىنى، لېكىن ئوبدان مۇلاھىزە قىلىنسا ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ شەرىئەت ئەھكاملىرىنىڭ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ كېمەيتىلىپ، قوشۇلۇپ، ئۆزگەرتىلىپ كەلگەنلىكىنى، مۇقەددەس كىتابلارنى ۋە ئىچىدىكى ئەھكاملارنى ئۆزگەرتىشنىڭ ئۇ زامانلاردا ناھايىتى ئوڭاي ئىكەنلىكىنى بايان قىلدۇ ھەمدە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەلەستىنگە كىرىشتىن بۇرۇنقى سەرسانلىقنىڭ 41 - يىلى تەۋرات «لاۋىيلار» دىكى ھۆكۈملەرنى «ئۇلگە» بىلەن ئوچۇق ئەمەلدىن قالدۇرغانلىقىنى ۋە ئۇلار پەلەستىنگە كىرىپ بولغاندىن كېيىن كالا، قوي ۋە ئۆچكىلەرنى خالىغان جايلاردا بوغۇزلاشقا رۇخسەت قىلغانلىقىنى تەكىتلەيدۇ. يۇقىرىدىكى ئەھلى كىتاب ئالىملىرى ۋە مۇپەسسىرلىرى مۇسا شەرىئىتىنىڭ بەزى ئەھكاملىرىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىغا ۋە بۇ شەرىئەتنىڭ گاھ كېمەيتىلىپ، گاھ زىيادە قىلىنىپ ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ ھالىغا كۆرە ئۆزگىرىپ

كەلگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلماقتا. ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، يەھۇدىيە خرىستىيانلار باشقا شەرىئەتلەردە كېمەيتىش، تولۇقلاشۇۋە ئەمەلدىن قالدۇرۇشنىڭ بولغانلىقىنى قوبۇل قىلمايدۇۋە ئاللاھنى بۇرۇنقى ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا ھۆكۈم چىقارغان دېيىش، ئۇنى ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىنى بىلمىگەن دېگەنلىكتۇر، دەپ قارايدۇ. ئەمما بىز مۇسۇلمانلار — باشتا بايان قىلغىنىمىزدەك — ئاللاھ بۇرۇنقى ھۆكۈمنى مەلۇمۋاقتىچە كۈچكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن چۈشۈرگەنۋە كېيىن بۇ ھۆكۈمنىڭ ئەمەل قىلىنىش ۋاقتى تۈگىگەندىن كېيىن بۇ ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، شۇ زامانغا لايىق ھالدا يېڭى ھۆكۈم چۈشۈرگەن، دەپ ئېتىقاد قىلىمىز.

4 - خىزمەتكە مەخسۇس ئالىمنىڭ يېشى ھەققىدىكى ھۆكۈم تەۋرات «سانلار» 4 : 3 -، 23 -، 30 -، 35 -، 39 -، 43 - ۋە 46 - تېكىستلەردە «قۇرۇلتاي چېدىرىدا ئىشلەيدىغان مەخسۇس خىزمەتچى ئالىمنىڭ يېشى 30 بىلەن 50 ئارىسىدا بولىدۇ» دەپقەيت قىلىنغان بولسا، تەۋرات «سانلار» 8 : 24 -، 25 - تېكىستلەردە «قۇرۇلتاي چېدىرىدا ئىشلەيدىغان مەخسۇس خىزمەتچى ئالىمنىڭ يېشى 25 بىلەن 50 ئارىسىدا بولىدۇ» دەپقەيت قىلىنغان. بۇ ئىككى تېكىستتىكى زىتلىق ئۆزگەرتىشتىن كېلىپ چىققان زىتلىق، ياكى ئىككىنچى تېكىستتىكى ھۆكۈمىمىزنىڭ تېكىستتىكى ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇرغان بولىدۇ. بۇ ئىككىنىڭ بىرىگە ئىقرار قىلىش كېرەك.

5 - ھىزقىيانىڭ يېشىنىڭ ئۇزارتىلىشى

«ئاللاھ ئامۇس ئوغلى ئىشىيا پەيغەمبەرنى يەھۇزا دۆلىتىنىڭ پادىشاھى ھىزقىيانىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭ ئەجلىنىڭ توشقانلىقىنى خەۋەر قىلىشقا ئەمر قىلدى. پادىشاھ ھىزقىيا بۇۋاقتتا تامغا قاراپ ناماز ئوقۇدىۋە قاتتىق يىغلىدى. ئىشىيا پەيغەمبەر ئۇنىڭ يېنىدىن چىققاندىن كېيىن، ئاللاھ ھىزقىيانىڭ ئەجلىنى تۈگەتكەنلىكىدىن ئىبارەت بۇ ھۆكۈمنى ئەمەلدىن قالدۇردىۋە ئىشىيا ئۆيىگە قايتىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ ھىزقىيانىڭ يېنىغا قايتىپ بېرىپ ئۇنىڭغا: ئاللاھ سېنىڭ نامزىڭنى، دۇئاڭنى ئاڭلىدى، تۆككەن ياشلىرىڭنى كۆردى، ساڭا شىپالىق ئاتا قىلدى ۋە سېنىڭ ئۆمرۈڭنى 15 يىل ئۇزارتتى دەپ خەۋەر بېرىشنىۋەھىيىقىلدى.» (تەۋرات «پادىشاھلار 2» 20 : 1-6) دېمەك، ئەمەلدىن قالدۇرغۇچىۋە ئەمەلدىن قالدۇرۇلغۇچى ھەر ئىككى ھۆكۈم ئىشىيا پەيغەمبەرگەۋەھىيىقىلىنىش ئارقىلىق ئۇنىڭۋاستىسى بىلەن ھىزقىيا پادىشاھقا يەتكۈزۈلگەن.

6 - ئومۇمىيلىقۋە خاسلىق ئارىسىدىكى خىرىستىيان دىنى «بۇ 12 كىشىنى ئىسا ئەۋەتتىۋە ئۇلارغا مۇنداق دەپ تەۋسىيە قىلدى: ئۈممەتلەرنىڭيولغا ماڭماڭلار، سامىرىيلەرنىڭ شەھىرىگە كىرمەڭلار، بەلكى ئىسرائىل ئائىلىسىنىڭ يىتكەن قويلرىغا بېرىڭلار.» (ئىنجىل «مەتتا» 10 : 5 - 6) «ئىسا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: مەن ئىسرائىل ئائىلىسىدىن باشقىسىغا ئەۋەتىلگەن ئەمەسمەن.» (ئىنجىل «مەتتا» 15 : 24) يۇقىرىدىكى بۇ ئىككى تېكىستتە ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ دەۋىتىنى پەقەت ئىسرائىل ئەۋلادلىرىغىلا مەخسۇس قىلىپ كۆرسەتكەن. ئەمما ئىنجىل

«ماركوس» 16 : 15 - تېكىستتە «ئىسا ئۆزىنىڭ مۇرىتلىرىغا: دۇنيانىڭ ھەممە يېرىگە بېرىڭلار، ئىنجىلنى پۈتۈن خەلقكە يەتكۈزۈڭلار، دېدى» دەپ قەيىت قىلىنغان. خىرىستىيانلار بۇ تېكىستنى خىرىستىيان دىنىنىڭ دۇنياۋى دىن ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ، دەپ گۇمان قىلىشىدۇ. بۇ تېكىست ئۇلارنىڭ بۇ داۋاسىغا ئاساسەن يۇقىرىدىكى ئىككى تېكىستنى ئەمەلدىن قالدۇرغان بولىدۇ. چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالام بۇرۇن ئۆزىنىڭ دىنىنى ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئۈچۈنلا خاس دىن قىلىپ ئېلان قىلىپ، كېيىن بۇ دىننى پۈتۈن دۇنيا خەلقىگە ئومۇمىيىدىن قىلىپ ئىپادىلىگەن نۆۋە دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا بېرىپ بۇ دىننى تارقىتىشنى مۇرىتلىرىغا تەۋسىيە قىلغان. ئەگەر خىرىستىيانلار ئۆزلىرىنىڭ شەرىئىتىدە بۇرۇنقى ھۆكۈملەرنىڭ كېيىنكى ھۆكۈملەر ئارقىلىق ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىغا ئىقرار قىلسا، ئۇلارنىڭ كىتابلىرىدا بەزى ھۆكۈملەرنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى ئىسپاتلاشتىن ئىبارەت بىزنىڭ بۇ ماۋزۇدىكى سۆزىمىزنى كۈچلەندۈرگەن بولىدۇ، ئەگەر ئۇلار بۇنىڭغا ئىقرار قىلمىسا ئۇلارنىڭ كىتابلىرىنىڭ ئۆزگەرتىشلەر، زىتلىقلار ۋە ئويدۇرمىچىلىقلار بىلەن تولغان كىتابلار ئىكەنلىكىنى ئۆزلىرى ئىسپاتلاپ بەرگەن بولىدۇ. توغرىسى، ئىنجىل «ماركوس» تىكى يۇقىرىدا ئۆتكەن سۆزلەرنى ئىسا ئەلەيھىسسالام ئېيتىمغان.

يۇقىرىدىكى مىساللاردىن كۆرگىنىمىزدەك، يەھۇدىيە ۋە خىرىستىيانلارنىڭ ھەر ئىككىسى ئەھدە كىتابلىرىدىكى ئەھكاملارنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقى شەك قوبۇل قىلمايدىغان

ھەققەتتۇر! ئۇلارنىڭ بۇ كىتابلاردا ئەمەلدىن قالدۇرۇش بولمىغانلىقىنى داۋا قىلىشلىرى شۈبھىسىز خاتا بولۇپ چىقتى. ئۇلار قانداقمۇ بۇ داۋانى ئاقتۇرالىسۇن؟! ئىنسانىيەتنىڭ ئېھتىياجلىرى ھەر زامان ۋە ھەر ماكاننىڭ شارائىتىغا قاراپ ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ. بەزى ئەھكاملار مەلۇم ۋاقىتقىچە كۈچكە ئىگە بولۇش سۈپىتى بىلەن تەقدىر قىلىنغان بولىدۇ. بۇ مەلۇم ۋاقىت يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، بۇ ئەھكاملار كېيىنكى يېڭى ئەھكاملار ئارقىلىق ئەمەلدىن قالدۇرۇلىدۇ. چۈنكى بەزى ئەھكاملار مەلۇم ۋاقىت ئىچىدە كىشىلەرنىڭ ئېھتىياجلىرىغا مۇناسىپ بولىدۇ. كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا يارمايدۇ. ئىنسانلار ئۆزلىرىگە نېمىنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ، لېكىن ئۇلارنى ياراتقان ئاللاھ ئۇلارغا نېمىنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى ئەزەلدىن ئوبدان بىلىدۇ. بۇنىڭغا ئاساسەن دەيمىزكى، يەھۇدىيە ۋە خرىستىيانلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ باتىل تەۋبىلىرى ۋە يالغان گۇمانلىرى بىلەن ئاللاھ تەرىپىدىن ئۇلارنىڭ كىتابلىرىدىكى بەزى ئەھكاملارنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى ئىنكار قىلىشلىرى چوڭ ھەقسىزلىقتۇر.

ئىككىنچى باب

ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئېتىقادىنىڭ

خاتالىقىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

ئەسكەرتىشكە تېگىشلىك بولغان مەسىلىلەر

بىرىنچى مەسىلە

كونا ئەھدە كىتابلىرى ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى، شېرىكىياكى بالسى يوق ئىكەنلىكىنى، ھەمىشە تىرىك، ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكىنى ۋە ئۆز زاتىدا، سۈپەتلىرىدە ھېچكىمگە ئوخشىمايدىغان تەڭداشسىز بىر ئىلاھ ئىكەنلىكىنى سۆزلەيدۇ. بۇ مەسىلە كونا ئەھدە كىتابلىرىدا مەشھۇر مەسىلە بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭ دەلىللىرىنى نەقىل كەلتۈرۈشكە ھاجەت يوق.

ئىككىنچى مەسىلە

ئاللاھتىن باشقىسىغا ئىبادەت قىلىش پۈتۈن ساماۋى كىتابلاردا قاتتىق مەنئى قىلىنغان ئىشتۇر. تەۋراتنىڭ كۆپلىگەن تېكىستلىرىدە ئۇنىڭ مىساللىرىنى كۆرەلەيمىز. مەسىلەن، تەۋرات «چىقىش» 20 : 3 - 4 ، - 5 ، - 23 ، - 34 : 14~17 ، «ئۈلگە» 13 : 1~11 ، 17 : 2~7 - تېكىستلەردە ئاللاھتىن باشقا بىرسىگە ئىبادەت قىلغان ياكى ئۇنىڭغا تەشەببۇس قىلغان ھەرقانداق كىشىنى گەرچە ئۇ پەيغەمبەر بولسىمۇ ئۆلتۈرۈشنىڭ پەرزلىكى سۆزلەنگەن.

ئۈچىنچى مەسىلە

تەۋراتتا ئاللاھنىڭ ئوخشىشى يوق ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلغان تېكىستلەر كۆپ. مەسىلەن، تەۋرات «ئۈلگە» 4 : 12~15 - تېكىستلەردە مۇنداق كەلگەن: «رەب ئوتنىڭ ئوتتۇرىسىدىن سىلەرگە سۆزلىدى، سىلەر بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىدىڭلار، لېكىن سىلەر

ئاللاھنى كۆرمىدىڭلار، بەلكى ئاۋازنى ئاڭلىدىڭلار. ئۆزۈڭلارغا ياخشى قاراڭلار، چۈنكى سىلەر رەب ئوتىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن سىلەرگە سۆزلىگەندە بىرەر سۈرەت كۆرمىدىڭلار.»

يېڭىئەھدە كىتابلىرىدا بولسا، ئاللاھنى بۇدۇنيادا كۆرۈشىڭمۇمكىن بولمايدىغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان تېكىستلەر كۆپتۇر. مەسىلەن، ئىنجىل «مەتتا» 1 : 18 - تېكىستتە «ئاللاھنى ھېچكىم كۆرگەن ئەمەس» دەپ قەيىت قىلىنغان. ئىنجىل «پاۋلۇس 2» 6 : 6 - تېكىستتە «ئاللاھنى ئىنسانلاردىن ھېچكىم كۆرگەن ئەمەس» دەپ قەيىت قىلىنغان. ئىنجىل «يۇھەننا 1» 4 : 12 - تېكىستتە «ئاللاھقا ھېچكىم قارىغان ئەمەس» دەپ قەيىت قىلىنغان. يۇقىرىدىكى ئىنجىل تېكىستلىرىدىن ئاللاھنىڭ ئوخشىشى يوق ۋە ئۇنى دۇنيادا كۆرۈشىڭمۇمكىن ئەمەسلىكى ئىسپاتلىنىدۇ. چۈنكى كۆز بىلەن كۆرۈلگەن بىرسى ھەرگىزمۇ ئىلاھ بولالمايدۇ. ئىككى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ كۆپلىگەن تېكىستلىرىدە «ئىلاھ» سۆزى پادىشاھلارغا، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا، ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ ئالىملىرىغا ۋە كامىل ئىنسانغا، بەلكى ئادەتتىكى كىشىلەرگە ۋە شەيتانغا قوللىنىلغان. چۈنكى بۇنىڭغا ئوخشاش سۆزلەر ئاللاھتىن باشقىسىغا قوللىنىلغان ئورۇنلاردا بۇ سۆزلەر باشقا مەنالاردا كەلگەن. بۇنداق سۆزلەر قوللىنىلغان جۈملىلەرنىڭ سىياقى ھەرقانداق كىشىگە بۇ سۆزلەرنىڭ «ئىلاھ» مەنىسىدە كەلمىگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ھەرقانداق ئاقىل كىشىنىڭ بۇنداق سۆزلەرنى دەلىل قىلىپ تۇرۇپ بەزى كىشىلەرنى ئىلاھ ياكى

ئىلاھنىڭ ئوغلى دەپ داۋا قىلىشى ئەقىلۋەمەنتتىكىگە توغرا كەلمەيدۇ.

تۆتىنچى مەسىلە

ھېچقانداق بىر پەيغەمبەر كىشىلەرنى ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىگە چاقىرىغان ئەمەس. ساماۋى كىتابلاردىن بىرەر كىتابمۇ بۇ ئەقىدىنى سۆزلىگىنى يوق. تەۋراتتا بۇنداق بىر داۋاننىڭ بولمىغانلىقى بىزنىڭ بۇ مەسىلە ئۈستىدە توختىلىشىمىزنى بەھاجەت قىلىدۇ. چۈنكى ھازىرقى ئۆزگىرىپ كەتتى، دەپ قارىغان تەۋراتنى ئوقۇغان كىشىمۇ ئۇنىڭدىن ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىگە دائىر بىرەر بايان ياكى ئىشارەت تاپالمايدۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدىن تا ھازىرغىچە كەلگەن ھېچبىر پەيغۇمبەر ئالىمى ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىنى ئېتىراپ قىلمايدۇ. مۇنداق ئەقىدىنىڭ ئۆز كىتابلىرىغا مەنسۇپ قىلىنىشىنىمۇ قەتئىي رەت قىلىدۇ. ئەگەر ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسى ھەق بولىدىغان بولسا ئىدى، مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ ئىسا ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان پۈتۈن ئىسرائىل سۇلالىسىدىن كەلگەن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۇنى بايان قىلىشى كېرەك ئىدى. مەزكۇر پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەممىسى تەۋراتتا كەلگەن بارلىق ئەھكاملارغاۋە ئۇنىڭدىكى ئەقىدە مەسىلىلىرىگە ئېتىقاد قىلىشقا بۇيرۇلغان. خىرىستىيانلار ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئېتىقادىنى نىجاتلىقنىڭ ئاساسى، پەيغەمبەر بولسۇن ياكى ئادەتتىكى ئىنسان بولسۇن ھېچكىمنىڭ بۇ ئەقىدىسىز نىجاتلىققا ئېرىشىشى مۇمكىن ئەمەس، دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. ئەگەر بۇ

ئەقەدەھەق بولىدىغان بولسا ئسرائىل سۇلالىسىدىن كەلگەن مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ پۈتۈن پەيغەمبەرلەر بۇنداق ئالاھىدە مۇھىم بولغان بىر ئەقىدىنى قانداقمۇ بايان قىلمىسۇن؟! ئۇلار ئەھمىيەتلىك دەرىجىسى بۇنىڭغا يەتمەيدىغان ئادەتتىكى مەسىلىلەرنى قايتىلاپ بايان قىلغان. بەزى ئەھكاملارنى بىر قانچە ماۋزۇلاردا قايتىلاپ بايان قىلغان ۋە بۇ ئەھكاملارغا خىلاپلىق قىلغۇچىلارنىڭ ئۆلتۈرۈلۈشىنى پەرز قىلغان. ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، ئسرائىل سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى پەيغەمبىرى ھەزرىتى ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ گۇمانغا كۆرە ئۆزى بۇ ئۈچ گەۋدىنىڭ بىرى بولۇپ تۇرۇپ، بۇ ئەقىدىنى ئوچۇق بايان قىلماستىن قانداقمۇ ئاسمانغا چىقىپ كەتتى؟ توغرىسى خىرىستىيانلارنىڭ قوللىرىدا بۇ ئەقىدىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىل - پاكىت يوقتۇر. پەقەت ئۇلار ئەقىلگە ۋە مەنتىقىگە توغرا كەلمەيدىغان، ھەقىقەتتىن يىراق بولغان خىيالى پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇش ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ بۇ بۇزۇق ئەقىدىسىنى ئىسپاتلاشقا ئۇرۇنىدۇ. خىرىستىيانلارنىڭ مەشھۇر ئالىمى دوكتور فېنر ئۆزىنىڭ «سىرلار ئاچقۇسى» ناملىق ئەسىرىدە، ئىسا نېمە ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئىلاھ ئىكەنلىكىنى ئوچۇق ئېيتمىغان؟ نېمە ئۈچۈن ئۇ قىسقىچە بولسىمۇ «مەن ئاللاھتۇرمەن» دەپ ئېلان قىلمىغان؟ دېگەن سوئاللارنى قويۇپ، ئاندىن ئۆزى ئۇنىڭغا جاۋاب بەرگەن بولۇپ، مۇنداق دەيدۇ: «ھەقىقەتەن ئىسا ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن قايتا تىرىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئاسمانغا چىقىپ كېتىشىدىن بۇرۇن ھېچكىم بۇ

مەسىلىنى (يەنى ئۇنىڭ ئىلاھلىقىنى) چۈشەنمىگەن. ئەگەر ئۇ ئۇچۇقلا «مەن ئاللاھتۇرمەن» دەپ ئۆزىنى ئېلان قىلغان بولسا ئىدى، ئۇلار ئىسانى ئاشۇ ئىنسانىي جىسمى بىلەن ئىلاھ، دەپ چۈشىنىپ قالغان بولاتتى. بۇ توغرا ئەمەس. ئۇنىڭ ئۆز مۇرىتلىرىغا ئۆزى توغرىلىق ئېيتقان بەزى سۆزلىرى بار. مەسىلەن، ئىنجىل «يۇھەننا» 16 : 12 - تېكىستتە «مەن سىلەرگە ئېيتىشقا تېگىشلىك بولغان كۆپ ئىشلار بار، لېكىن سىلەر ئۇنى ھازىر چۈشىنەلمەيسىلەر» دېيىلگەن. چۈنكى يەھۇدىي ئالىملىرى نەچچە قېتىم ئۆلتۈرۈپ تاش كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈشنى قارار قىلغان. ئۇ شۇ سەۋەبتىن ئۇلارغا ئۆزىنىڭ ئىلاھ ئىكەنلىكىنى ئوچۇق ئېيتىشقا پىتىنالمىغان.

پەقەت ئۇنىبەزى ئىشارەتلەر بىلەنلا ئىپادىلىگەن.»

دوكتور فېندىرنىڭ بۇ جاۋابىغا بىز مۇنداق رەددىيە بېرىمىز:

بىرىنچىدىن، بۇ جاۋاب ناھايىتى ئاجىز ۋە ئاساسسىز جاۋابتۇر. چۈنكى ئۇنىڭ گۇمانغا كۆرە ئىسانىڭ ئىلاھ ئىكەنلىكىنى چۈشىنىش كىشىلەرنىڭ ئىقتىدارىنىڭ سىرتىدا ئىدى. ئىسانىڭ ئۆز مۇرىتلىرىغا ۋە يەھۇدىيلارغا «سىلەر مېنىڭ بۇ جىسمىم بىلەن ئىلاھ ئىكەنلىكىمنىڭ ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى چۈشىنەلمەيسىلەر. شۇڭا بۇ توغرىدا ئىزدىنىشنى تەرك ئېتىپ مېنى ئىلاھ دەپ ئېتىقاد قىلىڭلار، چۈنكى مەن بۇ پانى جىسمىم ئېتىبارى بىلەن ئىلاھ ئەمەسمەن، بەلكى سىلەرنىڭ ئىدارا كىشىلىرىنىڭ سىرتىدا بولغان بىر باغلىنىش بىلەن ئىلاھمەن» دەپ ئېيتىشقا ئىمكانىيىتى بار ئىدى. لېكىن

ئەجەبلىنەرلىكى، مەزكۇر باغلىنىشنىڭ (يەنى ئىنساننىڭ جىسمى بىلەن ئۇنىڭ ئىلاھلىقى ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىش) مەنىسىنى چۈشىنىشكە بولغان بۇ ئىقتىدارسىزلىق ئۇ ئاسمانغا چىقىپ كەتكەندىن كېيىنمۇ يەنە شۇ بويىچە چۈشىنىشىز قالدى. ھازىرغىچە ھېچبىر خىرىستىيان ئالىمى بۇ باغلىنىشنىڭ مەنىسىنى ياكى كەيپىياتىنى بايان قىلىپ بېرىشكە پىتىنالمىغان. ئۇلارنىڭ كىتابلىرىنىڭ كۆپلىگەن تېكىستلىرىدە بۇ ئىشنىڭ سىرىنى بىلىش ئەقىلنىڭ سىرتىدا، دەپ ئېيتىپ قىلىش بىلەن كۆپايە قىلغان. بۇ مەسىلىدە تېخىمۇ ئىزدىنىپ بېقىشنى خالىغان كىشى خىرىستىيانلارنىڭ ئاتاقلىق ئالىملىرىنىڭ ئىشتىراكى بىلەن يېزىلغان «مۇقەددەس كىتابلارنىڭ قامۇسى» ناملىق ئەسەرگە مۇراجىئەت قىلسا بولىدۇ.

ئىككىنچىدىن دەيمىزكى، نېمە ئۈچۈن ئىسا ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارنىڭ ئۇنى ئۆلتۈرۈشىدىن قورقۇپ ئۆزىنىڭ ئىلاھ ئىكەنلىكىنى ئوچۇق بايان قىلالماي، ئۇلارنىڭ گۇمانىچە ئىشارەت بىلەن ئىپادىلىگەن؟ سىلەر خىرىستىيانلىق سۈپىتىڭلار بىلەن ئىسا پەقەت ئۆزىنىڭ يەھۇدىيلارنىڭ قولىدا ئۆلتۈرۈلۈشى ئارقىلىق پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ گۇناھلىرىنى يۇيۇش ئۈچۈنلا كەلگەن، ئۇ ئۆزىنىڭ يەھۇدىيلار تەرىپىدىن كىرىستە ئۆلتۈرۈلدىغانلىقىنى ئېنىق بىلەتتى، دەپ ئېتىقاد قىلىسىلەر. ئۇنداقتا، گۇمانىڭلارغا كۆرە نىجاتلىقنىڭ ئاساسى نۇقتىسى بولغان بۇ مۇھىم ئەقىدىنى (يەنى ئۆزىنىڭ ئىلاھ ئىكەنلىكىنى) يەھۇدىيلارنىڭ ئۆلتۈرۈشىدىن قورقۇپ بايان قىلماسلىق ئۇنىڭ شەنگە لايىقمۇ؟ ئىلاھ دېگەن

كشىلەردىن قورقۇمۇ؟ گۇمانىڭلاردا ئىلاھ سانالغان ئىسا ئەلەيھىسسالام قانداقمۇ بۇ دۇنيادىكى ئازابىتىن قورقۇپ ھەقىقەتنى سۆزلەشتىن چېكىنسۇن؟! ھالبۇكى، ئىسرائىل سۇلالىسىدىن كەلگەن بەزى پەيغەمبەرلەر ئۇلارغا ھەقىقەتنى قورقماي ئېيتقانلىقلىرى ئۈچۈن قاتتىق قىيىن - قىستاقلار بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن. ئىسا ئەلەيھىسسالاممۇ ئەنە شۇ پەيغەمبەرلەرگە ئوخشاش ھەقىقەتنى قورقماي سۆزلەيدىغان پەيغەمبەر ئىدى.

شۇنىمۇ ئېيتىش كېرەككى، ئىسا ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارنىڭ كاتىبلىرىنى ۋە ئالىملىرىنى قاتتىق ئىنكار قىلىپ، ئۇلارنى رىياخورلار، ئەمما يولباشچىلار، جاھىللار، ۋەھشىيىيلانلار دەپ سۆككەن. ھەتتا ئۇلارنىڭ قەبىھلىكلىرىنى يېتەرلىك دەلىللەر بىلەن پاش قىلغاندا، بەزىلەر بىزنى سۆكتۈڭ، دەپ ئۇنىڭغا نارازىلىق بىلدۈرگەن. (ئىنجىل «لۇقا» 11 : 37~54، «مەتتا» 23 : 37~13)

ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆزۈڭلاردا يەھۇدىي ئالىملىرىغا ئۇلارنىڭ ھەقىقەتكە قارشى چىققۇچىلار ۋە قاتتىق قول كىشىلەر ئىكەنلىكىنى ھېچ قورقماستىن ئوچۇق ئېيتقانۇە ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئۇلارنى شەپقەتسىزلەر، دەپ سۆككەن. پەيغەمبەر شۇنداق جاسارەتلىك قورقماس بولغان يەردە قانداقمۇ ئۇنى نىجاتلىقنىڭ ئاساسى بولغان بۇ مۇھىم ئەقىدىنى يەھۇدىيلاردىن قورقۇپ بايان قىلالمىغان، دەپ گۇمان قىلىشقا بولىدۇ؟! ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئەمەس. بىز ئىسا ئەلەيھىسسالامنى بۇنداق بۇزۇق گۇمانلار بىلەن ئەيىبلەشكە يول قويمايمىز!

ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئېتىقادىنىڭ خاتالىقىنىڭ ئەقلى دەلىللەر ئارقىلىق ئىسپاتلىنىشى

خىرىستىيانلار ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ھەقتۇر، ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىمۇ ھەقتۇر، دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. لېكىن ھەقىقىي ئۈچلۈك ھاسىل بولغان يەردە ئاللاھنىڭ بىردىن كۆپ بولۇشى تەبىئىدۇر. ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ۋە ئاللاھنىڭ كۆپ بولغانلىقى تېپىلغان يەردە ئاللاھنى بىر دېيىشتىن ئىبارەت بىرلىك يوق بولغان بولىدۇ؟ بۇنداقتا ئاللاھنى بىر دەپ ئىسپاتلىغىلى بولمايدۇ. ئەگەر بۇنداق بولمىغاندا بىر - بىرىگە زىت بولغان ئىككى ھەقىقەت مەيدانغا كەلگەن بولىدۇ. يەنى ئاللاھنىڭ ھەقىقەتتە بىر ئىكەنلىكى ۋە ھەقىقەتتە ئۈچ ئاللاھنىڭ بىرى بولغانلىقىدىن ئىبارەت ئىككى زىت ھەقىقەت ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. بۇ مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى بۇۋاقتتا ئاللاھ بىر بولماستىن كۆپ بولغان بولىدۇ. ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىگە ئىشەنگۈچىلەر ئاللاھنى ھەقىقەتتە بىر دەپ ئىشەنمەيدۇ، بەلكى ئاللاھنى ئۈچ ئاللاھنىڭ بىرى، دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. چۈنكى ھەقىقىي بىر كۆپلىگەن بىرلەردىن بىر پارچە ئەمەستۇر، بەلكى بىر ھەر زامان بىردۇر. ئۇ ئۈچكە پارچىلانمايدۇ. ئەگەر ئۇ پارچىلانسا ئۇ بىر دېيىلمەيدۇ، بەلكى ئۈچنىڭ بىرى، دېيىلىدۇ. ئەمما ئۈچ بۆلۈنىدۇ. ئۈچنىڭ ئۈچتىن بىرى بىردۇر. بۇ بىر ئۈچنى تەشكىل قىلغان بىر پارچىدۇر. بىر نەرسە بىرلا ۋاقتتا ھەم ھەقىقىي بىر

ھەم ھەقىقىي ئۈچ بولالمايدۇ. ئەقىلمۇ بۇنداق بولۇشىنى قوبۇل قىلمايدۇ. بۇنداق بولغانىكەن، ئۈچ ئىلاھنىڭ بىرلىشىپ بىر ئاللاھنى تەشكىل قىلىشى مۇمكىن ئەمەس. خىرىستىيانلارنىڭ كىتابلىرىدا ئاللاھنى ئۈچ ئىلاھنىڭ بىرى دەيدىغان ئەقىدىگە دالالەت قىلىدىغان تېكىستلەر ئۇچرىسا ئۇنى ئەقىلۋە نەقىل (ۋەھىي) گە مۇناسىپ كېلىدىغان شەكىلدە چۈشىنىش كېرەك. ئەقىل بىلەن نەقىل ئاللاھنىڭ ئۈچ ئىلاھنىڭ بىرى بولۇشىنى تەتبىق قىلىدۇ.

جىرجىس سېل قۇرئانى ئىنگىلىز تىلىغا تەرجىمە قىلىپ، 1836 - نەشر قىلدۇرغان ۋاقىتتا ئۆز قەۋمىگە مۇنداق دەپ تەۋسىيە قىلغان: «سىلەر ئەقىلگە زىت كېلىدىغان مەسىلىلەرنى مۇسۇلمانلارغا ئۆگىتىمىز، دەپ ئاۋارە بولماڭلار. چۈنكى مۇسۇلمانلار بۇ مەسىلىلەرگە ئالدىنىدىغان ئەخمەقلەردىن ئەمەس. ئۇلار بۇددىستلارغا ئوخشاش ئەقىلسىز قەۋملەر ئەمەس. ئۇلار بۇ مەسىلىلەرنىڭ كۆپلىرىنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىدۇ. بۇنداق ئەقىلگە زىت كېلىدىغان مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا چىقىرىۋالغانچىر كاۋلارنىڭ ھېچبىرى ئۇلارنى چىركاۋلىرىغا تالماي كەلگەن.» دېمەك، بۇ خىرىستىيان ئالىمىمۇ ئۆزىنىڭ دىنىدا ئەقىلگە زىت كېلىدىغان مەسىلىلەرنىڭ بارلىقىنى ئېتىراپ قىلماقتا. توغرىسى مۇشۇ مەسىلىلەرگە (يەنى ئاللاھنى بىردىن كۆپ دەيدىغان ئەقىدىگە) ئىشىنىدىغان ھەرقانداق دىن ئەھلىلىرى شەكسىز مۇشرىكلاردۇر (يەنى ئاللاھقا باشقا بىرىنى شېرىك قىلىپ قوشۇۋالغۇچىلاردۇر). ئىسلام ئالىملىرى مۇنداق دەپ

خۇلاسە چىقارغان: «دۇنيادا خىرىستىيان دىنىدەك ئەقىلدىن يىراق بولغان خۇراپىبىر دىننى كۆرمىدۇقۇ ئەلارنىڭ سۆزلىرىدەك باتىل سۆزلەرنى ئاڭلىمىدۇق.»

ئۈچىنچى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىنىڭ ئىنساننىڭ سۆزلىرى ئارقىلىق رەت قىلىنىشى

بىرىنچى سۆزى

ئىسا ئەلەيھىسسالام ئاللاھقا خىتاب قىلىپ مۇنداق دېگەن: «سېنىڭ ھەقىقىي يالغۇز بىر ئىلاھ ئىكەنلىكىڭنىۋە ئىنساننىڭ سەن ئەۋەتكەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى تونۇغانلار ئۈچۈن يارىتىلغان بۇ ھايات مەڭگۈلۈك ھاياتتۇر.» (ئىنجىل «يۇھەننا» 17 : 3) ئىسا ئەلەيھىسسالام يۇقىرىدىكى سۆزىدە ئاخىرەتتىكى مەڭگۈلۈك ھاياتقا ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنىۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ ئەۋەتكەن ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى تونۇپ ئىمان ئېيتىش بىلەن ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى ئوچۇق بايان قىلغان. ئۇ ھەرگىزمۇ بۇ مەڭگۈلۈك ھاياتقا ئۈچىنچى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسىگە ئىشىنىش ۋە ئىنساننى ئاللاھنىڭ ئوغلى دەپ ئېتىقاد قىلىش بىلەن يەتكىلى بولىدۇ، دېگەن ئەمەس. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇۋاقتىكى سۆزى ئاللاھقا قىلغان خىتابى بولغان ئىكەن، ئۇنىڭ يەھۇدىيلاردىن قورقۇشىغا ھېچقانداق ئېھتىمال يوق ئىدى. ئەگەر ئۈچىنچى بىر گەۋدە قىلىش ۋە ئىنساننى بۇ ئۈچ ئىلاھنىڭ ئىككىنچىسى دېيىش ئەقىدىسى نىجاتلىقنىڭشۇ

مەڭگۈلۈك ھاياتنىڭ ئاساسى بولغان بولسا ئىدى، ئۇ ئەلۋەتتە بۇھەقىقەتنى ئوچۇق ئېلان قىلغان بولاتتى. لېكىن نىجاتلىقنىڭ ئاساسى ئاللاھنى بىر بىلىپ، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىۋە بەندىسى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىش بولغاچقا ئىسا ئەلەيھىسسالاممۇ يۇقىرىدىكى سۆزنى ئېيتقان. ئېتىقاد بۇنىڭ ئەكسىچە بولغاندا كىشى مەڭگۈلۈك ھالاكەتكە دۇچار بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكى ئۇنىڭ ئۈچ ئىكەنلىكىنىڭ زىتى ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكى ئۇنىڭ ئىلاھ ئىكەنلىكىنىڭ زىتىدۇر. ئەۋەتكۈچى (ئاللاھ) ئەۋەتلىگۈچى (پەيغەمبەر) نىڭ ئۆزى ئەمەستۇر.

ئىككىنچى سۆزى

«كاتىپلاردىن بىرى كېلىپ، ئۇلارنىڭ مۇنازىرە قىلىشىۋاتقىنىنى ئاڭلىدى. ئىسانىڭ ئۇلارغا ياخشى جاۋاب بېرىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭدىن: قايسى ۋەسىيەت ئەڭ بىرىنچى ۋەسىيەت بولالايدۇ؟ دەپ سورىدى كاتىپ. ئىسا جاۋاب بېرىپ دېدىكى: ئەي ئىسرائىل ئوبدان قۇلاق سال! پۈتۈنۋەسىيەتلەرنىڭ ئەڭئاۋۋالقىسىبىزنىڭ ئىلاھىمىز بولغان رەب بىردۇر. ئىلاھنىڭ بولغان رەبىنى پۈتۈن قەلبىڭ بىلەن ئۆز نەپسىڭدىن، پۈتۈن پىكىرىڭدىن، پۈتۈن قۇدرىتىڭدىن بەكرەك سۆيىشىڭدۇر. بۇ بىرىنچى ۋەسىيەتتۇر. ئىككىنچىسىمۇ ئۇنىڭغا ئوخشايدۇ. ئۇ بولسىمۇ يېقىنلىرىڭنى ئۆزۈڭنى سۆيگىنىڭدەك سۆيىسەن. بۇ ئىككىسىدىن چوڭۋەسىيەت يوقتۇر. كاتىپ ئۇنىڭغا ناھايتى توغرا ئېيتتىڭ، ئەي مۇئەللىم! ھەقىقەتنى سۆزلىدىڭ، چۈنكى ھەقىقەتتە

ئاللاھ بىردۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر. ئۇنىڭ مۇھەببىتى پۈتۈن قەلبتىن، پۈتۈن چۈشەنچىدىن، پۈتۈن جاندىن ۋە پۈتۈن قۇدرەتتىن چوڭدۇر. يېقىنلارنىڭ سۆيگۈسى بولسا ئۆزۈڭنىڭ سۆيگۈسىگە ئوخشاشتۇر. ئۇ پۈتۈن قۇربانلىقلاردىن ئەۋزەلدۇر، دېدى. ئۇنىڭ بۇ ئاقلانە جاۋابىنى كۆرگەن ئىسا دېدىكى، سەن ئاللاھنىڭ پادىشاھلىقىدىن يىراق ئەمەسسەن.» (ئىنجىل «ماركوس» 12 : 28~34)

ئىنجىل «ماركوس» 12 : 34~40 - تېكىستلەردىمۇ بۇنىڭ ئوخشىشى سۆزلەنگەن. مەن پەقەت 40 - تېكىستنىلا نەقىل كەلتۈرمەن. ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بۇ ئىككى ۋەسىيەت پۈتۈن قانۇنلارغاۋە بارلىق پەيغەمبەرلەرگە تەئەللۇقتۇر.» يۇقىرىدىكى تېكىستلەر تەۋراتتاۋە باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتابلىرىدا قىلىنغان ۋەسىيەتلەرنىڭ ئەڭ ئاۋۋالقىسىۋە نىجاتلىقنىڭ ئاساسى نۇقتىسى ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىگەۋە ئۇنىڭ شېرىكى يوقلىقىغا ئېتىقاد قىلىشتىن ئىبارەت ئىكەنلىكىنى تەكىتلىگەن. ئۈچىنچى بىر گەۋدە قىلىش ئەقىدىسى ھەق بولىدىغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە تەۋراتتا ياكى باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتابلىرىدا بايان قىلىنغان بولاتتى ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالاممۇ كاتىپنىڭ سورىغان سوئالىغا: ۋەسىيەتلەرنىڭ ئەڭ ئاۋۋالقىسى ئاللاھنىڭ ئۈچ ئىلاھنىڭ بىرى ئىكەنلىكىگەۋە ئىسانىڭ ئىككىنچى ئىلاھ ھەم ئاللاھنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىگە ئېتىقاد قىلىش، دەپ ئېيتقان بولاتتى. ئەمما ھەقىقەت شۇكى، ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېمىگەن. تەۋراتتا، ياكى ئىنجىللاردا، ياكى

بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتابلىرىدا بۇ ئېتىقادقا دائىر ھېچقانداق بىر ئىشارەت كەلمىگەن. بەلكى مەزكۇر كىتابلاردا نىجاتلىقنىڭ ئاساسى نۇقتىسى ئاللاھنى ھەقىقىيەنەدا بىر دەپ ئېتىقاد قىلىش ۋە ئۇنى شېرىكتىن، بالىسى بولۇشتىن پاك ۋە ئۈستۈن، دەپ ئېتىقاد قىلىشنىڭ زۆرۈرلۈكى قەيت قىلىنغان. كونا ئەھدە كىتابلىرىدا ئاللاھنىڭ بىر ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلغان ئوچۇق بايانلار ناھايىتى كۆپتۇر. تەۋرات «ئۈلگە» 4 : 35~39، 6 : 4 - 5، «ئىشئىيا» 45 : 5 - 6، 46 : 9 - تېكىستلەردە بۇ مەسىلە بايان قىلىنغان.

ئۈچىنچى سۆزى

«ئەمما ئۇ كۈنىمۇ شۇ سائەتنى ئاتىدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. ئاسمانلاردىكى پەرىشتىلەر مۇۋەپپەقىيەتلىمەيدۇ.» (ئىنجىل «ماركوس» 13 : 33) ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ تېكىستتىكى سۆزى ئۈچىنچى بىر گەۋدە قىلىش ۋە ئىسانى ئاللاھ دېيىش ئېتىقادىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالام بۇ تېكىستتە قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقى ھەققىدىكى ئىلمىنىڭ پەقەت ئاللاھقا خاس ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلغان ۋە قىيامەتنىڭ قاچان بولىدىغانلىقى ھەققىدىكى ئىلمىنى بىلمەسلىكتە ئۆزىنى باشقا بەندىلەر بىلەن ئوخشاش قىلىپ كۆرسەتكەن. ئەگەر ئۇ ئەمەلىيەتتە ئىلاھ بولىدىغان بولسا، ئۇ قىيامەتنىڭ ۋاقتىنى بىلگەن ۋە ئۆزىنىڭ بىلمەيدىغانلىقىنى ئېيتىمىغان بولاتتى.

تۆتىنچى سۆزى

«سائەت توققۇز ئەتراپىدا ئىدى، ئىسا ناھايىتى يۇقىرى ئاۋاز بىلەن "ئىلاھىم! ئىلاھىم!" نېمىشقا مېنى بۇنداق تەرك ئەتتىڭ دەپ قاتتىق ۋارقىردى. ئىسا شۇنداق ئاۋازلىق نالە - پەرياد قىلغان ھالدا جان ئۈزدى.» (ئىنجىل «مەتتا» 27 : 46~50)

«ئىسا يۇقىرى ئاۋاز بىلەن ۋارقىراپ ئەي ئاتا سېنىڭ ئالدىڭدا جېنىمنى تاپشۇرۇمەن دېدى، ئاندىن جان ئۈزدى.» (ئىنجىل «لۇقا» 23 : 46)

ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرقى نەپەسلىرىدە — ئۇلارنىڭ گۇمانغا كۆرە — ئۇنىڭدىن سادىر بولغان بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ ئىلاھىي ئىكەنلىكىنى ئىنكار قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ ئىلاھ بولىدىغان بولسا، ئۇ باشقا بىر ئىلاھتىن مەدەت سورىمىغان بولاتتى. ھەقىقىي ئىلاھتا ئاجىزلىق، نالە - پەرياد قىلىش، چارچاش، ياردەم سوراش، ئازابلىنىش ۋە ئۆلتۈرۈلۈشتەك سۈپەتلەر قەتئىي بولمايدۇ. چۈنكى ھەقىقىي ئىلاھ دېگەن ھەممىگە قادىر، ھەمىشە تىرىك، قۇدرەتلىك زاتتۇر. «ھېچ تونۇمىدىڭمۇ ياكى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ مەڭگۈلۈك رەب يەر يۈزىنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ياراتقان ۋە ھارمايدىغان، چارچىمايدىغان زاتتۇر.» (تەۋرات «ئىشئىيا» 40 : 27) بۇنىڭغا ئوخشاش تېكىستلەر ئىككى ئەھدىنىڭ كىتابلىرىدا ناھايىتى كۆپ ئۇچرايدۇ. مەسىلەن، تەۋرات «ئىشئىيا» 44 : 6 - ، «ئىرمىيا» 10 : 10 - ، «ھەبەققۇق» 1 : 12 - ، ئىنجىل «پاۋلۇس 2» 1 : 17 - تېكىستلىرىدە ھەقىقىي ئىلاھنىڭ شىرىكسىز، تەڭداشسىز، ھەمىشە تىرىك، ئۆلمەيدىغان، چارچىمايدىغان زات

ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان سۆزلەر بار. پانى بولغۇچىۋە ئۆلۈمگە يۈز تۇتقۇچى ئىنسان قانداقمۇ ئىلاھ بولالسىن؟!

تەۋرات «ھەبەققوق» 1 : 12 - تېكىستنىڭ بۇرۇنقىنەشرلىرىدە «ئەي مېنىڭ ئىلاھىم رەب! سەن مېنىڭ مۇقەددەس ئىلاھىمەن، سەن ھېچ ئۆلمەيسەن» دەپ نەشر قىلىنغان بولسا، كېيىنكى يېڭىنەشرلىرىدە بۇ تېكىستنىڭ ئاخىرقى «ھېچ ئۆلمەيسەن» دېگەن سۆزى «ھېچ ئۆلمەيمىز» گە ئۆزگەرتىلگەن. بۇ خىرىستىيانلارنىڭ كىرىستتە ئۆلتۈرۈلگەن ئىنساننىڭ ئۆزى ئىلاھ ئىدى، دەيدىغان خاتا داۋالارنى كۈچكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن قىلغان بۇرمىلاشلىرى ئىدى.

بەشىنچى سۆزى

ئىنجىل «يۇھەننا» 20 : 17 - تېكىستتە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مەجدەلىيەلىك مەريەم ئاتلىق بىر ئايالغا مۇنداق دېگەنلىكى قەيت قىلىنغان: «لېكىن سەن قېرىنداشلىرىمنىڭ يېنىغا كەتكىن. ئۇلارغا مېنىڭۋە سىلەرنىڭ ئاتاڭلار، مېنىڭۋە سىلەرنىڭ ئىلاھىڭلار بولغان زاتنىڭ يېنىغا ئۆرلەيدىغانلىقىمنى ئېيتقىن.» بۇ سۆزىدە ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆزى بىلەن باشقا ئىنسانلارنى ئىلاھنىڭ ئۇلارنىڭ ئاتىسى ۋە ئىلاھى ئىكەنلىكىدە ئوخشاش قىلىپ كۆرسەتكەن. ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەقىقەتتە ئىلاھنىڭ ئوغلى بولمىغانغا ئوخشاش ئۇنىڭ مۇرتلىرىمۇ ھەقىقەتتە ئىلاھنىڭ ئوغۇللىرى ئەمەستۇر. بەلكى بۇ ماۋزۇدىكى «ئاتا» سۆزى ھەقىقىي مەنىدە ئەمەس، بەلكىمەجازىيەندە قوللىنىلغان. ئەگەر ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ھەقىقەتتە ئىلاھنىڭ

ئوغلى دەپ داۋا قىلىنسا، ئۇنىڭمۇ رىتلارنى قىققەتتە ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرى، دەپ داۋا قىلغانلىق بولىدۇ. بۇ مۇمكىن ئەمەس. بۇسۇز ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاسمانغا چىقىپ كېتىشى ئالدىدا ئېيتىلغانىكەن، بۇنىڭدىن شۇ ھەقىقەت ئىسپاتلىنىدۇكى، ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىسى ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭغۇ مۇرتلىرىنىڭ ئىلاھى پەقەت ئاللاھ ئىكەنلىكىنى ئاخىرقى نەپسىگە قەدەر ئېلان قىلىپ كەلگەن. مانا بۇسۇز ئىسا ئەلەيھىسسالاملارنىڭ «قۇرئان كەرىم» دەپ بايان قىلىنغان مۇنۇ سۆزىنى تەكىتلەيدۇ: ﴿ھەقىقەتەن مېنىڭغۇ سىلەرنىڭ رەببىڭلار ئاللاھتۇر. ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىڭلار.﴾ (3- سۈرە ئال ئىمران 51- ئايەت) ﴿ھەقىقەتەن مېنىڭ رەببىمۇ سىلەرنىڭ رەببىڭلار ئاللاھتۇر.﴾ (19- سۈرە مەرىيەم 36 - ئايەت) ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش ئېتىقادى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇرتلىرى بىلەن ئىسپاتسىمانغا چىقىپ كېتىشى ئالدىدا ئېيتقان ئاخىرقى سۆزىگە زىتتۇر. چۈنكى ئۇ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى شۇ لەھزىلىرىگىچە ئاللاھنى بىر دەپ ئېتىقاد قىلىشقا ۋە ئۆزىنى ئاللاھنىڭ بەندىسى دەپ بىلىشكە چاقىرغان.

ئالتىنچى سۆزى:

ئىنجىللاردا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ ئىنسان، مۇئەللىمۇ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئاشكارا ھالدا ئېلان قىلغان سۆزلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. مۇراجىئەت قىلغۇچىلار ئىنجىل «مەتتا» 10 : 40، 11 : 19، 13 : 57، 15 : 24، 17 : 12~22، 19 : 16، 21 : 11~46، 23 : 8~10، 26 : 18، ئىنجىل «ماركوس» 9 : 37 - 38،

10 : 35، ئىنجىل «لۇقا» 4 : 43، 5 : 5، 7 : 16، 39، 40، 8 : 24، 45، 9 : 33، 38، 56، 10 : 16، 12 : 13، 13 : 33، 34، 17 : 13، 23 : 47، 24 : 19، ئىنجىل «يۇھەننا» 1 : 38، 4 : 19، 31، 34 : 5، 23 - 24، 36 - 37، 6 : 14، 25، 7 : 15~18، 52، 8 : 18، 17 : 26، 28، 29، 40، 42، 9 : 11، 15، 17، 11 : 42، 12 : 44، 49، 50، 13 : 13، 14، 14 : 24، 17 : 3، 8، 18، 25، 20 : 16، 21 - تېكىستلەرگە قارىسۇن.

تۆۋەندە بەزىسىنى بايان قىلىمىز: ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرنى قوبۇل قىلغان كىشى مېنى قوبۇل قىلغان بولىدۇ؛ مېنى قوبۇل قىلغان كىشى مېنى ئەۋەتكەن زاتنى قوبۇل قىلغان بولىدۇ.» (ئىنجىل «مەتتا» 10 : 40)

«ئىسا جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى: مەن پەقەت ئىسرائىل سۇلالىسىنىڭ يىتكەن قويلرىغا ئەۋەتلىدىم.» (ئىنجىل «مەتتا» 24 : 15)

«كۆپچىلىك: مانا بۇ ناسىرادىن ئەۋەتىلگەن ئۇلۇغ پەيغەمبەر يەسۇئۇدۇر، دېيىشتى.» (ئىنجىل «مەتتا» 21 : 11)

ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇرتلىرىغا «چۈنكى سىلەرنىڭ مۇئەللىمىڭلار مەسھ دېگەن بىرلا كىشىدۇر.» دېگەن. (ئىنجىل «مەتتا» 23 : 8، 10)

«ئىسا ئۇلارغا: قالغان شەھەرلەردىمۇ ئاللاھنىڭ پادىشاھلىقىنى بېشارەت قىلىشىم كېرەك، چۈنكى مەن شۇنىڭ ئۈچۈن ئەۋەتلىدىم.» (ئىنجىل «لۇقا» 4 : 43) ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆلۈكنى تىرىلدۈرگەندىن كېيىن، «ھەممىسىقورقۇنچاقچۈشكەن ھالدا

ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتىشىپ: ئارىمىزدا ئۇلۇغ پەيغەمبەر
كەپتۇ، ئاللاھ ئۆز خەلقىگە نەزەر قىلىپتۇ، دېيىشتى. « (ئىنجىل
«لۇقا» 7 : 16)

«سىلەرنى ئاڭلاۋاتقان زات مېنى ئاڭلايدۇ. سىلەرنى خار
كۆرگەن كىشى مېنى خار كۆرگەنبولىدۇ. مېنى خار كۆرگەن كىشى
مېنى ئەۋەتكەن زاتنى خار كۆرگەنگە ئوخشاش بولىدۇ.» (ئىنجىل
«لۇقا» 10 : 16)

«ئىسا كۆرسەتكەن مۆجىزىلەرنى كۆرگەن خەلق ھەقىقەتەن بۇ
ئالەمگە ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر دۇر، دېيىشتى.» (ئىنجىل «يۇھەننا»
14 : 6)

«يەھۇدىيلار ئىسادىن ئەجەبلىنىپ: بۇ ئوقۇمىغان بىر ئادەم
تۇرسا، قانداق بولۇپ كىتابلارنى بىلدى دېيىشكەندە، ئىسا ئۇلارغا
جاۋاب بېرىپ: مېنىڭ تەلىمىم ساڭا ئائىت ئەمەس، بەلكى مېنى
ئەۋەتكەن زاتقا ئائىتتۇر، دېدى.» (ئىنجىل «يۇھەننا» 15 : 16)

«مېنى ئەۋەتكەن زات ماڭا گۇۋاھتۇر. لېكىن مېنى ئەۋەتكەن
زات ھەقتۇر. مەن پەقەت ئۇنىڭدىن ئاڭلىغانلىرىمنى ئالەمگە
ئېلان قىلىۋاتىمەن. مېنى ئەۋەتكەن زات ھەمىشە مېنىڭ بىلەن
بىرگىدۇر. مېنى تەرك ئەتكىنى يوق، لېكىن سىلەر ھازىر مېنى
ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتىسىلەر. مەن ئاللاھتىن ئاڭلىغان
ھەقىقەتلەرنى سىلەرگە سۆزلەپ بېرىۋاتقان بىر ئىنسانمەن.
چۈنكى مەن ئۆزۈمچە پەيغەمبەر بولۇپكەلگىنىم يوق، بەلكى مېنى زات
ئەۋەتتى.» (ئىنجىل «يۇھەننا» 8 : 18، 26، 29، 40، 42)

«سىلەر مېنى "مۇئەللىم"، "ئەپەندى" دەپ چاقىرىۋاتسىلەر. بۇ ياخشى، چۈنكى مەن شۇنداقمەن.» (ئىنجىل «يۇھەننا» 13 : 13)

يۇقىرىدىكى تېكىستلەردە ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئىنسان ۋە مۇئەللىم ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ پەقەت ئاللاھتىن ئاڭلىغانلىرىنى كىشىلەرگە يەتكۈزىدىغان ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئوچۇق بايان قىلغان. ئاللاھ مۆجىزىلەرنى ئۇنىڭ ئىنسانلىق ۋە پەيغەمبەرلىك سۈپىتىگە ئاساسەن ئۇنىڭ قولىدا ئەمەلگە ئاشۇرغان.

يەتتىنچى سۆزى

«ئۆزۈڭلار يەسۇد ئۇلار بىلەن گېتسەيمانى دېگەن باغقا كېلىپ مۇرىتلىرىغا: مەن ئۇ جايغا بېرىپ دۇئا قىلىپ بولغۇچە سىلەر بۇ يەردە ئولتۇرۇپ تۇرۇڭلار، دېدىۋە زەبىدىنىڭ ئىككى ئوغلى بىلەن پېترۇسنى ئۆز يېنىدا ئېلىپ قالدى، كۆپ غەم - قايغۇغا پاتتى ۋە بىئارام بولدى. ئۇلارغا ئېيتتى: مەن ئۆلگۈدەك غەم ئىچىدە قېلىۋاتمەن. مېنىڭ يېنىمدا ئويغاق تۇرۇڭلار. ئاندىن ئالدىغا بىر ئاز مېڭىپ يەرگە يىقىلىپ، مۇنداق دەپ دۇئا قىلىشقا باشلىدى: ئەي ئاتا! مۇمكىن بولسا بۇ پىيالى مەندىن ئۆتسۇن. لېكىن مەن خالىغاندەك ئەمەس، بەلكى سەن خالىغاندەك بولسۇن. ئاندىن مۇرىتلىرىنىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىپ، ئۇلارنىڭ ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ پېترۇسقا ئېيتتى: مانا مېنىڭ بىلەن بىر سائەتمۇ ئويغاق تۇرالىدىڭلارمۇ؟ سىلەر كېچىدە ئويغاق تۇرۇپ دۇئا قىلىڭلاركى، سىناقلارغا دۇچ كەلمەڭلار. روھ ئىرادىلىكتۇر،

ئەمما بەدەن ئاجىزدۇر. يەنە ئىككىنچى قېتىم كېتىپ دۇئا قىلىپ ئېيتتى: ئەي ئاتا! مەن ئۇنىڭچىمىگىچە بۇ پىيالى مەندىن ئۆتمەيدىغان بولسا سېنىڭ خالىغىنىڭچە بولسۇن. ئاندىن قايتىپ كېلىپ ئۇلارنى ئۇخلاۋاتقان ھالدا كۆردى. چۈنكى ئۇلارنىڭ كۆزلىرى ئېغىرلاشقاندى. يەسۇ ئۇلاردىن ئايرىلىپ يەنە ئۈچىنچى قېتىم كېتىپ دۇئا قىلىپ بۇرۇن ئېيتقان سۆزلىرىنى تەكرارلىدى. ئاندىن مۇرىتىلىرىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئېيتتى: ئەمدى ئۇخلاپ راھەتلىنىڭلار. مانا ئەمدى سائەتمۇ يېقىنلاشتى، ئىنسان ئوغلى گۇناھكارلارنىڭ قولىغا تاپشۇرۇلدى. تۇرۇڭلار كېتەيلى. مېنى تۇتۇپ بەرگۈچى يېقىنلىشىۋاتىدۇ.» (ئىنجىل «مەتتا» 26 : 36~46) بۇ تېكىستلەرنىڭ ئوخشىشى ئىنجىل «لۇقا» 22 : 39~46 - تېكىستلىرىدىمۇ بايان قىلىنغان. بۇ تېكىستلەردە ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ پەيغەمبەرۋە بەندە ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلغان ھەم ئۇنىڭ ئۈستىگە غەم - قايغۇغا پاتىدىغان، چارچايدىغان، دۇئا قىلىپ ياردەم سورايدىغان ۋە ئۆلىدىغان بىر كىشى ئىلاھ بولالمايدۇ، بەلكى ئۇ ئىنساندۇر.

ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلاھلىقىغا كەلتۈرۈلگەن نەقىللەرنىڭ خاتالىقىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

خىرىستىيانلار ئۆزلىرىنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئىلاھ دەيدىغان داۋاسىنى كۈچكە ئىگە قىلىشلىرى ئۈچۈن ئىنجىللاردا كەلگەن بەزى تېكىستلەرنى دەلىل قىلىپ كۆرسىتىدۇ. بۇنداق تېكىستلەر خۇسۇسەن ئىنجىل «يۇھەننا» دا كۆپ ئۇچرايدۇ. تۆۋەندە ئۇلارنىڭ بۇ مەسىلىدىكى دەلىللىرىنى نەقىل كەلتۈرۈپ، ئۇلارغا رەددىيە بېرىلىدۇ:

ئۇلارنىڭ بىرىنچى دەلىلى

ئۇلارنىڭ بىرىنچى دەلىلى، ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن «ئاللاھنىڭ ئوغلى» دېگەن سۆزنىڭ قوللىنىلىشى بولۇپ، بۇ دەلىل ئىككى جەھەتتىن خاتا دۇر:

1 - ئىنجىللاردىكى «ئاللاھنىڭ ئوغلى» ئىبارىسىنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن قوللىنىلىشى مەزكۇر ئىنجىللاردىكى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنى مەن «ئىنسان ئوغلى» دەپ تونۇتقانۇە ئۇنى «داۋۇدنىڭ ئوغلى» دېگەن ئىبارىلەرگە زىتتۇر. مەسىلەن، «مەتتا» 8 : 20، 9 : 16، 13 : 27، 17 : 9، 13 : 22، 18 : 11، 19 : 27، 20 : 18، 28 : 27، 24 : 27، 26 : 24، 45 : 64 - تېكىستلىرىدە، ئۇنىڭغا «داۋۇدنىڭ ئوغلى» دېگەن سۆز يەنە ئىنجىل «مەتتا» 9 : 27، 12 : 23، 15 : 22، 20 : 30 - 31، 21 :

9، -15، -، 22 : 42 - تېكىستلىرىدە، ئىنجىل «ماركوس» 10 : 47 -
، 48 - تېكىستلىرىدە ۋە ئىنجىل «لۇقا» 18 : 38 ، - 39 -
تېكىستلىرىدە قوللىنىلغان. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ داۋۇد
ئەلەيھىسسالامغا، ئاندىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ
نەۋرىسى قۇب ئەلەيھىسسالامغىچە بولغان نەسەبىتىمىسى ئىنجىل
«مەتتا» 1 : 1~17 - ۋە «لۇقا» 3 : 23~34 - تېكىستلىرىدە بايان
قىلىنغان. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسەبى ئىنجىللارغا كۆرە
يۇقىرىدىكى پەيغەمبەرلەرگە بېرىپ يەتسە شۈبھىسىزكى، ئۇ چوقۇم
ئىنسان ئوغلىدۇر. چۈنكى ئۇ ئىلاھ بولدىغان بولسا، ئۇنىڭ
نەسەبى ئىنسانلارغا تۇتاشمىغان بولاتتى.

2 - ئىنجىللاردا كەلگەن «ئاللاھنىڭ ئوغلى» دېگەن سۆز
ھەرگىزمۇ ھەقىقىي مەنىدە قوللىنىلغان ئەمەس. چۈنكى «ئوغۇل»
سۆزىنىڭ ھەقىقىي مەنىسى پۈتۈن دۇنيا ئەھلىنىڭ لۇغەتلىرىدە
ئاتا بىلەن ئانىنىڭ ئۆزئارا يېقىنچىلىق قىلىشى ئارقىلىق تۈرلەنگەن
ئىنسان، دېگەنلىكتۇر. شۇڭا ئىنجىللاردا كەلگەن «ئاللاھنىڭ
ئوغلى» دېگەن سۆزلەرنى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەنىگە
مۇناسىپ كېلىدىغان مەنىدە ئىشلىتىش بىلەن «ياخشى ئىنسان» دەپ
چۈشىنىش كېرەك. بۇ سۆزمۇ زادى شۇ مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.
«ئاللاھنىڭ ئوغلى» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى «ياخشى
ئىنسان» مەنىسىدە كەلگەنلىكىنىڭ دەلىللىرى ئىنجىللاردا
ناھايىتى كۆپتۇر: «ھەقىقەتەن ئىنسان ئاللاھنىڭ ئوغلىدۇر.»
(ئىنجىل «ماركوس» 15 : 39) «يۈز بېشى قوماندان بولغان
ئىشلارنى كۆرگەندىن كېيىن، ئاللاھقا ھەمدۇ سانا ئېيتىپ:

ھەققەتەن بۇ ياخشى ئىنساندۇر، دېدى. «ئىنجىل «لۇقا» 23 :
 47) لۇقانىڭ بۇ تېكىستتىكى «ياخشى» دېگەن سۆز
 «ماركوس»تىكى ئەينى تېكىستتە «ئاللاھنىڭ ئوغلى» دېگەن
 سۆزگە ئۆزگەرتىلىپ كەلگەن. خىرىستىيانلارنىڭ ئىسا
 ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھنىڭ ئوغلى دەيدىغان باتىل داۋاسىنى
 كۈچكە ئىگە قىلىشلىرى ئۈچۈن داۋاملىق تۈردە ئىنجىللارنى
 ئۆزگەرتىش، بۇرمىلاش قاتارلىق جىنايەتلىرى تۈپەيلىدىن كېلىپ
 چىققان بۇ ئىككى لەۋزىئارسىدىكى زىتلىقلاردىن قەتئىينەزەر
 ھالدا، بۇ ئىككى لەۋزىنىبىر - بىرىگە زىت ئەمەس، دەپ پەرەز
 قىلغانىدۇمۇ بۇ ئىككىسى «ئاللاھنىڭ ئوغلى» دېگەن سۆزنى
 ياخشى، ئادىل كىشىلەر ئۈچۈن قوللىنىشنىڭ جائىز ئىكەنلىكىنى
 ئىسپاتلايدۇ. خۇسۇسەن يۇقىرىدىكى تېكىستتە يۈز
 بېشىقومانداننىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنى «ئىنسان» دەپ
 تەرىپلىگەنلىكىۋە ئۇنىڭ بۇ سۆزگە قارشىلىق بىلدۈرۈلمىگەنلىكى
 ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنسان ئىكەنلىكىگە ئايرىم بىر دەلىلدۇر.
 ئىنجىللاردا «ئاللاھنىڭ ئوغلى» دېگەن سۆز ئىسا
 ئەلەيھىسسالامدىن باشقىمۇ ياخشى كىشىلەر ئۈچۈن
 قوللىنىلغاندەك «ئىبلىسنىڭ ئوغلى» دېگەن سۆزمۇ يامان
 ئىنسانلارغا قوللىنىلىپ كەلگەن. «ئامانلىق ئېلىپ كەلگۈچىلەر
 بەختكە ئېرىشىشۇن! چۈنكى ئۇلار ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرى، دەپ
 ئاتىلىدۇ.» (ئىنجىل «مەتتا» 5 : 9) «ئەمما مەن سىلەرگە
 ئېيتىمەنكى، دۈشمەنلىرىڭلارنى سۆيۈڭلار. سىلەرگە لەنەت
 ئوقۇغانلارنى تەبىرىكلەڭلار. سىلەرنى قوغلىغانلار ئۈچۈن

دوۋا قىلىڭلار. شۇنداق قىلساڭلار ئاسمانلاردىكى
ئاتاڭلارنىڭ ئوغۇللىرى بولالايسىلەر.» (ئىنجىل «مەتتا» 5 : 44 -
45)

ئىسا ئەلەيھىسسالام يۇقىرىدىكى تېكىستلەردە ئامانلىقنى
تۇرغۇزغۇچىلارنى نۆۋە ياخشى ئىشلارنى قىلغۇچىلارنى «ئاللاھنىڭ
ئوغۇللىرى» دەپ ئاتىغان. ئىسا ئەلەيھىسسالام بىلەن يەھۇدىيلار
ئوتتۇرىسىدا مۇنازىرە بولغان. ئۇنىڭ بەزى تېكىستلىرىنى نەقىل
كەلتۈرمەكچىمىز: «ئىسا يەھۇدىيلارغا دېدىكى) سىلەر
ئاتاڭلارنىڭ ئىشلىرىنى قىلىۋاتىسىلەر. ئۇلار ئىساغا جاۋاب بېرىپ:
بىز زىنداندىن بولغان ئەمەسمىز. بىزنىڭ بىرلا ئاتىمىز بار، ئۇ بولسىمۇ
ئاللاھتۇر دېۋىدى، ئىسا ئېيتتى: ئەگەر ئاللاھ سىلەرنىڭ ئاتاڭلار
بولغان بولسا ئىدى، سىلەر مېنى سۆيگەن بولاتتىڭلار... بەلكى
سىلەرنىڭ ئاتاڭلار ئىبلىس (شەيتانلارنىڭ ئاتىسى)دۇر. سىلەر
شۇ ئاتاڭلارنىڭ ھاۋايى - ھەۋەسلىرىنى ئورۇنلاشنى خالايسىلەر.»
(ئىنجىل «يۇھەننا» 8 : 41~44)

يەھۇدىيلار ئۆزلىرىنى ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرى يەنى ئاللاھقا
ئىتائەت قىلغۇچى ياخشى كىشىلەرمىز دەپ داۋا قىلغاندا، ئىسا
ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئىبلىسنىڭ ئوغۇللىرى يەنى ئالدامچى ۋە
شەيتانغا ئىتائەت قىلغۇچىلار ئىكەنلىكىنى ئېيتقان. شۇبھىسىزكى،
ئاللاھ ياكى ئىبلىس ئۇلارنىڭ ھېچبىرىنىڭ ھەقىقىي ئاتىسى
ئەمەستۇر. بۇ سۆزلەر پەقەت مەجازىيەنسى بىلەن شۇنداق
قوللىنىلغان. بۇ مەجازىيەننى كۈچلەندۈرىدىغان سۆزلەرمۇ
ئىنجىللاردا كۆپلەپ ئۇچرىماقتا. مەسىلەن، «گۇناھتۇر كۆزگەن

كشى ئىبلىستۇر. چۈنكى ئىبلىسمۇ ئەڭ ئاۋۋال گۇناھتۇتكۈزگەن. ئاللاھتىن تۇغۇلغان ھەرقانداق كشى گۇناھ ئۆتكۈزمەيدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ ئۇرۇق ئۇنۇڭدا سابىت قالدۇۋە ئاللاھتىن تۇغۇلغىنى ئۇ چۈنكى گۇناھقا قىلمايدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرى ئىبلىسنىڭ ئوغۇللىرىدىن پەرقلىنىدۇ. «ئىنجىل «يۇھەننا» 1 : 3 : 8~10)

«ئەي يارانلار بىر - بىرىمىزنى دوست تۇتايلى. چۈنكى مۇھەببەت ئاللاھتىندۇر. سۆيگەن ھەر كشى ئاللاھتىن تۇغۇلغان بولىدۇ ۋە ئۇ ئاللاھنى تونۇيدۇ.» (ئىنجىل «يۇھەننا» 1 : 4 : 7) «ئىنساننىڭ مەسھ ئىكەنلىكىگە ئىشەنگەن ھەرقانداق كشى ئاللاھتىن تۇغۇلغان بولىدۇ. تۇغقاننى سۆيگەن ھەرقانداق كشى تۇغۇلغاننىمۇ سۆيىدۇ. شۇڭا بىز ئاللاھنى سۆيۈپ، ئۇنىڭ ئەمىرلىرىگە ئەمەل قىلساق، ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرىنى سۆيگەنلىكىمىزنى شۇنىڭدىن بىلىمىز.» (ئىنجىل «يۇھەننا» 1 : 5 : 1 - 2)

«ئەي بىسىز، ساپ بولۇپ، بۇزۇق بىر نەسىل ئارىسىدا ئاسماندىكى نۇرلار دەك پارقراپ، ئاللاھنىڭ داغىسىز ئوغۇللىرىدىن بولۇشۇڭلار ئۈچۈن تېرىكمەستىن، جېدەل - ماجىرا قىلماستىن ھەر ئىشنى قىلىڭلار.» (ئىنجىل «فىلىپپىلىكلەر» 2 : 14 - 15)

«چۈنكى ئاللاھنىڭ روھى بىلەن ئىش كۆرگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرىدۇر.» (ئىنجىل «رىملىقلار» 8 : 14)

شۇبھىسىزكى يۇقىرىدىكى تېكىستلەردە تىلغا ئېلىنغانلارنىڭ ھېچبىرى ھەقىقىي مەنىدە ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرى ئەمەستۇر.

بۇنداق سۆزلەر ئىككى ئەھدە كىتابلىرىدا كۆپ تېپىلىدۇ. مەسلەن، ئىنجىل «لۇقا» 3 : 38 - تېكىستتە «ئاللاھنىڭ ئوغلى» دېگەن سۆز ئادەم ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن قوللىنىلغان.

تەۋرات «چىقىش» 4 : 22 - تېكىستتە «ئاللاھنىڭ بىرىنچى ئوغلى» دېگەن سۆز ئىسرائىل (يەنىياقۇب ئەلەيھىسسالام) ئۈچۈن قوللىنىلغان.

تەۋرات «ئىرمىيا» 31 : 9 - تېكىستتە «ئاللاھنىڭ بىرىنچى ئوغلى» دېگەن سۆز ئەفرام ئۈچۈن «ئىسرائىلنىڭ ئاتىسى» دېگەن سۆز ئاللاھ ئۈچۈن قوللىنىلغان.

تەۋرات «زەبۇر» 89 : 26 ، - 27 - تېكىستتە داۋۇد ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن «ئاللاھنىڭ بىرىنچى ئوغلى» دېگەن سۆز ئاللاھ ئۈچۈن «ئۇنىڭ ئاتىسى» دېگەن سۆز قوللىنىلغان.

تەۋرات «سەمۇئىل 2» 31 : 9 - تېكىستتە سۇلەيمان ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن «ئاللاھنىڭ ئوغلى» ۋە ئاللاھ ئۈچۈن «سۇلەيماننىڭ ئاتىسى» دېگەن سۆزلەر قوللىنىلغان.

ئەگەر «ئاللاھنىڭ ئوغلى» دېگەن سۆزنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن قوللىنىلغانلىقى ئۇنىڭ ھەقىقەتتە ئاللاھنىڭ ئوغلى ۋە ئىلاھ ئىكەنلىكىنى لازىم قىلىدىغان بولسا، ئادەم، ئىسرائىل، ئەفرام، داۋۇد ۋە سۇلەيمان ئەلەيھىسسالاملار ئىلاھ بولۇشقا ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن ھەقىقتۇر. چۈنكى ئۇلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەجدادلىرىدۇر. چۈنكى ئۇلاردىن ئۈچىگە «ئاللاھنىڭ بىرىنچى ئوغلى» ئىبارىسى قوللىنىلغان. «ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرى» دېگەن سۆز ئىسرائىل سۇلالىسىنىڭ ھەممىسى ئۈچۈن

قوللىنىلىپ، تەۋراتنىڭ كۆپ ئورۇنلىرىدا كەلگەن. مەسىلەن، تەۋرات «ئۆلگە» 14 : 1، 32 : 19، «ئىشىئيا» 1 : 2، 30 : 1، 64 : 8، «يىارىتىلىش» 6 : 2~4، «يەشۇئا» 1 : 10 - تېكىستلەردە «ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرى» دېگەن سۆز ئادەمئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن قوللىنىلىپ كەلگەن. تەۋرات «ئىشىئيا» 63 : 16، 64 : 8 - تېكىستلەردە ئاللاھ ئۈچۈن «پۈتۈن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ ئاتىسى» دېگەن سۆز قوللىنىلغان. تەۋرات «ئەييۇب» 38 : 7 - تېكىستتە «ئاللاھ ئوغۇللىرىنىڭ ھەممىسى ئارقىدىن» دېيىش قەيىت قىلىنغان. تەۋرات «زەبۇر» 68 : 5 - تېكىستتە «يېتىملەرنىڭ ئاتىسى ۋە تۇللارنىڭ قازىسى ئاللاھتۇر» دەپ قەيىت قىلىنغان.

يۇقىرىدىكى تېكىستلەرنىڭ ھەممىسىمە جازىمەندە قوللىنىلغان بولۇپ، ئەھلى كىتابلاردىن ھېچبىر كىشى مەزكۇر تېكىستلەردىكى قوللىنىشلارنى ھەقىقىي مەندە قوللىنىلغان، دەپ ئېتىقاد قىلمايدۇ ۋە داۋامۇ قىلالمايدۇ.

ئادەم ئەلەيھىسسالامنى، ئۇنىڭ ئەۋلادلىرىنى ياقۇپ ئەلەيھىسسالامنى، ئەفرامنى، داۋۇد ۋە سۇلەيمان ئەلەيھىسسالاملارنى، يېتىملەرنى ۋە ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنى ئۇلارنىمە جازىمەندە ئاللاھنىڭ ئوغۇللىرى دېيىلگەنلىك سەۋەبتىن ئىلاھ دەپ ئېتىقاد قىلىش توغرا بولمىغاندەك، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىمۇ ھەقىقىي مەنسى مەقسەت قىلىنمىغان «ئاللاھنىڭ ئوغلى» دېگەن سۆزنىڭ ئۇنىڭغا قوللىنىلغانلىقى ئۈچۈن، ئىلاھ دەپ داۋا قىلىش جائىز ئەمەستۇر.

ئۇلارنىڭ ئىككىنچى دەلىلى

ئۇلارنىڭ ئىككىنچى دەلىلى، ئىسا يۇقىرى ئالەمدىندۇر، ئۇ بۇ ئالەمدىن ئەمەس، دېگەن سۆزلەرنىڭ ئىنجىللاردا كەلگەنلىكى بولۇپ، ئىنجىل «يۇھەننا» 8 : 23 - تېكىستتە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزى قەيت قىلىنغان: «ئىسا ئۇلارغا: سىلەر تۆۋەندىن، مەن يۇقىرىدىنمەن. سىلەر بۇ ئالەمدىن سىلەر، ئەمما مەن بۇ ئالەمدىن ئەمەسمەن.»

ئۇلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ تېكىستتىكى سۆزى ئۇنىڭ بۇ ئالەملەرگە ئائىت بولمىغان ئاتا ئىلاھتىن (يەنى ئاللاھتىن) چۈشكەن بالا ئىلاھ ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ، دەپ گۇمان قىلىشىدۇ. بۇ پىكىر شەكسىز خاتا ۋە ھەقىقەتكە زىتتۇر. چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەقىقەتتە بۇ ئالەمدىن ئىدى. ئۇلارنىڭ يۇقىرىدىكى خاتا پىكىرگە ئىككى جەھەتتىن مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىلىدۇ:

1 - بۇ تەۋىل ئەقلىي دەلىللەرگە ۋە ساماۋى كىتابلارنىڭ ئوچۇق تېكىستلىرىگە زىتتۇر.

2 - ئىسا ئەلەيھىسسالام بۇنىڭغا ئوخشاش سۆزلەرنى مۇرىتلىرى ئۈچۈنمۇ ئېيتقان. مەسىلەن، «ئەگەر سىلەر بۇ ئالەمدىن بولغان بولساڭلار ئىدى، ئەلۋەتتە بۇ ئالەم ئۆزىنىڭ ئاللاھىدە كىشىلىرىنى سۆيگەن بولاتتى. لېكىن سىلەر بۇ ئالەمدىن ئەمەسسىلەر، بەلكى مەن سىلەرنى بۇ ئالەمدىن تاللىدىم، شۇڭا بۇ ئالەم سىلەرگە ئاداۋەت قىلىدۇ.» (ئىنجىل «يۇھەننا» 15 : 19)

ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇرتلىرى ھەققىدە مۇنداق دېگەن: «ئالەم ئۇلارنى يامان كۆردى، چۈنكى مەنمۇ بۇ ئالەمدىن بولمىغاندەك، ئۇلارمۇ بۇ ئالەمدىن ئەمەس. مەنبۇئالەمگە ئائىت بولمىغاندەك، ئۇلارمۇبۇئالەمگە ئائىت ئەمەستۇر.» (ئىنجىل «يۇھەننا» 17 : 14~16)

ئىسا ئەلەيھىسسالام يۇقىرىدىكىئۇ ھاشقىمۇ تېكىستلەردە ئۆزى بىلەن مۇرتلىرىنى بۇ ئالەمدىن ئەمەسلىكتە ئوخشاش قىلىپ ئىپادىلىگەن. ئۇلار گۇمان قىلغاندەك، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقىرىدىكى سۆزلىرى ئۇنىڭ ئىلاھ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان بولسا، ئۇنىڭ مۇرتلىرىنىڭمۇ ھەممىسى ئىلاھ بولۇشقا تېگىشلىك بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى ئۇلارنىمۇ بۇ ئالەمدىن ئەمەس، دېگەن. ھالبۇكى خىرىستىيانلار ئىسا مۇرتلىرىنىڭ ھېچبىرىنى ئىلاھ، دەپ ئېتىقاد قىلمايدۇ. بۇنداق بولغانىكەن خىرىستىيانلارنىڭ بۇ پىكىرنىڭ خاتا ئىكەنلىكى ئىسپاتلانغان بولىدۇ.

ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقىرىدىكى تېكىستلەردىكى سۆزلىرىنىڭ ئەڭ توغرا تەۋىلى مۇنداقتۇر: ئىسا ئەلەيھىسسالاممۇ ئۇنىڭ مۇرتلىرى بۇ دۇنيانىڭ مەنپەئەتلىرىنى كۆزلەيدىغانلاردىن ئەمەس، بەلكى ئۇلار ئاخىرەتنى، ئاللاھنىڭ دەرگاھىدا ئۇلارغا بېرىلىدىغان ئالىي مۇكاپاتلارنىمۇ يۇقىرى دەرىجىلەرنى كۆزلەيدىغان كىشىلەردۇر. بۇنداق مەجازلار دۇنيادىكى ھەرقايسى تىللاردا مەشھۇردۇر. مەسىلەن، ئاخىرەت ئۈچۈن ئۆزلىرىنى ئاتىۋەتكەن تەركى دۇنيا كىشىلەرنى «ئۇلار بۇ دۇنيادىن ئەمەس» دېيىلىدۇ.

ئۇلارنىڭ ئۈچىنچى دەلىلى

ئۇلارنىڭ ئۈچىنچى دەلىلى، ئىنجىللاردا كەلگەن «مەسىھ بىلەن ئاتا بىردۇر» دېگەن سۆزلەر بولۇپ، ئىنجىل «يۇھەننا» 10 : 30 - تېكىستتە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ «مەنۇھ ئاتا بىرمىز» دېگەن سۆزى قەيت قىلىنغان. بۇ سۆز — ئۇلارنىڭ گۇمانغا كۆرە — ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمەلىيەتتە ئاللاھ بىلەن بىر ئىكەنلىكىنىۋە ئۇنىڭمۇ ئاللاھقا ئوخشاش ئىلاھ ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەرمىش. بۇ تەۋھىد ئىككى جەھەتتىن خاتادۇر:

1 - خىرىستىيانلارنىڭ نەزىرىدە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ لاھوت (ئىلاھ) ۋە ناسۇت (ئىنسان) دېگەن ئىككى تەبىئىتى (خۇسۇسىيىتى) باردۇر. ئۇلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭ ئىنسانلىق خۇسۇسىيىتى ئېتىبارى بىلەن ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ ئىلاھلىق خۇسۇسىيىتى ئېتىبارى بىلەن ئىلاھ يەنى ئاللاھ بىلەن بىردۇر، دەيدۇ. مەسىھ دېگەن ئىسىم ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ لاھوتلىقىغا ۋە ناسۇتلىقىغا ئوخشاش قوللىنىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ يۇقىرىدىكى تەۋھىد شەكسىز خاتادۇر.

2 - بۇنىڭغا ئوخشاش سۆزلەر مۇرىتلار ھەققىدىمۇ سۆزلەنگەن. مەسىلەن، «سېنىڭ مېنى ئەۋەتكىنىڭگە ئالەم ئىشەنسۇن ئۈچۈن ئەي ئاتا! سەن مەندەۋە مەن سەندە بىر بولغىنىمىزدەك، ئۇلارمۇ بىزدە بولغاي. بىز بىر بولغاندەك ئۇلارمۇ بىزدە بىر بولسۇن ئۈچۈن، سەن ماڭا ئاتا قىلغان ئۇلۇغلىقنى ئۇلارغا بەردىم. دۇنيا سېنىڭ

مېنى ئەۋەتىپ، مېنى سۆيگىنىڭدەك، ئۇلارنى سۆيگىنىڭنى بىلسۇنۇچۇن، مەن ئۇلارداۋە سەن مەندە بولغاندەك ئۇلار بىرلىكىنى تولۇقلىغاي!» (ئىنجىل «يۇھەننا» 17 : 21~23)

بۇ تېكىستتە كەلگەن سۆزلەر مۇرىتلارنىڭ ئۆزئارا بىر - بىرى بىلەن ئۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ ئاللاھ بىلەن بىر ئىكەنلىكىنى ئۇنىڭ مۇرىتلىرى بىلەن بىر بولغانلىقىغا ئوخشاش قىلىپ ئىپادىلىگەن. شۇ ئېنىقكى، ئۇلارنىڭ ئۆز ئارىلىرىدىكى بىر - بىرى بىلەن بولغان بىرلىكى ھەقىقىي مەنىدىكى بىرلىك ئەمەس، يەنى بىرلىشىپ بىر نەرسىنى تەشكىل قىلغان مەنىدە ئەمەستۇر. شۇنىڭدەك، ئۇسا ئەلەيھىسسالاممۇ ئاللاھ بىلەن ھەقىقىي مەنىدە بىر ئەمەس، يەنى ئىككىسى بىرلىشىپ مۇرەككەپ بولغان ئەمەس. بەلكى «ئاللاھ بىلەن بىر» دېگەن سۆزنىڭ توغرا مەنىسى: ئاللاھنىڭ ئەمىرلىرىگە ئىتائەت قىلىش ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلىش دېمەكتۇر. بۇ مەنىدە ئۇسا ئەلەيھىسسالام بارلىق مۇرىتلىرى بىلەن ئۆز پۈتۈن ئەھلى ئىمان كىشىلەر بىلەن بىردۇر. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بىرلا پەرق قۇۋۋەتۋە ئاجىزلىق پەرقىدۇر. شۇبھىسىزكى، ئۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھقا بولغان ئىتائەتچانلىقى ئۇنىڭ مۇرىتلىرىنىڭ ئىتائەتچانلىقىدىن كۈچلۈكتۇر، ئەلۋەتتە. بۇ تېكىستلەردىكى بىرلىكتىن مەقسەت، ئۇلارنىڭ مۇددىئالىرىنىڭ ئىشلىرىنىڭ بىرلىكىدۇر. چۈنكى ئۇلار ئاللاھنى سۆيۈشتەۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشتا ھەممىسى بىردۇر. بۇنىڭدىن مۇرىتلارنىڭ زاتىنىڭ بىر - بىرى بىلەن ياكى ئۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر ئىكەنلىكى تەسەۋۋۇر قىلىنمىغاندەك،

ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ زاتىنىڭ ئاللاھ بىلەن بىر ئىكەنلىكى تەسەۋۋۇر قىلىنمايدۇ.

ئۇلارنىڭ تۆتىنچى دەلىلى

خىرىستىيانلارنىڭ ئىسانى كۆرۈش ئاللاھنى كۆرگەنلىكتۇر، چۈنكى ئىسا ئاتىدا (يەنى ئاللاھتا)، ئاللاھ ئىسادىدۇر، دەيدىغان باتىل داۋاسى بولۇپ، ئىنجىل «يۇھەننا» 14: 9 -، 10 - تېكىستلەردە مۇنداق دەپ قەيت قىلىنغان: «يەسۇۋ ئۇنىڭغا ئېيتتى ئەي فىلپپۇس! شۇنچە ۋاقىت سىلەر بىلەن بىرگە بولدۇم، سەن مېنى تېخىچە تونۇمىدىڭمۇ؟ مېنى كۆرگەن كىشى ئاتىنى كۆرگەن بولدۇ. سەن ئاتىنى بىزگە كۆرسەتكىن دەپ قانداق ئېيتسەن؟ سەن مېنىڭ ئاتىدا، ئاتىنىڭ مەنىدە ئىكەنلىكىمىزگە ئىشەنمەسەن؟ سىلەرگە ئېيتىپ بەرگەن سۆزلىرىمنى مەن ئۆز خاھىشىمدىن ئېيتقىنىم يوق. لېكىن مېنىڭدە ئورۇن ئالغان ئاتا ئىشلارنى قىلىدۇ.» يۇقىرىدىكى تېكىستلەر ئۇلارنىڭ گۇمانغا كۆرە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىلاھ ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلىدۇ. چۈنكى ئۇنى كۆرۈش ئاللاھنى كۆرگەنلىكتۇر ۋە ئاللاھ ئۇنىڭدىدۇر. بۇ دەلىلمۇ ئىككى جەھەتتىن خاتادۇر:

1 - ئۇلارنىڭ ئىنجىللىرىنىڭ دەلىللىرىگە ئاساسەن ئاللاھنى بۇ دۇنيادا كۆرۈش مۇمكىن ئەمەس ۋە ئىسانى كۆرگەنلىك ھەقىقەتتە ئاللاھنى كۆرگەنلىك ئەمەس. ئۇلار بۇ ئورۇندىكى «كۆرۈش» نى «تونۇش» قاتەۋىل قىلىدۇ. ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭ جىسمى ئېتىبارى بىلەن تونۇشمۇ ئۇنىڭ ئاللاھ بىلەن بىر ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەڭ توغرىسى

شۇكى، ئىسا ئەلەيھىسسالام قىلىۋاتقان ئىشلارنى كۆرگەن كىشى گوپا ئاللاھنىڭ ئىشلىرىنى كۆرگەن بولىدۇ. چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالام قىلغان بۇ ئىشلار ئاللاھنىڭ ئەمرىۋە ئىرادىسى بىلەن ئەمەلگە ئاشقان.

2 - بۇنىڭغا ئوخشاش سۆزلەر مۇرىتلار ھەققىدىمۇ كەلگەن. مەسىلەن، «ئۇ كۈندە مەن ئاتىدا، سىلەر مەندەۋە مەنمۇ سىلەردە بولغىنىمىزنى بىلىسىلەر» (ئىنجىل «يۇھەننا» 14 : 20)

«ئەي ئاتا سەن مەندەۋە مەن سەندە بولغاندەك، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىزدە بىر بولغاي.» (ئىنجىل «يۇھەننا» 17 : 21)

«بەدىنىڭلارنىڭ ئاللاھتىن سىلەرگە بېرىلگەن مۇقەددەس روھىنىڭ ھەيكىلى ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟ شۇڭا سىلەر ئۆزۈڭلارغا ئائىت ئەمەسسىلەر.» (ئىنجىل «كۇرنتىلىكلەر 1» 6 : 19)

«ھەقىقەتەن سىلەر ئاللاھنىڭ جانلىق ھەيكىلىسىلەر.» (ئىنجىل «كۇرنتىلىكلەر 2» 6 : 16)

«ھەممىنىڭ ئاتىسى بولغان ئاللاھ بىردۇر. ئۇ ھەممىنىڭ ئۈستىدە، ھەممە بىلەن بىللەۋە ھەممىدىدۇر.» (ئىنجىل «ئېفۇسۇسلۇقلار» 4 : 6)

يۇقىرىدىكى تېكىستلەر ئاللاھنىڭ ھەقىقىي مەندە ئىنسانلاردا ئورۇن ئالغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭ ئىنسانلار بىلەن بىر ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەپ، ئاللاھ بىلەن بىر بولغان ياكى ئاللاھ ئۇنىڭدا بولغان كىشىلەرنىڭ ئىلاھ ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان بولسا، مۇرىتلار، كۇرنتىلىكلەرۋە ئېفۇسۇسلۇقلارنىڭ ھەممىسى ئىلاھ بولۇشقا

تېگىشلىك بولۇپ قالدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار ئالاھ ئەمەس. بۇنداق بولغانىكەن، يۇقىرىدىكى تېكىستلەرنىڭ ھەقىقىي مەنىسى: ئاللاھنىڭ بىرەر كىشىدە ياكى ئۇنىڭ ئاللاھتا بولغانلىقى، شۇنىڭدەك، بىرەر كىشىنىڭ ئىسادا ياكى ئىسانىڭ ئۇنىڭدا بولغانلىقى ھەقىقىي مەنىدىكى ئورۇن ئالغانلىق ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ ئەمىرلىرىگە ئىتائەت قىلغانلىق، دېمەكتۇر. ئىسا ئەلەيھىسسالامنى تونۇشۇۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش ئاللاھنى تونۇغانلىقىنىڭ ئۆزىگە ئىتائەت قىلغانلىقىنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ، دېگەنلىكتۇر.

يۇقىرىدىكى تېكىستلەرنى خىرىستىيانلارنىڭ چۈشەنگىنى بويىچە توغرا دەپ پەرەز قىلغان تەقدىردىمۇ، بىز مۇسۇلمانلار بۇ ئىنجىللاردا كەلگەن سۆزلەرنى ھەقىقەتتە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ياكى مۇرىتلارنىڭ سۆزلىرى، دەپ ئېتىقاد قىلمايمىز. چۈنكى بىز باشتا بايان قىلغاندەك، ئۇلارنىڭ ئىككى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھېچبىرى يېتىپ كېلىشتە ئىشەنچلىك ۋاسىتىلىرى بىلەن كەلگەن ئەمەس. شۇڭا بۇ كىتابلارنىڭ شۈبھىلىك بولۇپ قالغانلىقى ئىسپاتلانغان ۋە ئۇلارمۇ ئىقرار قىلغان. بىزنىڭ ئېتىقادىمىز بويىچە دەيمىزكى، ئىسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ سادىق مۇرىتلىرى بۇنداق كۆرۈنۈپ ئېتىقادلاردىن پاك تۇرۇپ. ئۇلار ئاللاھنىڭ شەنىگە لايىق كەلمەيدىغان بۇنداق خاتا سۆزلەرنى ئېيتىمىغان، پەقەت كېيىنكىلەر بۇ سۆزلەرنى ئۇلارنىڭ نامىغا توقۇپ چىقارغان. بىز ئاللاھنىڭ شېرىكىسىز، بالىسىز، تەڭداشسىز بىر ئىكەنلىكىگە، ئىسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالاملارنىڭ ئاللاھنىڭ بەندىلىرى ۋە ئەلچىلىرى

ئىكەنلىكىگە ۋە مۇرتلارنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ قايىسى
جايلارغا دىن تارقىتىشقا ئەۋەتكەن ئەلچىلىرى ئىكەنلىكىگە
ئىشىنىمىز ۋە گۇۋاھلىق بېرىمىز.

ئۈچىنچى باب

«قۇرئان كەرىم» نىڭ ئاللاھنىڭ سۆزىدە مۆجىزە

ئىكەنلىكىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

«قۇرئان كەرىم» نىڭ ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدىغان دەلىللەر

«قۇرئان كەرىم» ئەرەبلەردە مىسلى كۆرۈلمىگەن دەرىجىدىكى ئەڭ ئۈستۈن بالاغەتۋە پاساھەت بىلەن كەلگەندىن كېيىن، ئەرەبلەرنىڭ ئەدەبىياتتىكى ئۈستۈنلۈكلىرى ئۇنىڭ بالاغىتى ئالدىدا تىز چۆكۈشكە مەجبۇر بولغان.

بالاغەت — مەقسەت قىلىنغان ماۋزۇنى ئۇنىڭغا مۇناسىپ مەنىدە كەم - زىيادە قىلماستىن، ئەڭ ئاجايىپ تەبىرلەر بىلەن ئىپادىلەش دېمەكتۇر. پاساھەت — ئىپادىلىمەكچى بولغان مەنىنى ئەڭ چۈشىنىشلىككۈە ئەڭ بەدىئىي ئۇسلۇب بىلەن تەبىرلەش دېمەكتۇر. مۆجىزە — ئىنسانلارنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان خارقى ئادەت (ئادەتتىن تاشقىرى) ئىشلار دېمەكتۇر (ت).

قۇرئاننىڭ بالاغەتۋە پاساھەت جەھەتتىن ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە ئىكەنلىكىنى ئۇنىڭ تۆۋەندىكى ئالاھىدىلىكلىرىدىن بىلىمىز:

1 - ئەرەب، ئەجەم (ئەرەب بولمىغان) ھەر قانداق خەلقنىڭ ئەدەبىي پاساھىتى مەيلى ئۇلار شائىر بولسۇن، مەيلى يازغۇچى بولسۇن ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى بىلگەن نۆۋە كۆرگەنلىرىنى تەسۋىرلەشلىرى بىلەن بولىدۇ. بەزىدە بىرەر شائىر ياكى يازغۇچىدا يېڭى بىر ئۇسلۇب، ياكى ئايرىم بىر ئالاھىدىلىك كۆرۈلىدۇ. كېيىنكىلەر كۆپىنچە ھاللاردا بۇرۇنقىلارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىگە ئەگىشىدۇ. «قۇرئان كەرىم» بۇنداق نەرسىلەرنىڭ

خۇسۇسىيەتتە بولمىغان. شۇنداقسىمۇ ئۇنىڭدا بۇرۇنقى ئەرەبلەردە كۆرۈلۈپ باقمىغان پاساھەتۋە بالاغەتلەر بار.

2 - ئەرەبلەرنىڭ پاساھەتتى يالغانچىلىقتىن خالى بولالمىغان تۈرلۈك غەرەزلەرۋە ھەر خىل ماۋزۇلاردا كەلگەن، ھەتتا ئۇلاردا «شېئىرنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئەڭ يالغىندۇر» دەيدىغان گەپ مەشھۇر ئىدى. ئەمما «قۇرئان كەرىم» پۈتۈن ماۋزۇلىرىدا ئەڭ چېكىگە يەتكەن پاساھەتۋەراستچىلىق بىلەن كەلگەن.

3 - ھەر قانداق شائىر ئۆزىنىڭ پۈتۈن شېئىرلىرى پاساھەتلىك بولمىسىمۇ پاساھەتلىك بولغان بىر ياكى ئىككى بېيىت شېئىرى بىلەن پاساھەتلىك شائىر، دەپتونۇلىدۇ. ئەمما «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرىنىڭ ھەممىسى كىشىلەرنى ھەيران قالدۇرۇرلىق دەرىجىدىكى پاساھەتتى ۋە بالاغەتتى بىلەن كەلگەن. مەسىلەن: يۇسۇف سۇرەسىنى ئوبدان تەپەككۈر قىلغان كىشى ئۇنىڭ شۇ ئۇزۇنلۇقى بىلەن ئەڭ ئۈستۈن دەرىجىدە پاساھەت بىلەن كەلگەنلىكىنى كۆرىدۇ.

4 - شائىر ياكى ئاپتور بىرەر ماۋزۇنى تەكرارلىغاندا ئۇنىڭ ئىككىنچى قېتىمقى تەكرارلىشى بىرىنچىسىگە ئوخشاش چىقماستىلىقى مۇمكىن. ئەمما پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسلىرى، يارىتىلىش ۋە قايتىش ئەھۋاللىرى، شەرىئەت ئەھكاملىرى، ئېتىقاد مەسىلىلىرىۋە ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرى «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرىدە تەكرارلىنىپ كەلگەن بولسىمۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەڭ ئۈستۈن پاساھەتۋە بالاغەت بىلەن كەلگەن، تەكرارلار ئارىسىدا بىرەر ئىختىلاپ ياكى زىتلىق قەتئىي كۆرۈلمىگەن.

5 - قۇرئاندا بايان قىلىنغان بۇيرۇقلار، چەكلىمىلەر، پەرز، ۋاجىپلار، ئىبادەتلەر، نىگىسسىتىمىلىرى، يامان ئىشلارنىڭ گۇناھلىقى، ياخشى ئىشلارغا كىشىلەرنى ئۈندەشنىڭ پەزىلىتى، ئاخىرەت ئىشلىرىنى دۇنيا ئىشلىرىدىن ئىلگىرى قىلىش مەسىلىسى قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى ئەڭ ئۈستۈن بالاغەتتە پاساھەت بىلەن كەلگەن. مەلۇمكى، ئادەتتە بۇنداق مەسىلىلەرنىڭ بايانى پاساھەتنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشىگە سەۋەب بولىدۇ. شۇڭا ھەر قانداق شائىر ياكى يازغۇچى بەزى ئېتىقاد ۋە فىقھى مەسىلىلىرىنى بالاغەتلىك ھەم پاساھەتلىك قىلىپ يېزىپ چىقىشقا ئاجىزلىق قىلىدۇ.

6 - ھەر قانداق شائىر سۆزىنى بىر پەندە بالاغەتلىك ئۇسلۇبتا يازالسا، باشقا پەنلەردە ئۇنداقتىلا مالايمىدۇ. ئەمما «قۇرئان كەرىم» كىشىلەرنى ياخشى ئىشلارغا تەرغىب قىلىش، يامان ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتىدىن ئاگاھلاندۇرۇش، نەسەھەت قىلىش ۋە باشقا پۈتۈن ماۋزۇلاردا ئەڭ يۇقىرى پاساھەتتە بالاغەت بىلەن كەلگەن. بۇنىڭغا بەزى مىساللارنى كەلتۈرىمىز:

تەرغىب ھەققىدە: ﴿ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەللىرىگە مۇكاپات بېرىش يۈزىسىدىن ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىدا ساقلانغان ۋە ئۇلارنى خۇشال قىلىدىغان كاتتا نېمەتنى ھېچكىم بىلمەيدۇ.﴾ (32- سۈرە سەجىدە 17- ئايەت)

ئاگاھلاندۇرۇش ھەققىدە: ﴿ھەر بىر ئۇچىغا چىققان تەرسا، شەپقەتسىز ھالدا بولدى. ئۇنىڭ ئالدىدا جەھەننەم تۇرىدۇ، جەھەننەمدە ئۇ يېرىڭ ئارىلاش سۇ بىلەن سۇغىرىلىدۇ.﴾

(ئۇنىڭ ئاچچىقلىقىدىن) ئۇنى يۇتۇملاپ ئېچىپ تەسلىكتە يۇتىدۇ،
 ئۇلۇم ئۇنى قورشىۋالىدۇ.
 لېكىن ئۇ ھەرگىز ئۆلمەيدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ قاتتىق ئازابقا
 دۇچار بولىدۇ. ﴿ (14- سۈرە ئىبراھىم 15~17- ئايەتلەر)

كايىش ھەققىدە: ﴿ (بۇ گۇناھكارلارنىڭ) ھەربىرىنى گۇناھى
 تۈپەيلىدىن جازالىدۇق، ئۇلارنىڭ بەزىسىگە تاش ياغدۇردۇق،
 ئۇلارنىڭ بەزىسىنى قاتتىق ئاۋاز ھالدا قىلدى، ئۇلارنىڭ
 بەزىسىنى (مال - مۈلكى بىلەن قوشۇپ)
 يەرگە يۇتقۇزدۇق، ئۇلارنىڭ بەزىسىنى (سۇدا) غەرق قىلدۇق، ئاللاھ
 ئۇلارغا زۇلۇم قىلمىدى، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىگە ئۆزلىرى زۇلۇم قىلدى. ﴿
 (29- سۈرە ئەنكەبۇت 40 - ئايەت).

ۋەز - نەسپەتتە ھەققىدە: ﴿ ئۇلار بىزنىڭ ئازابىمىزنىڭ بۇرۇنراق
 كېلىشىنى تىلەمدۇ؟ ئېيتىپ باققىنا! ئەگەر ئۇلارنى (نۇرغۇن)
 يىللار (نېمەتلىرىمىزدىن) بەھرىمەن قىلساق، ئاندىن ئۇلارغا
 ئاگاھلاندىرۇلغان ئازاب كەلسە، ئۇلارنىڭ بەھرىمەن بولغان
 نېمەتلىرى (ئۇلاردىن ئازابنى دەپى قىلىشتا) ھېچ نەرسىگە
 ئەسقا تىمایدۇ. ﴿ (26- سۈرە شۇئەرا 204~207- ئايەتلەر)

ئاللاھنىڭ سۈپەتلىرى ھەققىدە: ﴿ ھەر بىر (ھامىلىدار)
 ئايالنىڭ قورسىقىدىكى ئاللاھ بىلىدۇ (يەنى ئوغۇلمۇ - قىزىمۇ،
 بىر مۇ، كۆپ مۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ، كەمتۈكمۇ، ساقمۇ، ئۆمرى
 ئۇزۇنمۇ، قىسقىمۇ - ھەممىسىنى ئاللاھ بىلىدۇ).
 بەچچىدانلارنىڭ كىچىكلەپكە تەكەنلىكى ياكى يوغىناپ
 كەتكەنلىكىنىمۇ (يەنى بالىنىڭ مۇددىتى توشماي

تۇغۇلدىغانلىقىنى، ياكى مۇددىتىنى كېتىپ تۇغۇلدىغانلىقىنى) (ئاللاھ) بىلىدۇ. ئاللاھنىڭدەرگاھىداھەممەنەرسەئۆلچەملىكتۇر. ﴿13﴾ - سۈرە رەئد 8-ئايەت) يۇقىرىدىكى ئايەتلەردە مەقسەت قىلىنغان مەنىلەر ئەڭ ئىخچام، چۈشىنىشلىك ۋە ئەڭبەدىئىيۇسلۇبتا كەم - زىيادە قىلىنماستىن ئىپادىلەنگەن (ت).

7 - بىر ماۋزۇدىن يەنە بىر ماۋزۇغا يۆتكىلىشنىڭ ماۋزۇنىڭ ھەر خىل نەرسىلەرنىڭ بايانلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇشى ئادەتتە ماۋزۇلار ئارىسىدىكى ئەدەبىي باغلىنىشنى يوقىتىدۇ ۋە بالاغەتكە نۇقسان يەتكۈزىدۇ. قۇرئان كەرىمدىكى بىر ماۋزۇدىن يەنە باشقا بىر ماۋزۇغا يۆتكىلىشىدە ئۇبۇيرۇق، چەكلەش، خۇشخەۋەر، ئاگاھلاندىرۇش، ئاللاھنىڭ بىرلىكىنى بايان قىلىش، ئۇنىڭ سۈپەتلىرىنى تەرىپلەش، پەيغەمبەرلەرنىڭ ھەقىقىتىنى ئىسپاتلاش، ياخشى ئىشلارغا تەرغىب قىلىش، ئۆتمۈشتىكى ئۆمەتلەرنىڭ ئاقىۋەتلىرىدىن مىساللارنى بايان قىلىش ۋە باشقا نۇرغۇنلىغان مەسىلىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان تۇرۇپ، ئۇنىڭدا ئەرەبلەرنىڭ ئەدىبلىرى ۋە شائىرلىرى زادى كۆرۈپ باقمىغان، ھەيران قالدۇرغان ئەدەبىي باغلىنىشلار، يۇقىرى بالاغەتلىك ئالىي ئۇسلۇبلار مەۋجۇتتۇر. ھەتتا ئۆزۈڭلارنىڭدە رەببىلەرنىڭ پاساھەتۋە بالاغەتلىك ئەدىبلىرى، شائىرلىرى «قۇرئان كەرىم» نىڭ بۇ مۆجىزىسىگە قايىل بولغان.

8 - «قۇرئان كەرىم» لەۋزى قىسقا، مەنىسى مول ئىبارىلەر بىلەن كەلگەن. مەسىلەن: ساد سۈرىسىدە بايان قىلىنغان

كافىرلارنىڭ قىلمىشلىرى، ئۇلارنى ئۇلاردىن بۇرۇنقىلارنىڭ باشلىرىغا كەلگەن ھالاكەتلەر بىلەن ئاگاھلاندۇرۇش، ئۇلارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بولغان دۈشمەنلىكلىرى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھ تەرىپىدىن «قورئان كەرىم» نىڭ چۈشكەنلىكىگە ئەجەپلەنگەنلىكلىرى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ كۆفۈرلۈقتا ئوخشاش ئىكەنلىكى، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدە ئوتتۇرىغا چىققان ھەسسەتخۇرلۇقلار ۋە كۆرۈلمەسلىكلەرنىڭ بايانلىرى، ئۇلارنىڭ ئەگەر ھەقىقەتكە قايتىمسا دۇنياۋە ئاخىرەتلىك ئازاب - ئۇقۇبەتلەرگە قالدۇغانلىقىنى ئەسلىتىپ ئاگاھلاندۇرۇلغانلىقى، بۇرۇنقى شەقىمەتلەرمۇ پەيغەمبەرلىرىنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى سەۋەبتىن ھالاك بولغانلىقى، قۇرئاننى ئەربەبلىرىنىمۇ بۇرۇنقى مۇئمىنلەرنىڭ ھالاكەتلىرىگە ئوخشاش ھالاكەتلەرنىڭ باشلىرىغا كېلىشىدىن ئاگاھلاندۇرۇش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارنىڭ ئازارلىرىغا سەۋرلىك بولۇشقا ئۈندەش، بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ تارتقان ئەزىيەتلىرىنى ئەسلىتىش ئارقىلىق ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىش قاتارلىق بايانلارنىڭ ھەممىسى لەۋزى قىسقا، مەنىسى مول ئىبارىلەر بىلەن كەلگەن.

ئاللاھ تائالانىڭ بەقەرە سۈرىسىدىكى: «سىلەرگە قىساستا ھايات بار» دېگەن بۇسۇزىنىڭ لەۋزى شۇنچىلىك قىسقا، ئەمما مەنىسى ناھايىتى مولدۇر. بۇ ئايەت ئۆزىنىڭ ئۇقىرى بالاغىتى ۋە پاساھىتى بىلەن قىساستا ۋە ھاياتلىقتىن ئىبارەت بىر - بىرىگە زىت ئىككى مەنىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئالاھىدە باغلىنىشىنى

ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن. بۇ ئايەت قاتىللىقنى مەنىسى قىلىش ھەققىدە ئەرەبىلەردە مەشھۇر بولغان بارلىق ئەدەبىي سۆزلەرنىڭ ھەممىسىدىن ئۈستۈن بالاغەتكە ۋە پاساھەتكە ئىگىدۇر. چۈنكى ئۇلار بۇ مەنىنى «بەزىلەرنى (يەنى قاتىللارنى) ئۆلتۈرۈش ھەممە كىشىنىڭ ھاياتىنى ساقلىغانلىقتۇر، قاتىللىقنىڭ ئازىيىشى ئۈچۈن قاتىللارنى كۆپ ئۆلتۈرۈۋاتقانلار ۋە قاتىللارنى ئۆلتۈرۈش ئۇلارنىڭ يەنە باشقىلارنى ئۆلتۈرۈشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ» قاتارلىق قىسقا لەۋزىلىك سۆزلەر بىلەن ئىپادىلەپ كەلگەن. ئاخىرقى سۆز ئەرەبىلەرنىڭ نەزىرىدە ئەڭ ئىخچام ۋە ئەڭ ئەدەبىي سۆز بولۇپ تاللانغان. لېكىن «قۇرئان كەرىم» نىڭ بۇ ماۋزۇنى ئىپادىلىگەن ئايىتى ئۇلارنىڭ يۇقىرىدىكى پۈتۈن سۆزلىرىدىن پاساھەت ۋە بالاغەتتە ئەڭ ئەدەبىي ھەم ئەڭ ئىخچام ئايەت ئىدى. تۆۋەندە ئۇنىڭ قىسقىچە بايانى كېلىدۇ:

1 - «قۇرئان كەرىم» دىكى بۇ قىساس ئايىتى ئۇلارنىڭ ئىخچام ھېسابلانغان بارلىق سۆزلىرىدىن ئەلۋەتتە تېخىمۇ ئىخچام ھەم مەزمۇنلۇقتۇر.

2 - ئەرەبىلەرنىڭ تاللانغان ئاخىرقى سۆزى بىر نەرسىنىڭ يوق قىلىنىشى ئۈچۈن ئۇ نەرسىنىڭ ئۆزىنىڭ سەۋەبىچى ئىكەنلىكىنى تەقەززا قىلىدۇ. ئەمما «قۇرئان كەرىم» نىڭ بۇ قىساس ئايىتى ئۆلتۈرۈشنىڭ تۈرلىرىدىن بولغان قىساسنىڭ ھاياتلىققا (يەنى باشقىلارنىڭ ھايات قېلىشىغا) سەۋەب بولىدىغانلىقىنى ئىپادىلىگەن.

3 - ئۇلارنىڭ ئەڭ ئىخچام ۋە ئەڭ ئەدەبىي سانالغان ئاخىرقى سۆزىدە «القتل» يەنى (ئۆلتۈرۈش) سۆزى تەكرارلانغان. چۈنكى ھەر قانداق ئەسەردىكىزىيادە تەكرارلىق ئۇنىڭ ئەدەبىيلىكىگە نۇقسان يەتكۈزىدۇ. ئەمما «قۇرئان كەرىم»دىكى بۇ ئايەتتە تەكرار بولمىغان.

4 - ئۇلارنىڭ ئاخىرقى ئەڭ ئىخچام ۋە ئەدەبىي ھېسابلانغان سۆزى پەقەت قاتىللىقتىن مەنئىقىلىشىنىلا ئىپادىلىگەن. ئەمما «قۇرئان كەرىم»نىڭ بۇ قىساس ئايىتى قاتىللىقتىن ۋە يارىدار قىلىشتىن كىشىلەرنى مەنئى قىلىشنى ئىپادىلىگەن. چۈنكى قىساس — ئۆلتۈرگەننى ئۆلتۈرۈش ۋە يارىدار قىلغاننى يارىدار قىلىش دېمەكتۇر. بۇنداق بولغان ئىكەن، بۇ ئايەتتىكى قىساس سۆزى ھەر ئىككىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولىدۇ.

5 - ئۇلارنىڭ بۇ ئەڭ ئىخچام ۋە ئەدەبىي سانالغان ئاخىرقى سۆزى بۇ ماۋزۇنىڭ ئاساسلىق مەقسىتى بولغان ھاياتلىقنى قاتىللىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا يانداشتۇرۇپ ئىپادىلىگەن. ئەمما «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئايىتى قاتىلنى ئۆلتۈرۈشكە تۈرتكە بولغان ۋە ماۋزۇنىڭ ئەسلى مەقسىتى بولغان ھاياتلىقنى ئەسلى مەقسەت قىلىپ ئۇچۇق بايان قىلغان.

6 - ئۇلارنىڭ ئەڭ ئىخچام ۋە ئەڭ ئەدەبىي سانالغان ئاخىرقى سۆزىدىكى «ئۆلتۈرۈش» سۆزى قاتىلنىلا ئۆلتۈرۈشنىڭ مەقسەتلىكىنى ئىپادىلىمەيدۇ. چۈنكى بۇ ئومۇمىي مەنىسى بىلەن ھەقسىز ھالدا ئۆلتۈرۈشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، يەنى قىساس مەنىسىنى ئىپادىلىمەيدۇ. ئەمما «قۇرئان كەرىم»نىڭ

ئايىتى ھەقسىز ئۆلتۈرۈشلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالماستىن، بەلكى قاتىلىنىلا ئۆلتۈرۈشتىن ئىبارەت قىساسنى ئىپادىلەيدۇ. شوڭا قىساس سۆزى بۇ ئايەتتە ئۇچۇق ئېيتىلغان. بۇنداق بولغان ئىكەن، «قۇرئانكەرىم» نىڭ بۇ قىساس ئايىتى ئۇلارنىڭ بارلىق سۆزلىرىدىن ئەڭ ئىخچام ۋە ئەڭ ئەدەبىي شەكىلدە، مەقسەت قىلىنغان مەنىنى ئەڭ توغرا ئىپادىلىگەن. ئەمما ئۇلارنىڭ سۆزلىرى مەقسەت قىلىنغان مەنىنى توغرا ئىپادىلەشتە ۋە پاساھەت، بالاغەت جەھەتتە خېلى كۆپ يېتەرسىزدۇر. چۈنكى ئۇلارنىڭ «ئۆلتۈرۈش» دېگەن سۆزى قىساسنى ئىپادىلەستىن، بەلكى ئۆلتۈرۈشنىڭ پۈتۈن تۈرلىرىنى ئىپادىلەيدۇ. ھالبۇكى، ئۇلارنىڭ بۇ سۆزلىرى ئارقىلىق ئىپادىلەمەكچى بولغان مۇددىئاسى قىساس ئىدى.

9 - بالاغەتتىكى «جەزالەۋە ئەزۇبە» ئىككىسى بىر - بىرىگە زىت سۈپەتلەردۇر. بۇ سۈپەتلەرنىڭ جۈملىلەردە ئىككىسى بىرىگە كېلىشى مەزكۇر جۈملىلەرنىڭ پاساھەتتىگە نۇقسان يەتكۈزىدۇ. بۇنداق كېلىش بالاغەتشۇناسلارنىڭ ئادىتىگىمۇ خىلاپ ئىشتۇر. ئەمما بۇ ئىككى سۈپەتنىڭ «قۇرئان كەرىم» نىڭ ھەر بىر ماۋزۇلىرىدا بىرىگە كەلگەنلىكى ۋە قۇرئاننىڭ پاساھەتتىن ھېچ بۇزىغانلىقى «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئادەتتىن تاشقىرى ھالدا پاساھەت ۋە بالاغەتلىك بىر كىتاب ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقتا.

10 - «قۇرئان كەرىم» بالاغەت پەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. ئەرەبلەردىن چىققان ئەڭ ئاتاقلىق ئەدىبلەر، شائىرلار ۋە بالاغەتشۇناسلارمۇ «قۇرئان كەرىم» دىكى بالاغەت

پەنلەردىن پەقەت بىر ياكى ئىككى تۈرنىلا كەلتۈرەلەيدۇ. باشقىسىنى كەلتۈرۈشكە ئورۇنغىنىدا سۆزنىڭ بالاغەت ئۇسلۇبى نۇقسانغا ئۇچرايدۇ. ئەمما «قۇرئان كەرىم» بالاغەت پەنلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ كامىل ۋە ئەڭ ئەدەبىي شەكىلدە ئۆز ئىچىگە ئالغان.

يۇقىرىدىكى 10 مەسىلە قۇرئاننىڭ بالاغەت ۋە پاساھەت جەھەتتە ئادەتتىن تاشقىرى ھالدا يۇقىرى ئىكەنلىكىگە دالالەت قىلماقتا. ئەرەب تىلىنى ۋە ئۇنىڭ بالاغەت، پاساھەت پەنلىرىنى قانچىلىك ياخشى بىلگەن كىشى «قۇرئان كەرىم» نىڭ خارىقى ئادەت (ئادەتتىن تاشقىرى) ئەدەبىي ئۇستۇنلۇكىنى ھەقىقىي مۆجىزە ئىكەنلىكىنى شۇنچىلىك ياخشى چۈشىنىۋالەيدۇ.

«قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرىنىڭ تەركىبلىنىشىدىكى ئاجايىپلىقى، ئۇنىڭ ئۇسلۇبى، ئىنچىكە بايانلىرى ۋە باشقىلار ئەرەبلەرنىڭ ئاتاقلىق ئەدىب ۋە شائىرلىرىنى ھەيران قالدۇردى. «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئەرەبلەرنىڭ ئىپادىلەش ئۇسلۇبلىرىغا ئوخشىمىغانلىقىنىڭ ھېكمىتى شۇكى، مۇتەئەسسىپ ئەرەبلەرنىڭ «قۇرئان كەرىم» ئالدىدا ئۆزلىرىنىڭ ئاجىزلىقىنى ئېتىراپ قىلىشى، ئۇنىڭ ئۇسلۇبلىرىنى تەقلىد ياكى ئىنسان سۆزى دەپ گۇمان قىلماسلىقى، «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن ئالاھىدە پەزىلەت ۋە ئۇستۇن مۆجىزە ئىكەنلىكىنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى ھەر قانداق شائىر ياكى ئاپتور ئۆزىنىڭ ئەسىرىدە كۈچىنىڭ يېتىشىچە ئۆزىنى كۆرسىتىشكە ۋە ئەسىرىنى ئەڭ كامىل دەرىجىدە ئوتتۇرىغا چىقىرىشقا تىرىشىدۇ. ئۇلار ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ

بىر قىسىم يەرلىرىدە كىشىلەر تەرىپىدىن ماختانسا، يەنە باشقا يەرلىرىدە تەنقىدلەرگە ئۇچرايدۇ. ھەر قانداق شائىر ياكى يازغۇچى بەزى ماۋزۇلارنى ئەڭ ياخشى ئىپادە قىلالىسىمۇ، يەنە باشقا ماۋزۇلارنى شۇنداق ئىپادە قىلالىمىغانلىقى، ياكى باشقىلارنىڭ ئۇسلۇبىنى ئۆزىگە مەنسۇپ قىلىۋالغانلىقىمۇ باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن گاھدا ئەيىبلەنشىكە ئۇچرايدۇ. ئەرەبلەرنىڭ ئاتاقلىق ئەدىبلىرى ئۆزلىرىنىڭ بالاغەت، پائىدە ئىلىملىرىدىكى ئۈستۈنلىكىمۇ ئىسلام دىنىغا شۇنچىلىك قاتتىق ئۆچمەنلىكى بىلەن تۇرۇپ، ئۇلار «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئۇسلۇبلىرىدىن بىرەر كەمچىلىك ياكى نۇقسان تاپالمىغان. بەلكى ئۇلار «قۇرئان كەرىم» نىڭ شائىر سۆزى ياكى، ئەدىبىنىڭ ئەسىرى، ياكى ناتىقىنىڭ نۇتقى ئەمەسلىكىنى ئېيتىپ تىزىپ كەلگەن. ئۇلار «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئەدەبىيلىكىگە ھەيران قالغانلىقتىن ئۇنى گاھ سېھىر، گاھ جىنلارنىڭ ياردىمى بىلەن يېزىلغان كىتاب، دەپ تۆھمەت قىلىشقا باشلايدۇ. «قۇرئان كەرىم» ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿كافىرلار: «بۇ قۇرئانغا قۇلاق سالماڭلار، ئېلىشتۇرۇۋېتىڭلار، سىلەرغە لىبە قىلىشىڭلار مۇمكىن» دەيدۇ.﴾ (41- سۈرە فۇسسىلەت 26- ئايەت)

مانا بۇ ئۇلارنىڭ «قۇرئان كەرىم» ئالدىدا يېتىلغانلىقىنىڭ جانلىق ئىپادىسىدۇر. ئۇلار «قۇرئان كەرىم» گە تەڭ كېلەلمىگەنلىكى سەۋەبىدىن، باشقىلارنى ئۇنى ئاڭلاشتىن مەنئى قىلىشقا تىرىشقان. چۈنكى «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئۆزىگە خاس ئاجايىپ ئۇسلۇبى ھەممىنى قايىل قىلغان ۋەجەلپىلغان.

ئەرەبلەرنىڭ بالاغەتۋە پاساھەتتە ئالاھىدە تونۇلغان مەشھۇر كىشىلىرىمۇ ناھايىتى كۆپ ئىدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزلىرىنىڭ بۇددىستلىق ئەقىدىسىنى قوغداش ۋە قەبىلىۋازلىق قىلىش غايىسى بىلەن ئۆزئارا مۇنازىرە قىلىشىش، پەخىرلىنىشۋە ئۇندىن باشقا جەمەتنىڭ ئابروۋىنى كۆتۈرۈش مۇددىئالىرىنى ھەمىشە ئەدەبىي مۇنازىرىلەر ئارقىلىق ئوتتۇرىغا قويىتتى. ئۇلار ئەدەبىياتقا شۇنچىلىك كۆپ ئەھمىيەت بېرىتتىكى، قەبىلىلەر ئارىسىدا شۆھرەت تېپىش ياكى ئەيىبلەش ئىشلىرىنىڭ ھەممىسى پەقەت ئۇلارنىڭ ئەدەبىياتى بىلەن قىياسلىناتتى. قىسقىسى ئۇلار ئەدەبىيات بىلەن كۆتۈرۈلەتتىۋە ئەدەبىيات بىلەن چۈشەتتى. ئۇلار ئەدەبىياتتا باشقىلارنى يېڭىشقا شۇنچىلىك ھېرىسمەن تۇرۇپ، مۇسۇلمانلارغا رەددىيە بېرىشتە ئۇلارنىڭ «قۇرئان كەرىم»دىكى بىرەر سۈرىنىڭ ئوخشىشىنى ئىجاد قىلىشتىن ئىبارەت جان كەتمەيدىغان ئىشنى قويۇپ ئۇرۇشنى، جان ۋە مالنى پىدا قىلىشنى تاللىغانلىقى ئۇلارنىڭ ئەمەلىيەتتە «قۇرئان كەرىم» ئالدىدا ئاجىز قالغانلىقىنىڭ ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمىگەنلىكىنىڭ ئىسپاتلىنىشى بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى ئۇرۇشقا ئەمەس، بەلكى «قۇرئان كەرىم»نىڭ ئوخشىشىنى ئىجاد قىلىپ بېقىشقا چاقىرىپ، ئاللاھنىڭ تۆۋەندىكى سۆزلىرى بىلەن ئۇلارغا مۇنداق دۇئە ئېلان قىلغان:

﴿بەندىمىز (مۇھەممەد)گە بىز نازىل قىلغان قۇرئاندىن شەكلەنسەڭلار، قۇرئانغا ئوخشاش بىرەر سۈرىنى مەيدانغا چىقىرىپ بېقىڭلار (قۇرئانغا تەئەررۇز قىلىشتا) ئاللاھتىن باشقا

ياردەمچىڭلارنىڭ ھەممىسىنى (ياردەمگە) چاقىرىڭلار، (قۇرئان ئىنساننىڭ سۆزى، دېگەن گېپىڭلاردا) راستچىل بولساڭلار. ئەگەر مۇنداق قىلالمىساڭلار — ھەرگىزغۇ قىلالمايسىلەر — كافىرلار ئۈچۈن تەييارلانغان، ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولغان دوزاختىن ساقلىنىڭلار. ﴿ (2- سۈرە بەقەرە 23 ، - 24 - ئايەتلەر)

﴿ئۇلار: «قۇرئاننى مۇھەممەد ئۆزى توقۇپ چىققان» دېيىشەمدۇ؟ ئېيتقىنكى، «ئەگەر (بۇ سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار، ئاللاھتىن باشقا (ياردەمگە) چاقىرالايدىغانلىكى كىشىڭلارنى چاقىرىپ، قۇرئانغا ئوخشاش بىرەر سۈرنى كەلتۈرۈپ بېقىڭلار.﴾ (10- سۈرە يۇنۇس 38- ئايەت)

ئەگەر ئەرەبلەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى «قۇرئان كەرىم»نى ئوتتۇرىغا چىقىرىشتا باشقىسىدىن ياردەم ئالغان، دەپ گۇمان قىلىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە ئۇلارمۇ مۇسۇلمانلار بىلەن مۇنازىرىلىشىش ۋە ئۇلارنى مات قىلىش ئۈچۈن بولسىمۇ، باشقىلاردىن ياردەم سوراشقا تىرىشاتتى، چۈنكى ئۇلار ئەرەب تىلىنىڭ ئەدەبىياتىنى بىلىشتە ۋە ياردەم سوراشقا جۈرئەت قىلىشتا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كۈچلۈك ئىدى. ئۇلار «قۇرئان كەرىم»گە ئۇنىڭ بىرەر سۈرىسىنىڭ ئوخشىشىنى ئىجاد قىلىش ئارقىلىق تاقابىل تۇرۇشقا كۈچى يەتمىگەندىن كېيىن، تىل بىلەن قارشىلىق كۆرسىتىشنىڭ ئورنىغا تىغ بىلەن يەنىقلىچ ۋە نەيزىلەر بىلەن قارشىلىق كۆرسىتىش يولىنى تاللىدى. بۇنىڭدىن ئىسپاتلاندىكى «قۇرئان كەرىم»نىڭ بالاغىتى ئۇلارنىڭ نەزىرىدىمۇمىسلىسىز دەرىجىدە يۇقىرىۋەتۈستۈن ئىدى. نەتىجىدە

ئەرەبلەر ئىككى چوڭ گۇرۇھقا ئايرىلدى، ئۇلارنىڭ بىرى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈپ، «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئۇنىڭغا ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ تىراپقىلغۇچى مۇسۇلمانلار، يەنە بىرى: «قۇرئان كەرىم» نىڭ مۆجىزىسىگە ھەيران قالغان تۇرۇپ، ئۆزلىرىنىڭ باتىل دىنلىرىدىن ۋاز كېچەلمىگەن تەرسا مۇشرىكلار ئىدى.

«قۇرئان كەرىم» نىڭ خەۋەرلىرىنىڭ ئىسپاتلىنىشى

«قۇرئان كەرىم» نىڭ كېلەچەكتە بولىدىغان ئىشلار توغرىلىق بەرگەن خەۋەرلىرىنىڭ كېيىنچە خەۋەر بېرىلگەن بويىچە ئەمەلگە ئاشقانلىقىنىڭ دەلىللىرى كۆپ.

1 - ﴿ئاللاھ پەيغەمبەرگە، ھەق رەۋىشتە، ھەقىقىي ئىسپات چۈش كۆرسەتتى. (ئى مۇھەممەد! سەن نۆۋە ساھابىلىرىڭ) خۇدا خالىسا (دۈشمەندىن) ئەمىن بولغان، (بەزىلىرىڭلار) باشلىرىڭلارنى چۈشۈرگەن نۆۋە (بەزىلىرىڭلار) قىرقىغان ھالدا، قورقماي چوقۇم مەسجىدى ھەرامغا كىرىسىلەر.﴾ (48- سۈرە فەتھ 27- ئايەت)

بۇ ئىش ئەمەلىيەتتە خەۋەر بەرگەن بويىچە ئەمەلگە ئاشقان. بۇ ھەممىگە مەلۇم.

2 - ﴿ئاللاھ ئىچىڭلاردىكى ئىمان ئېيتقان نۆۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغان كىشىلەرگە، ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەرنى زېمىندا ھۆكۈمران قىلغاندەك، ئۇلارنىمۇ چوقۇم ھۆكۈمران قىلىشنى، ئۇلار ئۈچۈن تاللىغان دىننى چوقۇم مۇستەھكەم قىلىپ بېرىشنى نۆۋە ئۇلارنىڭ قورقۇنچىسىنى ئامانلىققا ئايلاندۇرۇپ بېرىشنى نۆۋە قىلدى.﴾ (24- سۈرە نۇر 55 - ئايەت)

ئاللاھ بۇۋەدىسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا باشلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ھەزرىتى ئەبۇ بەكرىنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە بۇۋەدىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى نەتىجىسىدە بەزى شەھەرلەر فەتھى قىلىنىپ، ئىسلام خەلىپىلىكىنىڭ ھاكىمىيەت

دائىرىسى ئىچىگە كىردى، كېيىن ئىككىنچى خەلىپە ھەرزىتى ئۆمەرنىڭ دەۋرىدە بۇ فەتھلەر تېخىمۇ كېڭەيدى، ئاندىن ئۈچىنچى خەلىپە ھەرزىتى ئوسماننىڭ دەۋرىدە فەتھى كېڭىيىپ شەرقتە غەرب مەملىكەتلىرىدە ئىسلام دىنىنىڭ نۇرى رەسمىيەۋىيە پارلاشقا باشلىدى. شۇنداق قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن چارەك ئەسىر ئۆتمەستىن ئاللاھنىڭ بۇ ھەق دىنى پۈتۈن دىنلارنىڭ ئۈستىدىن غەلبە قىلدى. مۇسۇلمانلارمۇ ئاللاھنىڭ ۋەدىسى بويىچە قورقۇنچىسىز ھالدا ئاللاھقا ئىبادەت قىلىدىغان بولدى.

3 - ﴿سەلەر جەڭگىۋار بىر قەۋم بىلەن (ئۇرۇشۇشقا) چاقىرىلسىلەر، ياكى ئۇلار (ئۇرۇشسىزلا) مۇسۇلمان بولىدۇ.﴾ (48-سۇرە فەتھ 16- ئايەتنىڭ بىر قىسمى).

بۇ ئىش مۇخەۋەر بېرىلگەن بويىچە ئەمەلگە ئاشقان.

4 - ﴿ئاللاھنىڭ ياردىمى ۋە غەلبىسى كەلگەن ۋە ئاللاھنىڭ دىنىغا كىشىلەرنىڭ توپ - توپ بولۇپ كىرگەنلىكىنى كۆرگىنىڭدە، رەببىڭگە تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمد ئېيتقىن ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن.﴾ (110- سۇرە نەسر 1~3- ئايەتلەر)

بۇ خۇشخەۋەر ئەمەلىيەتتە ئەمەلگە ئېشىپ مۇسۇلمانلار ھىجرىيەنىڭ 8 - يىلى مەككىنى فەتھ قىلدى. بۇ ۋاقىتتا كىشىلەر ئاللاھنىڭ دىنىغا توپ - توپ بولۇپ كىردى.

5 - ﴿ئى مۇھەممەد! ئاللاھ سېنى كىشىلەرنىڭ زىيانكەشلىكىدىن ساقلايدۇ.﴾ (5- سۇرە مائىدە 67- ئايەت)

بۇۋەدەمۇ ئەمەلىيەتتە ئىشقا ئاشتى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قەست قىلماقچى بولغانلار شۇنچىلىك كۆپ بولغان بولسىمۇ، ئاللاھ ئۇنى ساقلىدى ۋە ھېچبىر سۈيىقەستكە ئۇچرىماستىن، ئاللاھنىڭ ھۇزۇرىغا ئۇلاشتى.

6 - ﴿رۇملۇقلار يېقىن بىر جايدا يېڭىلدى، ئۇلار يېڭىلگەندىن كېيىن بىر قانچە يىل ئىچىدە يېڭىدۇ، ئىلگىرى ۋە كېيىن ھەممە ئىش ئاللاھنىڭ باشقۇرۇشىدىدۇر، بۇ كۈندەمۇ ئىمىنلەر ئاللاھنىڭ بەرگەن ياردىمى بىلەن خۇشال بولىدۇ، ئاللاھ خالىغان كىشىگە ياردەم بېرىدۇ، ئاللاھ غالىبتۇر، (مۇئىمىنلەرگە) ناھايىتى مېھرىباندۇر. ئاللاھ (ئۇلارنى غالىب قىلىدىغانلىقىنى) ۋەدە قىلدى. ئاللاھ ۋەدىسىگە خىلاپلىق قىلمايدۇ، لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (بۇنى) بىلمەيدۇ.﴾ (30- سۈرە رۇم 2~6- ئايەتلەر)

بۇۋەدە خۇددى خەۋەر بېرىلگەن بويىچە ئەمەلگە ئاشتى، رۇملۇقلار ئىرانلىقلارغا يېڭىلىگەندىن كېيىن، ئۇلارنى يەڭدى.

7 - ﴿قۇرئاننى ھەقىقەتەن بىز چۈشۈردۇق ۋە چوقۇم ئۇنى قوغدايمىز.﴾ (15- سۈرە ھىجر 9 - ئايەت)

بۇ ئايەتتە ئاللاھ «قۇرئان كەرىم» نى كىشىلەرنىڭ بۇزۇشىدىن، ئۆزگەرتىشىدىن ۋە كەم - زىيادە قىلىۋېلىشىدىن ساقلايدىغانلىقىغا ۋەدە قىلغان بولۇپ، ئەمەلىيەتتە ئاللاھنىڭ بۇۋەدىسى تا بۈگۈنگىچە ئەمەلگە ئېشىپ كەلمەكتە. بۇنىڭغا پۈتۈن دۇنيا ئىقرار دۇر.

8 - ئاللاھ تائالا يەھۇدىيلار توغرىلىق مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلارغا: «ئەگەر ئاخىرەت يۇرتى (يەنى جەننەت) ئاللاھنىڭ قېشىدا (سىلەر گۇمان قىلغاندەك) باشقىلارغا ئەمەس، يالغۇز سىلەرگىلا خاس بولسا، (سىلەرنى جەننەتكە ئۇلاشتۇرىدىغان) ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىپ بېقىڭلار!» (جەننەت بىزگىلا خاس دېگەن سۆزۈڭلاردا) راستچىل بولساڭلار» دېگىن. ئۇلار قىلغان يامان ئەمەللىرىسى ۋە بەلبىك، ئۆلۈمنى ھەرگىزمۇ ئارزۇ قىلمايدۇ. ئاللاھ زالىملارنى ئوبدان بىلگۈچىدۇر. ﴿2-سۈرە بەقەرە 94، -95. ئايەتلەر)

بۇ ئايەتنىڭ ئوخشىشى 62-سۈرە جۇمۇئەنىڭ 6، -7. ئايەتلىرىدىمۇ كەلگەن. شۈبھىسىزكى، يەھۇدىيلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئەڭ دۈشمەن بولغان مەخلۇقلار ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلىشتا باشقا كافرلاردىن بەك ھېرىسۋە بەكجىددىي ئىدى. شۇنداق تۇرۇپ ئۇلاردىن بىرەر كىشى ئۇنى يالغانغا چىقىرىش يۈزىدىن بولسىمۇ ئۆزىنىڭ ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى ئېيتقان ئەمەس. چۈنكى بۇ ئايەت ئۇلارنى شۇنداق قىلىشقا چاقىرغان ئىدى.

9 - ﴿بەندىمىز (مۇھەممەد) كە بىز نازىل قىلغان قۇرئاندىن شەكلەنسەڭلار، قۇرئانغا ئوخشاش بىرەر سۈرنى مەيدانغا چىقىرىپ بېقىڭلار (قۇرئانغا تەئەررۇز قىلىشتا) ئاللاھتىن باشقا ياردەمچىڭلارنىڭ ھەممىسىنى (ياردەمگە) چاقىرىڭلار، (قۇرئاننى ئىنساننىڭ سۆزى دېگەن گېپىڭلاردا) راستچىل بولساڭلار. ئەگەر مۇنداق قىلالمىساڭلار — ھەرگىزغۇ قىلالمايسىلەر —

كاپرلار ئۈچۈن تەييارلانغان، ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولغان دوزاختىن ساقلىنىڭلار. ﴿2﴾ (بەقەرە سۈرىسى 23، -، 24- ئايەتلەر) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن باشلاپ كۈنىمىزگىچە كافىر ئەربەبلەر ئىسلام دەۋىتىنى يوق قىلىشقا ۋە «قۇرئان كەرىم» دىن بىرەر كەمچىلىك تېپىپ ئۆزلىرىنى ھەقىلىق كۆرسىتىشكە شۇنچىلىك ھېرىسلىق تۇرۇپ، ئۇلاردىن بىرەرسى «قۇرئان كەرىم» گە ئوخشاش بىرەر سۈرە ئىجاد قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن «قۇرئان كەرىم» گە تاقابىل تۇرۇشقا جۈرئەت قىلالىغىنى يوق. يۇقىرىدا بايان قىلىنغانلار ۋە «قۇرئان كەرىم» نىڭ باشقىمۇ خەۋەرلىرى «قۇرئان كەرىم» نىڭ ئاللاھ تائالانىڭ سۆزى ئىكەنلىكىگە ئۇچۇق دالالەت قىلماقتا. چۈنكى ئاللاھ تائالانىڭ قانۇنى ئەزەلدىن شۇنداق جارى بولۇپ كەلگەنكى، يالغاندىن پەيغەمبەرلىك داۋاسى قىلغانلارنىڭ ئاللاھنىڭ نامىدىن ئېيتقان يالغان خەۋەرلىرى ھېچبىر زامان توغرا چىققان ئەمەس، بەلكى ئاللاھ ئۇلارنى رەسۋا قىلىپ، ئۇلارنىڭ يالغانچىلىقلىرىنى خەلقى ئالەمگە پاش قىلغان.

«قۇرئان كەرىم» دە بۇرۇنقى ئۈممەتلەرنىڭ ئىشلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ھالەتلىرى بايان قىلىنغان. شۇ ھەقىقەت ھەممىگە مەلۇمكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام يېزىشنى ياكى ئوقۇشنى ئۈگەنمىگەن، ئالىملار بىلەنمۇ ھەمسۆھبەتتە بولمىغان ساۋاتسىز پەيغەمبەر ئىدى. ئۇ بۇتلارغا چوقۇنىدىغان، ئىلىم - مەرىپەتتىن يىراق بولغان، ھەتتا بىرەر كىتابنىمۇ تونۇمايدىغان ۋە ئەقلىي ئىلىملەردىن بىرەر ئىلىمگىمۇ ئىگە بولمىغان

جاھىل قەۋمنىڭ ئارىسىدا ئۆسۈپ يېتىلدى. ئۇ ئىلگىرىكى ھاياتىدا باشقىلاردىن تەلىم ئالغۇچىلىك ۋاقىت قەۋمىدىن ئايرىلغانمۇ ئەمەس. ئەھلى كىتابنىڭ كىتابلىرىدىكى بەزى نىسسىلەرنىڭ «قۇرئان كەرىم» گە خىلاپ كېلىشى بولسا، ئەھلى كىتابلارنىڭ ھەقىقەتنى يوشۇرۇش ئۈچۈن ئۆز كىتابلىرىنى قەستەن ئۆزگەرتىۋەتكەنلىكى سەۋەبتىن ئىدى. چۈنكى ئۇلار بىز يۇقىرىدا بايان قىلغاندەك، ئۇ كىتابلارنىڭ ئەسلى نۇسخىسىنى ئاللىبۇرۇن يوقىتىپ قويغان بولۇپ، ئۇلارنىڭ قولىدىكى ھازىرقى ئىككى ئەھدە كىتابلىرى ئۆزلىرىنىڭ چىن يېتىپ كېلىشتىكى ۋاسىتىلىرىنى يوقاتقاچقا، بۇ كىتابلار ۋەھىيلىك، ياكى ئىلھامىيلىق سۈپەتلەردىن يىراققۇر. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىغا ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلىشقان نەرسىلىرىنىڭ كۆپىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ.﴾ (27- سۈرە نەمل 76- ئايەت)

«قۇرئان كەرىم» دە مۇناپىقلار (تىلىدا ئىمان ئېيتىپ، دىلىدا ئىشەنمىگۈچىلەر) نىڭ تۈرلۈك سىرلىرى پاش قىلىنغان. ئۇلار مەخپىيەتتە ھەر تۈرلۈك كەھىلە — مېكىرلەر بىلەن مۇسۇلمانلارنىڭ زىيىنىغا ئىش ئېلىپ باراتتى. ئاللاھ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئۇلارنىڭ بۇ ئەھۋاللىرىنى بىر - بىرلەپ بىلدۈرۈپ تۇراتتى. مۇناپىقلارمۇ «قۇرئان كەرىم» نىڭ بۇ خەۋەرلىرىنى ئېتىراپ قىلاتتى. «قۇرئان كەرىم» يەنە يەھۇدىيلارنىڭ ئىيوشۇرۇۋىتىۋاللىرىدىنمۇ خەۋەر بېرىپ تۇراتتى، ئۇلارمۇ «قۇرئان كەرىم» نىڭ بۇ خەۋەرلىرىنى ئىنكار قىلالمىغان.

«قۇرئان كەرىم» دە ئەرەبىلەر كۆرۈپ باقمىغان ئومۇمىيۋە خۇسۇسىي ئىلىملەر كەلگەن. ئۇنىڭدا: شەرىئەت ئىلىملىرى، ئەقلىيات ئىلىملىرى، ئازغۇنلارغا رەددىيە، تارىخ، ۋەز - نەسىھەت، ھېكمەتلەر، ئاخىرەت ئالىمىگە مۇناسىۋەتلىك خەۋەرلەر، ئەدەپ - ئەخلاققۇە باشقىلار بار بولۇپ، ھازىرقى كۆپلىگەن ئەھمىيەتلىك ئىلىملەر «قۇرئان كەرىم» دىن ئېلىنغان، ئۇلارنىڭ مۇھىملىرى ئەقىدە، شەرىئەت ئەھكاملىرى، ئەخلاق ئۆلچەملىرىۋە باشقىلاردۇر.

«قۇرئان كەرىم» كۆپلىگەن ئىلىملەرنىۋە مەسىلىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان چوڭ بىر كىتاب تۇرۇپ، ھەرخىل ئىختىلاپلاردىن ۋە زىتلىقلاردىن پۈتۈنلەي خالىدۇر. ئەگەر ئۇ ئاللاھتىن باشقىسىنىڭ سۆزى بولغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە ئۇنىڭدا كۆپلىگەن زىتلىقلار ۋە خاتالىقلار تېپىلغان بولاتتى. چۈنكى چوڭ ھەجىملىك كىتابلار ئادەتتە بۇنداق ئىشلاردىن خالىي بولالمايدۇ.

«قۇرئان كەرىم» دە ئازراقمۇ ئىختىلاپ كۆرۈلمىگەچكە ئۇنىڭچوقۇم ئاللاھنىڭ سۆزى ئىكەنلىكىگە ھېچ شۈبھىمىز يوقتۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار قۇرئان ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزمەمدۇ؟ ئەگەر قۇرئان (مۇشۇرىكلار بىلەن مۇناپىقلار گۇمان قىلغاندەك) ئاللاھتىن غەيرىنىڭتەرىپىدىن بولغان بولسا، ئەلۋەتتە، ئۇنىڭدىننۇرغۇنرەددىيەتلەرنى تاپقان بولاتتى.﴾ (4 - سۈرە نىسا 82 - ئايەت)

ئاللاھ تائالا يۇقىرىدا بايان قىلىنغان بۇ ئالامەتكە «قۇرئان كەرىم» نىڭ فۇرقان سۈرىسىدە مۇنداق ئىشارەت قىلىدۇ:

﴿ئېيتقنكى، «ئۇنى ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى سىرنى بىلىپ تۇرىدىغان ئاللاھ چۈشۈردى.﴾ (25- سۈرە فۇرقان 6- ئايەت)

چۈنكى ئۆزىنىڭ ئاجايىپ ئۇسلۇبى، ھەممىدىن ئۈستۈن بالاغىتى ۋە پاساھىتى، غەيبىلەردىن خەۋەر بېرىشى، كۆپلىگەن ئىلىملەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بولۇش ۋە ئىختىلاپلاردىن، زىتىقلاردىن خالىي بولۇشى بىلەن ئىنسانلارنى ھەيرانلىقتا قالدۇرغان بۇنداق ھەجىملىك بىر كىتاب پەقەت ھەممىنى ئوبدان بىلگۈچى، قۇدرەتلىك بىر زات (ئاللاھ) تەرىپىدىنلا كېلىدۇ!

«قۇرئانكەرىم» مەڭگۈلۈك داۋام قىلىدىغان مۆجىزىدۇر. ئۇنىڭ مۆجىزىسى دۇنيانىڭ ھەممە جايلىرىدا جارى بولغۇچىدۇر. چۈنكى ئاللاھ تائالا بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرىنىڭ ئەكسىچە «قۇرئانكەرىم» نى ئۆزى ساقلاشقا كېيىللىك قىلغان. بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ مۆجىزىلىرى ئۇلارنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا جارى بولىدىغان، ئۇلار ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن توختايدىغان ۋاقىتلىق مۆجىزىلەر ئىدى. لېكىن «قۇرئانكەرىم» نىڭ مۆجىزىسى ئاللاھتىن چۈشكەن ۋاقىتتىن تازىلا ھازىرغىچە بىر خىل داۋام قىلىپ كەلگەن ئۆزگەرمەس ۋە مەڭگۈلۈك مۆجىزىدۇر. ئۇنىڭ ئېلان قىلغان دۇئەلى ھازىرغىچە كۈچىنى ساقلاپ كەلمەكتە. دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرى خۇداسىزلاش ۋە ھەر خىل دىن ۋەمەزھەپلەردىن بولغان ئىسلام دۈشمەنلىرى بىلەن تولغان مۇشۇ دەۋرىمىزدىمۇ ئۇلارنىڭ ھېچبىرى «قۇرئانكەرىم» نىڭ ئوخشاشىدىن بىرەر سۈرە ئىجاد قىلىپ، «قۇرئانكەرىم» نىڭ دۇئەلىغا تاقابىل تۇرۇشقا ۋە شۇئارقىلىق مۇسۇلمانلارنى مات قىلىشقا جۈرئەت قىلالماي

كەلمەكتە. بۇندىن كېيىنمۇ ئۇلار ھەرگىزمۇ بۇ ئىشقا جورئەت قىلالمايدۇ. چۈنكى بۇ مۆجىزە ئاللاھنىڭ ۋەدىسىگە ئاساسەن تاقىيامەتكىچە شۇنداق داۋام قىلىدۇ.

«قۇرئانكەرىم» نى ئوقۇغانكىشى قەتئىي چارچاش ھېس قىلمايدۇ. ئۇنى تىڭشىغان كىشىمۇ ئۇنىڭدىن زىربىكشەپس قىلمايدۇ. بەلكى «قۇرئانكەرىم» نى قايتا - قايتا، تەكرار ئوقۇش ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببەت ۋە ئىخلاسىنى ئاشۇرىدۇ. «قۇرئانكەرىم» دىن باشقا ئادەتتىكى ئەسەرلەر قانچىلىك ئەدەبىيۋە قانچىلىك قىزىقارلىق بولسىمۇ ئۇنى قايتىلاپ ئوقۇش كىشىدە زىربىكشەپىدا قىلىدۇ. ئەمما «قۇرئانكەرىم» ئۇنى ئوقۇغۇچىنى ۋە ئاڭلىغۇچىنى ھۇزۇر، ھالاۋەت بىلەن ئۆزىگە تېخىمۇ يېقىنلاشتۇرىدۇ ۋە تارتىدۇ. «قۇرئانكەرىم» نىڭ بۇ ھۇزۇر-ھالاۋەتنى «قۇرئانكەرىم» نىڭ مەنىسىنى بىلمەيدىغان، بەلكى ئەرب تىلىدىن ھېچ نەرسە بىلمەيدىغان كىشىلەر مۇھىپس قىلىدۇ. مانا بۇ ئۇنىڭ ئىلاھىي كالىم ئىكەنلىكىنىڭ ئىپادىسىدۇر. (مەسىلەن: يېقىنقى زاماندا قەشقەردە ياشىغان دىنىي ئۆلىما ئابدۇرېشىت قارىھاجى «قۇرئانكەرىم» نى 10 مىڭ قېتىم دىن تارتۇق قۇپ تاماملىغان. — جۇڭگو مۇسۇلمانلىرى ئۇرۇنلىدىن)

«قۇرئانكەرىم» نىڭ ئايەتلىرىنى يادلاش ناھايىتى ئاسان دۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقىقەتنى 54- سۈرە قەمەرنىڭ 17-، 22-، 32-، 40- ئايەتلىرىدە ﴿بىز ھەقىقەتەن قۇرئاننى يادلاش ئۈچۈن ئاسان قىلدۇق، ئىبەرەت ئالغۇچى بارمۇ؟﴾ دېگەن سۆزى بىلەن ئېلان

قىلغان. «قۇرئانكەرىم»نى يادلاش كىچىك بالىلار ئۈچۈن تېخىمۇ ئوڭايدۇر. ئۇلار قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئۇنى يادلاپ بولىدۇ. «قۇرئانكەرىم»نى تولۇق يادلىغان قارىيلار دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا كۆپ تېپىلىدۇ. ئۇلارنىڭ كۆپىنچىسى «قۇرئانكەرىم»نى ئۇنىڭ ئىبارەت ۋە ھەر كەلىرىنىڭ ھېچبىرىدە خاتالىقسىز، كامىل ھالدا يېزىپ چىقىشقا ئىقتىدارلىقتۇر. ئەمما خىرىستىيانلار دۇنياسىدا ئىككى ئەھدە كىتابلىرىنىڭ ھەممىنى ئەمەس، بەلكى ئىنجىللاردىن بىرەرسىنى يادلىغان بىرەر كىشى ئەسلا تېپىلمايدۇ. «قۇرئانكەرىم»نىڭ بۇنداق يادلاشقا ئوڭاي بولغانلىقى ئاللاھنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇمىنلىرى ئۈچۈن ئاتا قىلغان كاتتا نېمىتى ۋە «قۇرئانكەرىم»نىڭ ئۆزگەرتىشلەردىن ساقلىنىپ قېلىشىنىڭ بىر ۋاسىتىسى ئىدى.

ئۈچ سوئال ۋە ئۇنىڭ جاۋابلىرى

بىرىنچى سوئال: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆجىزىسىنىڭ بالاعەت نۇقتىسىدىن بولغانلىقىنىڭسە ۋە بىنپىمە؟
جاۋاب: بەزى مۆجىزىلەر ھەرقاچان شۇ زامان كىشىلىرىدە دەۋر سۈرگەن ۋە مەشھۇر بولۇپ ئۇچىغا چىققان نەرسىلەر، ئىنجىلدىن كېلىدۇ. چۈنكى ئۇلار شۇ نەرسىلەردە ئەڭ بىرىنچى سانالغان بولۇپ، شۇ زاماندىكى ئىنسانىيەتنىڭ ئىقتىدارى يەتكەن ئەڭ يۇقىرى پەللىگە يەتكەن بولىدۇ. مۇنداق كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ تاقەت، ئىقتىدارىنىڭ سىرتىدا بولغان ئىشلارنى كۆرگەندە ئۇنىڭ چوقۇم ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن خارىقى ئادەت ئىش ئىكەنلىكىگە قايىل بولىدۇ. مەسىلەن: مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ

زاماندىكى پىرئەۋنىڭ سېھىرگەرلىرى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاسسىنىڭ يىلانغا ئايلانغانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن، بۇ ئىشنىڭ سېھىر دائىرىسى ئىچىدىكى بىر ئىش ئەمەسلىكىنىڭ ئۇنىڭ ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن مۆجىزە ئىكەنلىكىنىشۇ ھامان بىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئىمان ئېيتىدۇ.

ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا دوختۇرلۇق ئىلمى ئەڭ يۈكسەك دەرىجىدە تەرەققىي قىلغان ئىدى. بۇ زامان ئەھلىلىرى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرگەنلىكىنى، كورلارنىڭ كۆزلىرىنى ئاچقانلىقىنى كۆرۈپ بۇ ئىشلارنىڭ دوختۇرلۇق ئىلمىگە ئائىت ئىلىملەردىن ئەمەس، بەلكى ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن ئىسا ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن بىر مۆجىزە ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ دىنىغا ئەگىشىدۇ.

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا بولسا، ئىلمى بالاغەتساھەسى دەۋر سۈرۈپ، ئۇ ئەڭ چېكىگە يەتكەن ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بۇ «قۇرئان كەرىم» بىلەن كەلگەندىن كېيىن، «قۇرئان كەرىم» ئۇلارنىڭ پۈتۈن ئاتاقلىق ئەدىب ۋە شائىرلىرىنى ھاڭ-تاڭ قالدۇردى ۋە تەبىئىي ھالدا ئۇنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن مۆجىزە ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا چىقتى. ئۇنىڭغا ئىمان كەلتۈرگەنلەر مۇسۇلمان بولۇپ، بەختكە ئېرىشتى. ئۇنىڭغا پەقەت تەرسا، مۇتەكەببۇرۇ ۋە جاھىللار ئىمان ئېيتىمىدى.

ئىككىنچى سوئال: «قۇرئان كەرىم» نىڭ بىراقلا چۈشۈرۈلمەستىن پارچە-پارچە چۈشۈرۈلگەنلىكىنىڭ ھېكمىتى نېمە؟

جاۋاب: «قۇرئانكەرىم» نىڭ پارچە-پارچە چۈشۈرۈلگەنلىكىنىڭ ھېكمەتلىرى كۆپتۇر:

1 - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئوقۇشۇۋە يېزىشنى بىلمەيدىغان ساۋاتسىز بىر مىللەتنىڭ ئىچىدىن چىققان پەيغەمبەردۇر. «قۇرئانكەرىم» ئۇنىڭغا بىراقلا چۈشۈرۈلگەن بولسا، ئۇلارغا ئۇنى يادلاش قېيىن بولغان بولاتتى. ئۇنىڭ ئاز-ئازدىن، پارچە-پارچە چۈشۈرۈلگەنلىكى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىغا ناھايىتى مۇناسىپ ئىدى. چۈنكى ساھابىلەر «قۇرئانكەرىم» نى تەدرىجىي ھالدا ئۆگەنگەنۋە يادلىغان. «قۇرئانكەرىم» نى يادلاش ئىشى بۇئۈممەتتە شۇ بويىچە جارى بولۇپ كەلمەكتە.

2 - «قۇرئانكەرىم» نىڭ كۆپ ئايەتلىرى مۇئەييەن ھادىسەۋەۋەقەلىكلەر ھەققىدە بىرەر مۇشكۈلنەھەل قىلىش، ياكى سوئالغا جاۋاب بېرىش، ياكى بىرەر ھۆكۈمنى ئوچۇقلاشتۇرۇش مەقسىتىدە چۈشكەن. ئەگەر «قۇرئانكەرىم» مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بىرلا ۋاقىتتا بىراقلا چۈشكەن بولسا، ئۇنىڭ چۈشۈشىدىكى مەقسەت ئوچۇقلاشمىغان بولاتتى. شۇڭا ئۇنىڭ پارچە-پارچە چۈشۈرۈلگەنلىكى قەلبەردە ئەڭ تەسىرلىكۋە مەقسەتتىن ئايدىڭلاشتۇرۇشتا ئەڭ كۈچلۈك بولغان.

3 - ئاللاھ تائالا «قۇرئانكەرىم» نى بىر قېتىمدىلا چۈشۈرگەن بولسا، شەرىئەت ئەھكاملىرىۋە باشقا بۇيرۇقلارنىڭ ھەممىسى مۇسۇلمانلارغا بىرلا ۋاقىتتا چۈشكەن بولاتتى، بۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا بۇلارنىڭ ھەممىسىگە بىراقلا ئەمەل قىلىشنى باشلاش قېيىن كەلگەن بولاتتى. لېكىن «قۇرئانكەرىم» ئاز-ئازدىن، پارچە - پارچە

چۈشۈرۈلگەچكە، ئەھكاملار ۋە بۇيرۇق - كۆرسەتمىلەر تەدرىجىي ھالدا ئاز - ئازدىن بۇيرۇلغان بولدى، نەتىجىدە ئۇلارنى قوبۇل قىلىشۇ كىشىلەرگە ناھايىتى يېنىك تۇيۇلدى.

4 - «قۇرئانكەرىم» نىڭ ئاز - ئازدىن چۈشۈرۈلۈشى پەيغەمبەرنىڭ جىبرىئىلىنى ئارقا - ئارقىدىن كۆرۈپ تۇرۇشىنى تەزەقۇل قىلىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەرنىڭ قەلبى جىبرىئىل پەرىشتىنىڭ ئاللاھنىڭ ئىزى بىلەن بەرگەن روھى مەدەتلىرى ئارقىلىق دىننى دەۋەت قىلىش ۋە قەۋمنىڭ ئازارلىرىغا سەۋرلىك بولۇشقا كۈچلەنىپ تۇراتتى.

ئۈچىنچى سوئال: تەۋھىد مەسىلىسىنىڭ، قىيامەت ئەھۋالىنىڭ، پەيغەمبەرلەر قىسسىلىرىنىڭ تەكرارلىنىشىنىڭ سەۋەبى نېمە؟

جاۋاب: «قۇرئانكەرىم» دىكى تەكرارلارنىڭ كۆپلىگەن پايدىلىرى بار:

1 - تەكرار تەكىتنى ئىپادىلەيدۇ، يەنى بىر مەسىلىنىڭ كۆپ قېتىم بايان قىلىنىشى بۇ مەسىلىنىڭ ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

2 - «قۇرئانكەرىم» نىڭ ئۈستۈنلۈكىنىڭ بالاغىتى ئېتىبارى بىلەن بولغاچقا، «قۇرئانكەرىم» ئەربەلەرگە بۇ ئېتىبار بىلەن دۇئەل ئېلان قىلغان. قىسسىلەرنىڭ ۋە باشقا مەسىلىلەرنىڭ تەكرارلىنىپ كېلىشى ئۇزۇن ئۈستۈنلۈكىنى ساقلاپ قالغان ھالدا ھەر قېتىمدا ئوخشاش بولمىغان بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئىدى. چۈنكى بالاغەت شۇناسلار ئۇنىڭ خارىقى ئادەت ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ.

3 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆڭلى قەۋمنىڭ ئازارلىرىدىن ھەمىشە سىقلاتتى. ﴿بىز ئۇلارنىڭ سۆزلىرىدىن يۈرىكىڭنىڭ سىقىلىۋاتقانلىقىنى ئۇبىدان بىلىمىز.﴾ (15 - سۈرە ھىجر 97 - ئايەت) ئاللاھ ئۇنىڭ ئەھۋالىغاۋە شارائىتىغا ماسلاشقان ھالدا بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرىدىن بايان قىلىپ بېرىش ئارقىلىق ئۇنىڭ كۆڭلىگە تەسەللى بېرەتتى. ﴿كۆڭلۈڭنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن، ساڭا پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرىنى بايان قىلىپ بېرىمىز، بۇ قىسسىلەر ھەقىقەتنى، مۇئىنلەر ئۈچۈنۈز - نەسىھەتنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.﴾ (11 - سۈرە ھۇد 120 - ئايەت)

4 - كىشىلەر ئىسلام دىنىغا كىرىشكە باشلىغان ۋاقىتلاردا، مۇسۇلمانلارغا كافرلار تەرىپىدىن ھەمىشە ئەزىيەتلەر كېلىپ تۇراتتى. ئاللاھ ئۇلارنى سەۋرچانلىققا يېتەكلەش ئۈچۈن «قورۇنكەرم» دىن ھەر بىر ئەھۋالغا مۇناسىپ ھالدا قىسسىلەرنى چۈشۈرۈپ تۇراتتى. چۈنكى بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ باشلىرىغا كەلگەن كۈلپەتلەر ۋە ئۇلارنىڭ بۈكۈلپەتلەر ئالدىدا تىز پۈكمەستىن ئۆزۈزەپىلىرىنى ئورۇندىغانلىقى كېيىنكىلەرنىڭ مۇستەھكەم بولۇشلىرى ئۈچۈن چوڭ ئىبەرەت ئىدى.

تۆتىنچى باب

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر

ئۇكىە نلىكنىڭ ئىسپاتلىنىشى

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىسپاتلايدىغان ئالتە ھەقىقەتنىڭ بايانى

بىرىنچى ھەقىقەت

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا مەيدانغا چىققان مۆجىزىلەر بولۇپ، بۇلار ئىككى تۈرگە بۆلۈنىدۇ:

بىرىنچى تۈرى: ئۆتمۈشۈە كېلەچەككە ئائىت بولغان ئىشلار ھەققىدە بېرىلگەن خەۋەر بولۇپ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆتمۈشتە بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلىكلەردىن بەرگەن خەۋەرلىرى ناھايىتى كۆپتۇر. ئۇ بىرەر كىتاب ئوقۇماستىن، ياكى بىرەر كىشىدىن تەلىم ئالماستىن تۇرۇپ، ئۆتمۈشتىكى ئۆمۈمەتلەر نىڭ ۋەقەلىكلىرى، ئۇ زامانلاردا بولۇپ ئۆتكەن ھادىسىلەر، پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرى ۋە پەيغەمبەرلەرنى ئىنكار قىلغانلارنىڭ ئېچىنىشلىق ئاقىۋەتلىرى ھەققىدە ئىبرەتلىك بايانلارنى قىلغان. بۇ ھەقتە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۇھەممەد! ئەنە شۇ (قىسسە) غەيبكە ئائىت خەۋەرلەردىندۇر، ساڭا ئۇنىۋەھىي قىلدۇق، سەن ۋە سېنىڭ قەۋمىڭ بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۇنى بىلمەيتتى.﴾ (11- سۈرە ھۇد 49- ئايەت) بەزى قىسسىلەرنىڭ بايانىدا «قۇرئانكەرىم» بىلەن ئەھلى كىتابلارنىڭ كىتابلىرى ئوتتۇرىسىدىكى بەزى ئوخشاشماسلىقلار ئۇلارنىڭ ئۆز كىتابلىرىنى ھەر زامان قەستەن ئۆزگەرتىپ كەلگەنلىكىنىڭ نەتىجىسى ئىدى. ئۇلارنىڭ كىتابلىرىنىڭ ساغلام ئەمەسلىكىنى ۋە «قۇرئانكەرىم» نىڭ ئۇلاردىكى خاتالىقلارنى

تۈزىتىدىغانلىقىمۇ قەدە ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ قۇرئان ھەقىقەتەن ئىسرائىل ئەۋلادىغا ئۇلارنىڭ ئىختىلاپ قىلغان نەرسىلىرىنىڭ كۆپىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ﴾ (27- سۈرە نەمل 76- ئايەت)

كېلەچەككە ئائىت بولغان خەۋەرلەر ھەققىدە كەلگەن ھەدىسەلەر مۇ ناھايىتى كۆپتۇر:

1 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا مەككىنىڭ، قۇدۇسنىڭ، يەمەننىڭ، شام ۋە ئىراقنىڭ فەتىھى قىلىنىدىغانلىقى، خەيبەرنىڭ ھەزرىتى ئەلى تەرىپىدىن فەتىھى قىلىنىدىغانلىقى، مۇسۇلمانلارنىڭ ئىرانلىقلار (پارسىلار) بىلەن رۇملۇقلارنىڭ بايلىقلىرىنى غەنىمە تېپىپ ئۆلۈشىدىغانلىقى، ئىرانلىقلارنىڭ قىزلىرىنىڭ مۇسۇلمانلار ئۈچۈن خىزمەتچى بولىدىغانلىقى، ئىرانلىقلارنىڭ مەغلۇپ بولىدىغانلىقى، رۇملۇقلار (يەنى رىملىق پىرەنىكلەر ۋە باشقا خىرىستىيانلار) نىڭ ئارقا ئارقىدىن مەغلۇپ بولۇپ ھالاک بولىدىغانلىقى توغرىسىدا ئالدىن خەۋەر بەرگەن، بۇ ئىشلار ئەمەلىيەتتە شۇ بويىچە ساھابىلارنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا ئەمەلگە ئاشقان.

2 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىتىننىڭ (يەنى مۇسۇلمانلارنىڭ بۆلۈنىشىنىڭ) ھەزرىتى ئۆمەر ئۆلمەستىن باش كۆتۈرمەيدىغانلىقى ھەققىدە ئالدىن خەۋەر بەرگەن. ئەمەلىيەتتە ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىنلا پىتىنە باشلانغان.

3 - ھەزرىتى ئوسماننىڭ «قۇرئانكەرىم» ئوقۇپ ئولتۇرغان يېرىدە شەھىد قىلىنىدىغانلىقى، ھەزرىتى ئەلىنى شەقىيلەردىن

بىرى ئۆلتۈرىدىغانلىقى، ئەمما ئۇنى ئىسپانكار گۇرۇھلارنىڭ ئۆلتۈرىدىغانلىقى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالدىن خەۋەر بەرگەن بولۇپ، بۇ ئۈچ ساھابە خەۋەر بېرىلگەن بويىچە شەھىد قىلىنغان.

4 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەقىق قەبىلىسىدىن بىر ئالدامچىنىڭ پەيغەمبەرلىك داۋاسى قىلىپ چىقىدىغانلىقى ۋە ھالاكەتلىك بىر ئادەمنىڭ چىقىدىغانلىقى ھەققىدە ئالدىن خەۋەر بەرگەن. ئەمەلىيەتتە سەقىق قەبىلىسىدىن بۇ قەبىلىنىڭ كاتتىسى پەيغەمبەرلىك داۋاسى قىلىپ چىقىپ كىشىلەرنى ئازدۇرۇشقا تىرىشقاندا ئۇنى بەسرە شەھىرىنىڭ ئەمرى مۇسئەب ئىبنى زۇبەير ھىجرىيەنىڭ 67 - يىلى (مىلادىيەنىڭ 687 - يىلى) كۈفە شەھىرىدە ئۆلتۈرىدۇ. ئەمما ھالاكەتلىك ئادەم بولسا، ھىجرىيەنىڭ 95 - يىلى (مىلادىيەنىڭ 714 - يىلى) ئۆلگەن ھەججاج ئىبنى يۇسۇف ئەسسەقەفى ئىدى. (بۇ ئادەم مۇسۇلمانلار ئارىسىدىن چىققان زالىم ھۆكۈمدار ئىدى. ئۇ ئىراققا ۋالىي بولغان ۋاقتىدا ناھەق ھالدا كۆپ قان تۆككەن. شۇڭا ئۇ تارىختا «زالىم ھەججاج» دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە. - ت)

5 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇددۇس فەتھى قىلىنغاندىن كېيىن ئابا كېسىلى تارقىلىدىغانلىقى ھەققىدە خەۋەر بەرگەن. ھەزرىتى ئۆمەرنىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە قۇددۇس فەتھى قىلىندۇ ۋە ئارىدىن ئۈچ يىل ئۆتكەندىن كېيىن قۇددۇس شەھىرىدىن 20 كىلومېتىر يىراقلىقتا بولغان ئەمۋاس يېزىسىدا ئابا

كېسلى تارقىلىپ 70 مىڭ ئادەم ھالاك بولىدۇ. بۇ ئىسلام تارىخىدا بىرىنچى قېتىم تارقالغان ۋابا ئىدى.

6 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەلھانئەنسارنىڭ قىزى ئۇمۇمۇ ھەرامنىڭ باشقا مۇسۇلمانلار بىلەن بىرلىكتە ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش ئۈچۈن كېمىدە يۈرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. ئەمەلىيەتتە ئۇچورسى ئۇبادە ئىبنى سامىت ۋە مۇسۇلمانلاردىن كۆپ كىشىلەر بىلەن بىرلىكتە قىبرىس ئارىلىنى فەتىھ قىلىش يولىدا دېڭىزغا كىرىدۇ. ئۇ دېڭىزدىن چىقىپ ئۇلاغقا مىنىش ئالدىدا ۋاپات بولۇپ، شۇ جايغا دەفنە قىلىنىدۇ. بۇۋەقە ھىجرىيەنىڭ 27 - يىلى (مىلادىيەنىڭ 647 - يىلى) ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) نىڭخەلىپىلىكىدە ۋەردەمۇئاۋىيەنىڭ باشچىلىقىدا بولغان ئىدى.

7 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ قىزى فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھاننىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئىچىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەڭ ئاۋۋال يېتىشىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. دېگەندەك ئۇ ئاتىسىنىڭ ۋاپاتىدىن 6 ئاي كېيىن يەنى ھىجرىيەنىڭ 11 - يىلى (مىلادىيەنىڭ 632 - يىلى) رامزان ئېيىدا ۋاپات بولغان.

8 - ھەسەن ئىبنى ئەلى (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نەۋرىسى) نىڭۋاستىسى بىلەن ئاللاھ ئىككى چوڭ گۇرۇھنىڭ ئارىسىنى ئىسلاھ قىلىدۇ، دەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەۋەر بەرگەن. ئەمەلىيەتتەمۇ ھەزرىتى ھەسەن ئاتىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ھىجرىيەنىڭ 40 - يىلى خەلىپە بولۇپ سايلىنىدۇ. ئۇ خەلىپە بولۇپ 7 ئايدىن كېيىن، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆزئارا

ئۇرۇشلىرىنى ياقتۇرمىغانلىقى ئۈچۈن خەلىپىلىكتىن چۈشۈپ، ئورنىنى مۇئاۋىيەگە ئۆتكۈزۈپ بېرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن شام ۋە ئىراق ئەھلىنىڭ ئۆزئارا زىددىيەتلىرىنى ئاللاھ ئىسلاھ قىلىپ، ئۇلارنى بىرلەشتۈرىدۇ. بۇ يىل «بىرلىك» يىلى دەپ ئاتىلىپ، تارىخقا يېزىلىدۇ.

9 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام (ئۆزىنىڭ نەۋرىسى) ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ تەففى (فۇرات دەرياسىنىڭ ئەتراپىغا جايلاشقان ۋە كۈفە شەھىرىنىڭ بىر ناھىيەسى، ھازىر كەربالا دەپ ئاتىلىدىغان جاي)دا ئۆلتۈرۈلىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەرگەن. ئەمەلىيەتتە مۇبۇ ئىش خەۋەر بېرىلگەن بويىچە بولغان.

10 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھىجاز (مەككە) زېمىنىدىن بىر ئوتنىڭ چىقىدىغانلىقى ۋە بۇ ئوتنىڭ شولسى بەسرە شەھىرىدىكى توڭگىلەرنىڭ بويۇنلىرىنى يۇرۇتىدىغانلىقى ھەققىدە خەۋەر بەرگەن. ھىجرىيەنىڭ 654 - يىلى جامادىيە ئاخىر (قەمەرىيە 6 - ئاي)دا مەدىنىگە يېقىن بولغان بىر جايدا چوڭ كۆلەملىك بىر ئوت ياندى. بۇ ئوتنىڭ چوڭلۇقىدىن مەدىنە خەلقى ئۆزلىرىنى ھالاك بولدۇق، دەپ گۇمان قىلىشىدۇ. بۇ ئوت ئاخىرى رەجەب (قەمەرىيە 7 - ئاي)نىڭ 27 - كۈنى ئۆچىدۇ. بۇ ئوتنىڭ ۋەقەلىكى تارىخ كىتابلىرىدا قەيت قىلىنغاندۇر. بۇ ماۋزۇدامە خىسۇس كىتابلارمۇ يېزىلغان. بۇخار ۋە مۇسلىملار بۇۋەقە بولۇشتىن 400 يىل بۇرۇن ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسىگە ئاساسلىنىپ، ئۆز ئەسەرلىرىدە قەيت قىلغان.

ئىككىنچى تۈرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا ئەمەلگە ئاشقان مۆجىزىلەر (خارىقى ئادەت ئىشلار) بولۇپ، ئىسلام بۇ ئىشلارنىڭ سانىنى 100 دىن ئارتۇق، دەپ قەيت قىلغان. تۆۋەندە ئۇنىڭ بەزىسىنى بايان قىلىمىز:

1 - ئىسرا ۋە مىراج

ئىسرا — ئاللاھنىڭ كېچىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مەسجىدى ھەرامدىن مەسجىدى ئەقساغا ئېلىپ بارغانلىقى، مىراج — ئۇنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ يەنە قايتۇرۇپ كەلگەنلىكى دېمەكتۇر. (ت)

ئاللاھ تائالا «قۇرئانكەرىم» دە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاللاھ (بارچە نۇقساندىن) پاكىتۇر، ئۇ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا) قۇدرىتىمىزنىڭ دەلىللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن، بەندىسىنى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى) بىر كېچىدە مەسجىدى ھەرامدىن ئەتراپىنى بەرىكەتلىك قىلغان مەسجىدى ئەقساغا ئېلىپ كەلدى.﴾ (17 - سۈرە ئىسرا 1 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى) شۇبھىسىزكى، ئىسرا ۋە مىراجدىن ئىبارەت بۇۋەقەلىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئويغاق ھالىتىدە جىسمى ۋە روھى بىلەن بىرلىكتە ئەمەلگە ئاشقان. چۈنكى ئايەتتىكى «بەندىمىز» سۆزى جىسىم ۋە روھ ئىككىسىنىڭ بىرلەشكىنىگە قوللىنىلىدۇ. شۇڭا كافرلار بۇ ئىشنى ئېھتىمالدىن يىراق سانغانلىقتىن ئۇنى ئىنكار قىلغان. ئەگەر بۇ ئىش جىسىم بىلەن روھنىڭ بىرلىكتە ۋە ئۇنىڭ ئويغاق ھالىتىدە بولمىغان بولسا، كافرلارنىڭ ئېھتىمالدىن يىراق سانسىغا سەۋەب بولمىغان بولاتتى. چۈنكى چۈشتە كۆرگەن

ئىشلار يىراق سانالمايدۇ ۋە ئىنكار قىلىنمايدۇ. ئادەتتە بىر كىشى چۈشىدە شەرق بىلەن غەربلەردە ئۇچقانلىقىنى داۋا قىلسا ئۇنىھېچكىم ئىنكار قىلمايدۇ. ئىسرا ۋە مىراجنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئويغاقلىقىدا ئۇنىڭ جىسمى ۋە روھى بىلەن بىرلىكتە بولغانلىقى ئەقلىي ۋە نەقلىي دەلىللەر ئارقىلىق ئىسپاتلانغان مەسىلىدۇر. ئەقلىي جەھەتتىن شوڭا ئۇنى مۆجىزە دەيمىز. چۈنكى مۆجىزە ئادەتتە كىشىلەرنىڭ ئادىتىگە خىلاپ ھالدا ئىشقا ئاشقان ئاجايىپ ئىشلاردۇر. ئاللاھ بۇنداق مۆجىزىلەرنى يارىتىشقا ئەلۋەتتە قادىردۇر. ئەمما نەقلىي جەھەتتىن، جىسمىنىڭ ئاسمانغا چىقىشى يىراق سانلىدىغان ئىش ئەمەس، چۈنكى ئەھلى كىتابلارنىڭ كىتابلىرىدىمۇ بۇنداق خەۋەرلەر ئۇچرايدۇ. مەسىلەن: «ئەخنۇخ (يەنى ئىدرىس پەيغەمبەر) ئاللاھ بىلەن يۈردى، ئاندىن ئۇ كۆرۈنمىدى، چۈنكى ئاللاھ ئۇنى ئېلىپ كەتكەن.» (تەۋرات «يارىتىلىش» 5 : 24) بۇ تېكىست ئىدرىس ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاسمانغا تىرىك ھالىتىدە چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. خىرىستىيانلارمۇ ئىسا ئەلەيھىسسالام ھەققىدە، ئىسا ئۆلتۈرۈلۈپدەنە قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ قەبرىسىدىن تىرىلىپ تۇردى، ئاندىن ئاسمانغا چىقىپ ئاتىسىنىڭ يېنىدا ئورۇن ئالدى، دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسرا ۋە مىراجىغا ئەقلىي ۋە نەقلىي جەھەتتىن ھېچبىر ئىنكار قىلىشىغا ھەرگىزمۇ ئورۇن يوقتۇر.

2 - ئاينىڭ يېزىلغانلىق مۆجىزىسى

ئاللاھ تائالا «قۇرئانكەرىم» دە مۇنداق دەيدۇ: ﴿قىيامەت يېقىنلاشتى، ئاي يېرىلدى، ﴿54- سۈرە قەمەر 1 - ئايەت) سەھىھ ھەدىسلەرمۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن ئاينىڭ يېرىلغانلىقىنى سۆزلەيدۇ. دېمەك، بۇ ھادىسىنىڭ بولغانلىقى «قۇرئانكەرىم» ۋە «ھەدىس شەرىف» لەر ئارقىلىق ئىسپاتلانغان. خىرىستىيان ئالىملىرىنىڭ بۇ ھادىسە توغرىلىق قىلغان ئەڭ كۈچلۈك شۈبھىسى شۇكى، ئەگەر بۇ ھادىسە ئەمەلىيەتتە بولغان بولسا، ئۇنىڭ بولغانلىقىنى يەر شارى ئەھلى بىلگەن بولاتتى ۋە دۇنيادىكى ئاجايىپ ئىشلار تارىخىغا كىرگەن بولاتتى. بۇ شۈبھە بىزنىڭ نەزىرىمىزدە ھېچقانداق كۈچكە ئىگە بولمىغان بىر شۈبھەدۇر، دەيدۇ. ئۇنىڭ جاۋابى مۇنداق:

1 - نۆھ ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە يۈز بەرگەن تۇپان بالاسىمۇ ئالاھىدە مەشھۇر ۋە چوڭ بىر ۋەقەلىك ئىدى. تۇپان بالاسى دۇنيانىڭ ھەممە جايلىرىدا ئورتاق بولغان. «قۇرئانكەرىم» نىڭ بايانىدىن بۇرۇنمۇ تەۋرات «يارىتىلىش» 71~81- بابلىرىدا تۇپان بالاسى بايان قىلىنغان. لېكىن ھىندىستان، پارس، جۇڭگو ۋە كالکۇتتا بۇددىستلىرى بۇ ھادىسىنىڭ بولغانلىقىنى پۈتۈنچىلىك بىلەن ئىنكار قىلىدۇ. غەرب خىرىستىيانلىرىمۇ بۇ ھادىسىنى ئىنكار قىلىدۇ ۋە ئۇنى بايان قىلغانلارغا مەسخىرە بىلەن كۈلىدۇ. خىرىستىيان ئالىملىرى شەرق بۇددىستلىرىنىڭ تۇپان بالاسىنى ئىنكار قىلىشىلىرىغا، ئۆز دىنداشلىرىدىن بولغان غەرب خىرىستىيانلىرىنىڭ بۇ ۋەقەلىككە مەسخىرە بىلەن قاراشلىرىغا رازى بولامدۇ؟

2 - يۈشەد ئەلەيھىسسالام ئۈچۈن كۈن تۇتۇلغانلىقى تەۋرات «يەشۇد» 10 : 12 - ، 13 - تېكىستلەردە قەيت قىلىنغان. ئەھلى كىتاب تارىخچىلىرى ۋە مۇپەسسىرلىرى يۈشەد ئۈچۈن 24 سائەتكۈن تۇتۇلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. بۇ چوڭ ھادىسە مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 1450 - يىلى بولغان. بۇنداق چوڭ ھادىسنى پۈتۈن دۇنيا ئەھلىنىڭ كۆرۈشكېرەك ئىدى. چۈنكى كۈن تۇتۇلغاندا كۈندۈز بولغان بەلۋاغلاردا ئاسماننىڭ بۇلتۇق بولۇشىمۇ كىشىلەرنى بۇ ھادىسنى كۆرۈشتىن تۇسالمىدۇ. شۇنىڭدەك، كۈن تۇتۇلغاندا كىچە بولغان بەلۋاغلاردىكى كىشىلەرمۇ كېچىنىڭ 24 سائەت ئۇزارغىدىن بۇ ھادىسنى بىلمەي قالمايدۇ. ئەھۋال شۇنداق تۇرۇپ ھىندىستان، پارس ۋە جۇڭگو بۇددىستلىرى بۇ ھادىسنى ئىنكار قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ تارىخلىرىمۇ بۇنى بايان قىلمايدۇ. ياۋروپالىقلار بولسا بۇ ۋەقەلىكىنى بولغان دەپ ئىشەنگۈچىلەرگە مەسخىرە بىلەن كۈلىدۇ. خىرىستىيانلار ئۆز كىتابلىرىدا قەيت قىلىنغان بۇ ھادىسگە شەرق بۇددىستلىرىنىڭ ئىنكار قىلىشىغا ۋە ئۆز قەۋملىرىنىڭ ئۇنى مەسخىرە قىلىشىغا رازى بولۇپ تۇرامدۇ؟

3 - ئىنجىل «مەتتا» 27 : 51~53 - تېكىستلەردە — ئۇلارنىڭ گۇمانغا كۆرە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ كىرىستا ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىنلا يۈز بەرگەن ھادىسىلەرنى بايان قىلغان. بۇ ھادىسىلەردىن ئىبادەتخانىنىڭ يېرىلغانلىقى، يەر تەۋرىگەنلىكى، تاشلارنىڭ پارچىلانغانلىقى، قەبرىلەرنىڭ ئېچىلغانلىقى، ئۇلۇغلارنىڭ قەبرىلىرىدىن چىققانلىقى، ئۇلارنىڭ قۇددۇسقا كىرگەنلىكى،

ئۇلارنى كۆپ كىشىلەرنىڭ كۆرگەنلىكى قاتارلىق — بۇ ھادىسىلەرنىڭغۇ ھەممىسى يالغان — ھادىسىلەرىمىلقلارنىڭغۇ يەھۇدىيلارنىڭ كىتابلىرىدا يوق. بەلكى ئىنجىل «يۇھەننا» دىمۇ يوق. ئەمما ئىنجىل «ماركوس» ۋە «لۇقا» لاردا پەقەت ئىبادەتخانىنىڭ يېرىلغانلىقىغا قەيت قىلىنغان. شۇڭا بەزى خىرىستىيانلار بۇ ۋەقەلەرنىڭ بولغانلىقىنى ئىنكار قىلىپ «بەلكى مەتتا چۈشىدە شۇنداق كۆرگەن بولۇشى كېرەك» دەپ ئۇنى مەسخىرە قىلغان. «لۇقا» دىكى تېكىستتە ئىبادەتخانىنىڭ يېرىلغانلىقىنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلۈمىدىن بۇرۇن بولغانلىقى مەلۇم بولىدۇ. ئەمما «مەتتا» ۋە «ماركوس» نىڭ تېكىستلىرىدىن بۇ ھادىسىنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن بولغانلىقى مەلۇم بولىدۇ. خىرىستىيان ئالىملىرى بۇ زىتلىقلارنى قانداق يول بىلەن ھەل قىلالايدۇ؟!

4 - ئىنجىل «مەتتا» 3 : 16 - ، 17 ، «ماركوس» 1 : 10 - ، 11 ، «لۇقا» 3 : 21 - ، 22 - تېكىستلىرىدە چۈمۈلدۈرگۈچى يەھىيا ئىسانى ئوردۇن دەرياسىدا چۈمۈلدۈردى. ئىسا سۇدىن چىققان ۋاقتىدا ئاسمان يېرىلىدۇ ۋە ئىچىلىدى، ئۇنىڭغا مۇقەددەس روھ كەپتەر سۈرىتىدە كېلىپ قوندى. ئاندىن ئاسماندىن بىر ئاۋاز كېلىپ «بۇ مېنى شاھ قىلغان ئۇلۇغ زاتنىڭ ئوغلى» دېيىلدى، دەپ قەيىت قىلىنغان. ئاسماننىڭ يېرىلغانلىقىغۇ ئېچىلغانلىقى كۈندۈزدە بولغان ئىكەن، ئۇنى پۈتۈن دۇنيا ئەھلى كۆرۈشى كېرەك ئىدى. شۇنىڭدەك، ئاسماندىن كەلگەن ئاۋازنى ئاڭلاش ئۇ يەردىكى كىشىلەردىن بىرسىگە خاس بولماستىن،

بەلكى كۆپ كىشىلەرنىڭ بۇ ئاۋازنى ئاڭلىشى مۇمكىن ئىدى ۋە تارىخلاردا يېزىلىشى زۆرۈر ئىدى. ھالبۇكى شۇ زاماننىڭ تارىخچىلىرىدىن ھېچبىر كىشى بۇۋەقەنى يازمىغان. پەقەت ئۈچ ئىنجىلدىلا بۇۋەقە يېزىلغان. شۇڭا بۇ ئىش ياۋروپالىقلارنىڭ كۈلكىسىگە قالغان، ئۇلار: ئاسماندىن چۈشكەن كەپتەر يەنە ئاسمانغا قايتىپ كەتكەنمۇ؟ ياكى ئۇنى بىرسى تۇتۇۋالغانمۇ؟ ئاسماننىڭ يېرىلغانلىقى قانچە ۋاقىت داۋام قىلغان؟ بۇ ئىشنى پۈتۈن ئىنسانلار كۆرگەنمۇ؟ نېمە ئۈچۈن «مەتتا» بۇ ئىشنى بايان قىلمىغان؟ دېگەن سوئاللارنى قويغان. خىرىستىيان ئالىملىرى بۇنىڭغا نېمە دەپ جاۋاب بېرەلەيدۇ؟ بۇنداق بولغان ئىكەن، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئاينىڭ يېرىلغانلىقى مۆجىزىسىنى ئىنكار قىلىش ھەقسىزلىقتۇر.

3 - ئاز سۇنىڭ كۆپەيگەنلىك مۆجىزىسى

ئاز سۇنىڭ كۆپىيىشىدىن ئىبارەت بۇ مۆجىزە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كۆپ قېتىم سادىر بولغان. ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى: «بىز مەدىنىنىڭ بازارلىرىدا ئىدۇق، ناماز ئەسىرنىڭ ۋاقتى كىردى، كىشىلەر تاھارەت ئېلىش ئۈچۈن سۇ ئىزدەپ تاپالمىدى، بۇۋاقتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىچىدە ئازراق سۇ بولغان بىر قاچىغا قولىنى تىقىۋىدى، بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن سۇ ئېتىلىپ چىقىشقا باشلىدى، ئاندىن كىشىلەر بۇ سۇدىن ئارقا - ئارقىدىن تاھارەت ئېلىشتى.» (بۇخارى رىۋايىتى)

جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، «كىشىلەر ھۇدەيبىيە كۈنى قاتتىق ئۇسساپ كېتىشتى، ئۇلارنىڭ يېنىدا سۇ يوق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا كىچىك بىر قاچىدا ئازراق سۇ قالغان بولۇپ، ئۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىنى تىقىۋىدى، سۇلار ئۇنىڭ بارماقلىرىنىڭ ئارىسىدىن بولماقتەك ئېتىلىپ چىقىشقا باشلىدى، ھەممە كىشى شۇ سۇدىن ئىچىشتى، ئۇلارنىڭ سانى 1400 كىشى ئىدى.» (بۇخارىيە مۇسلىم رىۋايىتى) يەنە جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، «بەۋات غازىتىدا كىشىلەر سۇسىز قالدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر قاچا كەلتۈرۈلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا قولىنى سېلىپ تۇرۇپ ھەممىمىزنى ئۇنىڭدىن تاھارەت ئېلىشقاۋە ئىچىشكە بۇيرىدى، ئۇنىڭدىن چىققان سۇدىن ھەممە كىشى پايدىلاندى، ھەتتا بىرمۇ كىشى سۇسىز قالمىدى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىنى قاچىدىن تارتىۋىدى، قاچا يەنە تولغان ھالدا قالدى.» (بۇخارى رىۋايىتى) ئۇندىن باشقا مۇئاز، ئۆمەر ئىبنى خەتتابۇھ ئۇمران ئىبنى ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملارمۇ بۇ ماۋزۇدا ھەدىسلەر نىرىۋايەت قىلغان.

4 - ئاز تاماقنىڭ كۆپ كىشىنى تۇيغۇزغانلىق مۆجىزىسى

ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر قانچە تال ئارپىنى ئېلىپ كېلىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بىلەن 80 كىشىنى تۇيغۇزدى.» (مۇسلىم رىۋايىتى) جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، «خەندەك غازىتى بولغان كۈنى

مەن بىرسا (يەنى 3 كىلو) ئارپىنى ئەزىمۋە كىچىك بىر قوزنى سويۇپ بىر قازاندا پۇشۇردۇم، ئاندىن بۇلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كېلىۋىدىم، ئۇ ئارپىغا ۋە قازانغا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلدى، بۇنىڭ بىلەن مېڭىدىن كۆپ كىشى ئۇنىڭدىن غىزالىنىپ تويىدى. «(بۇخارىيە مۇسلىم رىۋايىتى) ئەنەسەرەزىيەللاھۇ ئەھۇدنىرئايەتقىلىنىدۇكى، «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەزىمە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كىچىك بىر قاچىنى ئېلىپكەلدى، ئۇنىڭ ئىچىدە ئازراق خورما بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ قاچىنىڭ ئاغزىنى ئۈچ بارمىقى بىلەن تۇتۇپ تۇردى ۋە كىشىلەر ئۇنىڭدىن تويغۇچە غىزالاندى، ئاندىن قولىنى قاچىدىن تارتىۋېتىپ، قاچا بۇرۇنقى ھالىتى بويىچە قالدى.» (مۇسلىم رىۋايىتى)

ئەبۇ ئەييۇب ئەنسارى رەزىيەللاھۇ ئەھۇدنى رىۋايەت قىلىنىدۇكى، «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئەبۇ بەكرىگە يەتكۈدەك تاماق تەييارلاپ بۇنىڭكىسىنى چاقىرغان ئىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەنسارلارنىڭ كاتتىلىرىدىن 30 كىشىنى بىرگە چاقىرىشىمنى بۇيرىدى، ئۇلار كېلىپ غىزالىنىپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، يەنە ئاتمىش كىشىنى چاقىرىشىمنى ئېيتتى، ئۇلارنىمۇ چاقىردىم، ئۇلارمۇ كېلىپ غىزالىنىپ چىقىپ كەتتى. ئاندىن يەنە يەتمىش ئادەمنى چاقىردۇق، ئۇلارمۇ غىزالىنىپ كەتتى. يەنە بىر قانچە كىشىنى چاقىردۇق، ئۇلارمۇ غىزالىنىپ

چىقىپ كەتتى، نەتىجىدە مېنىڭ بۇ ئىككى كىشىلىك تامىقىدىن 180 كىشى غىزالاندى.» (بۇخارىيە مۇسلىم رىۋايىتى) ئۇندىن باشقا بۇ ماۋزۇدا سەمۇرە ئىبنى جۇندۇب، ئابدۇرەھمان ئىبنى ئەبۇبەكرى، سەلمە ئىبنى ئەكۋان، ئەبۇھۇرەيرە، زەيبەللاھۇ ئەنھۇملاردىنمۇ ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان.

5 - دەرەخلەرنىڭ سۆزلىگەنلىكى ۋە ھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بەرگەنلىكى مۆجىزىسى

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، «بىر ئەرابى ئىمانغا دەۋەت قىلىنغاندا، ئۇ ئەرابى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: "سېنىڭ دېگەنلىرىڭنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە كىم گۇۋاھ بولالايدۇ؟" دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام "بۇ دەرەخ گۇۋاھ بولىدۇ" دېۋىدى، ھېلىقى دەرەخ ئەرابىنىڭ يېنىغا يۆتكىلىپ كېلىپ، "مەن ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن" دەپ ئۈچ قېتىم قايتىلاپ گۇۋاھلىق بەردىۋە ئاندىن قايتىپ يەنە ئۆز ئورنىغا كېلىپ تۇردى.» (بۇخارى رىۋايىتى)

جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ھاجىتى ئۈچۈن بىر خالى جايغا باردى ۋە ئۆزىنى دالدا قىلىشقا بىر نەرسە تاپالمىدى، بۇۋاقتا ئاۋادىنىڭ بويىدىكى ئىككى دەرەخنىڭ شېخىنى تۇتۇپ تۇرۇپ "ماڭا ئاللاھنىڭ ئىزى بىلەن بويسۇنۇڭلار!" دېۋىدى، بۇ دەرەخلەرنىڭ بىرى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن خۇددى تۆگە ئۆز ئىگىسىنىڭ ئارقىسىدىن يۈرگەندەك مېڭىپ كەلدى، باشقا بىرىمۇ شۇنداق

كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا "ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن مېنى دالدا قىلىڭلار" دېدىۋە ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەتراپىنى ئورنىۋالدى. ئۇ ھاجىتىنى تۈگەتكەندىن كېيىن بۇنىڭكى دەرخ قايتىپ ئۆز ئورنىغا بېرىپ ئورۇن ئالدى.» (مۇسلىم رىۋايىتى)

ئون ساھابىنىڭ بىردەك رىۋايىتىدە مۇنداق كەلگەن، «مەدىنىدىكى پەيغەمبەر مەسجىدىنىڭ ئۈستى خورما ياغاچلىرى بىلەن تۇرغۇزۇلغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇتبە ئوقۇغاندا بۇ ياغاچلاردىن بىرىگە يۆلىنىپ تۇرۇپ خۇتبە ئوقۇيتتى، مەسجىدكە مۇنبەر ياسالغاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنبەردە تۇرۇپ خۇتبە ئوقۇيدىغان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنبەردە خۇتبە ئوقۇۋاتقان بىر كۈنى بۇ ياغاچتىن خۇددى تۈگىنىڭ ئاۋازىغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل يىغا ئاۋازى چىقىشقا باشلىدى. بۇ ياغاچ ئەمەلىيەتتە يىغلىغان ئىدى. مەسجىدتىكى ساھابىلەر مۇبۇنى ئاڭلاش بىلەن قاتتىق يىغا-زارە قىلىشىپ كەتتى. ئاخىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ياغاچقا قولىنى قويغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ يىغىسى توختىدى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دېدىكى: بۇ ياغاچ ئۇنىڭغا يۆلىنىپ تۇرۇپ ئوقۇلىدىغان ئاللاھنىڭ زىكرىدىن مەھرۇم قالغانلىقى ئۈچۈن يىغلىدى، ئاللاھنىڭ نامى بىلەن نەقەسە مەقلىمەنكى، ئەگەر مەن ئۇنى تۇتۇمغان بولسام، ئۇ تا قىيامەتكىچە يىغلايتتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ

ياغاچنى مۇنبەرنىڭ ئاستىغا كۆمۈشنى ئەمر قىلدى ۋە شۇنداق قىلىندى.» (بۇخارىيە مۇسلىم رىۋايىتى)

6 - بۇتلارنىڭ ئۆرۈلگەنلىك مۆجىزىسى

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇ، «كەبىنىڭ ئىچىدە تاشتىن ياسالغان 360 بۇت بار ئىدى، مەككە فەتھى قىلىنغان يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەبىگە كىرىپ، قولىدىكى ھاسسى بىلەن ئىشارەت قىلغان ھالدا: "ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى. باتىل ھەقىقەتتە ئۈزۈلۈپ قالىدۇ." دېگەن ئايەتنى ئوقۇشقا باشلىدى، ھاسا قايسى بۇتقا قارىتىلسا شۇ بۇت دومىلاپ چۈشۈشكە باشلىدى. ئاخىرى شۇنداق قىلىپ ھەممە بۇتلار يۈزچە يەرگە چۈشۈپ تۈگىدى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ بۇتلارنى ئېلىپ چىقىپ كېتىشكە ئەمر قىلدى.» (بۇخارىيە مۇسلىم رىۋايىتى)

7 - كېسەللەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا شىپا

تاپقانلىقى

سەئىد ئىبنى ئەبۇۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، «قەتادە ئىبنى نەماننىڭ كۆزى ئۇھۇد غازىتىدا يارىلانغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ كۆزىنى مۇبارەك قولى بىلەن سىلىۋىدى، ئۇنىڭ كۆزى ئەسلىگە كەلدى ۋە ئۇ بۇ كۆزىنىڭ بۇرۇنقىدىنمۇ ياخشى كۆرىدىغان بولغانلىقىنى ئېيتتى.» (مۇسلىم رىۋايىتى)

ئوسمان ئىبنى جۇنەيىف رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، «بىر ئەما كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ، "يا رەسۇلۇللاھ! ئاللاھقا دۇئا قىل، مېنىڭ كۆزۈم ئېچىلسۇن" دەپ يالۋۇرغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا قىلىنىدىغان دۇئالارنى ئۈگەتتۈۋە ئۇ ئادەم قايتقاندىن كېيىن ئۇنىڭ كۆزى ئىچىلدى.» (مۇسلىم رىۋايىتى)

كۆپ ساھابىلەر رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە «خەسئەم قەبىلىسىدىن بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا تىلىسىز بىر بالىسىنى ئېلىپ كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ بالىنىڭ ئېغىزىنى ئۆپكەتكى قولىنى سۇ بىلەن يۇيۇپ، بۇ سۇدىن ئانىسىغا بەردى، ئانىسى سۇنى بالىسىغا ئىچكۈزۈۋىدى، ئۇنىڭ تىلى سۆزگە كەلدى ۋە ئەقلىمۇ ئادەتتىكى كىشىلەرنىڭ ئەقلىدىن ئالاھىدە ئاشتى.» (مۇسلىم رىۋايىتى)

8 - پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنىڭ ھامان ئىجابەت بولغانلىقى

ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مال-مۈلكۈمنىڭ پەرزەنتلىرىمنىڭ كۆپ بولۇشىغا دۇئا قىلغان ئىدى، ئەمەلىيەتتە مال دۇنيالىرىمەسسىلەپكۆپەيدى، بالىلىرىم ۋە نەۋرىلىرىم بولۇپ، ھەممىسى ھازىر يۈزدىن ئاشىدۇ.» (بۇخارى رىۋايىتى)

كىسرا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭ ئىسلامغا دەۋەت قىلغان مەكتۇپىنى يىرتقاندىن كېيىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

ئۇنىڭ ھاكىمىيىتىنىڭ زاۋال تېپىشىغا دۇئا قىلغان ئىدى، ئۇزۇن ئۆتمەي ئۇنىڭ ھاكىمىيىتى مۇسۇلمانلارنىڭ قولى بىلەن يەر يۈزىدىن ئۈزۈل-كېسىل يوقالدى.

ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، «بىر جۈمە كۈنلۈكتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجدتە خۇتبە ئوقۇۋاتاتتى، بىر ئەرابى مەسجدكە كىرىپ قورغاقچىلىقتىن شىكايەت قىلدى، بۇۋاقتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۇ تىلەپ دۇئا قىلدى ۋە شۇ ھامان قاتتىق يامغۇر يېغىپ كەتتى، ھەتتا بۇ جۈمەدىن كېلىدىغان جۈمەگىچە يامغۇر توختىمىغانلىقتىن كۈننى كۆرگىلىمۇ بولمىدى، كېيىنكى جۈمە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە خۇتبىگە چىققاندا ھېلىقى ئەرابى يامغۇرنىڭ كۆپلىكىدىن شىكايەت قىلىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى بىلەن يامغۇر توختىدى.» (بۇخارىيە مۇسلىم رىۋايىتى) يەنە كۆپلىگەن ساھابىلەر ئىبىر رىۋايەتلىرىگە كۆرە: نابىغە ئەلجەئىدى ئىسىملىك بىر شائىر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا شېئىر ئوقۇۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ شېئىرىدىن مەمنۇن بولۇپ، «ئاللاھ سېنىڭ ئاغزىڭغا دەرىدەرمسۇن!» دەپ دۇئا قىلغان ئىدى، بۇ ئادەم 120 ياشتا ئۆلگەن ۋە شۇۋاقتىچە بىر تالمۇ چىشى چۈشمىگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى سول قولى بىلەن بىر نەرسە يەۋاتقان بىر ئادەمگە: «ئوڭ قولۇڭ بىلەن يېگىن!» دېۋىدى، ئۇ ئادەم ئۆزىنى چوڭ تۇتۇپ: "مەن ئوڭ قولۇم بىلەن يېيەلمەيمەن" دېدى، بۇۋاقتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا:

«يېپەلمىگەيسەن» دېدىنۇ ئۇ ئادەم قولنى ئاغزىغا ھېچ ئاپىرالمىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇندىن باشقا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدا مەيدانغا كەلگەن مۆجىزىلەر ناھايىتى كۆپتۇر. بۇ كىتاب بۇ ھەقتە بولمىغاچقا، بىز يۇقىرىدىكىلەر بىلەن كۇپايە قىلدۇق. ئىزدەنگۈچىلەر بولسا مۆجىزە ھەققىدە يېزىلغانمەخسۇس كىتابلارغا، تارىخ ۋە ھەدىس كىتابلىرىغا مۇراجىئەت قىلسۇن.

ئىككىنچى ھەقىقەت

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدا ئېسىل سۈپەتلەر، گۈزەل ئەخلاقلىرىنى ئىلمىي ۋە ئەمەلىي كامالەتلەر ۋە ئۇندىن باشقا پەيغەمبەرلەردە بولۇشقا تېگىشلىك بولغان پەزىلەتلەرنىڭ ھەممىسى بولغانلىقى بولۇپ، بۇلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنىڭ دەلىللىرىدىن بىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۈشمەنلىك مەۋقەسىدە بولۇۋاتقانلارمۇ ئۇنىڭ بۇ پەزىلەتلىرىگە ئىقرار قىلماي قالمىغان.

ئۈچىنچى ھەقىقەت

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كەلگەن ئىسلام شەرىئىتى ئېتىقاد، ئىبادەت، مۇئامىلە، سىياسەت، ئەخلاق ۋە ھېكمەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. بۇ شەرىئەتتىكى كامالەت ۋە گۈزەللىكلەرگە نەزەر سالغان كىشىمۇ بۇنىڭ پەقەت ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەنلىكىنى ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ھەق ئەلچى ئىكەنلىكىگە قانائەتلىنىدۇ.

تۆتىنچى ھەقىقەت

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىتابتىن، ياكى ھېكمەتتىن ھېچ نەرسە ئاڭلىمىغان، ياكى ئوڭەنمىگەن جاھىل بىر قەۋمنىڭ ئىچىدىن چىقتى ۋە ئۇلارغا نۇرلۇق كىتاب (قۇرئان)نى، ھېكمەتلەرنى ئېلىپ كەلدى، ئۇلارنى ئىمان ۋە ئەمەلگە چاقىردى، ئۇ ياردەمچىلىرىنىڭمۇ كۈچ - قۇدرىتىنىڭ يېتەرسىزلىكىگە قارىماي پۈتۈن دۇنيانىڭ زالىملىرىغا قارشى ھالدا ئۆز دىنىنى ئېلان قىلدى. بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ كۈچلىرى، ھاكىمىيەتلىرى تارمار قىلىنىپ، قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئۇنىڭ دىنى دۇنيانىڭ شەرقۋە غەرب ھەممىلا جايلىرىدا نۇر چېچىشقا باشلىدى. بۇ دىن بارلىق دىنلار ئۈستىدىن غەلبە قىلدى. زامانىنىڭ ئىلگىرىلىشى بىلەن ئىسلام دىنىنىڭ تارقىلىشى ۋە گۈللىنىشى تېزلىشىپ كەتتى. ئەھلى كىتابتىن، مۇشرىكلاردىن، بۇددىستلاردىنمۇ خۇداسىزلاردىن بولۇپ، بىر يۈرۈش دۈشمەننىڭ بۇ دىننى يەر شارىدىن يوق قىلىۋېتىش ئۈچۈن كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرى ۋە مېھنەتلىرى پۈتۈنلەي پايدىسىز چىقتى، ئۇنىڭ ئەكسىچە ئىسلام دىنى ئەقلى ساغلام كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ كەلمەكتە، ئۇنىڭ نۇرى بارغانسېرى پارلىماقتا. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئاللاھنىڭ ياردىمىنىڭ نەتىجىسى ئەمەسمۇ؟ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق ئىكەنلىكىنىڭ بىر ئالامىتى ئەمەسمۇ؟!

يەھۇدىي، خىرىستىيانلارنىڭ كىتابلىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە گۇۋاھچىدۇر. مەسىلەن: تەۋرات «زەبۇر» 6 : 1 تېكىستتە «چۈنكى رەب ياخشىلارنىڭ يولىنى بىلىدۇ، ئەمما يامانلارنىڭ يولى ھامان

ھالاكەتكە ئۇچرايدۇ.» دەپ قەيت قىلىنغان. تەۋرات «زەبۇر» 6 :
 5- تېكىستتە «يالغاندىن داۋا قىلغۇچىلار ھالاك بولىدۇ. قانخور،
 ئالدامچى كىشىنى رەب ياقىتۇرمايدۇ.»، تەۋرات «زەبۇر» 37 : 17~20
 - تېكىستلەردە «چۈنكى ئالدامچىلارنىڭ داۋاسى ھامان تۈگىشىدۇ،
 رەب راستچىلارنىڭ ياردەمچىسىدۇر. چۈنكى يالغانچىلار ھالاك
 بولىدۇ. رەبنىڭ دۈشمەنلىرى تۈتۈندە كىلا يوقىلىپ كېتىدۇ.» دەپ
 قەيت قىلىنغان. تەۋرات «زەبۇر» 16 : 34- تېكىستتە «رەب يامان
 ئىش قىلغۇچىلارنىڭ تەسىرىنى يەر يۈزىدىن پۈتۈنلەي يوق
 قىلىش ئۈچۈن ھەمىشە تەيياردۇر.» دەپ قەيت قىلىنغان.
 ئىنجىل «ئەلچىلەرنىڭ ئىشلىرى» 5 : 35~39 - تېكىستلەردە
 «ئاندىن ئۇلارغا دېدىكى: ئەي ئىسرائىللىقلار! شۇ ئىنسانلارغا
 ئالدىنىپ كېتىشتىن ئۆزۈڭلارغا دىققەت قىلىڭلار، چۈنكى بۇندىن
 بۇرۇن سۇداس دېگەن بىرسى يالغان داۋا بىلەن مەيدانغا چىققان
 ۋە ئۇنىڭغا 400 گە يېقىن ئادەم ئەگەشكەن ئىدى، ئاندىن ئۇ
 ئۆلتۈرۈلدى ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەر مۇيەز يۈزىدىن يوق بولدى.
 ئۇنىڭدىن كېيىن يەھۇزا يالغان داۋا بىلەن ئۆزىنى ئېلان قىلىپ
 چىقىۋىدى، ئۇنىڭغا كۆپ كىشىلەر ئەگەشتى، ئاندىن ئۇمۇ ھالاك
 بولدى، ئەگەشكۈچىلىرىمۇ تۈزۈپكەتتى. ھازىر مەن سىلەرگە
 دەيمەنكى، سىلەر ئۇنداق كىشىلەردىن يىراق تۇرۇڭلار، ئۇلارنى ئۆز
 ھالىغا قويۇۋېتىڭلار، ئەگەر ئۇلارنىڭ داۋا قىلغان نەرسىسى
 ئىنسانلار تەرىپىدىن ئىجاد قىلىنغان پىكىرلەر بولغان بولسا، ئۇ
 ھامان ئۆزۈڭلاردىن تۈگىشىدۇ، ئەگەر ئۇ ئاللاھتىن كەلگەن بولسا
 سىلەرمۇ ئۇنى يوق قىلالمايسىلەر.»

يۇقىرىدىكى تېكىستلەرگە ئاساسلانغاندا، ئەگەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام يالغاندىن ئۆزىنى پەيغەمبەر دەپ داۋا قىلغان بولسا، رەب (يەنى ئاللاھ) ھامان ئۇنى ھالاك قىلغان بولاتتى، ئۇنىڭ تەسىرىنى يەر يۈزىدىن يوق قىلىۋەتكەن بولاتتى، ئۇنىڭگە شۈكۈچىلىرىمۇ ئاللىبۇرۇن تۈگەشكەن بولاتتى ۋە ئۇنىڭ دىنى خۇددى بىر ئازدىن كېيىن يوقىلىپ كەتكەن تۈتۈندەكلا يەر يۈزىدىن يوقالغان بولاتتى، لېكىن ئۇنداق بولمىدى، بەلكى ئۇنىڭ ئەكسىچە رەب مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئۆزىنىڭ ياردىمىنى ھېچبىر زامان ئايمىدى، ئۇنىڭ دىنىنى كۈچلەندۈردى، دۈشمەنلىرىنى يەر بىلەن يەكسان قىلدى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا مەدھىيەلىنىدىغان، ئۇنىڭ نامى، شوھرىتىۋە ھەق دىنى تا قىيامەتكىچە ئەزىزلىنىدىغان، ھېچ زاۋاللىققا يۈز تۇتمايدىغان قىلدى. شۇنىڭدىن ئىسپاتلاندىكى، يەھۇدىيۋە خىرىستىيانلارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلىشلىرى ئەڭ ئاۋۋال ئۆزلىرىنىڭ كىتابلىرىغا ئىنكار قىلغانلىقىدۇر. چۈنكى ئۇلارنىڭ كىتابلىرىدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىر زاماندا چىققانلىقى ھەقىقەتتە ئاللاھقا قارشى چىققانلىقى ئىدى. ﴿ئۇلار ئاللاھنىڭ نۇرىنى (يەنى ئاللاھنىڭ نۇرلۇق دىنىنى ۋە نۇرلۇق شەرىئىتىنى) ئېغىزلىرى بىلەن ئۆچۈرۈۋەتمەكچى بولدى، كافرلار يامان كۆرگەن تەقدىردىمۇ، ئاللاھ ئۆزىنىڭ نۇرىنى مۇكەممەل (يەنى ئۆزىنىڭ دىنىنى ئاشكارا) قىلغۇچىدۇر.﴾ (61- سۈرەسەف 8- ئايەت)

بەشىنچى ھەقىقەت

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىنسانىيەت ئۆزلىرىنى توغرا يولغا باشلايدىغان، ھەق دىنغا چاقىرىدىغان بىرەر كىشىگە قاتتىق ئېھتىياجلىق بولغان بىر ۋەزىيەتتە ئەۋەتىلدى. ئەرەبلەر بۇتلارغا، پارسلار ئىككى ئىلاھقا، ھىندىستانلىقلار كالىغا ۋە دەرەخكە، يەھۇدىيلار يەھۇدىي دىنىنى بۇزغان ماددىزىچىلارغا، خىرىستىيانلار ئۈچ ئىلاھقا چوقۇناتتى. ئۇندىن باشقا خەلقلەرمۇ ھەرخىل زالەتلەرنىڭ پاتقاقلرىدا ئىدى. ئاللاھنىڭ چەكسىز ھېكمىتىۋە ئىلمى بۇۋاقتتا بىرەر پەيغەمبەر ئەۋەتىش ئارقىلىق يەر شارى ئەھلىنى ئۆز رەھمىتىدىن بەھرىمەن قىلىشنى تەقەززا قىلدى. كىشىلەرنى ئازغۇنلۇقلاردىن قۇتقۇزۇپ، ئۇلارنى توغرا دىنغا يېتەكلەشتىن ئىبارەت بۇ ئۇلۇغۋەزىپىنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا بىرسى ئورۇنلىغان ئەمەس، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ ئەمرىۋە ياردىمى بىلەن كۇفرىنىڭۋە شىپرىكىنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىنى تەۋھىد نۇرى بىلەن يورۇتتى، يەر شارىغا ھەقىقەت مەشئىلىنى ياقىتى. ئاللاھ تائالا بۇنىڭغا ئىشارەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى ئەھلى كىتاب! بىزگە (ساۋاب بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگۈچى، (ئازابىتىن) ئاگاھلاندىرغۇچى كەلىمدى دېمەسلىكىڭلار ئۈچۈن، پەيغەمبەرلەر ئۈزۈلۈپ قالغان بىر زاماندا سىلەرگە (شەرىئەتنىۋە ئۇنىڭ ئەھكاملىرىنى) بايان قىلىپ بېرىدىغان رەسۇلىمىز كەلدى، ھەقىقەتەن سىلەرگە خۇش خەۋەر بەرگۈچىۋە ئاگاھلاندىرغۇچى

(يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) كەلدى (ئەمدى سىلەرگە ئۆزۈرە قالمىدى). ﴿5﴾ (سۈرە مائىدە 19-ئايەت)

ئالتىنچى ھەقىقەت

بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەرنىڭ كىتابلىرىدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىرقى زامان پەيغەمبىرى بولۇپ كېلىدىغانلىقى ھەققىدە بېشارەتلەر بېرىلگەن. بىز بۇ بېشارەتلەرنى بايان قىلىشتىن ئاۋۋالتۇۋەندىكى ئىشلار ئەسكەرتىلدۇ:

1 - ئىسرائىل سۇلالىسىدىن كەلگەن پەيغەمبەرلەر بۇختەنەسسەر، قۇرىش، ئالبىكساندىر ھادىسىلىرى، ئەدۋەم زېمىنىدا، مىسىردا بولىدىغان ۋەقەلىكلەر، بابىل ئەسىرلىكىگە باشقىلار قاتارلىق كۆپلىگەن ھادىسىلەر ۋە ۋەقەلىكلەردىن ئالدىن خەۋەر بەرگەن. يۇقىرىدىكى پەيغەمبەرلەردىن بىرەرسىنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىدىغانلىقى ھەققىدە ئوچۇق بىر بېشارەت بەرمەسلىكى مۇمكىن ئەمەس، چۈنكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇنياغا كېلىشىۋە ئۇنىڭ دىنى دۇنيا تارىخىدا ناھايىتى چوڭ ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلدى. ئۇنىڭ دىنى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە شەرقتە غەرب ئەللىرىگە تېز سۈرئەتتە تارقالغاندىن كېيىن، ئۇ جايلاردىكى بارلىق دىنلار زاۋاللىققا يۈزلەندى. ئۇنىڭ دىنى تارقالغاندىن كېيىن دۇنيانى تىرتىپ تۇرىدىغان پارس ۋە رۇم ئىمپېراتورلۇقىدىن ئىبارەت ئىككى چوڭ ئىمپېراتورلۇق تەختىدىن چۈشتى. ئىسلام دىنى پۈتۈن ئىسرائىل پەيغەمبەرلىرىنىڭ دىيارلىرىدا نۇر چاچتى. بۇنداق بىر چوڭ ھادىسە بۇرۇنقى پەيغەمبەرلەر ئالدىن خەۋەر بەرگەن بارلىق

ھادىسلەردىن نۆۋەتتە قەلىكلەردىن ئەلۋەتتە چوڭقۇر ئەھمىيەتلىك بىر ھادىسىدۇر. ئۇلار بۇنچىلىك ئەھمىيەتلىك چوڭ بولمىغان ئاددى ھادىسىلەردىن خەۋەر بېرىپتۇنۇندۇنياغا ئومۇم بولغان بۇنداق چوڭقۇر ئەھمىيەتلىك بىر ھادىسىدىن نېمىشقا خەۋەر بەرمەيدۇ؟!

2 - بۇرۇنقى پەيغەمبەرنىڭ كېيىن كېلىدىغان بىر پەيغەمبەر ھەققىدە بېشارەت بېرىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ تەپسىلىي سۆزلىشى شەرت ئەمەس، بەلكى بۇنداق بېشارەتلەر كۆپىنچە ئىجمالىي بولۇپ، ئاۋام خەلقلەر ئۈچۈنمەخپىيۋە ئالىملار ئۈچۈن ئېنىق بولىدۇ. گاھىدا بۇنداق بېشارەتلەرنى ھەر قانداق ئالىم چۈشىنەلمەيدۇ، ئەمما بېشارەت بېرىلگەن پەيغەمبەر كەلگەندىن كېيىن ئۇ ئېلىپ كەلگەن مۆجىزىلەر ۋە ئالامەتلەر بۇ بېشارەتلەرنى تەستىقلايدۇ ۋە ئۇلارنىڭ چۈشەنچىلىرىمۇ ئايدىڭلىشىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسا ئەلەيھىسسالام يەھۇدىي ئالىملىرىغا كايىپ مۇنداق دېگەن: «ۋاي! سىلەرگە ئەي دىن ئىگىلىرى، چۈنكى سىلەر مەرىپەتنىڭ ئاچقۇچىنى ئالدىڭلار، ئەمما ئۆزۈڭلار كىرىمىدىڭلار ۋە كىرىدىغانلارنىمۇ ئۇنىڭدىن توستۇڭلار.» (ئىنجىل «لۇقا» 11 : 52)

ئىسلام ئۆلىمالىرىمۇنداق دەيدۇ: ساماۋىكىتابلارنىڭ ھېچبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىدىغانلىقى ھەققىدە بېشارەتسىز كەلگەن ئەمەس، بۇ بېشارەتلەر ئاۋام خەلقلەر ئۈچۈن تەپسىلىي بولغان بولسا ئىدى، ئەھلى كىتاب ئالىملىرى ئۇنى يوشۇرمىغان بولاتتى ۋە ئۇلارمۇ ھەقىقەتنى يوشۇرغانلىق گۇناھى بىلەن ئەيىبلەنمىگەن بولاتتى.

3 - يەھۇدىيلار ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن باشقا بىر پەيغەمبەرنىڭ كېلىشىنى كۈتەتتى. «يەھۇدىي ئالىملىرى يەھيا پەيغەمبەردىن: سەن مەسھۇمۇ؟ دەپ سورىدى، ئۇ ياق، دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن، سەن ئىلىيامۇ؟ دەپ سورىدى، يەھيا يەنە: ياق، دەپ جاۋاب بەرگەندىن كېيىن، سەن ئۇنداقتا مۇسا بېشارەت بەرگەن شۇ پەيغەمبەرمۇ؟ دەپ سورىدى.» (ئىنجىل «يۇھەننا 1» 19 : 25) بۇنىڭدىن بىلىنىدىكى ئۇلار كۈتۈۋاتقان پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىدى. كۈتۈلگەن بۇ پەيغەمبەرنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن بۇرۇن كەلمىگەنلىكى ئىسپاتلانغان ئىكەن، ئۇنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن كەلگەن پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىدە ھېچ شۈبھە قالمىدى.

ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كۆرۈنۈش قىيىن سۈرئەتتە، ئىچى بۆرە سۈرەتلىك بولغان يالغانچى پەيغەمبەرلەردىن ھەزەر قىلىڭلار.» (ئىنجىل «مەتتا» 7 : 15) بۇ تېكىستنى تونۇتقاندا قىلىپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلىش قەتئىي خاتادۇر. چۈنكى ئىسا ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەرلىك داۋاسى قىلىپ چىققان ھەر قانداق كىشىدىن ھەزەر قىلىڭلار دېگەن ئەمەس، بەلكى يالغانچى پەيغەمبەرلەردىن ھەزەر قىلىڭلار، دېگەن. بۇ تېكىست راستچىل پەيغەمبەرلەردىنمۇ ھەزەر قىلىش مەنىسىنى ئىپادىلەيدۇ. بەلكى ئۇنىڭدىن كېيىن بىر پەيغەمبەر كېلىدىغانلىقىمۇ ئۇنى تونۇش ئۈچۈن باشقا يالغانچىلاردىن ھەزەر قىلىشنىڭ لازىملىقىنى ئىپادىلەيدۇ، ئەلۋەتتە. ئۇلارنىڭ كىتابلىرىدا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن ئىسرائىل

ئەۋلادلىرى ئىچىدىن يالغاندىن پەيغەمبەرلىك داۋاسى قىلىپ چىقىدىغان كاززاپلارنىڭ چىقىدىغانلىقى بايان قىلىنغان. ئەمەلىيەتتە مۇمىلا دىيەنىڭ 1 - ئەسىرىدە كۆپلىگەن يالغانچىلار پەيغەمبەرلىك داۋاسى قىلىپ مەيدانغا چىققان. ئىسا ئەلەيھىسسالام ئەنە ئاشۇ يالغانچىلاردىن ھەزەر قىلىشقا بۇيرۇغان. ئۇ يۇقىرىدىكى سۆزىگە ئۇلاپ مۇنداق دېگەن: «ئۇلارنىڭ مېۋىلىرى ئارقىلىق تونۇپىسىلەر. ئۇلار يانتاقتىن ئۈزۈم، تىكەندىن ئىنجۈر ئالامدۇ؟ شۇنىڭغا ئوخشاش ھەر قانداق ياخشى دەرەخ ياخشى مېۋىلەرنى بېرىدۇ، لېكىن يامان دەرەخ يامان مېۋىلەرنى بېرىدۇ. ياخشى دەرەخ يامان مېۋە بەرمىگەندەك، يامان دەرەخ مۇ ياخشى مېۋە بەرمەيدۇ. ياخشى مېۋىلەرنى بەرمەيدىغان ھەر قانداق دەرەخ كېسىپ تۈتۈن قىلىندۇ. بىلىڭلاركى، ئۇلارنىڭ مېۋىلىرى ئارقىلىق تونۇپىسىلەر.» (ئىنجىل «مەتتا» 7 : 16~20)

شۈبھىسىزكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام — ئۇنىڭ دەۋىتىنىڭ مېۋىلىرى دالالەت قىلغاندەك — ھەقىقىي راستچىل پەيغەمبەرلەردىن ئىدى. كافىرلارنىڭ ئۇنى ئىنكار قىلىشلىرى ئىناۋەتسىزدۇر. چۈنكى يەھۇدىيلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى ئىنكار قىلىدۇ. يەھۇدىيلار ئۈچۈن دۇنيادا ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن يامان ئادەم يوقتۇر. شۇنىڭدەك، ياۋروپانىڭ دىنىسلىرىمۇ ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلىدۇ. ھەتتا ئۇنىڭ قىسسىلىرىنى ئاڭلىغانلىرىدا ئۇنى مەسخىرە قىلىپ كۆلىدۇ. ئۇلار بۇ ھەقتە كۆپ كىتابلارنى نەشر قىلىپ دۇنياغا تارقاتقان. يەھۇدىيلارنىڭ يەھۇدىي يوللىرىدىن ئىسا ئەلەيھىسسالامنى

ئىنكار قىلىشلىرى خىرىستىيانلارنىڭ نەزىرىدە ئىناۋەتسىز بولغاندەك، خىرىستىيانلارنىڭ باشقا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلىشلىرىمۇ بىزنىڭ نەزىرىمىزدە ئىناۋەتسىزدۇر.

4 - ئەھلى كىتابلارنىڭ ئەزەلدىن تا ھازىرغىچە داۋام قىلىپ كەلگەن ئادىتى شۇكى، ئۇلار مۇقەددەس كىتابلىرىنى باشقا تىللارغا تەرجىمە قىلغاندا ئىسىملارنىمۇ تەرجىمە قىلىپ، بۇ ئىسىملارنىڭ شۇ تىلدىكى مەنىلىرىنىلا يازىدۇ. بۇ كىتابلارنىڭ تېكىستلىرىنى تەپسىر يوللىرى بىلەن گەھ زىيادە، گەھ كەم قىلىش ئارقىلىق ئۆزگەرتىدۇ. بۇلارنىڭ گۇمانلىرىغا كۆرە ئاللاھ سۆزلىرى ھېسابلىنىدىغان بۇ ئىشلار ئۇلاردا ئادەتتىكى ئىشلاردۇر. ئۇلارنىڭ ھەر قايسى تىللارغا تەرجىمە قىلىنغان كىتابلىرىنى ئوقۇپ كۆرگەن كىشى بۇنى ھامان پەرق ئېتىدۇ. شۇڭا ئۇلارنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققىدە كەلگەن ئوچۇق بېشارەتلەرنى ئۆزگەرتىۋەتكەن، ياكى ئوچۇق بېشارەتنى مەجھۇل قىلىپ قويغان دېسەكمۇ ھەقىقىمىز. چۈنكى بۇنداق ئىشلارنىڭ ئۇلاردىن سادىر بولۇشى تەبىئىيەتتۇر. شۇڭا ئۇلارنىڭ كىتابلىرىدا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسىملىرىدىن «مۇھەممەد» ياكى «ئەھمەد» دېگەن ئىسىملارنىڭ ئوچۇق لەۋزى بىلەن بولۇشى تەلەپ قىلىنمايدۇ، چۈنكى ئۇلارنىڭ ئادىتى ئۆزگەرتىشتىن ئىبارەت بولغان.

تەۋراتنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققىدىكى بېشارەتلىرى

تۆۋەندە تەۋراتتىكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ھەققىدە بېرىلگەن بېشارەتلەرنى نەقىل قىلىمىز:
بىرىنچى بېشارەت

تەۋرات «ئۆلگە» 17 : 18~20. تېكىستلەردە مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ سۆزى قەيت قىلىنغان: «رەب ماڭا دېدىكى، سۆزلىگەنلىرىڭلارنى ياخشى بىجىرىڭلار! مەن ئۇلار ئۈچۈن ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىرى ئوتتۇرىسىدا ساڭا ئوخشاش بىر پەيغەمبەر ئەۋەتمەن. سۆزلىرىمنى ئۇنىڭ ئاغزىغا قويىمەن، ئۇ ئۇلارغا مېنىڭ تەۋسىيەلىرىم بويىچە سۆزلەيدۇ. ئۇ مېنىڭ نامىدىن سۆزلىگەن، مېنىڭ سۆزلىرىمنى ئاڭلىمىغان كىشىدىن مەن ئىنتىقام ئالىمەن.» بۇ بېشارەتتەۋەدە قىلىنغان پەيغەمبەر يەھۇدىيلار گۇمان قىلغاندەك، يەشۇۋ (يۇشەۋ) ئەلەيھىسسالاممۇ ئەمەس، ياكى خىرىستىيانلار گۇمان قىلغاندەك ئىسا ئەلەيھىسسالاممۇ ئەمەس، بەلكى ئۇ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدۇر. بۇنىڭ بايانى تۆۋەندىكىچە:

1 - ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىكى يەھۇدىيلار تەۋراتتا بېشارەت بېرىلگەن بىر پەيغەمبەرنىڭ كېلىشىنى كۈتەتتى. ئۇلارنىڭ بۇ كۈتۈشى بېشارەت بېرىلگەن بۇ پەيغەمبەرنىڭ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئۆتكەن يەشۇۋ ياكى ئۇلار بىلەن زامانداش بولۇپ تۇرغان ئىسا ئەلەيھىسسالام ئەمەسلىكىگە قەتئىي دەلىلدۇر.

2 - بۇ بېشارەتتە «ساڭا ئوخشاش» دېگەن سۆز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىشارەتتۇر. چۈنكى تەۋرات «ئولگە» 10: 34 - تېكىستتىكى «رەب مۇساغا ئوخشاش بىر پەيغەمبەرنى ئىسرائىل سۇلالىسىدىن چىقارمىدى» دېگەن ھۆكۈمگە كۆرە، ئىسرائىل سۇلالىسىدىن چىققان يەشۇۋ بىلەن ئىسا ئەلەيھىسسالام مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئوخشىمايدۇ. چۈنكى يەشۇۋ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا ئۇنىڭ يېنىدا بولغان ۋە ئۇنىڭ شەرىئەتكە ئەگىشىدىغان بىر پەيغەمبەر ئىدى. ئۇنىڭغا مۇسا ئەلەيھىسسالامغا كەلگەندەك، ئەمرلەرنى، مەنىلەرنى، ھالال-ھارامنىڭ چەك - چېگرالىرىنى، جازالارنى، تاھارەتتە باشقىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان مۇستەقىل بىر شەرىئەت كەلگەن ئەمەس. ئىسا ئەلەيھىسسالاممۇ مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدىكى يەھۇدىيلارنىڭ بۇزغۇنچىلىقلىرىنى ئىسلاھ قىلىش ئۈچۈن كەلگەن پەيغەمبەر بولۇپ، ئۇنىڭغا كەلگەن ئىنجىلمۇ يۇقىرىدىكى شەرىئەت ھۆكۈملىرىدىن پۈتۈنلەي خالىدۇر. بۇنداق بولغان ئىكەن بۇ ئىككى پەيغەمبەر مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئوخشىمايدۇ ۋە بۇلارنىڭ ھېچبىرى بېشارەتتە مەقسەت قىلىنغان پەيغەمبەر ئەمەستۇر.

3 - بۇ بېشارەتتىكى «ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن» دېگەن سۆز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىشارەتتۇر. چۈنكى ئىسرائىل سۇلالىسىنىڭ 12 قەبىلىسىنىڭ ھەممىسى شۇ ۋاقىتتا مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە مەۋجۇت ئىدى. بېشارەتتىن مەقسەت قىلىنغان پەيغەمبەر ئەگەر ئىسرائىل سۇلالىسىدىن بولغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە بۇ تېكىستتىكى

«ئۇلارنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن» دېگەن ئىبارىنىڭ ئورنىغا «ئۇلاردىن» ياكى «ئۇلارنىڭ ئىچىدىن» ياكى «ئۇلارنىڭ كەينىدىن» ياكى «ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن» دېگەن ئىبارىلەر دىنبىرەرسىكەلگەن بولاتتى. يۈشەد بىلەن ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسىبى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغۇللىرىدىن ئىسھاق ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ياقۇپ(يەنى ئىسرائىل) ئەلەيھىسسالامغا تۇتىشىدۇ. يۈشەد بىلەن ئىسا ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن چىققان پەيغەمبەرلەر بولغاچقا بۇ بېشارەتتىن ئۇلار مەقسەت قىلىنمايدۇ. بەلكى بۇ بېشارەتتىن مەقسەت ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى ۋە ئىسھاقنىڭ قېرىندىشى بولغان ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغۇللىرىدۇر. تەۋراتتىمۇ ئىسھاق بىلەن ئىسمائىلنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن قېرىنداش لەۋزىقۇللىنىلغان. مەسىلەن: «يارىتىلىش» 16 : 12 - تېكىستتە ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام توغرىلىق «ئۇ بارلىق قېرىنداشلىرى ئالدىدا...» دەپ قەيت قىلىنغان. ئىسمائىل ئوغۇللىرى ئىسھاق ئوغۇللىرىنىڭ قېرىنداشلىرىدۇر. ئىسمائىل ئوغۇللىرى ئىچىدىن يالغۇز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا ھېچ پەيغەمبەر كەلمىگەن. ئەمدى بۇ ماۋزۇدا مۇنداق بىر سوئال كېلىشى مۇمكىن: ئىسرائىل ئوغۇللىرىنىڭ قېرىنداشلىرى يالغۇز ئىسمائىل ئوغۇللىرى بىلەنلا تۈگەپ قالمايدۇ، چۈنكى ئىسھاقنىڭ ئوغلى ئىسەۋ ئوغۇللىرىمۇ ئىسرائىل ئوغۇللىرىنىڭ قېرىنداشلىرى ئەمەسمۇ؟

جاۋاب: ئىسەۋ ئوغۇللىرى ئىچىدىن پەيغەمبەر كەلگەن ئەمەس، ھەمدە ئاللاھمۇ ئىسھاق ئوغلى ئىسەۋ ھەققىدە ۋەدە قىلغان ئەمەس،

بەلكى ئاللاھ تەۋراتنىڭ كۆپ ئورۇنلىرىدا ئىبراھىم ئوغلى ئىسمائىل ۋە ئۇنىڭ سۇلالىسى ھەققىدە ۋەدە بەرگەن.

4 - بۇ بېشارەتتىكى «سۆزلىرىمنى ئۇنىڭ ئاغزىغا قويىمەن» دېگەن ئىبارە، بېشارەتتە مەقسەت قىلىنغان پەيغەمبەرگە ئاللاھ تەرىپىدىن كىتاب بېرىلىدىغانلىقىغا، ئۇنىڭ ئوقۇشنى ياكى يېزىشنى بىلمەيدىغان، پەقەت ئاللاھ ئۇنىڭ قەلبىگە چۈشۈرگەن سۆزلەرنىلا سۆزلەيدىغان پەيغەمبەر ئىكەنلىكىگە ئىشارەت قىلىدۇ. بۇ ئىبارە ئىسا ۋە يەشۇۋ پەيغەمبەرلەرگە مۇۋاپىق كەلمەيدۇ، چۈنكى ئۇلار يېزىش ۋە ئوقۇشنى بىلەتتى، شۇڭا بۇ ئىبارە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇۋاپىق كېلىدۇ.

5 - بۇ بېشارەتتىكى «ئەۋەتىمەن» دېگەن كېلىدىغان زامان پېئىلى يۈشەد ئەلەيھىسسالامغا ماسلاشمايدۇ، چۈنكى يۈشەد مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا ئۇنىڭ يېنىدا بار ئىدى.

6 - مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىكى يەھۇدىي ئالىملىرىدىن كۆپ ساندىكى كىشىلەر بۇ تېكىستتىكى بېشارەتتە ۋەدە قىلىنغان پەيغەمبەرنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلىپ مۇسۇلمان بولغان. ئۇلارنىڭ مەشھۇرلىرىدىن مەخپىرىق، ئابدۇللاھ ئىبنى سالام، كەئب ئىبنى ئەھبار ۋە باشقىلاردۇر. ئابدۇللاھ ئىبنى سۇرىيا، ھەييە ئىبنى ئەختەب ۋە قېرىندىشى ياسر ئىبنى ئەختەب قاتارلىق يەھۇدىيلار بۇ بېشارەتتىكى پەيغەمبەرنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىنى تېتىرىپ قىلغان، ئەمما مۇسۇلمان بولمىغان. بۇ ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس، چۈنكى ئىسا

ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىكى يەھۇدىي ئالىملىرىمۇ ئۇنىڭ كۆرسەتكەن مۆجىزىلىرىدىن ئۇنىڭ ھەق پەيغەمبەر ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ كىتابلىرىغا ھۆكۈم قىلغان ۋە ئۇنى ئۆلتۈرگەن. (ئىنجىل «يۇھەننا» 11 : 45~75، 18 : 1~24)

ئەسكەرتىش: مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بەزى ئوخشاشلىقلار مۇنۇلار: ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى ئاللاھنىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى، مۇستەقىل شەرىئەت ساھىبى، ئۆيلەنگەن ۋە پەرزەنتلىك بولغان، جىھاد قىلىشقا بۇيرۇلغان ۋە مۇشرىكلارنى، بۇددىستلارنى ئۆلتۈرگەن، زىنا قىلغاننى جازالاشقا بۇيرۇلغان، شەرىئەتنى ئىجرا قىلىشتا كۈچلۈك، شەرىئەتنى تاھارەتنى، بەدەننىڭ كىيىمىنىڭ پاك بولۇشىنى، ئۆسۈمنى ھارام قىلىشنى، شەرىئەت بويىچە بوغۇرلانمىغان مالنىڭ ھاراملىقىنى ۋە قىساسنىڭ بۇيرۇلغانلىقىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غەلبە قىلغان ۋە نورمال ئۆلۈمدە ئۆلگەن ۋە دەپنە قىلىنغان.

ئىككىنچى بېشارەت

تەۋرات «ئۆلگە» 33 : 1 -، 2 - تېكىستلەردە «مانا بۇ ئاللاھنىڭ ئادىمى بولغان مۇسا ئۆلۈشىدىن بۇرۇن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىغا تەۋررۈك قىلىپ كەتكەن سۆزلەردۇر. ئۇ مۇنداق دېگەن: رەب سىنادىن كەلدى، ئۇلارغا سائىردىن كۆرۈندۈۋەزەن تاغلىرىدا پارلىدى. ئۇ مىڭلارچە مۇقەددەسلەر ئىچىدە كەلدى ۋە ئۇلار ئۈچۈن ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئوتلۇق پەرمانا بار ئىدى» رەبىنىڭ

سنادىن كەلگەنلىكى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئۇ جايدا تەۋراتنى بەرگەنلىكى، ئۇنىڭ سائىردىن كۆرۈنگەنلىكى ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئىنجىلنى ئاتا قىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭ فاران تاغلىرىدا پارلىغانلىقى «قۇرئان كەرىم» نى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرگەنلىكىدۇر. چۈنكى تەۋرات مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مىسردىكى تۇرسنا تېغىدا بېرىلگەن. سائىر ئىسا ئەلەيھىسسالام دۇنياغا كەلگەن ناسىرا شەھىرىگە قاراشلىق بىر يېزىدىكى تاغنىڭ ئىسمى بولۇپ، ئۇ پەلەستىندىدۇر. فاران تېغى مەككىنىڭ بۇرۇنقى ئىسمى بولۇپ، مەككە تاغلىرى فاران تاغلىرى دەپ ئاتىلىدۇ. فاران تېغىنىڭ مەككىدە ئىكەنلىكىنى تەۋراتمۇ سۆزلەيدۇ، تەۋراتتا ئىسمائىل ئەلەيھىسسالام توغرىلىق مۇنداق دېيىلگەن: «ئاللاھ بۇ بالغا ھەمراھىدى، ئۇ چوڭ بولدى، ئۇ چۆلگە يەرلەشتى، ئوقيا ئېتىشىنى ئۆگەندى، ئۇ فاران چۆلىدە ياشىدى، ئاندىن ئۇنى ئانىسى مىسردىن ئۆيلەندۈردى.» (تەۋرات «يارىتىلىش» 21 : 20 - 21) بۇ تېكىستنىڭ 1851 - يىلى نەشر قىلىنغان سامىرىيە نۇسخىسىدا فاراننىڭ ھىجاز (يەنى مەككە) دە ئىكەنلىكى ئوچۇق لەۋزى بىلەن بايان قىلىنىپ مۇنداق قەيت قىلىنغان: «ئىسمائىل ھىجازدىكى فاران چۆلىدە مۇقىملاشتى.»

شۈبھىسىزكى، ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ يەرلەشكەن جايى مەككە ئىدى، مەككىدە ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭ نەۋرىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن باشقا پەيغەمبەر كەلمىگەن. بۇنىڭدىن ئاشكارىلاندىكى، ئاللاھنىڭ فاران تاغلىرىدا پارلىغانلىقى مەككىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋەھىيىنىڭ نى «قۇرئان

كەرىم» نىڭ چۈشۈشكە باشلىغانلىقىدۇر. مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تەۋرات مىسىردىكى تۇرسىنا تېغىدا بېرىلگەندەك، ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئىنجىل پەلەستىندىكى سائىر تېغىدا بېرىلگەندەك، «قۇرئان كەرىم» مۇمەككىدىكى فاران تېغىداۋەھىيىقلىنغان. «قۇرئان كەرىم» دىن ئەڭئاۋۋال چۈشكەن ئايەت فاران تېغىنىڭ ئەڭچوققىسىغا ئورۇنلاشقان ھىرا غارىدا چۈشكەن. يۇقىرىدىكى تەۋرات تېكىستىدىكى «ئۇ مىڭلارچە ئىچىدە كەلدۈۋە ئۇلار ئۈچۈن ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە ئوتلۇق پەرمان بار ئىدى» دېگەن ئىبارە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئىسلام دىنىنى قانات يايدۇرۇشتا ياردەمدە بولغان، جىھاد يولىنى ئۇنىڭ باشچىلىقىدا ئەمەلگە ئاشۇرغان ساھابىلىرىغا كەسكىن ئىشارەت قىلىدۇ. تېكىستتىكى ئوتلۇق پارمان — ئىسلام دىنىدا پەرز قىلىنغان جىھاددۇر. ھەر قانداق ئاقىل ئادەم بۇ تېكىستنى تەپەككۈر قىلىدىكەن، فاران تاغلىرىدىن ئەۋەتىلگەن مەزكۇر پەيغەمبەرنىڭ شۈبھىسىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ يېنىدىكى مىڭلارچە مۇقەددەس (پاك ۋە ئۇلۇغ) لارنىڭ ساھابىلەر ئىكەنلىكىنىۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن ئوتلۇق پەرماننىڭ ئىسلام دىنىدا پەرز قىلىنغان جىھاد ئىكەنلىكىنى ئەلۋەتتە چۈشىنىدۇ. تەۋراتنىڭ بۇ تېكىستى 1844 - يىلىدىكى نەشرىدە «ئۇنىڭ يېنىدا مىڭلارچە ياخشىلار، ئۇنىڭ قولىدا ئوتلۇق كىتاب بار ئىدى»، دەپ قەيت قىلىنغان. كېيىنكى نەشرلەردە بولسا بۇ ئىبارىلەر تېكىستتىن

چىقىرىپ تاشلانغان ھالدا نەشر قىلىنغان. ئەمما بۇرۇنقىنەشرلەرنىڭ ھەممىسىدە بۇ تېكىست تولۇق قەيت قىلىنغان. يۇقىرىدىكى بېشارەت مۇسا، ئىسا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام قاتارلىق ئۈچ پەيغەمبەرگە ۋە ئۇلارغا بۇ ئۈچ مۇبارەك جايدا (يەنى پەلەستىن، تۇرسىناۋە فاران تېغىدا) ۋەھىي قىلىنغان تەۋرات، ئىنجىل ۋە «قۇرئان كەرىم» دىن ئىبارەت ئۈچ كىتابقا ئوچۇق دالالەت قىلىدۇ. بۇ بېشارەت «قۇرئان كەرىم» دىكى مۇنۇ ئايەتكە مۇجەسسەملەشكەن: «ئەنجۇر بىلەن، زەيتۇن بىلەن قەسەمكى، سىنا تېغى بىلەن قەسەمكى، بۇتىنىچ شەھەر (يەنى مەككە مۇكەررەمە) بىلەن قەسەمكى» (95- سۈرە تىن 1~3- ئايەتلەر) بۇ ئايەت يۇقىرىدىكى ئۈچ پەيغەمبەرنىڭ ئەۋەتىلىدىغان جايلارغا ئىشارەت قىلىدۇ. چۈنكى پەلەستىندە ئەنجۇر بىلەن زەيتۇن كۆپ چىقىدۇ، شۇڭا ئىسا ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن پەلەستىن ئەنجۇر بىلەن زەيتۇن ئارقىلىق ئىپادىلەنگەن. سىنا تېغى مۇسا ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك كەلگەن ۋە ئۇنىڭغا تەۋرات بېرىلگەن جاي. مەككە بولسا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن جاي. «قۇرئان كەرىم» نىڭ بۇ ئىشارىتىدە تۆۋەندىكى ئۇقىرىغا تەرجىمىلىك مەقسەت قىلىنغانلىقى ئۈچۈن، ئاۋۋال پەلەستىن، ئاندىن سىنا، ئاندىن مەككە بايان قىلىنغان. مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدىن كاتتا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدىن كاتتىدۇر. شۇنىڭدەك، مەككە مۇكەررەمە پەلەستىن بىلەن

سنادىن ئۇلۇغۋە ئەڭ مۇقەددەستۇر. تەۋراتتىكى بۇ بېشارەتتىن مەقسە تارىخىي ۋەقەلىكىنىلا بايان قىلىشتىن ئىبارەت بولغاچقا، ئۇنىڭدا بۇ ئۈچ پەيغەمبەرنىڭ ئەۋەتىلىدىغان جايلىرى ئۇلارنىڭ ئەۋەتىلىش زامانىغا كۆرە تەرتىپلەنگەن. مەسىلەن: مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋەتىلىشى تاڭنىڭ ئاقارغانلىقىغا، ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋەتىلىشى قۇياشنىڭ چىققانلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋەتىلىشى قۇياشنىڭ ئاسماننىڭ دەل ئوتتۇرىسىدا پارلىغانلىقىغا ئوخشىتىلغان. قۇياش ئاسماننىڭ ئوتتۇرىسىدا پارلىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ نۇرى كىشىلەرگە ئومۇم بولىدۇ. دۇنيادا ھېچقانداق بىردىن ياكى بىرەر كىتاب مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ئىسلام بىلەن «قۇرئان كەرىم» دەك پارلاپ، نۇر چېچىشىپرىكۋە كۇفرىنىڭ قاراڭغۇلۇقلىرىنى بۇنداق تېز يورۇتقان ئەمەس، ئەلۋەتتە.

ئۈچىنچى بېشارەت

تەۋرات «يارىتىلىش» 17 : 20 - تېكىستتە: «ئەمما سېنىڭ ئىسمائىل توغرىلىق قىلغان دۇئايىڭنى قوبۇل قىلدىم، ئۇنىڭغا بەرىكەت ئاتا قىلىمەن، ئۇنى كۆكلىتىمەن، ئۇنى ناھايىتى كۆپكە كۆپەيتىمەن. ئۇنىڭدىن ئون ئىككى رەئىس دۇنياغا كېلىدۇ، ئۇنى چوڭ بىر ئۈممەتكە ئايلاندۇرىمەن.»

بۇ تېكىست 1844 - يىلىدىكى نەشرىدە «ئىسمائىل توغرىلىق دۇئايىڭنى سىز جەھەتتە قىلدىم، ئۇنىڭغا مەن بەرىكەت ئاتا قىلىمەن، ئۇنى چوڭايتىمەن، ئۇنى ناھايىتى كۆپكە كۆپەيتىمەن،

ئۇنىڭدىن ئون ئىككى رەئىس چىقىدۇ. ئۇنى چوڭ بىر
ئۈمىمەتنىڭ ئاتىسى قىلىمەن.»

قازى ئىياز ئۆزىنىڭ «شفا» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق يازىدۇ:
يۇقىرىدىكى تەۋرات تېكىستىدىكى «ئۇنى چوڭ بىر
ئۈمىمەتكە ئايا (ئندۇرۇمەن)» دېگەن ئىبارە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام
ھەققىدە بېرىلگەن بېشارەتتۇر. چۈنكى ئىسمائىل
ئەلەيھىسسالامنىڭ سۇلالىسىدىن ئۇنىڭ نەۋرىسى مۇھەممەد
ئەلەيھىسسالامدىن باشقا بىرسى چوڭ ئۈمىمەتكە سەردار بولغان
ئەمەس. مانا بۇ ئىبراھىم ۋە ئىسمائىل ئەلەيھىسسالاملارنىڭ
ئاللاھقا قىلغان دۇئاسىنىڭ نەتىجىسى ئىدى. «قۇرئان كەرىم» بۇ
دۇئانى مۇنداق بايان قىلىدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! ئۇلارنىڭ
ئىچىدىن ئايەتلىرىڭنى ئۇلارغا تىلاۋەت قىلىپ بېرىدىغان، كىتابىڭنى
(يەنى قۇرئاننى)، ھېكمەتنى (يەنى پاك سۈننەتنى)
ئۇلارغا ئۆگىتىدىغان، ئۇلارنى (مۇشرىكلەرگە گۇناھلاردىن) پاك
قىلىدىغان بىر

پەيغەمبەر ئەۋەتكىن، ھەقىقەتەن نىسەنغالىبىسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش
قىلغۇچىسەن. ﴿ (2- سۈرە بەقەرە 129 - ئايەت)

ئىمام قۇرتۇبى ئۆزىنىڭ «خىرىستىيان دىنىدىكى
پاساتچىلىقلارنىڭ بايانى» ناملىق ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازىدۇ:
يەھۇدىيلارنىڭ ئۆز ئارىلىرىدىكى ھەرپلەردىن سان چىقىرىش
ئارقىلىق مەنا ئىپادىلەش ئۇسۇلىغا كۆرە، يۇقىرىدىكى
بېشارەت تېكىستلىرىدىكى ئىككى جايدىن مۇھەممەد
ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمى چىقىدۇ. چۈنكى بۇ تېكىستتىكى «ئۇنى

ناھايىتى كۆپكە كۆپەيتىمەن» دېگەن ئىبارىنىڭ ئەسلى ئىبرانى تىلىدىكى تېكىستى «بىماد ماد»، «ئۇنى چوڭ بىر ئۈمەتكە ئايلاندۇرىمەن» دېگەن ئىبارىنىڭ ئەسلى ئىبرانى تىلىدىكى تېكىستى «لجوي جدول» دۇر. بۇ ئىبرانىيچە سۆزلەردىكى ھەرپلەرنىڭ توپلىمى ئۇلارنىڭ ھەرپلەردىن سان چىقىرىش ئۇسۇلى بويىچە، «مۇھەممەد» دېگەن ئىسىمدىكى ھەرپلەرنىڭ توپلىمىغا باراۋەردۇر. بۇ بولسىمۇ توقسان ئىككى ھەرپتۇر. ئۇنىڭ يۇقىرىدىكى ھېسابلاش ئۇسۇلىغا كۆرە بايانى مۇنداق:

$$\begin{array}{cccc} \text{م} & \text{ح} & \text{م} & \text{د} \\ & & & = (\text{محمد}) \\ 40 & + 8 & + 40 & = 92 \end{array}$$

$$\begin{array}{cccccc} \text{ب} & \text{م} & \text{ا} & \text{د} & \text{م} & \text{ا} \\ & & & & & = (\text{بماد ماد}) \\ 40 & + 2 & + 40 & + 1 & + 4 & + 1 \\ & & & & & = 92 \end{array}$$

$$\begin{array}{cccccc} \text{ل} & \text{ج} & \text{و} & \text{ي} & \text{ج} & \text{د} \\ & & & & & = (\text{لجوي جدول}) \\ 30 & + 3 & + 6 & + 10 & + 3 & + 4 \\ & & & & & = 92 \end{array}$$

ھىجرىيە 10 - ئەسىردە (مىلادىيە 16 - ئەسىردە) مۇسۇلمان بولغان يەھۇدىي ئالىمى ئابدۇسسalam، ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان بولغانلىقىنى ئېلان قىلغىنىدىن كېيىن، «ھىدايەت كىتابى» ناملىق بىر كىتاب يېزىپ چىقىدۇ، ئابدۇسسalam بۇ كىتابدا يەھۇدىيلارنىڭ ھەرپلەردىن سان چىقىرىش ئارقىلىق مەنىلەرنى ئىپادىلەش ئۇسۇلىنىڭ ئۇلارنىڭ ئادىتىدە سايبىت بولغان بىر ئۇسۇل ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ كۆپلىگەن ھەقىقەتلەرنى بۇ ئۇسۇل

ئارقىلىق ئىپادىلەيدىغانلىقىنى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بەلگە بولغان «بىر ماددا» سۆزىنىڭ ئۇلارنىڭ ھەر بىرىدىن سان چىقىرىش ئۇسۇلىغا توغرا كېلىدىغانلىقىنى، ئەمما ئۇلارنىڭ ئادىتى ئەزەلدىن ئۆز كىتابلىرىدىكى ئۆزلىرىنىڭ خاھىشىغا مۇۋاپىق كەلمىگەن ھەقىقەتلەرنى ئۆزگەرتىش، تەۋىل قىلىش ۋە ئىنكار قىلىشتىن ئىبارەت بولغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ بۇ بېشارەتنى يوشۇرغانلىقىنى بايان قىلغان ۋە ئۇلارغا كۈچلۈك رەددىيە بەرگەن.

ئاللاھنىڭ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بىلەن (ئۇنىڭ ئايالى) ھاجەرگە ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىنى كۆپەيتىپ چوڭ بىر ئۈممەتكە ئايلاندۇرىدىغانلىقى ھەققىدىكى ۋەدىسى ھەقىقەتتە ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامغا ئاتا قىلىنىدىغان مەڭگۈلۈك مەدھىيە ۋە شەرەپنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى ئۇنىڭغا كېلىدىغان شەرەپ ۋە مەدھىيە پەقەت ئۇنىڭ نەسلىنىڭ كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭ نەسلىنىڭ تەۋھىدۋە ئىماننى ئاساس قىلغان بىر نەسىل بولىدىغانلىقى ئۈچۈن ئىدى. ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن مەككىدە ئۇنىڭ نەسلىدىن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغىچە كىشىلەرنى تەۋھىدۋە ئىمانغا چاقىرىدىغان بىرەر پەيغەمبەرنىڭ كەلمىگەنلىكى، ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ چوڭ بىر ئۈممەتنىڭ ئاتىسى بولغانلىقىنىڭ پەقەت مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ كېلىشى بىلەنلا ئەمەلگە ئاشقانلىقىنى ئىسپاتلايدۇ. بۇ بېشارەتنىڭ ھەقىقىتى ئىنكار قىلىدىغان كىشى بىزگە ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامنىڭ نەسلىدىن

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈمىتىدىن باشقا چوڭ ئۈمەتنىڭ دە
مەيدانغا كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ بەرسۇن!؟

تۆتىنچى بېشارەت

تەۋرات «ئۆلگە» 32 : 21 - تېكىستتە بىر زامانلاردا ئاللاھتىن
يۈز ئۆرۈپ، بۇتلارغا چوقۇنغان يەھۇدىيلار توغرىلىق مۇنداق
دېيىلگەن: «ئۇلار ئىلاھ بولمىغان نەرسىلەرگە باش ئۇرۇش بىلەن
مېنى قىزغاندۇردى، باتىللىرى بىلەن مېنى غەزەپلەندۈردى. مەنمۇ
مىللەت سانالمايدىغان نەرسىلەر بىلەن ئۇلارنى قىزغاندۇرمەن.
جاھىل بىر مىللەت بىلەن ئۇلارنىڭ ئىچىنى ئېچىشتۇرمەن.»

بۇ تېكىستنىڭ 1844 - يىلىدىكى نەشرىدە مۇنداق كەلگەن:
«ئۇلار مېنى ئىلاھ بولمىغان نەرسىلەر بىلەن قىزغاندۇردى، باتىل
ئىلاھلىرى بىلەن مېنى غەزەپلەندۈردى. مەنمۇ ئۇلارنى مىللەت
بولمىغان بىرلىرى بىلەن قىزغاندۇرمەن، جاھىل بىر مىللەت
بىلەن غەزەپلەندۈرمەن.»

شۈبھىسىزكى، بۇ تېكىستتىكى جاھىل مىللەتتىن مەقسەت
ئەرەبلەردۇر. چۈنكى ئۇلار جاھالەتتە زالالەتنىڭ پاتقاقلېرىغا پاتقان
بىر مىللەت ئىدى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كېلىشتىن بۇرۇن
ئۇلار بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن ئىبارەت ئازغۇنلۇقلاردىن ھېچبىر زامان
يىراق بولالمىغان ئەمەس. ئاللاھ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاللاھ
مۇئمىنلەرگە ئاللاھنىڭ ئايەتلىرىنى تىلاۋەت قىلىدىغان، ئۇلارنى
(گۇناھلاردىن) پاك قىلىدىغان، ئۇلارغا كىتابنى ۋە ھېكمەتنى
(يەنى قۇرئان بىلەن سۈننەتنى) ئۆگىتىدىغان، ئۆزلىرىدىن بولغان
بىر پەيغەمبەر ئەۋەتىپ، ئۇلارغا چوڭ ئېھسان قىلدى؛ ھالبۇكى،

ئۇلار بۇرۇن ئوچۇق گۇمراھلىقتا ئىدى. ﴿3﴾ - سۈرە ئال ئىمران
(164 - ئايەت)

يەھۇدىيلار ئەرەبلەرنى ئۇلارنىڭ ئاللاھنى تونۇمايدىغان ئازغۇن قەۋمۈۋە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ چۆرىسى ھاجەرنىڭ ئەۋلادلىرىدىن بولغانلىقى ئۈچۈن تولمۇھەقىرۈۋە خار كۆرەتتىۋە ئۆزلىرىنىڭ ھۆر ئايال سارەنىڭ ئەۋلادلىرى بولغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن پەيغەمبەرلەرنىڭ كەلگەنلىكى بىلەن پەخىرلىنىپ ئۆزلىرىنى ئەرەبلەردىن ئالاھىدە ئۈستۈن تۇتاتتى. لېكىن ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنىڭ ئاللاھقا قىلغان ئىسيانلىرى، پەيغەمبەرلەرنى ناھەق ئۆلتۈرۈشلىرى، تەۋھىدۋە ئىماندىن ئۇزاقلىشىپ، بۇتلارغا باش ئۇرغانلىقلىرى، قۇربانلىقلىرىنى بۇتلارغا ئاتاپ قىلغانلىقلىرى ئاللاھنى غەزەپلەندۈرگەنلىكتىن، ئاللاھ پەيغەمبەرلىك نۆۋىتىنى ئۇلاردىن ئېلىپ، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئەگھەقىرۈۋە ئەڭ جاھىل مىللەت سانلىدىغان ئەرەبلەرگە بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنى قىزغاندۇردىۋە ئىچىنى ئېچىشتۇردى. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئەرەبلەرنىڭ ئىچىدىن ئەۋەتكەنلىكى، ئۇنىڭغا مەڭگۈلۈك مۆجىزە بولغان «قۇرئان كەرىم» نى چۈشۈرگەنلىكىۋە ئەرەبلەرنى ئىسلامنىڭ شەرىپى بىلەن ئەزىز قىلغانلىقى ھەقىقەتتە ئاللاھنىڭ ئىسرائىل ئەۋلادلىرىنى ئەڭ قاتتىق قىزغاندۇرغانلىقى ئىدى.

بىز يەھۇدىيلارنىڭ تارىخىنى كۆزدىن كەچۈرىدىغان بولساق، يەھۇدىيلار ئەڭ ياقۇرمايدىغان مىللەت مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئەۋەتىلگەندىن كېيىنكى ئەرەب مىللىتى ئىكەنلىكىنى بايقايمىز. چۈنكى پارسلىقلار بىلەن رۇملىقلار بۇرۇن

يەھۇدىيلارنىڭ پەلەستىندىكى دۆلىتىنى گۇمران قىلىپ، ئۇلارنى ئەسىرگە ئالغان بولسىمۇ، پارسلىقلارنىڭ ياكى رۇملۇقلارنىڭ ئىچىدىن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا تەڭ كېلىدىغان بىر پەيغەمبەر كەلمىگەنلىكى ئۈچۈن، يەھۇدىيلار ئۇلارغا ئەربەلەرگە قىلغاندەك ھەسەت قىلمايدۇ ۋە ئۇلارنى ئەربەلەرنى يامان كۆرگەندەكى يامان كۆرمەيدۇ. ئەمما مۇسا ئەلەيھىسسالام ۋە مەد ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇمىنلىقى يەھۇدىيلارنىڭ ئۈستۈنلۈكىنى يەر بىلەن يەكسان قىلدى. چۈنكى ئاللاھ پەيغەمبەرلىك نۆۋىتىنى ئۇلاردىن ئېلىپ ئەربەلەرگە بەردى ئەمەسمۇ؟

يۇقىرىدىكى بۇ بېشارەتنى ئىسا ئەلەيھىسسالام، دەپ تەپسىر قىلغان كىشى چوقۇم خاتالاشقان بولىدۇ، چۈنكى بۇ بېشارەت ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ھەرگىزمۇ مۇۋاپىق كەلمەيدۇ:

بىرىنچىدىن، ئىسا ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل سۇلالىسىدىن كەلگەن پەيغەمبەردۇر. ئىنسان ئۆز ئەۋلادىغا ھەسەت قىلمايدۇ، ئۇنىڭدىن قىزغانمايدۇ. ھەسەت ۋە قىزغىنلىق نورمال ئەھۋالدا ئۆزىنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئەۋلادلىرىغا، ياكى تاغلىرىنىڭ ئەۋلادلىرىغا، خۇسۇسەن ئۆزىنىڭ نەزىرىدە ھەقىقەت خاراكتېرىگە بىرسىگە كەلگەن ئامەت ئۈچۈن قىلىنىدۇ.

ئىككىنچىدىن، مىلادىيەنىڭ 6 - ئەسىرگىچە ئەربەلەردىن باشقا ھېچقانداق بىر مىللەت جاھىل مىللەت، دەپ سۈپەتلەنگەن ئەمەس. چۈنكى ئۇ زامانلاردا ئەربەلەردىن باشقا مىللەتلەرنىڭ ھەممىسىدە ئوقۇش، يېزىش ۋە باشقا مائارىپلار مەۋجۇت ئىدى.

بۇنىڭدىن ئېنىقلاندىكى بۇ بېشارەتنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامۇ
ئۇنىڭ قەۋمى ھەققىدە كەلگەنلىكى ھېچ شۈبھىسىز ھەقىقەتتۇر.
ئەھلى كىتابلارنىڭ كىتابلىرىدا كەلگەن بېشارەتلەر كۆپتۇر.
ئۇلارنىڭ بەزىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام توغرىلىق بولسا،
بەزىسى ئۇنىڭ ئۈممىتى توغرىلىق ئىدى. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ
بۇ ھەقتە بەزى بېشارەتلەرنى بەرگەنلىكى ئىنجىللاردا قەيىت
قىلىنغان.

قوشۇمچە پايدىلىنىش ماتېرىيالى (تەرجىماننىڭ ئىلاۋىسى)

يەھۇدىي دىنى

يەھۇدى ياقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ 12 ئوغلىنىڭ بىرى بولغان يەھۇزانىڭ ئىسمى بولۇپ، كېيىنچە يەھۇدىي دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغانلار ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ئاتالغۇغا ئايلانغان. ياقۇب (ئىسرائىل) ئەلەيھىسسالام كەنئان (ھازىرقى پەلەستىن) زېمىنىدىكى قورغاقچىلىق سەۋەبلىك مىلادىدىن بۇرۇنقى 17-ئەسىردە، ئائىلىسىدىكىلىرىنى باشلاپ مىسىرغا كۆچۈپ بارغان. ئۇلارنى مىسىر پىرئەۋنى (پادىشاھى) نىڭ ۋەزىرى بولۇپ تۇرغان ئوغلى يۈسۈپ ئەلەيھىسسالام كۈتۈۋالغان ۋە مىسىرنىڭ شەرقىيە رايونىدىكى «گاسان» دېگەن جايدا تۇرغۇزغان. ئۇلارنىڭ شۇ ۋاقىتتا 70 كىشى ئىكەنلىكى سۆزلىنىدۇ.⁽¹⁾

ياقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ 12 بالىسىدىن كۆپەيگەن ئەۋلادلىرى مىسىردا تۆت ئەسىر تۇرۇش جەريانىدا، بۆلۈنۈپ 12 قەبىلىگە ئايرىلغان ۋە ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىسرائىل ئەۋلادى دەپ تونۇلغان. مىلادىدىن تەخمىنەن 13 ياكى 14 ئەسىر ئىلگىرى مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ ئىچىدىن پەيغەمبەر بولۇپ چىقىپ، ئۇلارنى ۋە مىسىر پىرئەۋنىنى ئىمانغا دەۋەت قىلغاندا، ئىسرائىل

---

(1) تەۋراتنىڭ تەكۋىن بۆلۈمى، 47-باب، 11-تېكىست.

ئەۋلادىدىن ئازلا كىشى ئىمان ئېيتقان. شۇنداق قىلىپ يەھۇدىيە دىنى مىسىردا يىلتىز تارتقان. بۇ سەۋەبلىك پىرئەۋن ۋە ئۇنىڭ ئادەملىرى بىلەن ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئوتتۇرىسىدا جىددىي زىددىيەت پەيدا بولغان. شۇ سەۋەبتىن مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 1280-يىلى مىسىر پىرئەۋنى ئىككىنچى رەمىس زامانىدا ئىسرائىل ئەۋلادى مىسىردىن چىقىپ كېتىشكە مەجبۇر بولغان.⁽¹⁾

ئىسرائىل ئەۋلادى مىسىردىن سىنا چۆلىگە چىققاندىن كېيىن، مۇسا ئەلەيھىسسالام شۇ چۆلدە ئالەمدىن ئۆتدۇ، ئۇنىڭ ئورۇنباىسارى بولغان يۇشەننىڭ باشچىلىقىدا ئىسرائىل ئەۋلادى كەنئان زېمىنىگە بېسىپ كىرىپ يەرلىشىدۇ. مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 922-يىللىرىغا كەلگەندە، ئۇلارنىڭ پەيغەمبىرى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ئىلگىرى داۋۇد ئەلەيھىسسالام مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 990-يىللاردا قۇرغان مەملىكىتى ئىككىگە بۆلۈنۈپ شىمالدا ئىسرائىل، جەنۇبتا يەھۇزا مەملىكىتى بارلىققا كېلىدۇ. كېيىنچە بابىل مەملىكىتىنىڭ پادىشاھى بۇختەنەسسەر⁽²⁾ يەھۇدىيلارغا ھۇجۇم قىلغانغا قەدەر بۇ

---

(1) بەقەرە سۇرىسىنىڭ 49-50-ئايەتلىرىدە، تاھا سۇرىسىنىڭ 77-ۋە 88-ئايەتلىرىدە،

تەۋراتنىڭ چىقىش بۆلۈمى 13-14-تېكىستلىرىدە بۇ ۋەقەلىك بايان قىلىنغان.

(2) بۇختەنەسسەر-مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 605-يىلىدىن 563-يىلىغا قەدەر

بابىل(ھازىرقى ئىراق) مەملىكىتىنىڭ پادىشاھلىق تەختىدە ئولتۇرغان ۋە ئۇرۇش تاكتىكىسىنىڭ يۇقىرىلىقى جەھەتتە دۇنيا تارىخىدا تونۇلغان ئەڭ مەشھۇر قوماندانلاردىن سانىلىدۇ. بۇختەنەسسەر شام رايونىغا ھۇجۇم قىلىپ كۆپلىگەن دۆلەتلەرنى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، ئۆزىگە قارام قىلغان شەخس.

ئىككى مەملىكەت ئوتتۇرىسىدا ئۇزۇنغا سوزۇلغان ئۇرۇشلار داۋام قىلىدۇ.

يەھۇدىيلارنىڭ قۇللۇقىدەۋرى

بۇختەنەسسەر پەلەستىنگە مىلادىدىن بۇرۇنقى 596-يىلى ۋە 587-يىلى ئىككى قېتىم ھۇجۇم قىلغان بولۇپ، يەھۇدىيلارنىڭ كۆپ سانلىقىنى بابىلغا ئەسىر قىلىپ ئېلىپ كەتكەن. يەھۇدىيلار بابىل ئەسىرلىكىدە 50 يىلدىن كۆپرەك تۇرغان. مىلادىدىن بۇرۇنقى 538-يىلى ئىران دۆلىتىنىڭ پادىشاھى كۇرش بابىل مەملىكىتىنى مەغلۇب قىلغاندا، بابىلدىكى يەھۇدىي ئەسىرلەر قويۇپ بېرىلگەن ۋە ئۇلار پەلەستىنگە قايتىپ كېلىپ، مۇستەقىل دۆلىتى بولمىغان ھالدا ئىرانلىقلارغا قارام بولۇپ، كېيىنچە رىم ئىمپېرىيىسىگە بويسۇنۇپ ھايات كەچۈرگەن. بۇ ئەسنادا يەھۇدىيلارنىڭ كۆپ سانلىقى پەلەستىندىن ئايرىلىپ، ئاسىيا ۋە ياۋروپا قىتئەلىرىگە تارقىلىپ كەتكەن. مىلادىيىنىڭ 135-يىلى رىملىقلار ئىمپېراتور ھەدرىياننىڭ زامانىسىدا، يەھۇدىيلارنىڭ پەلەستىندە قوزغىغان ئىنقىلابىنى باستۇرۇپ، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەيكىلىنى چىقىپ تاشلىغان ۋە يەھۇدىيلارنى پەلەستىن زېمىنىدىن قوغلاپ چىقارغان. يەھۇدىيلارنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى سانى تەخمىنەن 50 مىڭ ئەتراپىدا ئىكەنلىكى سۆزلىنىدۇ. شۇنىڭدىن باشلاپ يەھۇدىيلار بۆلۈنۈشكە باشلاپ، ياۋروپاغا بارغانلار شۇ جايلاردا يەرلەشكەن ۋە ياۋروپالىق بۇددىستلار ئارىسىدا يەھۇدىي دىنىنى تارقىتىشقا كىرىشكەن.

يەھۇدىيلارنىڭ بىر بۆلىكى كاۋكاز يولى بىلەن ئىران، ھىندىستان، تۈركىستان، جۇڭگۇغا قەدەر يەتكەن. يەنە بىر بۆلىكى ئىراق، مىسىر، شىمالىي ئافرىقا، ئەرەب يېرىم ئارىلى، ئىسپانىيە، پورتۇگالىيە ۋە قارا ئافرىقا قاتارلىق دۆلەتلەرگىچە يېتىپ بارغان. يەھۇدىيلار بارغان جايلىرىدا يەھۇدىي دىنىنى تەشۋىق قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىش نەتىجىسىدە، كۆپلىگەن مىللەتلەر يەھۇدىي دىنىغا كىرگەن.

يەھۇدىيلارنىڭ دۆلەت قۇرۇشى

يەھۇدىيلار يۇقىرىقى چوڭ بۆلۈنۈشتىن ئىلگىرى ۋە كېيىن، ياشىغان جەمئىيەتلىرىنىڭ ھەممىسىدە شۇ جەمئىيەت كىشىلىرىنىڭ ئەڭ تۆۋەن تەبىقە ئادەملىرى سۈپىتىدە، سىياسەتتىن، ھەر قانداق بىر مەنەسەپتىن يىراق ھالدا ھايات كەچۈرۈپ كەلگەن. ئۇلار بارلىق ھىممىتىنى ئىقتىسادقا بېغىشلاپ بازار سودىسىنى قولغا ئېلىشقا تىرىشىپ كەلگەن.

19-ئەسىرگە كەلگەندە، ياۋروپادىكى يەھۇدىيلاردا ئۆزلىرىگە خاس بىر دۆلەت قۇرۇش پىكرى ئىلگىرى سۈرۈلۈپ، سىياسەتتىن يىراق ھاياتتىن سىياسىي ھاياتقا كۆچۈش ئارزۇسى كۈچىيىدۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلار 1897-يىلى شۋىتسارىيەدە چوڭ قۇرۇلتاي چاقىرىپ بۇ ئارزۇنى قارارلاشتۇرىدۇ ۋە 1948-يىلى پەلەستىننى بېسىۋېلىپ، ئۇ جايدا ئىسرائىلىيە دۆلىتىنى قۇرۇپ چىقىدۇ.

يەھۇدىيلارنىڭ دىنىي مەنبەلىرى

يەھۇدىيلارنىڭ ئەڭ مۆتىۋەر كىتابى «تەۋرات (ئەھدە قەدىم)» بولۇپ، «يارىتىلىش»، «چىقىش»، «مەدھىيە» ۋە «سانلار» دىن ئىبارەت 4 بۆلۈم ۋە 39 بابتىن تەركىب تاپقان. «يارىتىلىش» بۆلۈمىدە دۇنيا تارىخى، «چىقىش» بۆلۈمىدە يەھۇدىيلارنىڭ مىسردىكى ھاياتى ۋە مىسردىن چىققاندىن كېيىنكى ئەھۋالى، «مەدھىيە» بۆلۈمىدە يەھۇدىي شەرىئىتىدىكى ئىبادەت سىستېمىلىرى، «سانلار» بۆلۈمىدە يەھۇدىي قەبىلىلىرىنىڭ، ئەسكەرلىرىنىڭ ۋە مال-دۇنياسىنىڭ سانى سۆزلىنىدۇ.

ئەمما يەھۇدىيلارنىڭ «تەلمۇد» ناملىق كىتابى مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن يېتىپ كەلگەن ئاغزاكى رىۋايەتلەرنىڭ شەرھلىرىدىن توپلانغان كىتاب بولۇپ، ئىككى قىسىمدىن ئىبارەت. بىرى پەلەستىندە، يەنە بىرى بائىلدا يېزىلغان. يەھۇدىيلار كۆپلىگەن مەزھەپ ۋە پىرقىلارغا بۆلۈنىدۇ⁽¹⁾.

---

(1) مىسىر ۋە قىپ ئىشلىرى مىنىستىرلىقىنىڭ «ئىسلامىي ئىشلار ئالىي كېڭىشى» تەرىپىدىن ھازىرلانغان «ئومۇمىي ئىسلام ئېنىسكلوپېدىيىسى» دىن.

خىرىستىيان دىنى

خىرىستىيان دىنى مەرىپەم ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈمەتلىرى بولغان خىرىستىيانلارغا قويۇلغان ئىسىم. خىرىستىيانلار ئەرەب تىلىدا «نەسارى (ناسارا)» دەپ ئاتىلىدۇ.

خىرىستىيانلارنىڭ پەيغەمبىرى ئىسا ئەلەيھىسسالام پادىشاھ ھىرودۇسنىڭ زامانىدا، ھازىرقى پەلەستىننىڭ بەيتلەھم شەھىرىدە دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، كېيىنچە ئانىسى ھەزرىتى مەرىپەم خەلىل شەھىرىنىڭ ناسىرە يېزىسىغا كۆچۈپ بېرىپ ئولتۇراقلاشقان.

بۇ ۋاقىتتا يەھۇدىيلا يەر يۈزىدە سۈرگۈنلۈك ھاياتىدا ياشايتتى، ئۇلار رىم ئىمپېراتورلىقىنىڭ ھاكىمىيىتى ئاستىدا بولۇپ، ئۇنىڭ زۇلمىدىن قۇتۇلۇشنى بەكمۇ ئارزۇ قىلاتتى. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىي دەۋىتى مەيدانغا كەلگەندە، ئۇلار ئىسلا ئەلەيھىسسالامنى يەھۇدىيلارنى قۇللۇقتىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئەسلىدىكى پادىشاھلىقىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدىغان بىردىنبىر شەخس دېگەن ئېتىقاد بىلەن ئۇلاردىن بەزىسى ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئىمان ئېيتىپ ئۇنىڭ دىنىغا كىرگەن. ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ 12 نەپەر مۇرىدى بولۇپ، ئۇلارنى يەھۇدىيلار ئىچىدە دىن تارقىتىشقا ئەۋەتكەن.

ئىسا ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارنىڭ دىنىنى ئىسلاھ قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئىلاھ ھەققىدىكى خاتا چۈشەنچىلىرىنى تۈزىتىش ئۈچۈن كەلگەن بولۇپ، ئۇنىڭ دىن دەۋىتى ئاللاھ تائالانىڭ

بىرلىكىگە ئېتىقاد قىلىشنى تەشەببۇس قىلىدىغان ۋە يەھۇدىيلاغا مەخسۇس دەۋەت ئىدى. قۇرئان كەرىم ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى سۆزىنى ھېكايە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: مەريەم ئوغلى ئىسا ئۆز ۋاقتىدا "ئى ئىسرائىل ئەۋلادى! مەن ئاللاھنىڭ سىلەرگە ئەۋەتكەن ئەلچىسىمەن" دېدى⁽¹⁾

خىرىستىيانلارنىڭ دىنىي مەنبەلىرى

خىرىستىيانلارنىڭ دىنىي مەنبەلىرى تەۋرات بىلەن ئىنجىل بولۇپ، ئىنجىل «مۇقەددەس كىتاب» دەپ ئاتىلىدۇ ۋە «كونا ئەھدە»، «يېڭى ئەھدە» دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. ھازىرقى خىرىستىيانلارنىڭ قولىدىكى ئىنجىل «مەتتا ئىنجىلى»، «ماركۇس ئىنجىلى»، «لۇقا ئىنجىلى» ۋە «يۇھەننا ئىنجىلى» دەپ تۆت ئىنجىلدىن تەركىپ تاپقان بولۇپ، ھەر بىرى ئاپتونورلىرىنىڭ ئىسىملىرى بىلەن شۇنداق ئاتالغان. ئۇلارنىڭ يەنە بۇ ئىنجىللاردىن باشقا «پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىشلىرى»، «دەۋەت رىسالىسى» دەپ ئاتىلىدىغان كىتابلىرىمۇ بار بولۇپ، بۇلارنى پاۋلۇس⁽²⁾ يېزىپ چىققان.

(1) سەق سۇرىسى 6. ئايەت

(2) پاۋلۇس - خىرىستىيان دىنى تارىخىدا ئىككىنچى چوڭ شەخسىيەت بولۇپ، ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن قالسا ئەڭ مۆتىۋەر دىن ئادىمى سانىلىدۇ. پاۋلۇس مىلادىيىنىڭ 5-يىلى بىلەن 10-يىللىرى ئارىسىدا ھازىرقى تۈركىيىنىڭ تارسۇس دېگەن يېرىدە بىر يەھۇدى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن بولۇپ، چېدىر تىكىش كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولۇپ، يەھۇدىي شەرىئىتىنى ئۆگىنىشكە زور ئەھمىيەت بېرىتتى. پاۋلۇس كېيىنچە، ئېرۇسالىمغا بېرىپ، يەھۇدىيلارنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ئەڭ كاتتا ئۇستازى گامالاتىل دېگەن كىشىدە ئوقۇغان. ئۇنىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنى

خرىستىيانلارنىڭ مەزھەپلىرى

خرىستىيانلارنىڭ دەۋىتى «تەۋھىد زامانى» ۋە «ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش زامانى» دەپ ئىككى چوڭ زامانغا بۆلۈنىدۇ.

(1) ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن مىلادىيە 325-يىلىغا قەدەر ئۆتكەن زامان تەۋھىد زامانى دەپ ئاتىلىدۇ. چۈنكى ئۇلار 325-يىلى چاقىرىلغان «نقىيە» قۇرۇلتىيىغا قەدەر ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھ تائالانىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى، ئاللاھ تائالانى بىر دەپ ئېتىقاد قىلاتتى.

(2) ئۈچىنى بىر گەۋدە قىلىش دەۋىتى بولۇپ، خرىستىيانلار ئۈچىنچى ئەسىرنىڭ يېرىمىدىن كېيىن، ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھ تائالانىڭ ئوغلى، ئۇ ئاللاھ، ئىسا ۋە مۇقەددەس روھتىن تەركىب تاپقان ئۈچ ئىلاھنىڭ بىرى دەپ ئېتىقاد قىلىشقا ئۆتكەن. خرىستىيانلارنىڭ ھازىرقى مەشھۇر مەزھەپلىرى: كاتولىك، ئورتودۇكس ۋە پروتېستانت مەزھەپلىرىدۇر.

كۆرمىگەنلىكى مەلۇم. پاۋلۇس ئۆزى يازغان «پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىشلىرى» دېگەن كىتابىنىڭ 22-باب، 6-11. تېكىستلىرىدە بايان قىلىشىچە، ئۇ چۈشىدە ئىسا ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەندىن كېيىن، خرىستىيان دىنىغا كىرىپ، بۇ دىننىڭ مۇخلىسلىرىغا ئايلىنىدۇ. پاۋلۇس شۇنىڭدىن كېيىن خرىستىيان دىنىنى ئاسىيا ۋە ياۋروپا قىتئەلىرىدە تارقىتىش ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللانغان، كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى يازغان ۋە ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتلىرىدىن كۆپلىرىنى ئۆزگەرتىۋەتكەن.

(1) كاتۇلىك مەزھىبى- رىم چېركاۋلىرى ئېتىقاد قىلىدىغان مەزھەپ بولۇپ، ئۇلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئىنسانلىق ۋە ئىلاھلىقتىن ئىبارەت ئىككى تەبىئىتى بار ئېتىقاد قىلىدۇ.

(2) ئورتۇدوكس مەزھىبى- بۇلاھ شەرق چېركاۋلىرى ئېتىقاد قىلىدىغان مەزھەپ بولۇپ، ئۇلار ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ بىرلا تەبىئىتى بارلىقىغا ئېتىقاد قىلىدۇ.

(3) پىروتېستانت مەزھىبى- ئۇلار چېركاۋلىرىنى «ئىنجىل چېركاۋلىرى» دەپ ئاتايدۇ. چۈنكى ئۇلار ئىنجىلغا ئېتىقاد قىلىدۇ.

ئىسلام دىنى مەيدانغا كەلگەندىن كېيىن، قۇرئان كەرىمنىڭ «ئى ئەھلى كىتاب! كېلىڭلار! پەقەت ئاللاھقا ئىبادەت قىلىش، ئاللاھقا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەسلىك، ئاللاھنى قويۇپ بىر - بىرىمىزنى ئىلاھ قىلىۋالماسلىقتەك ھەممىمىزگە ئورتاق بولغان بىرخىل ئەقىدىگە كېلەيلى!» دېگىن⁽¹⁾ دېگەن چاقىرىقىغا ئاساسەن، مۇسۇلمانلار بىلەن خىرىستىيانلار ۋە يەھۇدىيلار ئوتتۇرىسىدا دىنىي مۇنازىرە باشلانغان.

ئىسلام، خىرىستىيان ۋە يەھۇدىي دىنلىرىدىن ئىبارەت ساماۋىي دىنلارنىڭ ئەسلىدىكى ئەقىدىسى بىر خىل بولۇپ، پەقەت شەرىئەت ئەھكاملىرىلا پەرقلىق بولغان. ئاللاھ سىلەرگە دىندىن نۇھقا تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى، ساڭا بىز ۋەھىي قىلغان نەرسىنى،

---

(1) ئال ئىمران سۈرىسى 64. ئايەت

ئىبراھىمغا، مۇساغا ۋە ئىساغا بىز تەۋسىيە قىلغان نەرسىنى بايان قىلدى⁽¹⁾.

خىرىستىيان دىنىنىڭ مەنبەلىرىدە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاخىر زامان پەيغەمبىرى بولۇپ كېلىدىغانلىقى ھەققىدە بىشارەتلەر بېرىلگەن. ئۆز ۋاقتىدا مەريەمنىڭ ئوغلى ئىسا: «ئى ئىسرائىل ئەۋلادى! مەن سىلەرگە ھەقىقەتەن ئاللاھ ئەۋەتكەن، مەندىن بۇرۇن كەلگەن تەۋراتنى تەستىق قىلغۇچى، مەندىن كېيىن كېلىدىغان ئەھمەد ئىسىملىك پەيغەمبەر بىلەن خۇش خەۋەر بەرگۈچى پەيغەمبەر مەن» دېدى.⁽²⁾

---

(1) شۇرا سۈرىسى 13-ئايەت

(2) سەق سۈرىسى 6-ئايەت

مۇقەددەس كىتابلار

پەيغەمبەرلەر ئىنسانلارنىڭ ئەخلاقىدىكى بۇزۇلغان تەرەپلەرنى ئىسلاھ قىلىپ، ئۇلارنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك سائادەت يوللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئاللاھ تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئەلچىلەردۇر. ئاللاھنىڭ مەزكۇر پەيغەمبەرلىرى ھېچ ۋاقىت ئۆز خاھىشلىرىغا كۆرە ئىش كۆرگەن ئەمەس، بەلكى ئۇلار ئاللاھنىڭ ئەمر - پەرمانلىرىنى ئىنسانلارغا شۇ بويىچە تولۇق يەتكۈزەتتى. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇلارغا ئاللاھتىن كەلگەن ۋەھىيلەر ئارقىلىق مۇقەددەس كىتابلار ئوتتۇرىغا چىقتى. بەزى پەيغەمبەرلەرگە كىچىك ھەجىملىك كىتابلار چۈشۈرۈلگەن بولسا، بەزىلىرىگە چوڭ ھەجىملىك كىتابلار چۈشۈرۈلگەن. ئۇلارنىڭ مەشھۇرلىرى تۆۋەندىكىچە:

1. تەۋرات (كونا ئەھدە)، مۇسا ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن.
2. ئىنجىل (يېڭى ئەھدە)، ئىسا ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن.
3. زەبۇر (دۇئا كىتابى بولۇپ تەۋراتتىن ئورۇن ئالغان)، داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن.
4. قۇرئان كەرىم، ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشۈرۈلگەن.

مۇسا ئەلەيھىسسالام، ئون ئەمىر ۋە تەۋرات

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئۈچۈن پەيغەمبەر بولۇپ ئەۋەتىلگەن. ئىسرائىل ئەۋلادلىرىمۇ ئاۋالقى زامانلاردا تەۋراتقا ئەمەل قىلاتتى. قۇرئان كەرىمنىڭ بىزگە بىلدۈرگىنىگە كۆرە مۇسا ئەلەيھىسسالامغا مىسردىكى ”تۇر تېغى“ دا ئون ئەمىر چۈشكەن بولۇپ، ئۇلار مۇنۇلار: بىز ئۆز ۋاقتىدا بىز ئىسرائىل ئەۋلادلىرىدىن:

1. ئاللاھتىن باشقىسىغا ئىبادەت قىلماڭلار.
2. ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار.
3. ئۇرۇق - تۇغقانلارغا سىلە - رەھىم قىلىڭلار.
4. يېتىملارغا ياخشىلىق قىلىڭلار.
5. كەمبەغەل، يوقسۇللارغا ياردەم قىلىڭلار.
6. ئىنسانلارغا ياخشى سۆز قىلىڭلار، ئادىل مۇئامىلە قىلىڭلار.
7. نامازنى تولۇق ئادا قىلىڭلار.
8. زاكاتنى ئادا قىلىڭلار.
9. بىر - بىرىڭلارنىڭ قېنىنى تۆكمەڭلار.
10. بىر - بىرىڭلارنى ئۆز مەملىكىتىدىن قوغلاپ چىقارماڭلار، دەپ ئەھدە ئالغان ئىدۇق. (بەقەرە سۈرىسى 83 - 84 - ئايەتلەر)

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋرىدە ئوقۇش ۋە يېزىشنى بىلىدىغانلار يوق دىيەرلىك ئىدى. بۇ سەۋەبتىن تەۋراتنى ئوقۇشنى بىلىدىغانلارنىڭ سانى ناھايىتى ئاز بولغان. ئۇنىڭ ئۈستىگە تەۋرات بىرلا ۋاقىتتا چۈشۈرۈلگەن چوڭ ھەجىملىك كىتاب بولغانلىقتىن ئۇنى يادلىۋېلىشقا ئەسلا ئىمكانىيەت يوق ئىدى. مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن كۆپلىگەن سوقۇشلار بولۇپ ئۆتتى. ھەتتا ئىسرائىل ئەۋلادلىرى ئۆزلىرىنىڭ مۇستەقىللىقىنى قولىدىن بېرىپ قويۇپ، ئەسىرلەر بويى باشقا مەملىكەتلەرنىڭ مۇستەملىكىسى ئاستىدا ئۆمۈر سۈردى. ئۇلار بۇ ئاسارەت دەۋرلىرىدە ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس كىتابى بولغان تەۋراتنى قوغداپ قالالمىغان ئىدى. شۇ سەۋەبتىن مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھتىن چۈشۈرۈلگەن ئەسلى تەۋرات ئاللىبۇرۇنلا يەر يۈزىدىن يوقىلىپ بولغان ئىدى. زامانىمىزدىكى يەھۇدىيلار ۋە خىرىستىئانلارنىڭ قوللىرىدىكى تەۋرات مىلادىيەدىن بۇرۇنقى 622-يىلى يەنى مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن 750 يىل كېيىن يېزىلغان بولۇپ، رىۋايەتلەرگە كۆرە، ئۇنىڭ ئاپتورى ئەزرا ئىسىملىك بىر كاھىن ئىدى.

مۇسا ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن ئەسلى تەۋرات مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلى بولغان ئىبرانىيە تىلىدا چۈشكەن ئىدى. چۈنكى ئاللاھ تائالا ئەزەلدىن ھەر پەيغەمبەرگە شۇ پەيغەمبەرنىڭ تىلىدا كىتاب چۈشۈرگەن. زامانىمىزدىكى تەۋرات نۇسخىلىرى بولسا، ئەسلىسى ئارامىيە تىلىدا يېزىلغان

بولۇپ، كېيىنچە ئىبرانىيە تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان تەرجىمە نۇسخىسىدۇر.

ئىسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئىنجىل

ئىنجىل ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھ تەرىپىدىن چۈشۈرۈلگەن ئىلاھىي كىتابتۇر. ئىنجىلمۇ خۇددى تەۋراتقا ئوخشاش ئاللاھ تەرىپىدىن كەلگەن ئەسلى بويىچە قوغدىنالمىغان. خرىستىئانلارنىڭ بېشىغىمۇ، بۇرۇنقى يەھۇدىيلارنىڭ بېشىغا كەلگەنلەرنىڭ ئەينىسى كەلگەن بولۇپ، ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ئۇنىڭ مۇرىتلىرى خرىستىئان دىنىنى رىملىقلار ئارىسىدا تەشۋىق قىلىشقا باشلىغان بولسىمۇ، خرىستىئان دىندارلىرى بارغانلا يېرىدە قەتلىئاملارغا ئۇچراپ كەلگەن. بۇ سەۋەبتىن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مۇقەددەس كىتابى بولغان ئەسلىي ئىنجىلنى ساقلاپ قالالمىغان. پەقەت مىلادىيە 4 - ئەسىرنىڭ بېشىدا شەرقىي رىم ئېمپىراتورى كونستانتىن (Konstantin) نىڭ خرىستىئان دىنىنى قوبۇل قىلىشى بىلەن بۇ دىن راۋاجلىنىشقا باشلايدۇ ۋە خرىستىئان دىنى رىمدا تۇنجى قېتىم دۆلەت دىنى بولۇپ بەلگىلىنىدۇ. كېيىنچە بۇ دىننىڭ كىتابلىرىنى تەتقىق قىلغاندا 100دىن كۆپرەك ئىنجىلنىڭ بارلىقى ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. شۇنىڭ بىلەن رىم ئېمپىراتورى كونستانتىن مىلادىيەنىڭ 325 - يىلى ھازىرقى تۈركىيەنىڭ «ئىزنىك» دېگەن يېرىدە مىڭدىن كۆپرەك خرىستىئان دىنى ئالىمىنى يىغىپ بىر چوڭ قۇرۇلتاي ئاچىدۇ. قۇرۇلتاينىڭ قارارى بويىچە، بىر - بىرىگە زىت كېلىدىغان ۋە ھېچ

يېقىنلاشمايدىغان مەزكۇر ئىنجىللارنىڭ ئىچىدىن ئاپتورلىرى مەشھۇرراق بولغان 4 ئىنجىلنى مۇقەددەس كىتاب دەپ تونۇپ ئېلان قىلىدۇ ۋە «يېڭى ئەھدە» دەپ ئاتايدۇ. بۈگۈن خىرىستىئانلارنىڭ قوللىرىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان مەزكۇر 4 ئىنجىل ئايرىم 4 ئاپتورنىڭ ئەسەرلىرى بولۇپ، بۇلارنىڭ ھېچبىرى ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ئاللاھتىن چۈشكەن ئەسلىي ئىنجىل ئەمەستۇر. مەزكۇر ئىنجىللار ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن يېرىم ئەسىر كېيىن يېزىلغان كىتابلاردۇر.

تۆت ئىنجىل

1. مەتتا ئىنجىلى: مەتتا ئىسىملىك بىر كىشى تەرىپىدىن تەخمىنەن مىلادىيەنىڭ 41 - يىلى پەلەستىندە بىر ئىنجىل يېزىلىپ، ئۇنىڭ «مەتتا ئىنجىلى» دەپ ئاتالغانلىقى ئېنىق. ئەمما شۇ ئىنجىلنىڭ ئەسلىي نۇسخىسى يوقالغان بولۇپ، كېيىن ئۇنىڭ گىرىكچە تەرجىمە نۇسخىسى ئوتتۇرىغا چىققان بولسىمۇ، بۇ تەرجىمىنىڭ قاچان ۋە كىم تەرىپىدىن تەرجىمە قىلىنغانلىقى تا ھازىرغىچە مەلۇم ئەمەس.

2. ماركوس ئىنجىلى: ماركوس ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇرىتلىرىدىن پېتروسنىڭ ئوقۇغۇچىسى ئىدى. ماركوس ئىنجىلنىڭ قاچان يېزىلغانلىقى ئېنىق ئەمەس. بۇ كىتابتا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى قىسقىچە سۆزلەنگەن ۋە يەھۇدىيلارنىڭ ئادەتلىرىمۇ سۆزلەنگەن.

3. لۇقا ئىنجىلى: لۇقا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇرتى پۈلۈسنىڭ ئوقۇغۇچىسى بولۇپ، بۇ كىتاب ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن يېرىم ئەسىر كېيىن يېزىلغان. بۇ كىتابتا ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى كۆپرەك سۆزلىنىدۇ.

4. يۇھەننا ئىنجىلى: يۇھەننانىڭ ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇرتلىرىدىن ئىكەنلىكى سۆزلىنىدۇ. ئەمما خىرىستىئان ئالىملىرىنىڭ كۆپىنچىسى بۇنداق ئەمەسلىكىنى، بەلكى پۈلۈسنىڭ شاگىرتى ئىكەنلىكىنى سۆزلەيدۇ. يۇھەننا ئىنجىلى ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن 80 يىل كېيىن يېزىلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئاللاھنىڭ ئوغلى دەيدىغان دەۋا كۆپرەك سۆزلىنىدۇ.

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە قۇرئان كەرىم

مۇسۇلمانلارنىڭ ئەڭ مۆتىۋەر دەستۇرى بولغان قۇرئان كەرىم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا جىبرىل ئىسىملىك پۇەرىشتىنىڭ ۋاستىسى بىلەن ۋەھىي يولى ئارقىلىق تولۇق 23 يىلدا ئاز - ئازدىن تەدرىجىي چۈشۈرۈلگەن.

پارچە - پارچە چۈشۈرۈلگەن ئايەت ۋە سۈرىلەر داۋام قىلىۋاتقان ھاياتىنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىرىپ تۇرغان يېڭى - يېڭى مەسىلىلىرى ۋە مۇشكىلاتلىرىنى ھەل قىلغان، ۋەقەلىكلەر ۋە ھادىسىلەرنى ئۆز ۋاقتىدا جاۋابلاندۇرۇش ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغان ئىدى. ئەگەر قۇرئان كەرىم - بۇرۇنقى ساماۋىي كىتابلارغا ئوخشاش - ھەممىسى بىرلا ۋاقىتتا چۈشۈرۈلگەن بولسا

ئىدى، مۇسۇلمانلارنى بىر ئاندا چوڭ بىر مەسئۇلىيەتكە كىرگۈزۈش ئىشى ئۇلار ئۈچۈن ئېغىر كېلەتتى. ئىسلام دىنىنىڭ ئەمر ۋە مەنئىلىرى ئاز - ئازدىن تەدرىجىي بۇيرۇلغانلىقتىن بۇلار مۇسۇلمانلارنى پىسخىكى تەرەپتىنمۇ ياخشى تەييارلىغان.

ۋەھىي يولى بىلەن پارچە - پارچە، ئاز - ئازدىن كەلگەن ئايەت ۋە سۈرلەرنى يادلاش ۋە مۇھاپىزە قىلىش ئىشى ئوڭاي بولىدۇ.

قۇرئان كەرىمنىڭ ئاۋۋالقى رەتلىنىشى ۋە توپلىنىشى

قۇرئان كەرىم ھازىرقى شەكلى بويىچە رەتلىنىشتە بۇرۇنقى ساماۋىي كىتابلار ئېرىشەلمىگەن ئالاھىدە ئىمتىيازغا ئېرىشكەن ئىدى. ئۇ، پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدىلا رەتلىنىپ بولغان. ئۇ مۇنداق بولغان:

1. ۋەھىي يولى بىلەن چۈشكەن ئايەت ۋە سۈرلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىششىق يادلىۋالاتتى. ئۇ يادلىغانلىرىنى قەتئىي ئونۇتمايتتى.

2. ھەر قېتىم ۋەھىي چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ يېنىدىكى كۈتۈپخانىسى (ۋەھىي كاتىپلىرى)غا ھامان يازدۇراتتى. ۋەھىيلەرنى يېزىشقا تەيىنلەنگەن 40 تىن ئارتۇق مەخسۇس ۋەھىي كاتىپلىرى بار ئىدى.

3. كاتىپلار تەرىپىدىن يېزىلغان ئايەت ۋە سۈرلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆز ئۆيىدە مەخسۇس جايدا ساقلىناتتى.

4. ۋەھىيلەر يېزىلىپ ساقلىنىش بىلەن بىر ۋاقتتا ساھابىيلار، خۇسۇسەن ئۆسمۈر بالىلار يادقا ئالدۇرۇلاتتى. قۇرئاننى تولۇق يادلىغان قارىيلارنىڭ سانى شۇنچىلىك كۆپ بولغانكى، پەقەت بىرلا يەمامە ئۇرۇشىدا شېھىد بولغان قارىيلارنىڭ سانى 70 تىن كۆپ بولغانلىقى بىزگە شۇ ۋاقتلاردا قۇرئاننى تولۇق يادقا ئالغان قارىيلارنىڭ ئاز ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

5. ھەر يىلى رامازان ئېيىدا پەرىشتە جىبرائىل ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ شۇ چاغقىچە چۈشۈپ بولغان بارلىق سۈرلەرنى ئۇنىڭدىن بىر - بىرلەپ تىڭشايتتى.

قۇرئاننىڭ رەتلىنىشىدە قوللىنىلغان يۇقىرىقى پىرىنسىپلار قۇرئاندىن ئەڭ ئاخىرى چۈشكەن ئايەتكە قەدەر شۇنداق داۋام قىلغان.

قۇرئان كەرىمنىڭ توپلىنىشى

ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات ۋاقتىدا قۇرئان كەرىم ھازىرقى تەرتىپى بويىچە رەتلىنىپ بولغان بولسىمۇ، ئۇ تېخى كىتاب شەكلىدە توپلىنىپ بولمىغان ئىدى. چۈنكى ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىگىچە قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى چۈشۈپ تۇرغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، بىرىنچى خەلىپە ھەزرىتى ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئەمرى بىلەن «قۇرئاننى توپلاش كومىتېتى» قۇرۇلىدۇ. بۇ كومىتېتنىڭ ئەزالىرى ئۆز ۋاقتىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئېغىزىدىن قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنى يازغان كۈتۈپخانىلارنىڭ

ئۆزى ئىدى. كومىتېتنىڭ رەئىسى زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىدى. كومىتېت ئىنتايىن ئېھتىياتچانلىق ۋە ھۇشيارلىق بىلەن قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى يېزىلغان ۋە ئىشەنچلىك ئورۇندا ساقلانغان قۇرئان كەرىم ۋاراقلىرىنى توپلايدۇ. توپلانغان بۇ ئايەت ۋە سۈرلەر قارىيلىرىنىڭ يادلىغانلىرىغا سېلىشتۇرۇلدى. ئاندىن پەيغەمبىرىمىز ھەزرىتى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كۆرسىتىپ بەرگەن تەرتىپ بويىچە توپلىنىپ خەلىپە ئەبۇ بەكرىگە تاپشۇرۇلدى.

قۇرئان كەرىمنىڭ كۆپەيتىلىشى

ھەزرىتى ئوسماننىڭ خەلىپىلىك قىلىۋاتقان زامانىدا ئىسلام دىنى تېخىمۇ كېڭىيىپ ھەر قايسى مەملىكەتلەرگە ئوقتەك تېز تارقىلىشقا باشلايدۇ. ئوخشاش بولمىغان مەملىكەت ۋە شەھەرلەردىكى مۇسۇلمانلارنىڭ قوللىرىدىمۇ قۇرئان كەرىم نۇسخىلىرىدىن بولۇشقا تېگىشلىك ئىدى. چۈنكى يادقا ئوقۇلغان ئايەت ۋە سۈرلەردە ئوتتۇرىغا چىقىپ تۇرىدىغان ئاز تولا خاتالىقلارنى تۈزىتىش ئۈچۈن قۇرئان كەرىمنىڭ ئەسلىسىگە مۇراجىئەت قىلىشقا توغرا كېلەتتى. بۇ ئېھتىياج يۈزىسىدىن قۇرئان كەرىم نۇسخىلىرىنى كۆپەيتىشكە قارار بېرىلدى. ھەزرىتى ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇيرۇقى بىلەن قۇرۇلغان «قۇرئاننى نۇسخىلارغا كۆپەيتىش كومىتېتى» نىڭ رەئىسى يەنە زەيد ئىبنى سابىت ئىدى. كومىتېت ئەزالىرىنىڭ ھەممىسى قۇرئان سۈرلىرىنى ئەسلىي نۇسخىدىن كۆچۈرۈپ يېزىش ئىشىدا ئالاھىدە

يېتىشكەن مۇتەخەسسسلەر ئىدى. كومىتېتنىڭ ئەمگىكى بىلەن قۇرئان كەرىمنىڭ 6 نۇسخىسى كۆچۈرۈلۈپ چىقىلىدۇ. خەلىپە ئوسماننىڭ بۇيرۇقى بىلەن مەزكۇر قۇرئان كەرىم نۇسخىلىرى مەككە، مىسىر، شام، بەھرەين، يەمەن قاتارلىق ئىسلام مەملىكەتلىرىگە بىر نۇسخىدىن ئەۋەتىپ بېرىلىدۇ ۋە بىر نۇسخىسى مەدىنىدە قالدۇرىلىدۇ.

قۇرئاننىڭ مۇنداق ئۆز پېتى ساقلىنىپ قېلىشىغا تۈرتكە بولغان نېمە؟

ئاللاھ تائالا ساماۋىي كىتابلارنىڭ ئاخىرقىسى بولغان قۇرئان كەرىمنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا چۈشكەن پېتى ساقلاشنىڭ پۈتۈن شەرت-شارئىتىنى ۋە سەۋەبلىرىنى تولۇقلاپ بەرگەن. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئۇنى چۈشكەن پېتى ساقلاپ، ئاۋۋالقى مۇسۇلمانلارغا سالامەت يەتكۈزگەن. شۇڭا قۇرئان كەرىم ھەر قانداق بىر ئۆزگەرتىش، ئالماشتۇرۇش ۋە بورمىلاشلاردىن پۈتۈنلەي ساقلىنىپ، بىزىلەرگىچە ئۆز پېتى بىلەن يېتىپ كەلگەن يېگانە كىتاب.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ساھابىلارنىڭ قۇرئان كەرىمنى چۈشكەن پېتى ساقلاش ئىشىدىكى ھوشيارلىقى ۋە چېكىگە يەتكەن ئېھتىياتچانلىقى دۇنيا تارىخىدا مىسلى كۆرۈلمىگەن بىر ئەھۋال. بۇنىڭغا مۇسۇلمان ئەمەس ئىلىم ئەھلىلىرىمۇ گۇۋاھ.

قۇرئان كەرىمنىڭ ئۆز پېتى ساقلىنىپ كەلگەنلىكىدىكى سر

قۇرئان كەرىم يادقا ئېلىش ۋە يېزىپ قالدۇرۇشتىن ئىبارەت ئىككى يول بىلەن ساقلىنىپ كەلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىمدىن چۈشۈپ تۇرغان ئايەت ۋە سۈرلەرنى شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىلا ساھابىلارغا يادقا ئالدۇرۇش ۋە تېرىلەرگە، خورما يوپۇرماقلىرىغا يازدۇرۇش ئارقىلىق ساقلاپ كەلگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئايەتلەرنى چۈشۈتۈپ بەرگەن پەيتىدە يادقا ئېلىۋېلىشقا ناھايىتى زور ئەھمىيەت بېرەتتى، ھەتتا جىبرىل ئۇنىڭغا ئوقۇپ بېرىۋاتقان ئايەتلەرنى ئۇنتۇپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ شۇ لەھزىنىڭ ئۆزىدە يادلىۋېلىشقا ئالدىراپ تىلىنى مەدەنلەشتۈرۈپ. شۇڭا ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۇنىڭ قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنى ئۇنتۇپ قالمىدىغانلىقى ۋە ئۇلارنى ئۇنىڭغا تولۇق ئۆگىتىپ توپلاپ بېرىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى مۇنۇ ئايەت بىلەن خاتىرجەم قىلغان: ئالدىراپ تىلىڭنى مەدەنلەشتۈرۈپ. ساڭا ئۇنى ئوقۇپ بەرگىنىمىزدە، ئۇنىڭ ئوقۇلىشىغا ئەگەشكىن.⁽¹⁾

مۇندىن باشقا جىبرىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇرئان كەرىمدىن چۈشۈپ بولغان پۈتۈن ئايەتلەر ۋە سۈرلەرنى ھەر يىلى رامىزان ئېيىدا بىر قېتىم باشتىن ئوقۇپ

---

(1) قىيامەت سۈرىسى 16-19. ئايەتلەر.

بېرىپ، ئاندىن يەنە ئۇنىڭدىن تىگىشايىتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇشى ئالدىدىكى رامزاندا جىبرىل قۇرئان كەرىمنى ئۇنىڭغا باشتىن ئاخىر ئىككى قېتىم ئوقۇپ بېرىپ، يەنە تىگىشىغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پۈتۈن ئەقلىنى ۋە ۋاقتىنىڭ كۆپرەكىنى قۇرئان كەرىمنى تەكرارلاشقا ۋە ئۇنى پىششىق يادلىۋېلىپ، ئۆز پېتى ساقلاش ئىشىغا ئاتىغان ئىدى. شۇڭا بەش ۋاخ نامازلىرىدا، كېچىلەردىكى تەھەججۇدلىرىدا، سەپەرلىرىدە، ھەتتا ئۇرۇش ئەسناسىدا ئاغزىدىن قۇرئان كەرىم چۈشمەيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىدىن چۈشكەنلىرىنى ئۆز ۋاقتىدىلا ساھابىلارغا يادقا ئالدۇراتتى، ئۇلارغا قۇرئان كەرىمدىن ساۋاق بېرەتتى ۋە قانداق يادلاش ئۇسۇللىرىنى ئۆگەتتەتتى، ساھابىلارمۇ قۇرئان كەرىمنى يادلاش ئىشىغا پەۋقۇلئاددە زور ئەھمىيەت بەرگەنلىكتىن، ھەمىشە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدىن ئايرىلماي، ئاز-ئازدىن چۈشۈپ تۇرغان ئايەتلەرنى تىزلا يادلىۋالاتتى ۋە يادلىغان ئايەتلەرنىڭ كۆرسەتمىلىرىنى كۈندىلىك تۇرمۇشىدا ۋە ھاياتىنىڭ ھەممە ساھەلىرىدە ئەمەلىيلەشتۈرۈپ ماڭاتتى. ئۇلار قۇرئان كەرىمنى يادلاشتا ئۆزئارا بەسلىشەتتى، كېچىلىرى مەسجىدلەرگە كىرىۋېلىپ بەس-بەستە قۇرئان يادلايتتى، يادلاپ بولغانلىرىنى تەكرارلايتتى، ھەتتا كېچىلىرى مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىدىكى مەسجىدلەردىن قۇرئان كەرىم تىلاۋىتى يۈكسىلىپ تۇراتتى.

قۇرئان كەرىمدىن باشقا ساماۋىي كىتابلار يادقا ئېلىنمىغان

ئاللاھ تائالا ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرگە كۆپلىگەن كىتابلارنى چۈشۈرگەن بولسىمۇ، ئۇلاردىن بىرىنىمۇ كىشىلەر يادلاپ باققان ئەمەس. ھەتتا ئۆتمۈشلەردە تەۋرات بىلەن ئىنجىللارنى ھەر قانداق بىر ئاۋام ئوقۇيالمىتتى، پەقەت دىن ئادەملىرىلا ئوقۇپ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈپ بېرەتتى. چۈنكى ئۇ ۋاقىتلاردا يادلاش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئالىملاردىن باشقا خەت ئوقۇشنى بىلىدىغانلارمۇ يوق دېيەرلىك ئىدى. ئەمما قۇرئان كەرىمنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ ساھابىلارنىڭ مۇتلەق كۆپ سانلىقى يادىسىغا بىلەتتى.

دۇنيا تارىخىدا قۇرئان كەرىمدىن باشقا بىرەر كىتابنى بۇنچىلىك زور ئەھمىيەت بېرىپ يادقا ئېلىش ئۆتمۈشلەردە ياكى ھازىردا كۆرۈلۈپ باقمىغان بىر ئىش. بۇنىڭغا پۈتۈن دۇنيا گۇۋاھ. بۇنىڭدىكى سەۋەب شۇكى، ئاللاھ تائالا قۇرئان كەرىمنى تاقىيامەتكىچە ئۆزى مۇھاپىزەت قىلىپ قوغداشنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا بۇ قۇرئان كەرىمنى ساقلاشنىڭ سەۋەبلىرى ۋە تۈرتكىلىرىنى يارىتىپ بەرگەن. ئۇ بولسىمۇ، قۇرئان كەرىمنى يادلاشنى ئەڭ شەرەپلىك ئىبادەت قاتارىدىن ساناپ، مۇسۇلمانلارنىڭ دىلىدا ئۇنى يادلاش ئوتىنى ياندۇرغانلىقى ۋە ئۇنى يادلاشنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگەنلىكى ھەمدە ئۆز ۋاقتىدا يېزىپ ساقلاشنىڭ پۈتۈن ئىمكانىيەتلىرىنى يارىتىپ بەرگەنلىكى

ئىدى. بىز ھەقىقەتەن قۇرئاننى يادلاش ئۈچۈن ئاسان قىلدۇق،
ئىبرەت ئالغۇچى بارمۇ؟⁽¹⁾

مەلۇمكى، قۇرئان كەرىمدىن باشقا ھېچقاندا بىر ساماۋىي كىتابنى ياكى ھەدىسنى يادلىغانغا ياكى ئوقۇغانغا ساۋاب بېرىش ۋەدە قىلىنغان ئەمەس، بەلكى ئەمەل قىلغانغا ساۋاب بېرىش ۋەدە قىلىنغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىن تا ھازىرغىچە دۇنيادا قارىيلار ئۈزۈلۈپ قالمىغانلىقى ئۈچۈن ھېچكىم قۇرئان كەرىمگە بىرەر ھەرپ چاغلىق ئۆزگەرتىش كىرگۈزەلمەيدۇ. قۇرئان كەرىمنى ھازىر مۇسۇلمان ئەمەس خەلقلەرمۇ مۇسۇلمان ئەمەس دۆلەتلەردە ھەر خىل مەنپەئەتلەر يۈزىسىدىن نەشر قىلىپ تارقىتىپ كېلىۋاتقان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا بىرەر ھەرپكە چاغلىق ئۆزگەرتىش كىرگۈزەلمىگەن.

ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇش ۋە يېزىشنى بىلىدىغان ساھابىلار ئىنتايىن كۆپ ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۇففار ئەرەبلەردىن ئەسىرگە چۈشكەنلەر ئىچىدىن خەت بىلىدىغانلىرىدىن ھەر بىرىنى 10دىن مۇسۇلمان بالىسىغا ئوقۇش ۋە يېزىشنى ئۆگىتىپ قويۇشى شەرتى بىلەن قويۇپ بېرىش سىياسىتىنى قوللىنىش ئارقىلىق مۇسۇلمانلارنى، خۇسۇسەن شۇ ۋاقىتتىكى ياشلارنى ئاساسەن ساۋاتلىق قىلىۋەتكەن.

قۇرئان كەرىمنى ساقلاشنىڭ يەنە بىر يولى پەيغەمبەر

---

(1) قەمەر سۈرىسى 22- ئايەت .

ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەر ۋاقىت چۈشۈپ تۇرغان ئايەت ۋە سۈرلەرنى ئۆز ۋاقتىدىلا «كۈتتابلۇھىيى» دەپ ئاتالغان 40 تىن كۆپرەك مەخسۇس ۋەھىيى كاتىپلىرىغا بۇيرۇپ يازدۇرۇپ ماڭاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىلگىرىكى ساماۋىي كىتابلارنىڭ پەيغەمبەر ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن، ھەر خىل ئۆزگەرتىلىش ۋە يەڭگۈشلىنىشلەرگە ئۇچراش نەتىجىسىدە ئۆز ئەسلىنى يوقاتقانلىقىنى ئوبدان بىلگەنلىكى ئۈچۈن، قۇرئان كەرىمنىڭ تا قىيامەتكىچە ئۆز پېتىچە ساقلىنىشى يولىدا بار چارە- تەدبىرلەرنىڭ ھەممىسىنى قوللانغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئان كەرىمنى يادقا ئالدۇرۇپ، شۇ زامانلاردا قەغەزنىڭ ئورنىدا تۇرىدىغان نەرسىلەرگە يازدۇرۇپ ساقلاشتىن ئىبارەت بۇ ئۇسۇلى قۇرئان كەرىمنىڭ مەڭگۈگە چۈشكەن پېتى ساقلىنىپ قېلىشىنىڭ ئەڭ كۈچلۈك ئامىللىرىدىن بىرى بولغان ئىدى.

قۇرئان كەرىمنىڭ كىتابىغا بەلگەلەش ۋە تۈزۈلۈشى

قۇرئان كەرىم بىرىنچى خەلىپە ئەبۇ بەكرى سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دەۋرىدە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىغا بىر يىلمۇ توشماستىن، ھىجرىيىنىڭ 12-يىلى (631-مىلادى) يەمامە ئۇرۇشىدىن كېيىنلا، رەسمىي كىتاب شەكلىدە توپلانغان. قۇرئان كەرىمنى كىتاب ھالىدا توپلاش پىكرىنى ئوت يۈرەك ساھابى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تۇنجى بولۇپ ئوتتۇرىغا قويغان، ئاندىن ساھابىلارنىڭ ئۆلىمالىرى قۇرئان كەرىمنى توپلاش پىكرىگە ھەممە بىردەك ئىتتىپاققا كەلگەن.

ئاندىن قۇرئان كەرىمنى كىتاب شەكلىدە توپلاپ چىقىش ئىشنى زەيد ئىبنى سابت باشچىلىقىدىكى «كۆتتابلۇۋەھىي» كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى ئۈستىگە ئالغان.

زەيد ئىبنى سابت

زەيد ئىبنى سابت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەخسۇس كاتىپى ۋە «كۆتتابلۇۋەھىي» كومىتېتىنىڭ رەئىسى بولۇپ، قارىيلارنىڭ ئەڭ سەرخلى، پەۋقۇلئاددە زېرەك، ھۇشيار ۋە ئەستە تۇتۇش قابىلىيىتى ئالاھىدە يۇقىرى كىشى ئىدى. شۇ سەۋەبتىن ئاۋۋال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، كېيىن خەلىپىلەر ئۇنى ئۆزلىرى ئۈچۈن مەخسۇس كاتىپ قىلىپ ئىشلەتكەن. زەيد ئىبنى سابت جىبرىل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قۇرئان كەرىمنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم باشتىن ئاخىر ئوقۇپ بېرىپ، يەنە ئۇنىڭدىن تىڭشىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ھازىر بولۇش شەرەپىگە نائىل بولغان، ئىشەنچلىكلىكى، ئېھتىياتچانلىقى ۋە تەقۋالىقى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قايىل قىلغان ساھابىلارنىڭ بىرى ئىدى.

«كۆتتابلۇۋەھىي» كومىتېتى قۇرئان كەرىمنى توپلاشتا

قوللانغان ئۇسۇلى

زەيد ئىبنى سابت رىئاسەتچىلىكىدىكى «كۆتتابلۇۋەھىي» كومىتېتى ئەزالىرى قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەت ۋە سۈرىلىرىنى توپلاپ، كىتاب شەكلىگە كىرگۈزۈشتە دۇنيادا مىسلى كۆرۈلمىگەن ئەڭ ئىلغار ۋە ئەڭ ئىشەنچلىك مېتودنى قوللانغان.

بۇ مۇنداق بولغان: «كۈتتابلۇئەھىيى» كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى تېرىلەرگە، سىلىق تاشلارغا، خورما دەرىخىنىڭ قوۋزاقلارغا ۋە بەزى يوپۇرماقلىرىغا، شۇنداقلا تۈز سۈڭەكلەرگە يېزىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدە ساقلانغان قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەت ۋە سۈرلىرىنى شۇ ۋاقىتتىكى قارىيلارنىڭ يادلىغانلىرىغا بىر-بىرىلەپ سېلىشتۇرۇپ، ھەر بىر قارىيدىن تىكشىغان ئايەتلەردىن ھەر بىر ئايەتنىڭ توغرىلىقىغا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدە يېزىپ ساقلانغان ئايەتلەردىن ھەر بىر ئايەتنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدا يېزىلغانلىقىغا ئىككى گۇۋاھچىنىڭ گۇۋاھلىقىنى ئېلىشنى شەرت قىلغان. ئۇلار ھەر بىر ئايەت ئۈستىدە ئالاھىدە توختىلىپ ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدا، ئۇنىڭ دەپ بېرىشى بىلەن يېزىلغانلىقىغا ئەڭ ئاز ئىككى گۇۋاھچىنى قەسەم قىلدۇراتتى، ئاندىن شۇ ئايەتنىڭ ئۆزىنى قارىيلاردىن تىكشاپ كۆرەتتى، قارىيلارنىڭ ئوقۇغىنى بىلەن يېزىلىپ ساقلانغىنى ئەينەن چىقسا، ئاندىن ئۇنى رەسمى قۇرئان كەرىم قاتارىدىن ساناپ خاتىرىلەپ ماڭاتتى.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەت ۋە سۈرلىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆز ۋاقتىدا رەتلەپ قويغان تەرتىپ بويىچە ئىنتايىن ئېھتىياتچانلىق بىلەن تىزىپ چىقىپ، قۇرئان كەرىمنى ھازىرقى كىتاب ھالىغا كەلتۈرگەن.

قۇرئان كەرىم ئاللاھ تائالانىڭ سۆزى، ئۇنى ئاللاھ تائالادىن

چۈشكەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن تاپشۇرۇپ ئالغان پېتى مۇسۇلمانلارغا يەتكۈزۈش ۋەزىپىسى ھەم شەرەپلىك ھەم خەتەرلىك چوڭ بىر ۋەزىپە ئىدى. قۇرئان كەرىمنى توپلىغان «كۇتتابۇلۋەھىيى» كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى بۇنى ناھايىتى ياخشى بىلەتتى. ئۇلار بۇ ئىشتا قىلچە سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈشنىڭ ئاللاھ تائالاغا ۋە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا قىلىنغان كەچۈرۈلمەس چوڭ خىيانەت ھېسابلىنىدىغانلىقىنى، ناۋادا قىلچىلىك سەۋەنلىك ئۆتۈلسە، ئۆزلىرىنىڭ خۇددى ئىلگىرىكى يەھۇدىي، خىرىستىيان ئالىملىرىغا ئوخشاش ئۆزلىرىنىڭ ئىلاھىي كىتابلىرىنى ئۆزگەرتىۋېتىپ تا قىيامەتكىچە ئاللاھنىڭ ۋە خەلقنىڭ ئالدىدا لەنەتكەردى بولۇپ قېلىش خەۋپىنى ئەلۋەتتە ھېس قىلاتتى ۋە ياخشى بىلەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاقتىدا ۋەھىيلەرنى يېزىپ قالدۇرۇشقا ۋە كېيىنچە قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنى توپلاشقا بەلگىلەنگەن «كۇتتابۇلۋەھىيى» كومىتېتىنىڭ ئەزالىرى ساھابىلارنىڭ ئەڭ مۇكەممەل قارىيلىرىدىن تاللاپ چىقىرىلغان ئەڭ تەقۋادار، ئەڭ ئالىم، ئەڭ ھوشيار ۋە چېكىگە يەتكەن ئېھتىياتچان شەخسلەردىن تەشكىللەنگەن گۇرۇپپا ئىدى. قۇرئان كەرىمنىڭ پۈتۈن ئايەتلىرىنى جەملەپ، ئۇلارنى كىتاب ھالىغا كەلتۈرۈش ئىشى ئۈچۈن ساق بىر يىل ۋاقىت كەتكەن.

قۇرئان كەرىمنى كىتاب شەكلىدە توپلاشقا تۈرتكە بولغان

سەۋەب

ساھابىلارنىڭ مۇتلەق كۆپ سانلىقى قۇرئان كەرىمنى يادىسىغا بىلەتتى. شۇڭا ئۇلار ئۆز ۋاقتىدا قۇرئان كەرىمنى كىتاب شەكلىدە توپلاپ ئوقۇشقا زور ئېھتىياجلىق ئەمەس ئىدى. چۈنكى ئېغىزدىن-ئېغىزغا يۆتكىلىپ يۈرگەن قۇرئان كەرىم ئايەتلىرى ھەتتا ئۇنى يادقا ئالمىغان ساھابىلار ئۈچۈنمۇ تونۇشلۇق ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغان يىلى ئىسلام دىنىنى يوق قىلىش پىلانى بىلەن ئوتتۇرىغا چىققان مۇرتەد (ئىسلامدىن يېنىۋالغان) ئەرەب قەبىلىلىرى بىلەن بولغان، تارىختا «يەمامە ئۇرۇشى» دەپ ئاتالغان ئۇرۇشتا ساھابىلاردىن كۆپ كىشىنىڭ شېھىد بولغانلىقى، ھەتتا قارىيلاردىن بۇ بىر قېتىملىق ئۇرۇشتا 70 تىن كۆپرەك كىشىنىڭ شېھىد بولغانلىقى سەۋەبلىك مۇسۇلمانلار قۇرئان كەرىمنى يادلىغان قارىيلار تۈگەپ كەتسە ئۇنىڭ بەزى ئايەتلىرىنىڭ قەلبىلەردىن ئۆچۈرۈلۈپ كېتىش خەۋپىنى ھېس قىلغان. شۇنداق قىلىپ ساھابىلار قارىيلارنىڭ تۈگەپ كېتىشى بىلەن قۇرئان كەرىمنىڭ قەلبىلەردىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى رەتلەپ قويغان ئايەت ۋە سۈرلەرنى شۇ تەرتىپى بويىچە كىتاب ھالىغا كەلتۈرۈپ توپلاش قارارىغا كەلگەن.

قۇرئان كەرىمنىڭ توپلىنىشىدىكى خۇسۇسىيەتلەر

قۇرئان كەرىمنىڭ تۇنجى قېتىم قەغەز يۈزىگە توپلىنىپ كىتاب ھالىغا كەلتۈرۈلىشىدىكى خۇسۇسىيەتلەر تۆۋەندىكىلەر:

1. قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەت ۋە سۈرلىرىنى بىر تومغا توپلاپ

كىتاب ھالىغا كەلتۈرۈش پىكرىگە ساھابىلارنىڭ پۈتۈن ئۆلىمالىرى ھەممە بىردەك ئىتتىپاققا كەلگەن.

2. تىلاۋىتى ئەمەلدىن قالدۇرۇلمىغان ئايەتلەرنىلا توپلىغان، تىلاۋىتى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقى سەۋەبلىك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رەتلىگەن تەرتىپتىن ئورۇن ئالمىغانلىرىنى قۇرئان كەرىم توپلىمىغا كىرگۈزمىگەن.

3. قۇرئان كەرىمنى قۇرئان كەرىم چۈشكەن 7 خىل ئەرەب شىۋىسى بىلەن توپلاپ چىققان.

4. ئايەت ۋە سۈرلەرنىڭ تەرتىپى بىز ھازىر ئوقۇۋاتقان تەرتىپ بويىچە تىزىلغان.

قۇرئان كەرىمنىڭ نۇسخىلارغا كۆپەيتىلىشى

قۇرئان كەرىم ھىجرىيىنىڭ 25-يىلى (645-مىلادى) ئۈچىنچى خەلىپە ئوسمان ئىبنى ئافغان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دەۋرىدە، ئۇنىڭ مەخسۇس پەرمانى بىلەن نۇسخىلاندىرۇپ كۆپەيتىلگەن. قۇرئان كەرىمنى نۇسخىلاندىرۇپ كۆپەيتىش پىكرىنى قارىيلارنىڭ پېشىۋالى ھۇزەيفە ئىبنى يەمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوتتۇرىغا قويغان بولۇپ، بۇ پىكرىنى خەلىپىدىن باشلاپ پۈتۈن ئۆلىمالار قوللىغان.

قۇرئان كەرىمنى نۇسخىلاندىرۇشقا تۈرتكە بولغان سەۋەب

قۇرئان كەرىمنى ھەر بىر قارىينىڭ ئۆزى مەنسۇب بولغان شىۋىدە ئوقۇشى ۋە ھەر بىرى قارىينىڭ ئۆزى ئوقۇغان شىۋىنى

ھەممىدىن ئەۋزەل سانىشى نەتىجىسىدە چىققان ئىختىلاپنى يوق قىلىپ، قۇرئان كەرىمنى ھەممە بىر خىل قىرائەت ۋە بىر خىل شىۋىدە ئوقۇشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش مەقسىتى بىلەن قۇرئان كەرىمنى بىرلا قۇرەيش شىۋىسىدە ئۇسخىلاندىرۇپ، ھەر قايسى ئىسلام ئەللىرىگە بىر نۇسخىدىن ئەۋەتكەن.

قۇرئان كەرىمنى نۇسخىلاندىرۇش ئىشىنى «كۆتتابلۇھىيى» كومىتېتىنىڭ رەئىسى زەيد ئىبنى سابىت، ئابدۇللا ئىبنى زۇبەير، سەئىد ئىبنى ئاس، ئابدۇراھمان ئىبنى ھارىس قاتارلىق قارىي ساھابىلار ئۈستىگە ئالغان. قۇرئان كەرىمنى نۇسخىلاندىرۇشقا بەلگىلەنگەنلەر بىرىنچى خەلىپە ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا توپلانغان قۇرئان كەرىم نۇسخىسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ھەفسە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئۆيىدىن سوراپ ئېلىپ كېلىپ، نۇسخىلارنى قۇرئان كەرىمنىڭ مۇشۇ نۇسخىسىغا ئاساسلىنىپ نۇسخىلاندىرغان، ئاندىن ئەسلى نۇسخىنى يەنە ھەفسە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا قايتۇرۇپ بېرىپ، يېڭى نۇسخىلاردىن بىرىنى خەلىپە ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۆز يېنىدا ئېلىپ قېلىپ قالغانلىرىنى ئىسلام ئەللىرىدىن ھەر بىرىگە بىر نۇسخىدىن قۇرئان كەرىمنى بىردىن قارى بىلەن قوشۇپ ئەۋەتىپ بەرگەن ۋە ھەر جايدا قۇرئان كەرىمنىڭ مۇشۇ نۇسخىسىنى ئوقۇش توغرىلۇق مەخسۇس پەرمان چىقارغان. ئاندىن مۇشۇ قېتىم نۇسخىلاندىرغاندىن باشقا قۇرئان دەپ سانالغانلارنىڭ ھەممىسىنى كۆيدۈرۈپ تاشلىغان.

ئۈچىنچى خەلىپە ئوسمان ئىبنى ئافغان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا نۇسخىلاندىغان قۇرئان كەرىم زامانىمىزدا دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدا ئوقۇلۇۋاتقان قۇرئان كەرىمنىڭ ئۆزىدۇر. بۇ نۇسخا «مۇسەھەف ئوسمانى» (ئوسمانىي قۇرئان) دەپ ئاتىلىپ كەلمەكتە.

قۇرئان كەرىمنى نۇسخىلاندىرۇشنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى

قۇرئان كەرىمنى نۇسخىلاندىرۇپ كۆپەيتىش ئىشىدىكى خۇسۇسىيەتلەر تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

1. قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەت ۋە سۈرىلىرىنىڭ تەرتىپى ھازىر بىز ئوقۇۋاتقان تەرتىپنىڭ ئۆزى ئىدى.

2. قۇرئان كەرىم نۇسخىلارغا كۆپەيتىلگەندە ھەرپلەر چېكىت ۋە پەشلەردىن خالى ئىدى.

3. قۇرئان كەرىم 7 شۈندە ئوقۇغىلى بولىدىغان شەكىلدە پۈتۈلگەن.

4. خەلىپىنىڭ پەرمانى بىلەن ساھابىلار «مۇسەھەف ئوسمانىي» نىلا ھېساب قىلىپ، قالغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى كۆيدۈرۈپ تاشلىغان.

ئوسمان ئىبنى ئافغان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىدا كۆپەيتىلگەن قۇرئان كەرىم نۇسخىلىرى 5 ئىدى، دېگەنلەرمۇ ۋە 6 ئىدى، دېگەنلەرمۇ بار. ئەمما خەلىپە ئوسمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مىسىر، بەھرەين، يەمەن، مەككە، بەسەرە قاتارلىق

شەھەرلەرگە بىردىن قۇرئان كەرىمنى بىردىن قارى بىلەن قوشۇپ ئەۋەتكەنلىكى ئېنىق.

ھەزرىتى ئوسمان زامانىدىكى قۇرئاننىڭ قوليازما نۇسخىلىرى ھازىر نەدە؟

ھەزرىتى ئوسمان زامانىدا توپلىنىپ ۋە ھەر قايسى ئىسلام شەھەرلىرىگە ئەۋەتىلگەن قۇرئان كەرىمنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ئەسلى نۇسخىلىرىنىڭ كۆپىنچىسى زامانىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن يوقاپ كەتكەن. ئەمما شۇ ۋاقىتتىكى قوليازما نۇسخىلاردىن بىرى ھازىر مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھىرىدە، يەنە بىرى تۈركىيىنىڭ ئىستانبۇل شەھىرىدىكى توپقاپى سارىيى «مۇقەددەس ئامانەتلەر مۇزىيى» دا، يەنە بىر نۇسخىسى ئۆزبېكىستان جۇمھۇرىيىتى «مۇسۇلمانلار ئىدارىسى» نىڭ كۈنۇبخانىسىدا، تامغا ئورنىتىلغان مەخسۇس ئەينەك جىھازنىڭ ئىچىدە ساقلىنىۋاتقانلىقى سۆزلىنىدۇ.

قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىگە ئوقۇش قائىدىلىرى ۋە بەلگىلىرىنىڭ قويۇلۇشى

ئىلگىرى ئەرەب ھەرپلىرى چېكىتىسىز يېزىلاتتى. مەسىلەن: (ب،ت،ث،ي،ن)، (ج،ح،خ)، (د،ذ)، (ر،ز)، (س،ش)، (ص،ض)، (ع،غ)، (ط،ظ)، (ف،ق) قاتارلىق ھەرپلەرنى بىر-بىرىدىن ئايرىپ تۇرىدىغان چېكىتلەر يوق ئىدى. لېكىن ئەرەبلەر ئادىتى بويىچە بۇ چېكىتسىز ھەرپلەرنىڭ قايسىسى (ب)، قايسىسى (ت) ۋە قايسىسى (ث) ئىكەنلىكىنى سۆزنىڭ باش-ئاخىرىغا قاراپلا، ھېچبىر قىيىنچىلىق ھېس قىلماستىن بىلىۋالاتتى ۋە توغرا ئوقۇيتتى. شۇڭا

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنىڭ ئوقۇش بەلگىلىرىنى بېكىتىشكە ھاجەت يوق ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئالەمدىن ئۆتۈپ قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا، ئىسلام دىنى ئەرەب ئەمەس قەۋملەر ئارىسىغا كەڭ تارقىلىشقا باشلىغان. ھەر خىل مىللەتلەرنىڭ ئىسلام دىنىغا كىرىشى بىلەن ئۇلارنىڭ قۇرئان كەرىمنى ئوقۇشقا بولغان زور ئېھتىياجى ئەرەب ئەمەس قەۋملەرنىڭ ئەرەب تىلىنى توغرا ئوقۇشى ئۈچۈن مەخسۇس قائىدە بەلگىلەشنى تەقەززا قىلغان ئىدى. چۈنكى ئەرەبلەر ئۆز تىلىدا چۈشكەن بۇ قۇرئان كەرىمنىڭ ھەرپلىرىنى بىر-بىرىدىن پەرقلىنىدۇرۇپ، توغرا ئوقۇپ كېتەلمىگەن بىلەن، ئەرەب ئەمەس مىللەتلەر ئۇنى ئەرەپلەردەك ئوقۇيالمىتتى.

ئەرەب تىلىنىڭ گرامماتىكا قائىدىسىنى ۋە قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنىڭ ئوقۇلۇش بەلگىلىرىنى تۇنجى قېتىم تۈزۈپ چىققان ئادەم تابدىن (ساھابىلارنى كۆرگەن ئىككىنچى ئەۋلاد) ئۆلىمالىرىدىن ئەبۇئەسۋەد دۇئەلى (606-688م) دېگەن كىشى بولۇپ، ئۇ تۆتىنچى خەلىپە ھەزرىتى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب (601-660م) نىڭ ئەمرى بىلەن بۇ ئىشنى باشلاپ، ھەرپلەرنىڭ فەتھە (-)، كەسرە (-)، داممە (ـُ) قاتارلىق ھەرىكەتلىرىنى بېكىتىپ چىققان. فەتھە ئالامىتىنى ھەرپنىڭ ئۈستىگە بىر چېكىت قويۇش بىلەن، كەسرە ئالامىتىنى ھەرپنىڭ ئاستىغا بىر چېكىت قويۇش بىلەن، داممە ئالامىتىنى ھەرپنىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر چېكىت قويۇش بىلەن، سۈكۈن ئالامىتىنى ئىككى چېكىت بىلەن ئايرىۋالغىلى

بولدىغان قائىدىنى تۈزۈپ چىققان.

كېيىن خەلىل ئىبنى ئەھمەد ئەلفەراھىدىي كېلىپ چىكىتلەرنىڭ ئورنىغا ھازىرقى زىر(-)، زىۋەر (-)، ۋە پىش (-) بەلگىلىرىنى قويۇپ تېخىمۇ روشەن، تېخىمۇ پۇختا ئۇسۇلنى ئىجاد قىلغان.

ئەرەب ھەرپلىرىنىڭ چىكىتلىرى ۋە بەلگىلىرىنى تۇنجى بولۇپ ئىجاد قىلغان ئالم خەلىل ئىبنى ئەھمەد ئەل فەراھىدى (718-790م) دېگەن كىشى بولۇپ، ئۇ يەنە ھەمزە، شەددە ۋە باشقا بەلگىلەرنى تۈزۈپ چىققان. كېيىنچە ئەرەب تىلىنىڭ سىنتاكسىس قائىدىسىنى تۈزۈپ چىققان. شۇنىڭدىن كېيىن ئەرەب تىلىنىڭ ئوقۇش قائىدىلىرى، ھەرپلەرنىڭ بەلگىلىرى، ھەرىكەتلىرى مۇقىملىشىپ، قۇرئان كەرىم ئايەتلىرىنىڭ خەت ئۇسۇلى كۈندىن-كۈنگە كۆركەم ۋە چىرايلىق ھالغا كېلىپ، تەدرىجىي ھالدا تەرەققىي قىلىپ بېرىپ ئەڭ ئاخىرقى كامالغا يەتكەن. قۇرئان كەرىمنىڭ ھازىر بىز ئوقۇۋاتقان شەكلى ھىجرىيە 3-ئەسىردە بارلىققا كەلگەن. شۇنىڭدىن بىرى قۇرئان كەرىمنىڭ شەكلى بىر خىل بولۇپ كەلمەكتە.